නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස

අඞ්ගුත්තරනිකායෙ

අට්ඨකනිපාත-අට්ඨකථා

1. පඨමපණ්ණාසකං

1. මෙත්තාවග්ගො

1. මෙත්තාසුත්තවණ්ණනා

1. අට්ඨකනිපාතස්ස පඨමෙ **ආසෙවිතායාති** ආදරෙන සෙවිතාය. **භාවිතායාති** වඩ්ඪිතාය. **බහුලීකතායාති** පුනප්පුනං කතාය. **යානිකතායාති** යුත්තයානසදිසකතාය. **වත්ථුකතායාති** පතිට්ඨානට්ඨෙන වත්ථු විය කතාය. **අනුට්ඨිතායාති** පච්චුපට්ඨිතාය. **පරිචිතායාති** සමන්තතො චිතාය උපචිතාය. **සුසමාරද්ධායාති** සුට්ඨු සමාරද්ධාය සුකතාය. **ආනිසංසාති** ගුණා. **සුඛං සුපතීති**ආදීසු යං වත්තබ්බං, තං එකාදසකනිපාතෙ වක්ඛාම.

අප්පමාණන්ති ඵරණවසෙන අප්පමාණං. **තනූ සංයොජනා හොන්ති, පස්සතො උපධික්ඛයන්ති** මෙත්තාපදට්ඨානාය විපස්සනාය අනුක්කමෙන උපධික්ඛයසඞ්ඛාතං අරහත්තං පත්තස්ස දස සංයොජනා පහීයන්තීති අත්ථො. අථ වා **තනූ සංයොජනා හොන්තීති** පටිඝඤ්චෙව පටිඝසම්පයුත්තසංයොජනා ච තනුකා හොන්ති. **පස්සතො උපධික්ඛයන්ති** තෙසංයෙව කිලෙසූපධීනං ඛයසඞ්ඛාතං මෙත්තං අධිගමවසෙන පස්සන්තස්ස. **කුසලී තෙන හොතීති** තෙන මෙත්තායනෙන කුසලො හොති. **සත්තසණ්ඩන්ති** සත්තසඞ්ඛාතෙන සණ්ඩෙන සමන්නාගතං, සත්තහරිතන්ති අත්ථො. **විජෙත්වාති** අදණ්ඩෙන අසත්ථෙන ධම්මෙනෙව විජිනිත්වා. **රාජිසයොති** ඉසිසදිසා ධම්මිකරාජානො. **යජමානාති** දානානි දදමානා. **අනුපරියගාති** විචරිංසු.

අස්සමෙධන්තිආදීසු පොරාණකරාජකාලෙ කිර සස්සමෙධං, පුරිසමෙධං, සම්මාපාසං, වාචාපෙය්‍යන්ති චත්තාරි සඞ්ගහවත්ථූනි අහෙසුං, යෙහි රාජානො ලොකං සඞ්ගණ්හිංසු. තත්ථ නිප්ඵන්නසස්සතො දසමභාගග්ගහණං **සස්සමෙධං** නාම, සස්සසම්පාදනෙ මෙධාවිතාති අත්ථො. මහායොධානං ඡමාසිකං භත්තවෙතනානුප්පදානං **පුරිසමෙධං** නාම, පුරිසසඞ්ගණ්හනෙ මෙධාවිතාති අත්ථො. දලිද්දමනුස්සානං හත්ථතො ලෙඛං ගහෙත්වා තීණි වස්සානි විනා වඩ්ඪියා සහස්සද්විසහස්සමත්තධනානුප්පදානං **සම්මාපාසං** නාම. තඤ්හි සම්මා මනුස්සෙ පාසෙති හදයෙ බන්ධිත්වා විය ඨපෙති, තස්මා සම්මාපාසන්ති වුච්චති. ''තාත, මාතුලා''තිආදිනා නයෙන පන සණ්හවාචාභණනං **වාචාපෙය්‍යං** නාම, පියවාචාති අත්ථො. එවං චතූහි සඞ්ගහවත්ථූහි සඞ්ගහිතං රට්ඨං ඉද්ධඤ්චෙව හොති, ඵීතඤ්ච, බහුඅන්නපානං, ඛෙමං, නිරබ්බුදං. මනුස්සා මුදා මොදමානා උරෙ පුත්තෙ නච්චෙන්තා අපාරුතඝරා විහරන්ති. ඉදං ඝරද්වාරෙසු අග්ගළානං අභාවතො **නිරග්ගළන්ති** වුච්චති. අයං පොරාණිකා පවෙණි.

අපරභාගෙ පන ඔක්කාකරාජකාලෙ බ්‍රාහ්මණා ඉමානි චත්තාරි සඞ්ගහවත්ථූනි ඉමඤ්ච රට්ඨසම්පත්තිං පරිවත්තෙත්වා උද්ධංමූලකං කත්වා **අස්සමෙධං පුරිසමෙධන්ති**ආදිකෙ පඤ්ච යඤ්ඤෙ නාම අකංසු. තෙසු අස්සමෙත්ථ මෙධන්ති වධෙන්තීති **අස්සමෙධො**. ද්වීහි පරියඤ්ඤෙහි යජිතබ්බස්ස එකවීසතියූපස්ස එකස්මිං පච්ඡිමදිවසෙයෙව සත්තනවුතිපඤ්චපසුසතඝාතභිංසනස්ස ඨපෙත්වා භූමිඤ්ච පුරිසෙ ච අවසෙසසබ්බවිභවදක්ඛිණස්ස යඤ්ඤස්සෙතං අධිවචනං. පුරිසමෙත්ථ මෙධන්තීති **පුරිසමෙධො**. චතූහි පරියඤ්ඤෙහි යජිතබ්බස්ස සද්ධිං භූමියා අස්සමෙධෙ වුත්තවිභවදක්ඛිණස්ස යඤ්ඤස්සෙතං අධිවචනං. සම්මමෙත්ථ පාසන්තීති **සම්මාපාසො**. දිවසෙ දිවසෙ යුගච්ඡිග්ගළෙ පවෙසනදණ්ඩකසඞ්ඛාතං සම්මං ඛිපිත්වා තස්ස පතිතොකාසෙ වෙදිං කත්වා සංහාරිමෙහි යූපාදීහි සරස්සතීනදියා නිමුග්ගොකාසතො පභුති පටිලොමං ගච්ඡන්තෙන යජිතබ්බස්ස සත්‍රයාගස්සෙතං අධිවචනං. වාජමෙත්ථ පිවන්තීති **වාජපෙය්‍යො**. එකෙන පරියඤ්ඤෙන සත්තරසහි පසූහි යජිතබ්බස්ස බෙලුවයූපස්ස සත්තරසකදක්ඛිණස්ස යඤ්ඤස්සෙතං අධිවචනං. නත්ථි එත්ථ අග්ගළාති **නිරග්ගළො**. නවහි පරියඤ්ඤෙහි යජිතබ්බස්ස සද්ධිං භූමියා ච පුරිසෙහි ච අස්සමෙධෙ වුත්තවිභවදක්ඛිණස්ස සබ්බමෙධපරියායනාමස්ස අස්සමෙධවිකප්පස්සෙතං අධිවචනං.

කලම්පි තෙ නානුභවන්ති සොළසින්ති තෙ සබ්බෙපි මහායාගා එකස්ස මෙත්තාචිත්තස්ස විපාකමහන්තතාය සොළසිං කලං න අග්ඝන්ති, සොළසමං භාගං න පාපුණන්තීති අත්ථො. **න ජිනාතීති** න අත්තනා පරස්ස ජානිං කරොති. **න ජාපයෙති** න පරෙන පරස්ස ජානිං කාරෙති. **මෙත්තංසොති** මෙත්තායමානචිත්තකොට්ඨාසො හුත්වා. **සබ්බභූතානන්ති** සබ්බසත්තෙසු. **වෙරං තස්ස න කෙනචීති** තස්ස කෙනචි සද්ධිං අකුසලවෙරං වා පුග්ගලවෙරං වා නත්ථි.

2. පඤ්ඤාසුත්තවණ්ණනා

2. දුතියෙ **ආදිබ්‍රහ්මචරියිකායාති** මග්ගබ්‍රහ්මචරියස්ස ආදිභූතාය. **පඤ්ඤායාති** විපස්සනාය. **ගරුට්ඨානියන්ති** ගාරවුප්පත්තිපච්චයභූතං ගරුභාවනීයං. **තිබ්බන්ති** බහලං. **පරිපුච්ඡතීති** අත්ථපාළිඅනුසන්ධිපුබ්බාපරං පුච්ඡති. **පරිපඤ්හතීති** පඤ්හං කරොති, ඉදඤ්චිදඤ්ච පටිපුච්ඡිස්සාමීති විතක්කෙති. **ද්වයෙනාති** දුවිධෙන. **අනානාකථිකොති** අනානත්තකථිකො හොති. **අතිරච්ඡානකථිකොති** නානාවිධං තිරච්ඡානකථං න කථෙති. **අරියං වා තුණ්හීභාවන්ති** අරියතුණ්හීභාවො නාම චතුත්ථජ්ඣානං, සෙසකම්මට්ඨානමනසිකාරොපි වට්ටති. **ජානං ජානාතීති** ජානිතබ්බකං ජානාති. **පස්සං පස්සතීති** පස්සිතබ්බකං පස්සති. **පියත්තායාති** පියභාවත්ථාය. **ගරුත්තායාති** ගරුභාවත්ථාය. **භාවනායාති** භාවනත්ථාය ගුණසම්භාවනාය වා. **සාමඤ්ඤායාති** සමණධම්මත්ථාය. **එකීභාවායාති** නිරන්තරභාවත්ථාය.

3-4. අප්පියසුත්තද්වයවණ්ණනා

3-4. තතියෙ **අප්පියපසංසීති** අප්පියජනස්ස පසංසකො වණ්ණභාණී. **පියගරහීති** පියජනස්ස නින්දකො ගරහකො. චතුත්ථෙ **අනවඤ්ඤත්තිකාමොති** ''අහො වත මං අඤ්ඤෙ න අවජානෙය්‍යු''න්ති අනවජානනකාමො. **අකාලඤ්ඤූති** කථාකාලං න ජානාති, අකාලෙ කථෙති. **අසුචීති** අසුචීහි කායකම්මාදීහි සමන්නාගතො.

5. පඨමලොකධම්මසුත්තවණ්ණනා

5. පඤ්චමෙ ලොකස්ස ධම්මාති **ලොකධම්මා**. එතෙහි මුත්තා නාම නත්ථි, බුද්ධානම්පි හොන්ති. තෙනෙවාහ – **ලොකං අනුපරිවත්තන්තීති** අනුබන්ධන්ති නප්පජහන්ති , ලොකතො න නිවත්තන්තීති අත්ථො. **ලොකො ච අට්ඨ ලොකධම්මෙ අනුපරිවත්තතීති** අයඤ්ච ලොකො එතෙ අනුබන්ධති න පජහති, තෙහි ධම්මෙහි න නිවත්තතීති අත්ථො.

ලාභො අලාභොති ලාභෙ ආගතෙ අලාභො ආගතොයෙවාති වෙදිතබ්බො. **අයසාදීසුපි** එසෙව නයො. **අවෙක්ඛති විපරිණාමධම්මෙති** ''විපරිණාමධම්මා ඉමෙ''ති එවං අවෙක්ඛති. **විධූපිතාති** විධමිතා විද්ධංසිතා. **පදඤ්ච ඤත්වාති** නිබ්බානපදං ජානිත්වා. **සම්මප්පජානාති භවස්ස පාරගූති** භවස්ස පාරං ගතො නිප්ඵත්තිං මත්ථකං පත්තො, නිබ්බානපදං ඤත්වාව තං පාරං ගතභාවං සම්මප්පජානාතීති. ඉමස්මිං සුත්තෙ වට්ටවිවට්ටං කථිතං.

6. දුතියලොකධම්මසුත්තවණ්ණනා

6. ඡට්ඨෙ **කො විසෙසොති** කිං විසෙසකාරණං. **කො අධිප්පයාසොති** කො අධිකප්පයොගො. **පරියාදායාති** ගහෙත්වා පරිනිට්ඨපෙත්වා. ඉධාපි වට්ටවිවට්ටමෙව කථිතං.

7. දෙවදත්තවිපත්තිසුත්තවණ්ණනා

7. සත්තමෙ **අචිරපක්කන්තෙති** සඞ්ඝං භින්දිත්වා න චිරපක්කන්තෙ. **ආරබ්භාති** ආගම්ම පටිච්ච සන්ධාය. **අත්තවිපත්තින්ති** අත්තනො විපත්තිං විපන්නාකාරං. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො. **අභිභුය්‍යාති** අභිභවිත්වා මද්දිත්වා.

8. උත්තරවිපත්තිසුත්තවණ්ණනා

8. අට්ඨමෙ **වටජාලිකායන්ති** එවංනාමකෙ විහාරෙ. සො කිර වටවනෙ නිවිට්ඨත්තා වටජාලිකාති සඞ්ඛං ගතො. **පාතුරහොසීති** ඉමමත්ථං දෙවරඤ්ඤො ආරොචෙස්සාමීති ගන්ත්වා පාකටො අහොසි. **ආදිබ්‍රහ්මචරියකොති** සික්ඛත්තයසඞ්ගහස්ස සකලසාසනබ්‍රහ්මචරියස්ස ආදිභූතො.

9. නන්දසුත්තවණ්ණනා

9. නවමෙ **කුලපුත්තොති** ජාතිකුලපුත්තො. බලවාති ථාමසම්පන්නො. **පාසාදිකොති** රූපසම්පත්තියා පසාදජනකො. **තිබ්බරාගොති** බහලරාගො. **කිමඤ්ඤත්‍රාතිආදීසු** අයමත්ථො – කිං අඤ්ඤෙන කථිතෙන, අයං නන්දො ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තද්වාරො භොජනෙ මත්තඤ්ඤූ ජාගරියමනුයුත්තො සතිසම්පජඤ්ඤෙන සමන්නාගතො, යෙහි නන්දො සක්කොති පරිපුණ්ණං පරිසුද්ධං බ්‍රහ්මචරියං චරිතුං. සචෙ ඉමෙහි කාරණෙහි සමන්නාගතො නාභවිස්ස, න සක්කුණෙය්‍යාති. **ඉතිහ තත්ථාති** එවං තත්ථ. ඉමස්මිං සුත්තෙ වට්ටමෙව කථිතං.

10. කාරණ්ඩවසුත්තවණ්ණනා

10. දසමෙ **අඤ්ඤෙනාඤ්ඤං පටිචරතීති** අඤ්ඤෙන කාරණෙන වචනෙන වා අඤ්ඤං කාරණං වචනං වා පටිච්ඡාදෙති. **බහිද්ධා කථං අපනාමෙතීති** බාහිරතො අඤ්ඤං ආගන්තුකකථං ඔතාරෙති. **අපනෙය්‍යෙසොති**

අපනෙය්‍යො නීහරිතබ්බො එස. **සමණදූසී**ති සමණදූසකො. **සමණපලාපො**ති වීහීසු වීහිපලාපො විය නිස්සාරතාය සමණෙසු සමණපලාපො. **සමණකාරණ්ඩවො**ති සමණකචවරො. **බහිද්ධා නාසෙන්තී**ති බහි නීහරන්ති. **යවකරණෙ**ති යවඛෙත්තෙ. **පූණමානස්සා**ති උච්චෙ ඨානෙ ඨත්වා මහාවාතෙ ඔපුනියමානස්ස. **අපසම්මජ්ජන්තී**ති සාරධඤ්ඤානං එකතො දුබ්බලධඤ්ඤානං එකතො කරණත්ථං පුනප්පුනං අපසම්මජ්ජන්ති, අපසම්මජ්ජනිසඞ්ඛාතෙන වාතග්ගාහිනා සුප්පෙන වා වත්ථෙන වා නීහරන්ති. **දද්දරන්ති** දද්දරසද්දං.

සංවාසායන්ති සංවාසෙන අයං. **විජානාථා**ති ජානෙය්‍යාථ. **සන්තවාචො**ති සණ්හවාචො. **ජනවතී**ති ජනමජ්ඣෙ. **රහො කරොති කරණ**න්ති කරණං වුච්චති පාපකම්මං, තං රහො පටිච්ඡන්නො හුත්වා කරොති. **සංසප්පී ච මුසාවාදී**ති සංසප්පිත්වා මුසාවාදී, මුසා භණන්තො සංසප්පති එන්දතීති අත්ථො. ඉමස්මිං සුත්තෙ වට්ටමෙව කථෙත්වා ගාථාසු වට්ටවිවට්ටං කථිතන්ති.

මෙත්තාවග්ගො පඨමො.

2. මහාවග්ගො

1. වෙරඤ්ජසුත්තවණ්ණනා

11. දුතියස්ස පඨමෙ **අභිවාදෙතීති** එවමාදීනි **න සමණො ගොතමොති** එත්ථ වුත්තනකාරෙන යොජෙත්වා එවමෙත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො ''න වන්දති නාසනා වුට්ඨාති, නාපි 'ඉධ භොන්තො නිසීදන්තූ'ති එවං ආසනෙන වා නිමන්තෙතී''ති. එත්ථ හි වා-සද්දො විභාවනෙ නාම අත්ථෙ ''රූපං නිච්චං වා අනිච්චං වා''තිආදීසු විය. එවං වත්වා අථ අත්තනො අභිවාදනාදීනි අකරොන්තං භගවන්තං දිස්වා ආහ – **තයිදං, භො ගොතම, තථෙවාති**. යං තං මයා සුතං, තං තථෙව, තං සවනඤ්ච මෙ දස්සනඤ්ච සංසන්දති සමෙති, අත්ථතො එකීභාවං ගච්ඡති. න හි භවං ගොතමො…පෙ…. ආසනෙන වා නිමන්තෙතීති. එවං අත්තනා සුතං දිට්ඨෙන නිගමෙත්වා නින්දන්තො ආහ – **තයිදං, භො ගොතම, න සම්පන්නමෙවාති** තං අභිවාදනාදීනං අකරණං අයුත්තමෙවාති.

අථස්ස භගවා අත්තුක්කංසනපරවම්භනදොසං අනුපගම්ම කරුණාසීතලෙන හදයෙන තං අඤ්ඤාණං විධමිත්වා යුත්තභාවං දස්සෙතුකාමො **නාහං තං බ්‍රාහ්මණාති**ආදිමාහ. තත්‍රායං සඞ්ඛෙපත්ථො – අහං, බ්‍රාහ්මණ, අප්පටිහතෙන සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණචක්ඛුනා ඔලොකෙන්තොපි තං පුග්ගලං එතස්මිං සදෙවකාදිභෙදෙ ලොකෙ න පස්සාමි, යමහං අභිවාදෙය්‍යං වා පච්චුට්ඨෙය්‍යං වා ආසනෙන වා නිමන්තෙය්‍යං. අනච්ඡරියං වා එතං, ස්වාහං අජ්ජ සබ්බඤ්ඤුතං පත්තො එවරූපං නිපච්චාකාරාරහං පුග්ගලං න පස්සාමි. අපිච ඛො යදාපාහං සම්පතිජාතොව උත්තරෙන මුඛො සත්තපදවීතිහාරෙන ගන්ත්වා සකලං දසසහස්සිලොකධාතුං ඔලොකෙසිං, තදාපි එතස්මිං සදෙවකාදිභෙදෙ ලොකෙ තං පුග්ගලං න පස්සාමි, යමහං එවරූපං නිපච්චකාරං කරෙය්‍යං. අථ ඛො මං සොළසකප්පසහස්සායුකො ඛීණාසවමහාබ්‍රහ්මාපි අඤ්ජලිං පග්ගහෙත්වා ''ත්වං ලොකෙ මහාපුරිසො, ත්වං සදෙවකස්ස ලොකස්ස අග්ගො ච ජෙට්ඨො ච සෙට්ඨො ච, නත්ථි තයා උත්තරිතරො''ති සඤ්ජාතසොමනස්සො පතිමානෙසි. තදාපි චාහං අත්තනා උත්තරිතරං අපස්සන්තො ආසභිං වාචං නිච්ඡාරෙසිං – ''අග්ගොහමස්මි ලොකස්ස, ජෙට්ඨොහමස්මි ලොකස්ස, සෙට්ඨොහමස්මි ලොකස්සා''ති. එවං සම්පතිජාතස්සාපි මය්හං අභිවාදනාදිරහො පුග්ගලො නත්ථි, ස්වාහං ඉදානි සබ්බඤ්ඤුතං පත්තො කං අභිවාදෙය්‍යං. තස්මා ත්වං, බ්‍රාහ්මණ, මා තථාගතා එවරූපං පරමනිපච්චකාරං පත්ථයි. යඤ්හි, බ්‍රාහ්මණ, තථාගතො අභිවාදෙය්‍ය වා…පෙ…. ආසනෙන වා නිමන්තෙය්‍ය, මුද්ධාපි තස්ස පුග්ගලස්ස රත්තිපරියොසානෙ පරිපාකසිථිලබන්ධනං වණ්ටා මුත්තතාලඵලං විය ගීවතො ඡිජ්ජිත්වා සහසාව භූමියං නිපතෙය්‍ය.

එවං වුත්තෙපි බ්‍රාහ්මණො දුප්පඤ්ඤතාය තථාගතස්ස ලොකජෙට්ඨභාවං අසල්ලක්ඛෙන්තො කෙවලං තං වචනං අසහමානො ආහ – **අරසරූපො භවං ගොතමොති**. අයං කිරස්ස අධිප්පායො – යං ලොකෙ අභිවාදනපච්චුට්ඨානඅඤ්ජලිකම්මසාමීචිකම්මං ''සාමග්ගිරසො''ති වුච්චති, තං භොතො ගොතමස්ස නත්ථි. තස්මා අරසරූපො භවං ගොතමො, අරසජාතිකො අරසසභාවොති. අථස්ස භගවා චිත්තමුදුභාවජනනත්ථං උජුවිපච්චනීකභාවං පරිහරන්තො අඤ්ඤථා තස්ස වචනස්ස අත්ථං අත්තනි සන්දස්සෙන්තො **අත්ථි ඛ්වෙස, බ්‍රාහ්මණ, පරියායොති**ආදිමාහ.

තත්ථ **අත්ථි ඛ්වෙසාති** අත්ථි ඛො එස. **පරියායොති** කාරණං. ඉදං වුත්තං හොති – අත්ථි ඛො, බ්‍රාහ්මණ, එතං කාරණං, යෙන කාරණෙන මං ''අරසරූපො භවං ගොතමො''ති වදමානො පුග්ගලො සම්මා වදෙය්‍ය, අවිතථවාදීති සඞ්ඛං ගච්ඡෙය්‍ය. කතමො පන සොති? යෙ තෙ, බ්‍රාහ්මණ, රූපරසා…පෙ…. ඵොට්ඨබ්බරසා, තෙ තථාගතස්ස පහීනාති. කිං වුත්තං හොති? යෙ තෙ ජාතිවසෙන වා උපපත්තිවසෙන වා සෙට්ඨසම්මතානම්පි පුථුජ්ජනානං රූපාරම්මණාදීනි අස්සාදෙන්තානං අභිනන්දන්තානං රජ්ජන්තානං උප්පජ්ජන්ති කාමසුඛස්සාදසඞ්ඛාතා රූපරසා, සද්දරසා, ගන්ධරසා, රසරසා, ඵොට්ඨබ්බරසා, යෙ ඉමං ලොකං ගීවාය බන්ධිත්වා විය ආවිඤ්ඡන්ති, වත්ථාරම්මණාදිසාමග්ගියඤ්ච උප්පන්නත්තා සාමග්ගිරසාති වුච්චන්ති. තෙ සබ්බෙපි තථාගතස්ස පහීනා. ''මය්හං පහීනා''ති වත්තබ්බෙපි මමාකාරෙන අත්තානං අනුක්ඛිපන්තො ධම්මං දෙසෙති, දෙසනාවිලාසො වා එස තථාගතස්ස.

තත්ථ **පහීනාති** චිත්තසන්තානතො විගතා, පජහිතා වා. එතස්මිං පනත්ථෙ කරණෙ සාමිවචනං දට්ඨබ්බං. අරියමග්ගසත්ථෙන උච්ඡින්නං තණ්හාවිජ්ජාමයං මූලං එතෙසන්ති **උච්ඡින්නමූලා**. තාලවත්ථු විය නෙසං වත්ථු කතන්ති **තාලාවත්ථුකතා**. යථා හි තාලරුක්ඛං සමූලං උද්ධරිත්වා තස්ස වත්ථුමත්තෙ තස්මිං පදෙසෙ කතෙ න පුන තස්ස තාලස්ස උප්පත්ති පඤ්ඤායති, එවං අරියමග්ගසත්ථෙන සමූලෙ රූපාදිරසෙ උද්ධරිත්වා තෙසං පුබ්බෙ උප්පන්නපුබ්බභාවෙන වත්ථුමත්තෙ චිත්තසන්තානෙ කතෙ සබ්බෙපි තෙ තාලාවත්ථුකතාති වුච්චන්ති. අවිරුළ්හිධම්මත්තා වා මත්ථකච්ඡින්නතාලො විය කතාති තාලාවත්ථුකතා. යස්මා පන එවං තාලාවත්ථුකතා අනභාවංකතා හොන්ති , යථා නෙසං පච්ඡාභාවො න හොති, තථා කතා හොන්ති. තස්මා ආහ – **අනභාවංකතාති**. **ආයතිං අනුප්පාදධම්මාති** අනාගතෙ අනුප්පජ්ජනකසභාවා.

නො ච ඛො යං ත්වං සන්ධාය වදෙසීති යඤ්ච ඛො ත්වං සන්ධාය වදෙසි, සො පරියායො න හොති. නනු ච එවං වුත්තෙ යො බ්‍රාහ්මණෙන වුත්තො සාමග්ගිරසො, තස්ස අත්තනි විජ්ජමානතා අනුඤ්ඤාතා හොතීති? න හොති. යො හි නං සාමග්ගිරසං කාතුං භබ්බො හුත්වා න කරොති, සො තදභාවෙන අරසරූපොති වත්තබ්බතං අරහති. භගවා පන

අභබ්බොව එතං කාතුං, තෙනස්ස කාරණෙ අභබ්බතං පකාසෙන්තො ආහ – ''නො ච ඛො යං ත්වං සන්ධාය වදෙසී''ති. යං පරියායං සන්ධාය ත්වං මං ''අරසරූපො''ති වදෙසි, සො අම්හෙසු නෙව වත්තබ්බොති.

එවං බ්‍රාහ්මණො අත්තනා අධිප්පෙතං අරසරූපතං ආරොපෙතුං අසක්කොන්තො අථාපරං **නිබ්භොගො භවන්ති**ආදිමාහ. සබ්බපරියායෙසු චෙත්ථ වුත්තනයෙනෙව යොජනාක්කමං විදිත්වා සන්ධායභාසිතමත්ථං එවං වෙදිතබ්බං – බ්‍රාහ්මණො තදෙව වයොවුද්ධානං අභිවාදනාදිකම්මං ලොකෙ ''සාමග්ගිපරිභොගො''ති මඤ්ඤමානො තදභාවෙන ච භගවන්තං ''නිබ්භොගො''තිආදිමාහ. භගවා ච ය්වායං රූපාදීසු සත්තානං ඡන්දරාගපරිභොගො, තදභාවං අත්තනි සම්පස්සමානො අපරං පරියායමනුජානි.

පුන බ්‍රාහ්මණො යං ලොකෙ වයොවුද්ධානං අභිවාදනාදිකුලසමුදාචාරකම්මං ලොකියා කරොන්ති, තස්ස අකිරියං සම්පස්සමානො භගවන්තං **අකිරියවාදො**ති ආහ. භගවා පන යස්මා කායදුච්චරිතාදීනං අකිරියං වදති, තස්මා තං අකිරියවාදිතං අත්තනි සම්පස්සමානො අපරං පරියායමනුජානි. තත්ථ ඨපෙත්වා කායදුච්චරිතාදීනි අවසෙසා අකුසලා ධම්මා **අනෙකවිහිතා පාපකා අකුසලා ධම්මා**ති වෙදිතබ්බා.

පුන බ්‍රාහ්මණො තදෙව අභිවාදනාදිකම්මං භගවති අපස්සන්තො ''ඉමං ආගම්ම අයං ලොකතන්ති ලොකපවෙණී උච්ඡිජ්ජතී''ති මඤ්ඤමානො භගවන්තං **උච්ඡෙදවාදො**ති ආහ. භගවා පන යස්මා පඤ්චකාමගුණිකරාගස්ස චෙව අකුසලචිත්තද්වයසම්පයුත්තස්ස ච දොසස්ස අනාගාමිමග්ගෙන උච්ඡෙදං වදති, සබ්බාකුසලසම්භවස්ස පන මොහස්ස අරහත්තමග්ගෙන උච්ඡෙදං වදති, ඨපෙත්වා තෙ තයො අවසෙසානං පාපකානං අකුසලානං ධම්මානං යථානුරූපං චතූහි මග්ගෙහි උච්ඡෙදං වදති, තස්මා තං උච්ඡෙදවාදං අත්තනි සම්පස්සමානො අපරං පරියායමනුජානි.

පුන බ්‍රාහ්මණො ''ජිගුච්ඡති මඤ්ඤෙ සමණො ගොතමො ඉදං වයොවුද්ධානං අභිවාදනාදිකුලසමුදාචාරකම්මං, තෙන තං න කරොතී''ති මඤ්ඤමානො භගවන්තං **ජෙගුච්ඡී**ති ආහ. භගවා පන යස්මා ජිගුච්ඡති කායදුච්චරිතාදීහි, යානි කායවචීමනොදුච්චරිතානි චෙව යාව ච අකුසලානං ලාමකධම්මානං සමාපත්ති සමාපජ්ජනා සමඞ්ගිභාවො, තං සබ්බම්පි ගූථං විය මණ්ඩනකජාතිකො පුරිසො ජිගුච්ඡති හිරීයති, තස්මා තං ජෙගුච්ඡිතං අත්තනි සම්පස්සමානො අපරං පරියායමනුජානි. තත්ථ **කායදුච්චරිතෙනා**තිආදි කරණවචනං උපයොගත්ථෙ දට්ඨබ්බං.

පුන බ්‍රාහ්මණො තදෙව අභිවාදනාදිකම්මං භගවති අපස්සන්තො ''අයං ඉදං ලොකජෙට්ඨකකම්මං විනෙති විනාසෙති, අථ වා යස්මා එතං සාමීචිකම්මං න කරොති, තස්මා අයං විනෙතබ්බො නිග්ගණ්හිතබ්බො''ති මඤ්ඤමානො භගවන්තං **වෙනයිකො**ති ආහ. තත්‍රායං පදත්ථො – විනයතීති විනයො, විනාසෙතීති වුත්තං හොති. විනයො එව **වෙනයිකො**. විනයං වා අරහතීති **වෙනයිකො,** නිග්ගහං අරහතීති වුත්තං හොති. භගවා පන යස්මා රාගාදීනං විනයාය වූපසමාය ධම්මං දෙසෙති, තස්මා වෙනයිකො හොති. අයමෙව චෙත්ථ පදත්ථො – විනයාය ධම්මං දෙසෙතීති වෙනයිකො. විචිත්‍රා හි තද්ධිතවුත්ති. ස්වායං තං වෙනයිකභාවං අත්තනි සම්පස්සමානො අපරං පරියායමනුජානි.

පුන බ්‍රාහ්මණො යස්මා අභිවාදනාදීනි සාමීචිකම්මානි කරොන්තා වයොවුද්ධෙ තොසෙන්ති හාසෙන්ති , අකරොන්තා පන තාපෙන්ති විහෙසෙන්ති දොමනස්සං නෙසං උප්පාදෙන්ති, භගවා ච තානි න කරොති, තස්මා ''අයං වයොවුද්ධෙ තපතී''ති මඤ්ඤමානො සප්පුරිසාචාරවිරහිතත්තා වා ''කපණපුරිසො අය''න්ති මඤ්ඤමානො භගවන්තං **තපස්සී**ති ආහ. තත්‍රායං පදත්ථො – තපතීති තපො, රොසෙති විහෙසෙතීති අත්ථො. සාමීචිකම්මාකරණස්සෙතං අධිවචනං. තපො අස්ස අත්ථීති **තපස්සී**. දුතියෙ අත්ථවිකප්පෙ බ්‍යඤ්ජනානි අවිචාරෙත්වා ලොකෙ කපණපුරිසො තපස්සීති වුච්චති. භගවා පන යෙ අකුසලා ධම්මා ලොකං තපනතො තපනීයානි වුච්චන්ති, තෙසං පහීනත්තා යස්මා තපස්සීති සඞ්ඛං ගතො. තස්මා තං තපස්සිතං අත්තනි සම්පස්සමානො අපරං පරියායමනුජානි. තත්‍රායං වචනත්ථො – තපන්තීති තපා, අකුසලධම්මානමෙතං අධිවචනං. තෙ තපෙ අස්සි නිරස්සි පහාසි විද්ධංසීති තපස්සී.

පුන බ්‍රාහ්මණො තං අභිවාදනාදිකම්මං දෙවලොකගබ්භසම්පත්තියා දෙවලොකපටිසන්ධිපටිලාභාය සංවත්තතීති මඤ්ඤමානො භගවති චස්ස අභාවං දිස්වා භගවන්තං **අපගබ්භො**ති ආහ. කොධවසෙන වා භගවතො මාතුකුච්ඡිස්මිං පටිසන්ධිග්ගහණෙ දොසං දස්සෙන්තොපි එවමාහ. තත්‍රායං වචනත්ථො – ගබ්භතො අපගතොති **අපගබ්භො,** අභබ්බො දෙවලොකූපපත්තිං පාපුණිතුන්ති අධිප්පායො. හීනො වා ගබ්භො අස්සාති අපගබ්භො. දෙවලොකගබ්භපරිබාහිරත්තා ආයතිං හීනගබ්භපටිලාභභාගීති. හීනො වාස්ස මාතුකුච්ඡිස්මිං ගබ්භවාසො අහොසීති අධිප්පායො. භගවතො පන යස්මා ආයතිං ගබ්භසෙය්‍යා අපගතා, තස්මා සො තං අපගබ්භතං අත්තනි සම්පස්සමානො අපරං පරියායමනුජානි. තත්‍ර ච **යස්ස ඛො, බ්‍රාහ්මණ, ආයතිං ගබ්භසෙය්‍යා පුනබ්භවාභිනිබ්බත්ති පහීනා**ති එතෙසං පදානං එවමත්ථො දට්ඨබ්බො – ''බ්‍රාහ්මණ, යස්ස පුග්ගලස්ස අනාගතෙ ගබ්භසෙය්‍යා පුනබ්භවෙ ච අභිනිබ්බත්ති අනුත්තරෙන මග්ගෙන විහතකාරණත්තා පහීනා. ගබ්භසෙය්‍යාගහණෙන චෙත්ථ ජලාබුජයොනි ගහිතා, පුනබ්භවාභිනිබ්බත්තිග්ගහණෙන ඉතරා තිස්සො''පි.

අපිච ගබ්භස්ස සෙය්‍යා **ගබ්භසෙය්‍යා**. පුනබ්භවො එව අභිනිබ්බත්ති **පුනබ්භවාභිනිබ්බත්ති**ති එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. යථා ච විඤ්ඤාණට්ඨිතීති වුත්තෙපි න විඤ්ඤාණතො අඤ්ඤා ඨිති අත්ථි, එවමිධාපි න ගබ්භතො අඤ්ඤා

සෙයයා වෙදිතබ්බා. අභිනිබ්බත්ති ච නාම යස්මා පුනබ්භවභූතාපි අපුනබ්භවභූතාපි අත්ථි, ඉධ ච පුනබ්භවභූතා අධිප්පෙතා, තස්මා වුත්තං – “පුනබ්භවො එව අභිනිබ්බත්ති පුනබ්භවාභිනිබ්බත්තී”ති.

එවං ආගතකාලතො පට්ඨාය අරසරූපතාදීහි අට්ඨහි අක්කොසවත්ථූහි අක්කොසන්තම්පි බ්‍රාහ්මණං භගවා ධම්මිස්සරො ධම්මරාජා ධම්මසාමී තථාගතො අනුකම්පාය සීතලෙනෙව චක්ඛුනා බ්‍රාහ්මණං ඔලෙකෙන්තො යං ධම්මධාතුං පටිවිජ්ඣිත්වා දෙසනාවිලාසප්පත්තා නාම හොති, තස්සා ධම්මධාතුයා සුප්පටිවිද්ධත්තා විගතවලාහකෙ නභෙ පුණ්ණචන්දො විය ච සරදකාලෙ සූරියො විය ච බ්‍රාහ්මණස්ස හදයන්ධකාරං විධමෙන්තො තානියෙව අක්කොසවත්ථූනි තෙන තෙන පරියායෙන අඤ්ඤථා දස්සෙත්වා පුනපි අත්තනො කරුණාවිප්ඵාරං අට්ඨහි ලොකධම්මෙහි අකම්පියභාවෙන පටිලද්ධතාදිගුණලක්ඛණං පථවිසමචිත්තතං අකුප්පධම්මතඤ්ච පකාසෙන්තො “අයං බ්‍රාහ්මණො කෙවලං පලිතසිරඛණ්ඩදන්තවලිත්තචතාදීහි අත්තනො වුද්ධභාවං සල්ලක්ඛෙති, නො ච ඛො ජානාති අත්තානං ජාතියා අනුගතං ජරාය අනුසටං බ්‍යාධිනො අධිභූතං මරණෙන අබ්භාහතං අජ්ජ මරිත්වා පුන ස්වෙව උත්තානසෙයයදාරකභාවගමනීයං . මහන්තෙන ඛො පන උස්සාහෙන මම සන්තිකං ආගතො, තදස්ස ආගමනං සාත්ථකං හොතූ”ති චින්තෙත්වා ඉමස්මිං ලොකෙ අත්තනො අප්පටිසමං පුරෙජාතභාවං දස්සෙන්තො **සෙයයථාපි, බ්‍රාහ්මණා**තිආදිනා නයෙන බ්‍රාහ්මණස්ස ධම්මදෙසනං වඩ්ඪෙසි.

තත්ථ **සෙයයථාපී**තිආදීනං හෙට්ඨා වුත්තනයෙනෙව අත්ථො වෙදිතබ්බො. අයං පන විසෙසො – හෙට්ඨා වුත්තනයෙනෙව හි තෙ කුක්කුටපොතකා පක්ඛෙ විධුනන්තා තංඛණානුරූපං විරවන්තා නික්ඛමන්ති. එවං නික්ඛමන්තානඤ්ච තෙසං යො පඨමතරං නික්ඛමති, සො ජෙට්ඨොති වුච්චති. තස්මා භගවා තාය උපමාය අත්තනො ජෙට්ඨභාවං සාධෙතුකාමො බ්‍රාහ්මණං පුච්ඡති – **යො නු ඛො තෙසං කුක්කුටච්ඡාපොතකානං...පෙ.... කින්ති ස්වාස්ස වචනීයොති**. තත්ථ **කුක්කුටච්ඡාපකානන්ති** කුක්කුටපොතකානං. **කින්ති ස්වාස්ස වචනීයොති** සො කින්ති වචනීයො අස්ස, කිං වත්තබ්බො භවෙයය ජෙට්ඨො වා කනිට්ඨො වාති.

“ජෙට්ඨො”තිස්ස, භො ගොතම, වචනීයොති, භො ගොතම, සො ජෙට්ඨො ඉති අස්ස වචනීයො. කස්මාති චෙ? **සො හි නෙසං ජෙට්ඨොති**, යස්මා සො නෙසං වුද්ධතරොති අත්ථො. අථස්ස භගවා ඔපම්මං සම්පටිපාදෙන්තො **එවමෙව ඛොති** ආහ, යථා සො කුක්කුටපොතකො, එවං අහම්පි. **අවිජ්ජාගතාය පජායාති** අවිජ්ජා වුච්චති අඤ්ඤාණං, තත්ථ ගතාය. **පජායාති** සත්තාධිවචනමෙතං, අවිජ්ජාකොසස්ස අන්තො පවිට්ඨෙසු සත්තෙසූපි වුත්තං හොති. **අණ්ඩභූතායාති** අණ්ඩෙ භූතාය පජාතාය සඤ්ජාතාය. යථා හි අණ්ඩෙ නිබ්බත්තා එකච්චෙ සත්තා අණ්ඩභූතාති වුච්චන්ති, එවමයං සබ්බාපි පජා අවිජ්ජණ්ඩකොසෙ නිබ්බත්තත්තා අණ්ඩභූතාති වුච්චති. **පරියොනද්ධායාති** තෙන අවිජ්ජණ්ඩකොසෙන සමන්තතො ඔනද්ධාය බද්ධාය වෙඨිතාය. **අවිජ්ජණ්ඩකොසං පදාලෙත්වාති** තං අවිජ්ජාමයං අණ්ඩකොසං භින්දිත්වා. **එකොව ලොකෙති** සකලෙපි ලොකසන්නිවාසෙ අහමෙව එකො අදුතියො. **අනුත්තරං සම්මාසම්බොධිං අභිසම්බුද්ධොති** උත්තරරහිතං සබ්බසෙට්ඨං සම්මා සාමඤ්ච බොධිං, අථ වා පසත්ථං සුන්දරඤ්ච බොධිං. අරහත්තමග්ගඤාණස්සෙතං නාමං, සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණස්සාපි නාමමෙව. උභයම්පි වට්ටති. අඤ්ඤෙසං අරහත්තමග්ගො අනුත්තරා බොධි හොති, න හොතීති? න හොති. කස්මා? අසබ්බගුණදායකත්තා. තෙසඤ්හි කස්සචි අරහත්තමග්ගො අරහත්තඵලමෙව දෙති, කස්සචි තිස්සො විජ්ජා, කස්සචි ඡ අභිඤ්ඤා, කස්සචි චතස්සො පටිසම්භිදා, කස්සචි සාවකපාරමිඤාණං. පච්චෙකබුද්ධානම්පි පච්චෙකබොධිඤාණමෙව දෙති, බුද්ධානං පන සබ්බගුණසම්පත්තිං දෙති අභිසෙකො විය රඤ්ඤො සබ්බලොකිස්සරභාවං. තස්මා අඤ්ඤස්ස කස්සචිපි අනුත්තරා බොධි න හොතීති. **අභිසම්බුද්ධොති** අබ්භඤ්ඤාසිං පටිවිජ්ඣිං, පත්තොම්හි අධිගතොම්හීති වුත්තං හොති.

ඉදානි යදෙතං භගවතා “එවමෙව ඛො”තිආදිනා නයෙන වුත්තං ඔපම්මසම්පටිපාදනං, තං එවං අත්ථෙන සංසන්දිත්වා වෙදිතබ්බං – යථා හි තස්සා කුක්කුටියා අත්තනො අණ්ඩෙසු අධිසයනාදිතිවිධකිරියාකරණං, එවං බොධිපල්ලඞ්කෙ නිසින්නස්ස බොධිසත්තභූතස්ස භගවතො අත්තනො සන්තානෙ අනිච්චං, දුක්ඛං, අනත්තාති තිවිධානුපස්සනාකරණං. කුක්කුටියා තිවිධකිරියාසම්පාදනෙන අණ්ඩානං අපූතිභාවො විය බොධිසත්තභූතස්ස භගවතො තිවිධානුපස්සනාසම්පාදනෙන විපස්සනාඤාණස්ස අපරිහානි. කුක්කුටියා තිවිධකිරියාකරණෙන අණ්ඩානං අල්ලසිනෙහපරියාදානං විය බොධිසත්තභූතස්ස භගවතො තිවිධානුපස්සනාසම්පාදනෙන භවත්තයානුගතනිකන්තිසිනෙහපරියාදානං. කුක්කුටියා තිවිධකිරියාකරණෙන අණ්ඩකපාලානං තනුභාවො විය බොධිසත්තභූතස්ස භගවතො තිවිධානුපස්සනාසම්පාදනෙන අවිජ්ජණ්ඩකොසස්ස තනුභාවො, කුක්කුටියා තිවිධකිරියාකරණෙන කුක්කුටපොතකස්ස පාදනඛතුණ්ඩකානං ථද්ධඛරභාවො විය බොධිසත්තභූතස්ස භගවතො තිවිධානුපස්සනාසම්පාදනෙන විපස්සනාඤාණස්ස තික්ඛඛරවිප්පසන්නසූරභාවො. කුක්කුටියා තිවිධකිරියාකරණෙන කුක්කුටපොතකස්ස පරිණාමකාලො විය බොධිසත්තභූතස්ස භගවතො තිවිධානුපස්සනාසම්පාදනෙන විපස්සනාඤාණස්ස පරිණාමකාලො වඩ්ඪිකාලො ගබ්භග්ගහණකාලො. කුක්කුටියා තිවිධකිරියාකරණෙන කුක්කුටපොතකස්ස පාදනඛසිඛාය වා මුඛතුණ්ඩකෙන වා අණ්ඩකොසං පදාලෙත්වා පක්ඛෙ පප්ඵොටෙත්වා සොත්ථිනා අභිනිබ්භිදාකාලො විය භගවතො තිවිධානුපස්සනාසම්පාදනෙන විපස්සනාඤාණගබ්භං ගණ්හාපෙත්වා අනුපුබ්බාධිගතෙන අරහත්තමග්ගෙන අවිජ්ජණ්ඩකොසං පදාලෙත්වා අභිඤ්ඤාපක්ඛෙ පප්ඵොටෙත්වා සොත්ථිනා සකලබුද්ධගුණසච්ඡිකතකාලො වෙදිතබ්බො.

අහඤ්හි, බ්‍රාහ්මණ, ජෙට්ඨො සෙට්ඨො ලොකස්සාති, බ්‍රාහ්මණ, යථා තෙසං කුක්කුටපොතකානං පඨමතරං අණ්ඩකොසං පදාලෙත්වා අභිනිබ්බත්තො කුක්කුටපොතකො ජෙට්ඨො හොති, එවං අවිජ්ජාගතාය පජාය තං අවිජ්ජණ්ඩකොසං පදාලෙත්වා පඨමතරං අරියාය ජාතියා ජාතත්තා අහඤ්හි ජෙට්ඨො වුද්ධතමොති සඞ්ඛං ගතො, සබ්බගුණෙහි පන අප්පටිසමත්තා සෙට්ඨොති.

එවං භගවා අත්තනො අනුත්තරං ජෙට්ඨසෙට්ඨභාවං බ්‍රාහ්මණස්ස පකාසෙත්වා ඉදානි යාය පටිපදාය තං අධිගතො, තං පටිපදං පුබ්බභාගතො පභුති දස්සෙතුං **ආරද්ධං ඛො පන මෙ, බ්‍රාහ්මණා**තිආදිමාහ. තත්ථ **ආරද්ධං ඛො පන මෙ, බ්‍රාහ්මණ, වීරියං අහොසී**ති, බ්‍රාහ්මණ, න මයා අයං අනුත්තරො ජෙට්ඨසෙට්ඨභාවො කුසීතෙන මුට්ඨස්සතිනා සාරද්ධකායෙන වික්ඛිත්තචිත්තෙන අධිගතො, අපිච ඛො තදධිගමාය ආරද්ධං ඛො පන මෙ වීරියං අහොසි. බොධිමණ්ඩෙ නිසින්නෙන මයා චතුසම්මප්පධානභෙදං වීරියං ආරද්ධං අහොසි, පග්ගහිතං අසිථිලප්පවත්තිතං. ආරද්ධත්තායෙව ච මෙ තං **අසල්ලීනං** අහොසි . න කෙවලඤ්ච වීරියමෙව, සතිපි මෙ ආරම්මණාභිමුඛභාවෙන **උපට්ඨිතා** අහොසි, උපට්ඨිතත්තායෙව ච **අසම්මුට්ඨා. පස්සද්ධො කායො අසාරද්ධොති** කායචිත්තප්පස්සද්ධිවසෙන කායොපි මෙ පස්සද්ධො අහොසි. තත්ථ යස්මා නාමකායෙ පස්සද්ධෙ රූපකායොපි පස්සද්ධොයෙව හොති, තස්මා ‘‘නාමකායො රූපකායො’’ති අවිසෙසෙත්වාව ‘‘පස්සද්ධො කායො’’ති වුත්තං. **අසාරද්ධොති** සො ච ඛො පස්සද්ධත්තායෙව අසාරද්ධො, විගතදරථොති වුත්තං හොති . **සමාහිතං චිත්තං එකග්ගන්ති** චිත්තම්පි මෙ සම්මා ආහිතං සුට්ඨු ඨපිතං අප්පිතං විය අහොසි, සමාහිතත්තා එව ච එකග්ගං අචලං නිප්ඵන්දනන්ති. එත්තාවතා ඣානස්ස පුබ්බභාගපටිපදා කථිතා හොති.

ඉදානි ඉමාය පටිපදාය අධිගතං පඨමජ්ඣානං ආදිං කත්වා විජ්ජාත්තයපරියොසානං විසෙසං දස්සෙන්තො **සො ඛො අහන්ති**ආදිමාහ. තත්ථ යං යාව විනිච්ඡයනයෙන වත්තබ්බං සියා, තං විසුද්ධිමග්ගෙ (විසුද්ධි. 1.69) වුත්තමෙව.

අයං ඛො මෙ, බ්‍රාහ්මණාතිආදීසු පන **විජ්ජාති** විදිතකරණට්ඨෙන විජ්ජා. කිං විදිතං කරොති ? පුබ්බෙනිවාසං. **අවිජ්ජාති** තස්සෙව පුබ්බෙනිවාසස්ස අවිදිතකරණට්ඨෙන තප්පටිච්ඡාදකමොහො. **තමොති** ස්වෙව මොහො තප්පටිච්ඡාදකට්ඨෙන තමො නාම. **ආලොකොති** සා එව විජ්ජා ඔභාසකරණට්ඨෙන ආලොකොති. එත්ථ ච විජ්ජා අධිගතාති අත්ථො, සෙසං පසංසාවචනං. යොජනා පනෙත්ථ – අයං ඛො මෙ විජ්ජා අධිගතා, තස්ස මෙ අධිගතවිජ්ජස්ස අවිජ්ජා විහතා, විනට්ඨාති අත්ථො. කස්මා? යස්මා විජ්ජා උප්පන්නා. එස නයො ඉතරස්මිම්පි පදද්වයෙ. **යථා තන්ති** එත්ථ **තන්ති** නිපාතමත්තං. සතියා අවිප්පවාසෙන අප්පමත්තස්ස වීරියාතාපෙන ආතාපිනො කායෙ ච ජීවිතෙ ච අනපෙක්ඛතාය පහිතත්තස්ස පෙසිතත්තස්සාති අත්ථො. ඉදං වුත්තං හොති – යථා අප්පමත්තස්ස ආතාපිනො පහිතත්තස්ස විහරතො අවිජ්ජා විහඤ්ඤෙය්‍යා, විජ්ජා උප්පජ්ජෙය්‍ය තමො විහඤ්ඤෙය්‍යා, ආලොකො උප්පජ්ජෙය්‍යා, එවමෙව මම අවිජ්ජා විහතා, විජ්ජා උප්පන්නා, තමො විහතො, ආලොකො උප්පන්නො. එතස්ස මෙ පධානානුයොගස්ස අනුරූපමෙව ඵලං ලද්ධන්ති.

අයං ඛො මෙ, බ්‍රාහ්මණ, පඨමා අභිනිබ්භිදා අහොසි කුක්කුටච්ඡාපකස්සෙව අණ්ඩකොසම්හාති අයං ඛො මම, බ්‍රාහ්මණ, පුබ්බෙනිවාසානුස්සතිඤාණමුඛතුණ්ඩකෙන පුබ්බෙ නිවුත්ථඛන්ධප්පටිච්ඡාදකං අවිජ්ජණ්ඩකොසං පදාලෙත්වා පඨමා අභිනිබ්භිදා පඨමා නික්ඛන්ති පඨමා අරියාජාති අහොසි කුක්කුටච්ඡාපකස්සෙව මුඛතුණ්ඩකෙන වා ං පාදනඛසිඛාය වා අණ්ඩකොසං පදාලෙත්වා තම්හා අණ්ඩකොසම්හා අභිනිබ්භිදා නික්ඛන්ති කුක්කුටනිකායෙ පච්චාජාතීති. අයං තාව පුබ්බෙනිවාසකථායං නයො.

චුතූපපාතකථාය පන **විජ්ජාති** දිබ්බචක්ඛුඤාණවිජ්ජා. **අවිජ්ජාති** චුතූපපාතප්පටිච්ඡාදිකා අවිජ්ජා. යථා පන පුබ්බෙනිවාසකථායං ‘‘පුබ්බෙනිවාසානුස්සතිඤාණමුඛතුණ්ඩකෙන පුබ්බෙ නිවුත්ථක්ඛන්ධප්පටිච්ඡාදකං අවිජ්ජණ්ඩකොසං පදාලෙත්වා’’ති වුත්තං, එවමිධ ‘‘චුතූපපාතඤාණමුඛතුණ්ඩකෙන චුතූපපාතප්පටිච්ඡාදකං අවිජ්ජණ්ඩකොසං පදාලෙත්වා’’ති වත්තබ්බං.

යං පනෙතං පච්චවෙක්ඛණඤාණපරිග්ගහිතං ආසවානං ඛයඤාණාධිගමං බ්‍රාහ්මණස්ස දස්සෙන්තො **අයං ඛො මෙ, බ්‍රාහ්මණ, තතියා විජ්ජාති**ආදිමාහ, තත්ථ **විජ්ජාති** අරහත්තමග්ගවිජ්ජා. **අවිජ්ජාති** චතුසච්චප්පටිච්ඡාදිකා අවිජ්ජා. **අයං ඛො මෙ, බ්‍රාහ්මණ, තතියා අභිනිබ්භිදා අහොසීති** එත්ථ අයං ඛො මම, බ්‍රාහ්මණ, ආසවානං ඛයඤාණමුඛතුණ්ඩකෙන චතුසච්චපටිච්ඡාදකං අවිජ්ජණ්ඩකොසං පදාලෙත්වා තතියා අභිනිබ්භිදා තතියා නික්ඛන්ති තතියා අරියජාති අහොසි කුක්කුටච්ඡාපකස්සෙව මුඛතුණ්ඩකෙන වා පාදනඛසිඛාය වා අණ්ඩකොසං පදාලෙත්වා තම්හා අණ්ඩකොසම්හා අභිනිබ්භිදා නික්ඛන්ති කුක්කුටනිකායෙ පච්චාජාතීති.

එත්තාවතා කිං දස්සෙසීති? සො හි, බ්‍රාහ්මණ, කුක්කුටච්ඡාපකො අණ්ඩකොසං පදාලෙත්වා තතො නික්ඛමන්තො සකිමෙව ජායති, අහං පන පුබ්බෙනිවුත්ථක්ඛන්ධප්පටිච්ඡාදකං අවිජ්ජණ්ඩකොසං භින්දිත්වා පඨමං තාව පුබ්බෙනිවාසානුස්සතිඤාණවිජ්ජාය ජාතො. තතො සත්තානං චුතිපටිසන්ධිප්පටිච්ඡාදකං අවිජ්ජණ්ඩකොසං පදාලෙත්වා දුතියං දිබ්බචක්ඛුඤාණවිජ්ජාය ජාතො, පුන චතුසච්චප්පටිච්ඡාදකං අවිජ්ජණ්ඩකොසං පදාලෙත්වා තතියං ආසවානං ඛයඤාණවිජ්ජාය ජාතො. එවං තීහි විජ්ජාහි තික්ඛත්තුං ජාතොම්හි. සා ච මෙ ජාති අරියා සුපරිසුද්ධාති ඉදං දස්සෙති. එවංදස්සෙන්තො ච පුබ්බෙනිවාසඤාණෙන අතීතංසඤාණං, දිබ්බචක්ඛුනා පච්චුප්පන්නානාගතංසඤාණං,

ආසවක්ඛයෙන සකලලොකියලොකුත්තරගුණන්ති එවං තීහි විජ්ජාහි සබ්බෙපි සබ්බඤ්ඤුගුණෙ පකාසෙත්වා අත්තනො අරියාය ජාතියා ජෙට්ඨසෙට්ඨභාවං බ්‍රාහ්මණස්ස දස්සෙසි.

එවං වුත්තෙ වෙරඤ්ජො බ්‍රාහ්මණොති එවං භගවතා ලොකානුකම්පකෙන බ්‍රාහ්මණං අනුකම්පමානෙන නිගුහිතබ්බෙපි අත්තනො අරියාය ජාතියා ජෙට්ඨසෙට්ඨභාවෙ විජ්ජාත්තයපකාසිකාය ධම්මදෙසනාය වුත්තෙ පීතිවිප්ඵාරපරිපුණ්ණගත්තචිත්තො වෙරඤ්ජො බ්‍රාහ්මණො තං භගවතො අරියාය ජාතියා ජෙට්ඨසෙට්ඨභාවං විදිත්වා ‘‘ඊදිසං නාමාහං සබ්බලොකජෙට්ඨං සබ්බගුණසමන්නාගතං සබ්බඤ්ඤුං ‘අඤ්ඤෙසං අභිවාදනාදිකම්මං න කරොතී’ති අවචං, ධිරත්ථු වත, භො, අඤ්ඤාණ’’න්ති අත්තානං ගරහිත්වා ‘‘අයං දානි ලොකෙ අරියාය ජාතියා පුරෙජාතට්ඨෙන ජෙට්ඨො, සබ්බගුණෙහි අප්පටිසමට්ඨෙන සෙට්ඨො’’ති නිට්ඨං ගන්ත්වා භගවන්තං එතදවොච – **ජෙට්ඨො භවං ගොතමො සෙට්ඨො භවං ගොතමොති**. එවඤ්ච පන වත්වා පුන තං භගවතො ධම්මදෙසනං අබ්භනුමොදමානො **අභික්කන්තං භො ගොතමා**තිආදිමාහ. තං වුත්තත්ථමෙවාති.

2. සීහසුත්තවණ්ණනා

12. දුතියෙ **අභිඤ්ඤාතාති** ඤාතා පඤ්ඤාතා පාකටා. **සන්ථාගාරෙති** මහාජනස්ස විස්සමනත්ථාය කතෙ අගාරෙ. සා කිර සන්ථාගාරසාලා නගරමජ්ඣෙ අහොසි, චතූසු ඨානෙසු ඨිතානං පඤ්ඤායති, චතූහි දිසාහි ආගතමනුස්සා පඨමං තත්ථ විස්සමිත්වා පච්ඡා අත්තනො අත්තනො ඵාසුකට්ඨානං ගච්ඡන්ති. රාජකුලානං රජ්ජකිච්චසන්ථරණත්ථාය කතං අගාරන්තිපි වදන්තියෙව. තත්ථ හි නිසීදිත්වා ලිච්ඡවිරාජානො රජ්ජකිච්චං සන්ථරන්ති කරොන්ති විචාරෙන්ති. **සන්නිසින්නාති** තෙසං නිසීදනත්ථඤ්ඤෙව පඤ්ඤත්තෙසු මහාරහවරපච්චත්ථරණෙසු සමුස්සිතසෙතච්ඡත්තෙසු ආසනෙසු සන්නිසින්නා. **අනෙකපරියායෙන බුද්ධස්ස වණ්ණං භාසන්තීති** රාජකුලෙ කිච්චඤ්චෙව ලොකත්ථචරියඤ්ච විචාරෙත්වා අනෙකෙහි කාරණෙහි බුද්ධස්ස වණ්ණං භාසන්ති කථෙන්ති දීපෙන්ති. පණ්ඩිතා හි තෙ රාජානො සද්ධා පසන්නා සොතාපන්නාපි සකදාගාමිනොපි අනාගාමිනොපි අරියසාවකා, තෙ සබ්බෙපි ලොකියජටං ඡින්දිත්වා බුද්ධාදීනං තිණ්ණං රතනානං වණ්ණං භාසන්ති. තත්ථ තිවිධො බුද්ධවණ්ණො නාම චරියවණ්ණො, සරීරවණ්ණො, ගුණවණ්ණොති. තත්‍රිමෙ රාජානො චරියාය වණ්ණං ආරභිංසු – ‘‘දුක්කරං වත කතං සම්මාසම්බුද්ධෙන කප්පසතසහස්සාධිකානි චත්තාරි අසඞ්ඛෙය්‍යානි දස පාරමියො, දස උපපාරමියො, දස පරමත්ථපාරමියොති සමත්තිංස පාරමියො පූරෙන්තෙන, ඤාතත්ථචරියං, ලොකත්ථචරියං, බුද්ධචරියං මත්ථකං පාපෙත්වා පඤ්ච මහාපරිච්චාගෙ පරිච්චජන්තෙනා’’ති අඩ්ඪච්ඡක්කෙහි ජාතකසතෙහි බුද්ධවණ්ණං කථෙන්තා තුසිතභවනං පාපෙත්වා ඨපයිංසු.

ධම්මස්ස වණ්ණං භාසන්තා පන ‘‘තෙන භගවතා ධම්මො දෙසිතො, නිකායතො පඤ්ච නිකායා, පිටකතො තීණි පිටකානි, අඞ්ගතො නව අඞ්ගානි, ඛන්ධතො චතුරාසීතිධම්මක්ඛන්ධසහස්සානී’’ති කොට්ඨාසවසෙන ධම්මගුණං කථයිංසු.

සඞ්ඝස්ස වණ්ණං භාසන්තා සත්ථු ධම්මදෙසනං සුත්වා ‘‘පටිලද්ධසද්ධා කුලපුත්තා භොගක්ඛන්ධඤ්චෙව ඤාතිපරිවට්ටඤ්ච පහාය සෙතච්ඡත්තං ඔපරජ්ජං සෙනාපතිසෙට්ඨිභණ්ඩාගාරිකට්ඨානන්තරාදීනි අගණෙත්වා නික්ඛම්ම සත්ථු වරසාසනෙ පබ්බජන්ති. සෙතච්ඡත්තං පහාය පබ්බජිතානං භද්දියරාජමහාකප්පිනපුක්කුසාතිආදීනං රාජපබ්බජිතානංයෙව බුද්ධකාලෙ අසීතිසහස්සානි අහෙසුං. අනෙකකොටිසතං ධනං පහාය පබ්බජිතානං පන යසකුලපුත්තසොණසෙට්ඨිපුත්තරට්ඨපාලකුලපුත්තාදීනං පරිච්ඡෙදො නත්ථි. එවරූපා ච එවරූපා ච කුලපුත්තා සත්ථු සාසනෙ පබ්බජන්තී’’ති පබ්බජ්ජාසඞ්ඛෙපවසෙන සඞ්ඝගුණෙ කථයිංසු.

සීහො සෙනාපතීති එවංනාමකො සෙනාය අධිපති. වෙසාලියඤ්හි සත්ත සහස්සානි සත්ත සතානි සත්ත ච රාජානො. තෙ සබ්බෙපි සන්නිපතිත්වා සබ්බෙසං මනං ගහෙත්වා ‘‘රට්ඨං විචාරෙතුං සමත්ථං එකං විචිනථා’’ති විචිනන්තා සීහං රාජකුමාරං දිස්වා ‘‘අයං සක්ඛිස්සතී’’ති සන්නිට්ඨානං කත්වා තස්ස රත්තමණිවණ්ණං කම්බලපරියොනද්ධං සෙනාපතිච්ඡත්තං අදංසු. තං සන්ධාය වුත්තං – ‘‘සීහො සෙනාපතී’’ති. **නිගණ්ඨසාවකොති** නිගණ්ඨස්ස නාටපුත්තස්ස පච්චයදායකො උපට්ඨාකො. ජම්බුදීපතලස්මිඤ්හි තයො ජනා නිගණ්ඨානං අග්ගුපට්ඨාකා – නාළන්දායං, උපාලි ගහපති, කපිලපුරෙ වප්පො සක්කො, වෙසාලියං අයං සීහො සෙනාපතීති. **නිසින්නො හොතීති** සෙසරාජූනං පරිසාය අන්තරන්තරෙ ආසනානි පඤ්ඤාපයිංසු, සීහස්ස පන මජ්ඣෙ ඨානෙති තස්මිං පඤ්ඤත්තෙ මහාරහෙ රාජාසනෙ නිසින්නො හොති. **නිස්සංසය**න්ති නිබ්බිචිකිච්ඡං අද්ධා එකංසෙන, න හෙතෙ යස්ස වා තස්ස වා අප්පෙසක්ඛස්ස එවං අනෙකසතෙහි කාරණෙහි වණ්ණං භාසන්ති.

යෙන නිගණ්ඨො නාටපුත්තො තෙනුපසඞ්කමීති නිගණ්ඨො කිර නාටපුත්තො ‘‘සචායං සීහො කස්සචිදෙව සමණස්ස ගොතමස්ස වණ්ණං කථෙන්තස්ස සුත්වා සමණං ගොතමං දස්සනාය උපසඞ්කමිස්සති, මය්හං පරිහානි භවිස්සතී’’ති චින්තෙත්වා පඨමතරංයෙව සීහං සෙනාපතිං එතදවොච – ‘‘සෙනාපති ඉමස්මිං ලොකෙ ‘අහං බුද්ධො අහං බුද්ධො’ති බහූ විචරන්ති. සචෙ ත්වං කස්සචි දස්සනාය උපසඞ්කමිතුකාමො අහොසි, මං පුච්ඡෙය්‍යාසි. අහං තෙ යුත්තට්ඨානං පෙසෙස්සාමි, අයුත්තට්ඨානතො නිවාරෙස්සාමී’’ති. සො තං කථං අනුස්සරිත්වා ‘‘සචෙ මං පෙසෙස්සති, ගමිස්සාමි. නො චෙ, න ගමිස්සාමී’’ති චින්තෙත්වා යෙන නිගණ්ඨො නාටපුත්තො, තෙනුපසඞ්කමි.

අථස්ස වචනං සුත්වා නිගණ්ඨො මහාපබ්බතෙන විය බලවසොකෙන ඔත්ථටො ''යත්ථ දානිස්සාහං ගමනං න ඉච්ඡාමි, තත්ථෙව ගන්තුකාමො ජාතො, හතොහමස්මී''ති අනත්තමනො හුත්වා ''පටිබාහනුපායමස්ස කරිස්සාමී''ති චින්තෙත්වා **කිං පන ත්වන්ති**ආදිමාහ. එවං වදන්තො විවරන්තං ගොණං දණ්ඩෙන පහරන්තො විය ජලමානං පදීපං නිබ්බාපෙන්තො විය භත්තභරිතං පත්තං නික්කුජ්ජන්තො විය ච සීහස්ස උප්පන්නපීතිං විනාසෙසි. **ගමියාභිසඞ්ඛාරොති** හත්ථියානාදීනං යොජාපනගන්ධමාලාදිග්ගහණවසෙන පවත්තො පයොගො. **සො පටිප්පස්සම්භීති** සො වූපසන්තො.

දුතියම්පි ඛොති දුතියවාරම්පි. ඉමස්මිඤ්ච වාරෙ බුද්ධස්ස වණ්ණං භාසන්තා තුසිතභවනතො පට්ඨාය යාව මහාබොධිපල්ලඞ්කා දසබලස්ස හෙට්ඨා පාදතලෙහි උපරි කෙසග්ගෙහි පරිච්ඡින්දිත්වා ද්වත්තිංසමහාපුරිසලක්ඛණඅසීතිඅනුබ්‍යඤ්ජනබ්‍යාමප්පභානං වසෙන සරීරවණ්ණං කථයිංසු. ධම්මස්ස වණ්ණං භාසන්තා ''එකපදෙපි එකබ්‍යඤ්ජනෙපි අවඛලිතං නාම නත්ථී''ති සුකථිතවසෙනෙව ධම්මගුණං කථයිංසු. සඞ්ඝස්ස වණ්ණං භාසන්තා ''එවරූපං යසසිරිවිභවං පහාය සත්ථු සාසනෙ පබ්බජිතා න කොසජ්ජපකතිකා හොන්ති, තෙරසසු පන ධුතඞ්ගගුණෙසු පරිපූරකාරිනො හුත්වා සත්තසු අනුපස්සනාසු කම්මං කරොන්ති, අට්ඨතිංසාරම්මණවිභත්තියො වළඤ්ජෙන්තී''ති පටිපදාවසෙන සඞ්ඝගුණෙ කථයිංසු.

තතියවාරෙ පන බුද්ධස්ස වණ්ණං භාසමානා ''ඉතිපි සො භගවා''ති සුත්තන්තපරියායෙනෙව බුද්ධගුණෙ කථයිංසු, ''ස්වාක්ඛාතො භගවතා ධම්මො''තිආදිනා සුත්තන්තපරියායෙනෙව ධම්මගුණෙ, ''සුප්පටිපන්නො භගවතො සාවකසඞ්ඝො''තිආදිනා සුත්තන්තපරියායෙනෙව සඞ්ඝගුණෙ ච කථයිංසු. තතො සීහො චින්තෙසි – ''ඉමෙසඤ්ච ලිච්ඡවිරාජකුමාරානං තතියදිවසතො පට්ඨාය බුද්ධධම්මසඞ්ඝගුණෙ කථෙන්තානං මුඛං නප්පහොති, අද්ධා අනොමගුණෙන සමන්නාගතො සො භගවා, ඉමං දානි උප්පන්නං පීතිං අවිජහිත්වාව අහං අජ්ජ සම්මාසම්බුද්ධං පස්සිස්සාමී''ති. අථස්ස ''කිං හි මෙ කරිස්සන්ති නිගණ්ඨා''ති විතක්කො උදපාදි. තත්ථ **කිං හි මෙ කරිස්සන්තීති** කිං නාම මය්හං නිගණ්ඨා කරිස්සන්ති. **අපලොකිතා වා අනපලොකිතා වාති** ආපුච්ඡිතා වා අනාපුච්ඡිතා වා. න හි මෙ තෙ ආපුච්ඡිතා යානවාහනසම්පත්තිං, න ච ඉස්සරියවිසෙසං දස්සන්ති, නාපි අනාපුච්ඡිතා හරිස්සන්ති, අඵලං එතෙසං ආපුච්ඡනන්ති අධිප්පායො.

වෙසාලියා නියායීති යථා හි ගිම්හකාලෙ දෙවෙ වුට්ඨෙ උදකං සන්දමානං නදිං ඔතරිත්වා ථොකමෙව ගන්ත්වා තිට්ඨති නප්පවත්තති, එවං සීහස්ස පඨමදිවසෙ ''දසබලං පස්සිස්සාමී''ති උප්පන්නාය පීතියා නිගණ්ඨෙන පටිබාහිතකාලො. යථාපි දුතියදිවසෙ දෙවෙ වුට්ඨෙ උදකං සන්දමානං නදිං ඔතරිත්වා ථොකං ගන්ත්වා වාලිකාපුඤ්ජං පහරිත්වා අප්පවත්තං හොති, එවං සීහස්ස දුතියදිවසෙ ''දසබලං පස්සිස්සාමී''ති උප්පන්නාය පීතියා නිගණ්ඨෙන පටිබාහිතකාලො. යථා තතියදිවසෙ දෙවෙ වුට්ඨෙ උදකං සන්දමානං නදිං ඔතරිත්වා පුරාණපණ්ණසුක්ඛදණ්ඩකට්ඨකචවරාදීනි පරිකඩ්ඪන්තං වාලිකාපුඤ්ජං භින්දිත්වා සමුද්දනින්නමෙව හොති, එවං සීහො තතියදිවසෙ තිණ්ණං වත්ථූනං ගුණකථං සුත්වා උප්පන්නෙ පීතිපාමොජ්ජෙ ''අඵලා නිගණ්ඨා නිප්ඵලා නිගණ්ඨා, කිං මෙ ඉමෙ කරිස්සන්ති, ගමිස්සාමහං සත්ථුසන්තික''න්ති මනං අභිනීහරිත්වා වෙසාලියා නියායි. නියන්තො ච ''චිරස්සාහං දසබලස්ස සන්තිකං ගන්තුකාමො ජාතො, න ඛො පන මෙ යුත්තං අඤ්ඤාතකවෙසෙන ගන්තු''න්ති ''යෙකෙචි දසබලස්ස සන්තිකං ගන්තුකාමා, සබ්බෙ නික්ඛමන්තූ''ති ඝොසනං කාරෙත්වා පඤ්චරථසතානි යොජාපෙත්වා උත්තමරථෙ ඨිතො තෙහි චෙව පඤ්චහි රථසතෙහි මහතියා ච පරිසාය පරිවුතො ගන්ධපුප්ඵචුණ්ණවාසාදීනි ගාහාපෙත්වා නියාසි. **දිවා දිවස්සාති** දිවසස්ස ච දිවා, මජ්ඣන්හිකෙ අතික්කන්තමත්තෙ.

යෙන භගවා තෙනුපසඞ්කමීති ආරාමං පවිසන්තො දූරතොව අසීති-අනුබ්‍යඤ්ජන-බ්‍යාමප්පභා-ද්වත්තිංස-මහාපුරිසලක්ඛණානි ඡබ්බණ්ණඝනබුද්ධරස්මියො ච දිස්වා ''එවරූපං නාම පුරිසං එවං ආසන්නෙ වසන්තං එත්තකං කාලං නාද්දසං, වඤ්චිතො වතම්හි, අලාභා වත මෙ''ති චින්තෙත්වා මහානිධිං දිස්වා දලිද්දපුරිසො විය සඤ්ජාතපීතිපාමොජ්ජො යෙන භගවා තෙනුපසඞ්කමි. **ධම්මස්ස චානුධම්මං බ්‍යාකරොන්තීති** භොතා ගොතමෙන වුත්තකාරණස්ස අනුකාරණං කථෙන්ති. කාරණවචනො හෙත්ථ ධම්මසද්දො ''හෙතුම්හි ඤාණං ධම්මපටිසම්භිදා''තිආදීසු (විභ. 720) විය. කාරණන්ති චෙත්ථ තථාපවත්තස්ස සද්දස්ස අත්ථො අධිප්පෙතො තස්ස පවත්තිහෙතුභාවතො. අත්ථප්පයුත්තො හි සද්දප්පයොගො. අනුකාරණන්ති එසො එව පරෙහි තථා වුච්චමානො. **සහධම්මිකො වාදානුවාදොති.** පරෙහි වුත්තකාරණෙහි සකාරණො හුත්වා තුම්හාකං වාදො වා තතො පරං තස්ස අනුවාදො වා කොචි අප්පමත්තකොපි විඤ්ඤූහි ගරහිතබ්බං ඨානං කාරණං න ආගච්ඡති. ඉදං වුත්තං හොති – කිං සබ්බාකාරෙනපි තව වාදෙ ගාරය්හං කාරණං නත්ථීති. **අනබ්භක්ඛාතුකාමාති** න අභූතෙන වත්තුකාමා. **අත්ථි සීහපරියායොතිආදීනං** අත්ථො වෙරඤ්ජකණ්ඩෙ ආගතනයෙනෙව වෙදිතබ්බො. **පරමෙන අස්සාසෙනාති** චතුමග්ගචතුඵලසඞ්ඛාතෙන උත්තමෙන. **අස්සාසාය ධම්මං දෙසෙමීති** අස්සාසනත්ථාය සන්ථම්භනත්ථාය ධම්මං දෙසෙමි. ඉති භගවා අට්ඨඞ්ගෙහි සීහස්ස සෙනාපතිස්ස ධම්මං දෙසෙසි.

අනුවිච්චකාරන්ති අනුවිදිත්වා චින්තෙත්වා තුලයිත්වා කත්තබ්බං කරොහීති වුත්තං හොති. **සාධු හොතීති** සුන්දරො හොති. තුම්හාදිසස්මිඤ්හි මං දිස්වා මං සරණං ගච්ඡන්තෙ නිගණ්ඨං දිස්වා නිගණ්ඨං සරණං ගච්ඡන්තෙ ''කිං අයං සීහො දිට්ඨදිට්ඨමෙව සරණං ගච්ඡතී''ති ගරහා උප්පජ්ජති, තස්මා අනුවිච්චකාරො තුම්හාදිසානං සාධූති දස්සෙති. **පටාකං පරිහරෙය්‍යුන්ති** තෙ කිර එවරූපං සාවකං ලභිත්වා ''අසුකො නාම රාජා වා රාජමහාමත්තො වා සෙට්ඨී වා අම්හාකං සරණං ගතො සාවකො ජාතො''ති පටාකං උක්ඛිපිත්වා නගරෙ ඝොසෙන්තා ආහිණ්ඩන්ති. කස්මා? එවං

නො මහන්තභාවො ආවිභවිස්සතීති ච. සචෙ පනස්ස ‘‘කිමහං එතෙසං සරණං ගතො’’ති විප්පටිසාරො උප්පජ්ජෙය්‍ය, තම්පි සො ‘‘එතෙසං මෙ සරණගතභාවං බහූ ජානන්ති, දුක්ඛං ඉදානි පටිනිවත්තිතු’’න්ති විනොදෙත්වා න පටික්කමිස්සතීති ච. තෙනාහ – ‘‘පටාකං පරිහරෙය්‍යු’’න්ති. **ඔපානභූතන්ති** පටියත්තඋදපානො විය ඨිතං. **කුලන්ති** තව නිවෙසනං. **දාතබ්බං මඤ්ඤෙය්‍යාසීති** පුබ්බෙ දසපි වීසතිපි සට්ඨිපි ජනෙ ආගතෙ දිස්වා නත්ථීති අවත්වා දෙසි, ඉදානි මං සරණං ගතකාරණමත්තෙනෙව මා ඉමෙසං දෙය්‍යධම්මං උපච්ඡින්දි. සම්පත්තානඤ්හි දාතබ්බමෙවාති ඔවදි. **සුතං මෙතං, භන්තෙති** කුතො සුතන්ති? නිගණ්ඨානං සන්තිකා. තෙ කිර කුලඝරෙසු එවං පකාසෙන්ති ‘‘මයං යස්ස කස්සචි සම්පත්තස්ස දාතබ්බන්ති වදාම, සමණො පන ගොතමො ‘මය්හමෙව දානං දාතබ්බං නාඤ්ඤෙසං, මය්හමෙව සාවකානං දානං දාතබ්බං, නාඤ්ඤෙසං සාවකානං, මය්හමෙව දින්නං දානං මහප්ඵලං, නාඤ්ඤෙසං, මය්හමෙව සාවකානං දින්නං මහප්ඵලං, නාඤ්ඤෙස’න්ති එවං වදතී’’ති. තං සන්ධාය අයං ‘‘සුතං මෙත’’න්ති ආහ.

අනුපුබ්බිං කථන්ති දානානන්තරං සීලං, සීලානන්තරං සග්ගං, සග්ගානන්තරං මග්ගන්ති එවං අනුපටිපාටිකථං. තත්ථ **දානකථන්ති** ඉදං දානං නාම සුඛානං නිදානං, සම්පත්තීනං මූලං, භොගානං පතිට්ඨා, විසමගතස්ස තාණං ලෙණං ගති පරායණං, ඉධලොකපරලොකෙසු දානසදිසො අවස්සයො පතිට්ඨා ආරම්මණං තාණං ලෙණං ගති පරායණං නත්ථි. ඉදඤ්හි අවස්සයට්ඨෙන රතනමයසීහාසනසදිසං, පතිට්ඨානට්ඨෙන මහාපථවීසදිසං, ආරම්මණට්ඨෙන ආලම්බනරජ්ජුසදිසං. ඉදඤ්හි දුක්ඛනිත්ථරණට්ඨෙන නාවා, සමස්සාසනට්ඨෙන සඞ්ගාමසූරො, භයපරිත්තාණට්ඨෙන සුසඞ්ඛතනගරං, මච්ඡෙරමලාදීහි අනුපලිත්තට්ඨෙන පදුමං, තෙසං නිදහනට්ඨෙන අග්ගි, දුරාසදට්ඨෙන ආසිවිසො, අසන්තාසනට්ඨෙන සීහො, බලවන්තට්ඨෙන හත්ථී, අභිමඞ්ගලසම්මතට්ඨෙන සෙතවසභො, ඛෙමන්තභූමිසම්පාපනට්ඨෙන වලාහකො අස්සරාජා. දානං නාමෙතං මයා ගතමග්ගො, මය්හෙසො වංසො, මයා දස පාරමියො පූරෙන්තෙන වෙලාමමහායඤ්ඤො, මහාගොවින්දමහායඤ්ඤො, මහාසුදස්සනමහායඤ්ඤො, වෙස්සන්තරමහායඤ්ඤොති, අනෙකමහායඤ්ඤා පවත්තිතා, සසභූතෙන ජලිතඅග්ගික්ඛන්ධෙ අත්තානං නිය්‍යාදෙන්තෙන සම්පත්තයාචකානං චිත්තං ගහිතං. දානඤ්හි ලොකෙ සක්කසම්පත්තිං දෙති මාරසම්පත්තිං බ්‍රහ්මසම්පත්තිං, චක්කවත්තිසම්පත්තිං, සාවකපාරමීඤාණං, පච්චෙකබොධිඤාණං, අභිසම්බොධිඤාණං දෙතීති එවමාදිදානගුණප්පටිසංයුත්තං කථං.

යස්මා පන දානං දෙන්තො සීලං සමාදාතුං සක්කොති, තස්මා තදනන්තරං සීලකථං කථෙසි. **සීලකථන්ති** සීලං නාමෙතං අවස්සයො පතිට්ඨා ආරම්මණං තාණං ලෙණං ගති පරායණං. සීලං නාමෙතං මම වංසො , අහං සඞ්ඛපාලනාගරාජකාලෙ භූරිදත්තනාගරාජකාලෙ චම්පෙය්‍යනාගරාජකාලෙ සීලවරාජකාලෙ මාතුපොසකහත්ථිරාජකාලෙ ඡද්දන්තහත්ථිරාජකාලෙති අනන්තෙසු අත්තභාවෙසු සීලං පරිපූරෙසිං. ඉධලොකපරලොකසම්පත්තීනඤ්හි සීලසදිසො අවස්සයො පතිට්ඨා ආරම්මණං තාණං ලෙණං ගති පරායණං නත්ථි, සීලාලඞ්කාරසදිසො අලඞ්කාරො නත්ථි, සීලපුප්ඵසදිසං පුප්ඵං නත්ථි, සීලගන්ධසදිසො ගන්ධො නත්ථි. සීලාලඞ්කාරෙන හි අලඞ්කතං සීලගන්ධානුලිත්තං සදෙවකොපි ලොකො ඔලොකෙන්තො තිත්තිං න ගච්ඡතීති එවමාදිසීලගුණප්පටිසංයුත්තං කථං.

‘‘ඉදං පන සීලං නිස්සාය අයං සග්ගො ලබ්භතී’’ති දස්සෙතුං සීලානන්තරං සග්ගකථං කථෙසි. **සග්ගකථන්ති** ‘‘අයං සග්ගො නාම ඉට්ඨො කන්තො මනාපො, නිච්චමෙත්ථ කීළා, නිච්චං සම්පත්තියො ලබ්භන්ති, චාතුමහාරාජිකා දෙවා නවුතිවස්සසතසහස්සානි දිබ්බසුඛං දිබ්බසම්පත්තිං අනුභවන්ති, තාවතිංසා තිස්සො ච වස්සකොටියො සට්ඨි ච වස්සසතසහස්සානී’’ති එවමාදිසග්ගගුණප්පටිසංයුත්තං කථං. සග්ගසම්පත්තිං කථයන්තානඤ්හි බුද්ධානං මුඛං නප්පහොති. වුත්තම්පි චෙතං – ‘‘අනෙකපරියායෙන ඛ්වාහං, භික්ඛවෙ, සග්ගකථං කථෙය්‍යා’’න්තිආදි (ම. නි. 3.255).

එවං සග්ගකථාය පලොභෙත්වා පන හත්ථිං අලඞ්කරිත්වා තස්ස සොණ්ඩං ඡින්දන්තො විය ‘‘අයම්පි සග්ගො අනිච්චො අද්ධුවො, න එත්ථ ඡන්දරාගො කත්තබ්බො’’ති දස්සනත්ථං ‘‘අප්පස්සාදා කාමා බහුදුක්ඛා බහුපායාසා, ආදීනවො එත්ථ භිය්‍යො’’තිආදිනා (ම. නි. 1.235-236; 2.42) නයෙන **කාමානං ආදීනවං ඔකාරං සංකිලෙසං** කථෙසි. තත්ථ **ආදීනවොති** දොසො. **ඔකාරොති** අවකාරො ලාමකභාවො. **සංකිලෙසොති** තෙහි සත්තානං සංසාරෙ සංකිලිස්සනං. යථාහ – ‘‘සංකිලිස්සන්ති වත, භො, සත්තා’’ති (ම. නි. 2.351).

එවං කාමාදීනවෙන තජ්ජෙත්වා **නෙක්ඛම්මෙ ආනිසංසං පකාසෙසි. කල්ලචිත්තන්ති** අරොගචිත්තං. **සාමුක්කංසිකාති** සාමං උක්කංසිකා අත්තනායෙව උද්ධරිත්වා ගහිතා, සයම්භුඤාණෙන දිට්ඨා අසාධාරණා අඤ්ඤෙසන්ති අත්ථො. කා පන සාති? අරියසච්චදෙසනා. තෙනෙවාහ – **දුක්ඛං සමුදයං නිරොධං මග්ගන්ති. විරජං වීතමලන්ති** රාගරජාදීනං අභාවා විරජං, රාගමලාදීනං විගතත්තා වීතමලං. **ධම්මචක්ඛුන්ති** ඉධ සොතාපත්තිමග්ගො අධිප්පෙතො. තස්ස උප්පත්තිආකාරදස්සනත්ථං **යංකිඤ්චි සමුදයධම්මං සබ්බං තං නිරොධධම්මන්ති** ආහ. තඤ්හි නිරොධං ආරම්මණං කත්වා කිච්චවසෙන එවං සබ්බසඞ්ඛතං පටිවිජ්ඣන්තං උප්පජ්ජති. දිට්ඨො අරියසච්චධම්මො එතෙනාති **දිට්ඨධම්මො.** එස නයො සෙසෙසුපි. තිණ්ණා විචිකිච්ඡා අනෙනාති **තිණ්ණවිචිකිච්ඡො.** විගතා කථංකථා අස්සාති **විගතකථංකථො.** විසාරජ්ජං පත්තොති **වෙසාරජ්ජප්පත්තො.** කත්ථ? සත්ථුසාසනෙ. නාස්ස පරො පච්චයො, න පරං සද්ධාය එත්ථ වත්තතීති **අපරප්පච්චයො.**

පවත්තමංසන්ති පකතියා පවත්තං කප්පියමංසං මූලං ගහෙත්වා අන්තරාපණෙ පරියෙසාහීති අධිප්පායො. **සම්බහුලා නිගණ්ඨාති** පඤ්චසතමත්තා නිගණ්ඨා. **ථූලං පසුන්ති** ථූලං මහාසරීරං ගොකණ්ණමහිංසසූකරසඞ්ඛාතං පසුං. **උද්දිස්සකතන්ති** අත්තානං උද්දිසිත්වා කතං, මාරිතන්ති අත්ථො. **පටිච්චකම්මන්ති** ස්වායං තං මංසං පටිච්ච තං පාණවධකම්මං ඵුසති. තඤ්හි අකුසලං උපඩ්ඪං දායකස්ස, උපඩ්ඪං පටිග්ගාහකස්ස හොතීති නෙසං ලද්ධි. අපරො නයො – **පටිච්චකම්මන්ති** අත්තානං පටිච්චකතං. අථ වා **පටිච්චකම්මන්ති** නිමිත්තකම්මස්සෙතං අධිවචනං, තං පටිච්චකම්මං එත්ථ අත්ථීති මංසම්පි පටිච්චකම්මන්ති වුත්තං. **උපකණ්ණකෙති** කණ්ණමූලෙ. **අලන්ති** පටික්ඛෙපවචනං, කිං ඉමිනාති අත්ථො. **න ච පනෙතෙති** එතෙ ආයස්මන්තො දීඝරත්තං අවණ්ණකාමා හුත්වා අවණ්ණං භාසන්තාපි අබ්භාචික්ඛන්තා න ජිරිදන්ති, අබ්භක්ඛානස්ස අන්තං න ගච්ඡන්තීති අත්ථො. අථ වා ලජ්ජනත්ථෙ ඉදං **ජිරිදන්තීති** පදං දට්ඨබ්බං, න ලජ්ජන්තීති අත්ථො.

3. අස්සාජානීයසුත්තවණ්ණනා

13. තතියෙ **අඞ්ගෙහීති** ගුණඞ්ගෙහි. **තස්සං දිසායං ජාතො හොතීති** තස්සං සින්ධුනදීතීරදිසායං ජාතො හොති. අඤ්ඤෙපි භද්‍රා අස්සාජානීයා තත්ථෙව ජායන්ති. **අල්ලං වා සුක්ඛං වාති** අල්ලතිණං වා සුක්ඛතිණං වා. **නාඤ්ඤෙ අස්සෙ උබ්බෙජෙතාති** අඤ්ඤෙ අස්සෙ න උබ්බෙජෙති න පහරති න ඩංසති න කලහං කරොති. **සාඨෙය්‍යානීති** සඨභාවෙ. **කූටෙය්‍යානීති** කූටභාවෙ. **ජිම්හෙය්‍යානීති** ජිම්හභාවෙ. **වඞ්කෙය්‍යානීති** වඞ්කභාවා. ඉච්චස්ස චතූහිපි පදෙහි අසික්ඛිතභාවොව කථිතො . **වාහීති** වහනසභාවො දින්නොවාදපටිකරො. **යාව ජීවිතමරණපරියාදානාති** යාව ජීවිතස්ස මරණෙන පරියොසානා. **සක්කච්චං පරිභුඤ්ජතීති** අමතං විය පච්චවෙක්ඛිත්වා පරිභුඤ්ජති. **පුරිසථාමෙනාති**ආදීසු ඤාණථාමාදයො කථිතා. **සණ්ඨානන්ති** ඔසක්කනං පටිප්පස්සද්ධි.

4. අස්සඛළුඞ්කසුත්තවණ්ණනා

14. චතුත්ථෙ **"පෙහී"ති වුත්තොති** ''ගච්ඡා''ති වුත්තො. **පිට්ඨිතො රථං පවත්තෙතීති** බන්ධට්ඨිකෙන යුගං උප්පීළෙත්වා පච්ඡිමභාගෙන රථං පවට්ටෙන්තො ඔසක්කති. **පච්ඡා ලඞ්ඝති, කුබ්බරං හනතීති** ද්වෙ පච්ඡිමපාදෙ උක්ඛිපිත්වා තෙහි පහරිත්වා රථකුබ්බරං භින්දති. **තිදණ්ඩං භඤ්ජතීති** රථස්ස පුරතො තයො දණ්ඩකා හොන්ති, තෙ භඤ්ජති. **රථීසාය සත්ථිං උස්සජ්ජිත්වාති** සීසං නාමෙත්වා යුගං භූමියං පාතෙත්වා සත්ථිනා රථීසං පහරිත්වා. **අජ්ඣොමද්දතීති** ද්වීහි පුරිමපාදෙහි ඊසං මද්දන්තො තිට්ඨති. **උබ්බටුමං රථං කරොතීති** ථලං වා කණ්ඩකට්ඨානං වා රථං ආරොපෙති. **අනාදියිත්වාති** අමනසිකත්වා අගණිත්වා. **මුඛාධානන්ති** මුඛඨපනත්ථාය දින්නං අයසඞ්ඛලිකං. **ඛීලට්ඨායීති** චත්තාරො පාදෙ ථම්භෙ විය නිච්චලං ඨපෙත්වා ඛීලට්ඨානසදිසෙන ඨානෙන තිට්ඨති. ඉමස්මිං සුත්තෙ වට්ටමෙව කථිතං.

5. මලසුත්තවණ්ණනා

15. පඤ්චමෙ **අසජ්ඣායමලාති** උග්ගහිතමන්තානං අසජ්ඣායකරණං මලං නාම හොති. **අනුට්ඨානමලා ඝරාති** උට්ඨානවීරියාභාවො ඝරානං මලං නාම. **වණ්ණස්සාති** සරීරවණ්ණස්ස. **රක්ඛතොති** යංකිඤ්චි අත්තනො සන්තකං රක්ඛන්තස්ස. **අවිජ්ජා පරමං මලන්ති** තතො සෙසාකුසලධම්මමලතො අට්ඨසු ඨානෙසු අඤ්ඤාණභූතා වට්ටමූලසඞ්ඛාතා බහලන්ධකාරඅවිජ්ජා පරමං මලං. තතො හි මලතරං නාම නත්ථි. ඉමස්මිම්පි සුත්තෙ වට්ටමෙව කථිතං.

6. දූතෙය්‍යසුත්තවණ්ණනා

16. ඡට්ඨෙ **දූතෙය්‍යන්ති** දූතකම්මං. **ගන්තුමරහතීති** තං දූතෙය්‍යසඞ්ඛාතං සාසනං ධාරෙත්වා හරිතුං අරහති. **සොතාති** යො තං අස්ස සාසනං දෙති , තස්ස සොතා. **සාවෙතාති** තං උග්ගණ්හිත්වා ''ඉදං නාම තුම්හෙහි වුත්ත''න්ති පටිසාවෙතා. **උග්ගහෙතාති** සුග්ගහිතං කත්වා උග්ගහෙතා. **ධාරෙතාති** සුධාරිතං කත්වා ධාරෙතා. **විඤ්ඤාති** අත්ථානත්ථස්ස අත්ථං ජානිතා. **විඤ්ඤාපෙතාති** පරං විජානාපෙතා. **සහිතා සහිතස්සාති** ඉදං සහිතං, ඉදං අසහිතන්ති එවං සහිතාසහිතස්ස කුසලො, උපගතානුපගතෙසු ඡෙකො සාසනං ආරොචෙන්තො සහිතං සල්ලක්ඛෙත්වා ආරොචෙති. **න බ්‍යථතීති** වෙධති න ඡම්භති. **අසන්දිද්ධන්ති** නිස්සන්දෙහං විගතසංසයං. **පුච්ඡිතොති** පඤ්හත්ථාය පුච්ඡිතො.

7-8. බන්ධනසුත්තද්වයවණ්ණනා

17-18. සත්තමෙ **රුණ්ණෙනාති** රුදිතෙන. **ආකප්පෙනාති** නිවාසනපාරුපනාදිනා විධානෙන. **වනභඞ්ගෙනාති** වනතො භඤ්ජිත්වා ආහටෙන පුප්ඵඵලාදිපණ්ණාකාරෙන. අට්ඨමෙපි එසෙව නයො.

9. පහාරාදසුත්තවණ්ණනා

19. නවමෙ **පහාරාදොති** එවංනාමකො. **අසුරින්දොති** අසුරජෙට්ඨකො. අසුරෙසු හි වෙපචිත්ති රාහු පහාරාදොති ඉමෙ තයො ජෙට්ඨකා. **යෙන භගවා තෙනුපසඞ්කමීති** දසබලස්ස අභිසම්බුද්ධදිවසතො පට්ඨාය ''අජ්ජ ගමිස්සාමි ස්වෙ ගමිස්සාමී''ති එකාදස වස්සානි අතික්කමිත්වා ද්වාදසමෙ වස්සෙ සත්ථු වෙරඤ්ජායං වසනකාලෙ ''සම්මාසම්බුද්ධස්ස සන්තිකං ගමිස්සාමී''ති චිත්තං උප්පාදෙත්වා ''මම 'අජ්ජ ස්වෙ'ති ද්වාදස වස්සානි ජාතානි, හන්දාහං ඉදානෙව ගච්ඡාමී''ති තඞ්ඛණංයෙව අසුරගණපරිවුතො අසුරභවනා නික්ඛමිත්වා දිවා දිවස්ස යෙන භගවා තෙනුපසඞ්කමි, **එකමන්තං අට්ඨාසීති** සො කිර ''තථාගතං පඤ්හං පුච්ඡිත්වා එව ධම්මං සුණිස්සාමී''ති ආගතො, තථාගතස්ස පන දිට්ඨකාලතො පට්ඨාය බුද්ධගාරවෙන පුච්ඡිතුං අසක්කොන්තො අපි සත්ථාරං වන්දිත්වා එකමන්තං අට්ඨාසි. තතො සත්ථා චින්තෙසි – ''අයං පහාරාදො මයි අකථෙන්තෙ පඨමතරං කථෙතුං න සක්ඛිස්සති, චිණ්ණවසිට්ඨානෙයෙව නං කථාසමුට්ඨාපනත්ථං එකං පඤ්හං පුච්ඡිස්සාමී''ති .

අථ නං පුච්ඡන්තො **අපි පන පහාරාදාතිආදිමාහ**. තත්ථ **අභිරමන්තීති** රතිං වින්දන්ති, අනුක්කණ්ඨමානා වසන්තීති අත්ථො. සො ''පරිචිණ්ණට්ඨානෙයෙව මං භගවා පුච්ඡතී''ති අත්තමනො හුත්වා **අභිරමන්ති, භන්තෙති** ආහ. **අනුපුබ්බනින්නොතිආදීනි** සබ්බානි අනුපටිපාටියා නින්නභාවස්ස වෙවචනානි. **න ආයතකෙනෙව පපාතොති** න ඡින්නතටමහාසොබ්භො විය ආදිතොව පපාතො . සො හි තීරතො පට්ඨාය එකඞ්ගුලද්වඞ්ගුලවිදත්ථිරතනයට්ඨිඋසභඅඩ්ඪගාවුතගාවුතඅඩ්ඪයොජනාදිවසෙන ගම්භීරො හුත්වා ගච්ඡන්තො සිනෙරුපාදමූලෙ චතුරාසීතියොජනසහස්සගම්භීරො හුත්වා ඨිතොති දස්සෙති.

ඨිතධම්මොති ඨිතසභාවො. **කුණපෙනාති** යෙන කෙනචි හත්ථිඅස්සාදීනං කළෙවරෙන. **ථලං උස්සාරෙතීති** හත්ථෙන ගහෙත්වා විය වීචිපහාරෙනෙව ථලං ඛිපති.

ගඞ්ගායමුනාති ඉධ ඨත්වා ඉමාසං නදීනං උප්පත්තිකථං කථෙතුං වට්ටති. අයං තාව ජම්බුදීපො දසසහස්සයොජනපරිමාණො, තත්ථ චතුසහස්සයොජනපරිමාණො පදෙසො උදකෙන අජ්ඣොත්ථටො මහාසමුද්දොති සඞ්ඛං ගතො, තිසහස්සයොජනප්පමාණෙ මනුස්සා වසන්ති, තිසහස්සයොජනප්පමාණෙ හිමවා පතිට්ඨිතො උබ්බෙධෙන පඤ්චයොජනසතිකො චතුරාසීතිකූටසහස්සපටිමණ්ඩිතො සමන්තතො සන්දමානපඤ්චසතනදීවිචිත්තො, යත්ථ ආයාමවිත්ථාරෙන ච ගම්භීරතො ච පණ්ණාසපණ්ණාසයොජනා දියඩ්ඪයොජනසතපරිමණ්ඩලා අනොතත්තදහො කණ්ණමුණ්ඩදහො රථකාරදහො ඡද්දන්තදහො කුණාලදහො මන්දාකිනිදහො සීහප්පපාතදහොති සත්ත මහාසරා පතිට්ඨහන්ති.

තෙසු **අනොතත්තො** සුදස්සනකූටං චිත්තකූටං කාළකූටං ගන්ධමාදනකූටං කෙලාසකූටන්ති ඉමෙහි පඤ්චහි පබ්බතෙහි පරික්ඛිත්තො. තත්ථ සුදස්සනකූටං සොවණ්ණමයං ද්වියොජනසතුබ්බෙධං අන්තොවඞ්කං කාකමුඛසණ්ඨානං තමෙව සරං පටිච්ඡාදෙත්වා තිට්ඨති, චිත්තකූටං සබ්බරතනමයං, කාළකූටං අඤ්ජනමයං, ගන්ධමාදනකූටං සානුමයං අබ්භන්තරෙ මුග්ගවණ්ණං, මූලගන්ධො සාරගන්ධො ඵෙග්ගුගන්ධො තචගන්ධො පපටිකාගන්ධො රසගන්ධො පත්තගන්ධො පුප්ඵගන්ධො ඵලගන්ධො ගන්ධගන්ධොති ඉමෙහි දසහි ගන්ධෙහි උස්සන්නං, නානප්පකාරඔසධසඤ්ඡන්නං කාළපක්ඛඋපොසථදිවසෙ ආදිත්තමිව අඞ්ගාරං ජලන්තං තිට්ඨති, කෙලාසකූටං රජතමයං. සබ්බානි සුදස්සනෙන සමානුබ්බෙධසණ්ඨානානි තමෙව සරං පටිච්ඡාදෙත්වා ඨිතානි. තානි සබ්බානි දෙවානුභාවෙන නාගානුභාවෙන ච වස්සන්ති, නදියො චෙතෙසු සන්දන්ති. තං සබ්බම්පි උදකං අනොතත්තමෙව පවිසති. චන්දිමසූරියා දක්ඛිණෙන වා උත්තරෙන වා ගච්ඡන්තා පබ්බතන්තරෙන තත්ථ ඔභාසං කරොන්ති, උජුං ගච්ඡන්තා න කරොන්ති. තෙනෙවස්ස අනොතත්තො තිසඞ්ඛා උදපාදි.

තත්ථ මනොහරසිලාතලානි නිම්මච්ඡකච්ඡපානි ඵලිකසදිසනිම්මලොදකානි න්හානතිත්ථානි සුපටියත්තානි හොන්ති , යෙසු බුද්ධා ඛීණාසවා ච පච්චෙකබුද්ධා ච ඉද්ධිමන්තා ච ඉසයො න්හායන්ති, දෙවයක්ඛාදයො උදකකීළං කීළන්ති.

තස්ස චතූසු පස්සෙසු සීහමුඛං, හත්ථිමුඛං, අස්සමුඛං, උසභමුඛන්ති චත්තාරි මුඛානි හොන්ති, යෙහි චතස්සො නදියො සන්දන්ති. සීහමුඛෙන නික්ඛන්තනදීතීරෙ සීහා බහුතරා හොන්ති, හත්ථිමුඛාදීහි හත්ථිඅස්සඋසභා. පුරත්ථිමදිසතො නික්ඛන්තනදී අනොතත්තං තික්ඛත්තුං පදක්ඛිණං කත්වා ඉතරා තිස්සො නදියො අනුපගම්ම පාචීනහිමවන්තෙනෙව අමනුස්සපථං ගන්ත්වා මහාසමුද්දං පවිසති. පච්ඡිමදිසතො ච උත්තරදිසතො ච නික්ඛන්තනදියොපි තථෙව පදක්ඛිණං කත්වා පච්ඡිමහිමවන්තෙනෙව උත්තරහිමවන්තෙනෙව ච අමනුස්සපථං ගන්ත්වා මහාසමුද්දං පවිසන්ති. දක්ඛිණමුඛතො නික්ඛන්තනදී පන තං තික්ඛත්තුං පදක්ඛිණං කත්වා උත්තරෙන උජුකං පාසාණපිට්ඨෙනෙව සට්ඨි යොජනානි ගන්ත්වා පබ්බතං පහරිත්වා උට්ඨාය පරික්ඛෙපෙන තිගාවුතප්පමාණා උදකධාරා හුත්වා ආකාසෙන සට්ඨි යොජනානි ගන්ත්වා තියග්ගළෙ නාම පාසාණෙ පතිතා, පාසාණො උදකධාරාවෙගෙන භින්නො. තත්ථ පඤ්ඤාසයොජනප්පමාණා තියග්ගළා නාම මහාපොක්ඛරණී ජාතා, පොක්ඛරණියා කූලං භින්දිත්වා පාසාණං පවිසිත්වා සට්ඨි යොජනානි ගතා. තතො ඝනපථවිං භින්දිත්වා උම්මඞ්ගෙන සට්ඨි යොජනානි ගන්ත්වා තිරච්ඡානපබ්බතං පහරිත්වා හත්ථතලෙ පඤ්චඞ්ගුලිසදිසා පඤ්ච ධාරා හුත්වා පවත්තති. සා තික්ඛත්තුං අනොතත්තං පදක්ඛිණං කත්වා ගතට්ඨානෙ **ආවත්තගඞ්ගාති** වුච්චති . උජුකං පාසාණපිට්ඨෙන සට්ඨි යොජනානි ගතට්ඨානෙ **කණ්හගඞ්ගා,** ආකාසෙන සට්ඨි යොජනානි ගතට්ඨානෙ **ආකාසගඞ්ගා,** තියග්ගළපාසාණෙ පඤ්ඤාසයොජනොකාසෙ ඨිතා **තියග්ගළපොක්ඛරණී,** කූලං භින්දිත්වා පාසාණං පවිසිත්වා සට්ඨි

යොජනානි ගතට්ඨානෙ **බහලගඞ්ගාති**, උමඞ්ගෙන සට්ඨි යොජනානි ගතට්ඨානෙ **උමඞ්ගගඞ්ගාති** වුච්චති. විජ්ඣං නාම තිරච්ඡානපබ්බතං පහරිත්වා පඤ්ච ධාරා හුත්වා පවත්තනට්ඨානෙ පන ගඞ්ගා, යමුනා, අචිරවතී, සරභූ, මහීති පඤ්ච සඞ්ඛං ගතා. එවමෙතා පඤ්ච මහානදියො හිමවන්තතො පවත්තන්තීති වෙදිතබ්බා.

සවන්තියොති යා කාචි සවමානා ගච්ඡන්තී මහානදියො වා කුන්නදියො වා. **අප්පෙන්තීති** අල්ලීයන්ති ඔසරන්ති. **ධාරාති** වුට්ඨිධාරා. **පූරත්තන්ති** පුණ්ණභාවො. මහාසමුද්දස්ස හි අයං ධම්මතා – ‘‘ඉමස්මිං කාලෙ දෙවො මන්දො ජාතො, ජාලක්ඛිපාදීනි ආදාය මච්ඡකච්ඡපෙ ගණ්හිස්සාමා’’ති වා ‘‘ඉමස්මිං කාලෙ මහන්තා වුට්ඨි, ලභිස්සාම නු ඛො පිට්ඨිපසාරණට්ඨාන’’න්ති වා වත්තුං න සක්කා. පඨමකප්පිකකාලතො පට්ඨාය හි යං සිනෙරුමෙඛලං ආහච්ච උදකං ඨිතං, තතො එකඞ්ගුලමත්තම්පි උදකං නෙව හෙට්ඨා ඔසීදති, න උද්ධං උත්තරති. **එකරසොති** අසම්භින්නරසො.

මුත්තාති ඛුද්දකමහන්තවට්ටදීඝාදිභෙදා අනෙකවිධා . **මණීති** රත්තනීලාදිභෙදො අනෙකවිධො. **වෙළුරියොති** වංසවණ්ණසිරීසපුප්ඵවණ්ණාදිභෙදො අනෙකවිධො. **සඞ්ඛොති** දක්ඛිණාවට්ටතම්බකුච්ඡිකධමනසඞ්ඛාදිභෙදො අනෙකවිධො. **සිලාති** සෙතකාළමුග්ගවණ්ණාදිභෙදා අනෙකවිධා. **පවාළන්ති** ඛුද්දකමහන්තරත්තඝනරත්තාදිභෙදං අනෙකවිධං. **මසාරගල්ලන්ති** කබරමණි. **නාගාති** ඌමිපිට්ඨිවාසිනොපි විමානට්ඨකා නාගාපි.

අට්ඨ පහාරාදාති සත්ථා අට්ඨපි ධම්මෙ වත්තුං සක්කොති, සොළසපි බාත්තිංසපි චතුසට්ඨිපි සහස්සම්පි, පහාරාදෙන පන අට්ඨ කථිතා, අහම්පි තෙහෙව සරික්ඛකෙ කත්වා කථෙස්සාමීති චින්තෙත්වා එවමාහ. **අනුපුබ්බසික්ඛාති**ආදීසු අනුපුබ්බසික්ඛාය තිස්සො සික්ඛා ගහිතා, අනුපුබ්බකිරියාය තෙරස ධුතඞ්ගානි, අනුපුබ්බපටිපදාය සත්ත අනුපස්සනා අට්ඨාරස මහාවිපස්සනා අට්ඨතිංස ආරම්මණවිභත්තියො සත්තතිංස බොධපක්ඛියධම්මා . **න ආයතකෙනෙව අඤ්ඤාපටිවෙධොති** මණ්ඩූකස්ස උප්පතිත්වා ගමනං විය ආදිතොව සීලපූරණාදිං අකත්වා අරහත්තප්පටිවෙධො නාම නත්ථි, පටිපාටියා පන සීලසමාධිපඤ්ඤායො පූරෙත්වාව සක්කා අරහත්තං පත්තුන්ති අත්ථො.

ආරකාවාති දූරෙයෙව. **න තෙන නිබ්බානධාතුයා ඌනත්තං වා පූරත්තං වාති** අසඞ්ඛෙය්‍යෙපි කප්පෙ බුද්ධෙසු අනුප්පන්නෙසු එකසත්තොපි පරිනිබ්බාතුං න සක්කොති, තදාපි ‘‘තුච්ඡා නිබ්බානධාතූ’’ති න සක්කා වත්තුං. බුද්ධකාලෙ ච පන එකෙකස්මිං සමාගමෙ අසඞ්ඛෙය්‍යාපි සත්තා අමතං ආරාධෙන්ති, තදාපි න සක්කා වත්තුං – ‘‘පූරා නිබ්බානධාතූ’’ති.

10. උපොසථසුත්තවණ්ණනා

20. දසමෙ **නිසින්නො හොතීති** උපොසථකරණත්ථාය උපාසිකාය රතනපාසාදෙ නිසින්නො. නිසජ්ජ පන භික්ඛූනං චිත්තානි ඔලොකෙන්තො එකං දුස්සීලපුග්ගලං දිස්වා ‘‘සචාහං ඉමස්මිං පුග්ගලෙ නිසින්නෙයෙව පාතිමොක්ඛං උද්දිසිස්සාමි, සත්තධා තස්ස මුද්ධා ඵලිස්සතී’’ති තස්ස අනුකම්පාය තුණ්හීයෙව අහොසි. **අභික්කන්තාති** අතික්කන්තා පරික්ඛීණා. **උද්ධස්තෙ අරුණෙති** උග්ගතෙ අරුණසීසෙ. **නන්දිමුඛියාති** තුට්ඨමුඛියා. **අපරිසුද්ධා, ආනන්ද, පරිසාති** ‘‘අසුකපුග්ගලො අපරිසුද්ධො’’ති අවත්වා ‘‘අපරිසුද්ධා, ආනන්ද, පරිසා’’ති ආහ. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

මහාවග්ගො දුතියො.

3. ගහපතිවග්ගො

1. පඨමඋග්ගසුත්තවණ්ණනා

21. තතියස්ස පඨමෙ **පඤ්ඤත්තෙ ආසනෙ නිසීදීති** තස්ස කිර ඝරෙ පඤ්චන්නං භික්ඛුසතානං පඤ්ච ආසනසතානි නිච්චං පඤ්ඤත්තානෙව හොන්ති, තෙසු අඤ්ඤතරස්මිං ආසනෙ නිසීදි. **තං සුණාහීති** තෙ සුණාහි, තං වා අට්ඨවිධං අච්ඡරියධම්මං සුණාහි. **චිත්තං පසීදීති** ''බුද්ධො නු ඛො න බුද්ධො නු ඛො''ති විතක්කමත්තම්පි න උප්පජ්ජි, අයමෙව බුද්ධොති චිත්තුප්පාදො පසන්නො අනාවිලො අහොසි. **සකානි වා ඤාතිකුලානීති** අත්තනො යාපනමත්තං ධනං ගහෙත්වා ඤාතිසරානි ගච්ඡතු. **කස්ස වො දම්මීති** කතරපුරිසස්ස තුම්හෙ දදාමි, ආරොචෙථ මෙ අත්තනො අධිප්පායං. **අප්පටිවිභත්තාති** ''එත්තකං දස්සාමි එත්තකං න දස්සාමි, ඉදං දස්සාමි ඉදං න දස්සාමී''ති චිත්තං උප්පාදෙන්තෙන හි පටිවිභත්තා නාම හොති, මය්හං පන න එවං. අථ ඛො සඞ්ඝිකා විය ගණසන්තකා විය ච සීලවන්තෙහි සද්ධිං සාධාරණායෙව. **සක්කච්චංයෙව පයිරුපාසාමීති** සහත්ථා උපට්ඨහාමි, චිත්තීකාරෙන උපසඞ්කමාමි.

අනච්ඡරියං ඛො පන මං, භන්තෙති, භන්තෙ, යං මං දෙවතා උපසඞ්කමිත්වා එවං ආරොචෙන්ති, ඉදං න අච්ඡරියං. යං පනාහං තතොනිදානං චිත්තස්ස උණ්ණතිං නාභිජානාමි, තං එව අච්ඡරියන්ති වදති. **සාධු සාධු, භික්ඛූති** එත්ථ කිඤ්චාපි භික්ඛූ ආමන්තෙති, උපාසකස්සෙව පන වෙය්‍යාකරණසම්පහංසනෙ එස සාධුකාරොති වෙදිතබ්බො.

2. දුතියඋග්ගසුත්තවණ්ණනා

22. දුතියෙ **නාගවනෙති** තස්ස කිර සෙට්ඨිනො නාගවනං නාම උය්‍යානං, සො තත්ථ පුරෙභත්තං ගන්ධමාලාදීනි ගාහාපෙත්වා උය්‍යානකීළිකං කීළිතුකාමො ගන්ත්වා පරිචාරියමානො භගවන්තං අද්දස. සහ දස්සනෙනෙවස්ස පුරිමනයෙනෙව චිත්තං පසීදි, සුරාපානෙන ච උප්පන්නමන්දො තඞ්ඛණංයෙව පහීයි. තං සන්ධායෙවමාහ. **ඔණොජෙසින්ති** උදකං හත්ථෙ පාතෙත්වා අදාසිං. **අසුකොති** අමුකො. **සමචිත්තොව දෙමීති** ''ඉමස්ස ථොකං, ඉමස්ස බහුක''න්ති එවං චිත්තනානත්තං න කරොමි, දෙය්‍යධම්මං පන එකසදිසං කරොමීති දස්සෙති. **ආරොචෙන්තීති** ආකාසෙ ඨත්වා ආරොචෙන්ති. **නත්ථි තං සංයොජනන්ති** ඉමිනා උපාසකො අත්තනො අනාගාමිඵලං බ්‍යාකරොති.

3. පඨමහත්ථකසුත්තවණ්ණනා

23. තතියෙ **හත්ථකො ආළවකොති** භගවතා ආළවකයක්ඛස්ස හත්ථතො හත්ථෙහි සම්පටිච්ඡිතත්තා හත්ථකොති ලද්ධනාමො රාජකුමාරො. **සීලවාති** පඤ්චසීලදසසීලෙන සීලවා. **චාගවාති** චාගසම්පන්නො. **කච්චිත්ථ, භන්තෙති**, භන්තෙ, කච්චි එත්ථ භගවතො බ්‍යාකරණට්ඨානෙ. **අප්පිච්ඡොති** අධිගමප්පිච්ඡතාය අප්පිච්ඡො.

4. දුතියහත්ථකසුත්තවණ්ණනා

24. චතුත්ථෙ **පඤ්චමත්තෙහි උපාසකසතෙහීති** සොතාපන්නසකදාගාමීනංයෙව අරියසාවකඋපාසකානං පඤ්චහි සතෙහි පරිවුතො භුත්තපාතරාසො ගන්ධමාලවිලෙපනචුණ්ණානි ගහෙත්වා යෙන භගවා තෙනුපසඞ්කමි. **සඞ්ගහවත්ථූනීති** සඞ්ගණ්හනකාරණානි. **තෙහාහන්ති** තෙහි අහං. **තං දානෙන සඞ්ගණ්හාමීති** නඞ්ගලබලිබද්දභත්තබීජාදීනි චෙව ගන්ධමාලමූලාදීනි ච දත්වා සඞ්ගණ්හාමි. **පෙය්‍යවජ්ජෙනාති** අම්ම, තාත, භාතර, භගිනීතිආදිකෙන කණ්ණසුඛෙන මුදුකෙන පියවචනෙන සඞ්ගණ්හාමි. **අත්ථචරියායාති** ''ඉමස්ස දානෙන වා පියවචනෙන වා කිච්චං නත්ථි, අත්ථචරියාය සඞ්ගණ්හිතබ්බයුත්තකො අය''න්ති ඤත්වා උප්පන්නකිච්චනිත්ථරණසඞ්ඛාතාය අත්ථචරියාය සඞ්ගණ්හාමි. **සමානත්තතායාති** ''ඉමස්ස දානාදීහි කිච්චං නත්ථි, සමානත්තතාය සඞ්ගණ්හිතබ්බො අය''න්ති එකතො ඛාදනපිවනනිසජ්ජාදීහි අත්තනා සමානං කත්වා සඞ්ගණ්හාමි. **දලිද්දස්ස ඛො නො තථා සොතබ්බං මඤ්ඤන්තීති** දලිද්දස්ස කිඤ්චි දාතුං වා කාතුං වා අසක්කොන්තස්ස, යථා දලිද්දස්ස නො තථා සොතබ්බං මඤ්ඤන්ති, මම පන සොතබ්බං මඤ්ඤන්ති, දින්නොවාදෙ තිට්ඨන්ති, න මෙ අනුසාසනිං අතික්කමිතබ්බං මඤ්ඤන්ති. **යොනි ඛො ත්‍යායන්ති** උපායො ඛො තෙ අයං. ඉමෙසු පන ද්වීසුපි සුත්තෙසු සත්ථාරා සීලචාගපඤ්ඤා මිස්සකා කථිතාති වෙදිතබ්බා.

5-6. මහානාමසුත්තාදිවණ්ණනා

25-26. පඤ්චමෙ **අත්ථූපපරික්ඛිතා හොතීති** අත්ථානත්ථං කාරණාකාරණං උපපරික්ඛිතා හොති. ඡට්ඨෙ සද්ධාසීලචාගා මිස්සකා කථිතා.

7. පඨමබලසුත්තවණ්ණනා

27. සත්තමෙ **උජ්ඣත්තිබලාති** උජ්ඣානබලා. බාලානඤ්හි ‘‘යං අසුකො ඉදඤ්චිදඤ්ච ආහ, මං සො ආහ, න අඤ්ඤ’’න්ති එවං උජ්ඣානමෙව බලං. **නිජ්ඣත්තිබලාති** ‘‘න ඉදං එවං, එවං නාමෙත’’න්ති අත්ථානත්ථනිජ්ඣාපනංයෙව බලං. **පටිසඞ්ඛානබලාති** පච්චවෙක්ඛණබලා. **ඛන්තිබලාති** අධිවාසනබලා.

8. දුතියබලසුත්තවණ්ණනා

28. අට්ඨමෙ **බලානීති** ඤාණබලානි. **ආසවානං ඛයං පටිජානාතීති** අරහත්තං පටිජානාති. **අනිච්චතොති** හුත්වා අභාවාකාරෙන. **යථාභූතන්ති** යථාසභාවතො. **සම්මප්පඤ්ඤායාති** සහවිපස්සනාය මග්ගපඤ්ඤාය. **අඞ්ගාරකාසූපමාති** සන්තාපනට්ඨෙන අඞ්ගාරකාසුයා උපමිතා ඉමෙ කාමාති. **විවෙකනින්නන්ති** ඵලසමාපත්තිවසෙන නිබ්බානනින්නං. **විවෙකට්ඨන්ති** කිලෙසෙහි වජ්ජිතං දූරීභූතං වා. **නෙක්ඛම්මාභිරතන්ති** පබ්බජ්ජාභිරතං. **බ්‍යන්තිභූතන්ති** විගතන්තභූතං එකදෙසෙනාපි අනල්ලීනං විසංයුත්තං විසංසට්ඨං. **ආසවට්ඨානියෙහීති** සම්පයොගවසෙන ආසවානං කාරණභූතෙහි, කිලෙසධම්මෙහීති අත්ථො. අථ වා **බ්‍යන්තිභූතන්ති** විගතවායන්ති අත්ථො. කුතො? **සබ්බසො ආසවට්ඨානියෙහි ධම්මෙහි,** සබ්බෙහි තෙභූමකධම්මෙහීති අත්ථො. ඉමස්මිං සුත්තෙ අරියමග්ගො ලොකියලොකුත්තරො කථිතො.

9. අක්ඛණසුත්තවණ්ණනා

29. නවමෙ ඛණෙ කිච්චානි කරොතීති **ඛණකිච්චො,** ඔකාසං ලභිත්වාව කිච්චානි කරොතීති අත්ථො. **ධම්මොති** චතුසච්චධම්මො. **ඔපසමිකොති** කිලෙසූපසමාවහො. **පරිනිබ්බායිකොති** කිලෙසපරිනිබ්බානකරො. චතුමග්ගඤාණසඞ්ඛාතං සම්බොධිං ගච්ඡති සම්පාපුණාතීති **සම්බොධගාමී. දීඝායුකං දෙවනිකායන්ති** ඉදං අසඤ්ඤං දෙවනිකායං සන්ධාය වුත්තං. **අවිඤ්ඤාතාරෙසූති** අතිවිය අවිඤ්ඤූසු.

සුප්පවෙදිතෙති සුකථිතෙ. **අන්තරායිකාති** අන්තරායකරා. **ඛණො වෙ මා උපච්චගාති** අයං ලද්ධො ඛණො මා අතික්කමි. **ඉධ චෙව නං විරාධෙතීති** සචෙ කොචි පමත්තචාරී ඉධ ඉමං ඛණං ලභිත්වාපි සද්ධම්මස්ස නියාමතං අරියමග්ගං විරාධෙති න සම්පාදෙති. **අතීතත්ථොති** හාපිතත්ථො. **චිරත්තං අනුතපිස්සතීති** චිරරත්තං සොචිස්සති. යථා හි ‘‘අසුකට්ඨානෙ භණ්ඩං සමුප්පන්න’’න්ති සුත්වා එකො වාණිජො න ගච්ඡෙය්‍ය, අඤ්ඤෙ ගන්ත්වා ගණ්හෙය්‍යුං, තෙසං තං අට්ඨගුණම්පි දසගුණම්පි භවෙය්‍ය. අථ ඉතරො ‘‘මම අත්ථො අතික්කන්තො’’ති අනුතපෙය්‍ය, එවං යො ඉධ ඛණං ලභිත්වා අප්පටිපජ්ජන්තො සද්ධම්මස්ස නියාමතං විරාධෙති, සො අයං වාණිජොව අතීතත්ථො චිරං අනුතපිස්සති සොචිස්සති. කිඤ්ච භියො? **අවිජ්ජානිවුතොති** තථා. **පච්චවිදුන්ති** පටිවිජ්ඣිංසු. **සංවරාති** සීලසංවරා. **මාරධෙය්‍යපරානුගෙති** මාරධෙය්‍යසඞ්ඛාතං සංසාරං අනුගතෙ. **පාරඞ්ගතාති** නිබ්බානං ගතා. **යෙ පත්තා ආසවක්ඛයන්ති** යෙ අරහත්තං පත්තා. එවමිධ ගාථාසු වට්ටවිවට්ටං කථිතං.

10. අනුරුද්ධමහාවිතක්කසුත්තවණ්ණනා

30. දසමෙ **චෙතීසූති** චෙතිනාමකානං රාජූනං නිවාසට්ඨානත්තා එවංලද්ධවොහාරෙ රට්ඨෙ. **පාචීනවංසදායෙති** දසබලස්ස වසනට්ඨානතො පාචීනදිසාය ඨිතෙ වංසදායෙ නීලොභාසෙහි වෙළූහි සඤ්ඡන්නෙ අරඤ්ඤෙ. **එවං චෙතසො පරිවිතක්කො උදපාදීති** ථෙරො කිර පබ්බජිත්වා පඨමඅන්තොවස්සම්හියෙව සමාපත්තිලාභී හුත්වා සහස්සලොකධාතුදස්සනසමත්ථං දිබ්බචක්ඛුඤාණං උප්පාදෙසි. සො සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා එවමාහ – ‘‘ඉධාහං, ආවුසො සාරිපුත්ත, දිබ්බෙන චක්ඛුනා විසුද්ධෙන අතික්කන්තමානුසකෙන සහස්සලොකං ඔලොකෙමි. ආරද්ධං ඛො පන මෙ වීරියං අසල්ලීනං, උපට්ඨිතා සති අසම්මුට්ඨා, පස්සද්ධො කායො අසාරද්ධො, සමාහිතං චිත්තං එකග්ගං. අථ ච පන මෙ අනුපාදාය ආසවෙහි චිත්තං න විමුච්චතී’’ති. අථ නං ථෙරො ආහ – ‘‘යං ඛො තෙ, ආවුසො අනුරුද්ධ, එවං හොති ‘අහං දිබ්බෙන චක්ඛුනා…පෙ.… ඔලොකෙමී’ති, ඉදං තෙ මානස්මිං. යම්පි තෙ, ආවුසො, අනුරුද්ධ එවං හොති ‘ආරද්ධං ඛො පන මෙ වීරියං…පෙ.… එකග්ග’න්ති, ඉදං තෙ උද්ධච්චස්මිං. යම්පි තෙ, ආවුසො අනුරුද්ධ, එවං හොති ‘අථ ච පන මෙ අනුපාදාය ආසවෙහි චිත්තං න විමුච්චතී’ති, ඉදං තෙ කුක්කුච්චස්මිං. සාධු වතායස්මා අනුරුද්ධො ඉමෙ තයො ධම්මෙ පහාය ඉමෙ තයො ධම්මෙ අමනසිකරිත්වා අමතාය ධාතුයා චිත්තං උපසංහරතූ’’ති එවමස්ස ථෙරො කම්මට්ඨානං කථෙසි. සො කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා සත්ථාරං ආපුච්ඡිත්වා චෙතිරට්ඨං ගන්ත්වා සමණධම්මං කරොන්තො අට්ඨමාසං චඞ්කමෙන වීතිනාමෙසි. සො පධානවෙගනිම්මථිතත්තා කිලන්තකායො එකස්ස වෙළුගුම්බස්ස හෙට්ඨා නිසීදි. අථස්සායං එවං චෙතසො පරිවිතක්කො උදපාදි, එස මහාපුරිසවිතක්කො උප්පජ්ජීති අත්ථො.

අප්පිච්ඡස්සාති එත්ථ පච්චයප්පිච්ඡො, අධිගමප්පිච්ඡො, පරියත්තිඅප්පිච්ඡො, ධුතඞ්ගප්පිච්ඡොති චත්තාරො අප්පිච්ඡා. තත්ථ පච්චයප්පිච්ඡො බහුං දෙන්තෙ අප්පං ගණ්හාති, අප්පං දෙන්තෙ අප්පතරං ගණ්හාති, න අනවසෙසග්ගාහී හොති. අධිගමප්පිච්ඡො මජ්ඣන්තිකත්ථෙරො විය අත්තනො අධිගමං අඤ්ඤෙසං ජානිතුං න දෙති. පරියත්තිඅප්පිච්ඡො තෙපිටකොපි සමානො න බහුස්සුතභාවං ජානාපෙතුකාමො හොති සාකෙතතිස්සත්ථෙරො විය. ධුතඞ්ගප්පිච්ඡො ධුතඞ්ගපරිහරණභාවං අඤ්ඤෙසං ජානිතුං න දෙති ද්වෙභාතිකත්ථෙරෙසු ජෙට්ඨත්ථෙරො විය. වත්ථු විසුද්ධිමග්ගෙ කථිතං. **අයං ධම්මොති** එවං සන්තගුණනිගූහනෙන ච පටිග්ගහණෙ මත්තඤ්ඤුතාය ච අප්පිච්ඡස්ස පුග්ගලස්ස අයං නවලොකුත්තරධම්මො සම්පජ්ජති, නො මහිච්ඡස්ස. එවං සබ්බත්ථ යොජෙතබ්බං.

සන්තුට්ඨස්සාති චතූසු පච්චයෙසු තීහි සන්තොසෙහි සන්තුට්ඨස්ස. **පවිවිත්තස්සාති** කායචිත්තඋපධිවිවෙකෙහි විවිත්තස්ස. තත්ථ කායවිවෙකො නාම ගණසඞ්ගණිකං විනොදෙත්වා ආරම්භවත්ථුවසෙන එකීභාවො. එකීභාවමත්තෙනෙව කම්මං න නිප්ඵජ්ජතීති කසිණපරිකම්මං කත්වා අට්ඨ සමාපත්තියො නිබ්බත්තෙති, අයං චිත්තවිවෙකො නාම. සමාපත්තිමත්තෙනෙව කම්මං න නිප්ඵජ්ජතීති ඣානං පාදකං කත්වා සඞ්ඛාරෙ සම්මසිත්වා සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණාති, අයං සබ්බාකාරතො උපධිවිවෙකො නාම. තෙනාහ භගවා – ''කායවිවෙකො ච විවෙකට්ඨකායානං නෙක්ඛම්මාභිරතානං, චිත්තවිවෙකො ච පරිසුද්ධචිත්තානං පරමවොදානප්පත්තානං, උපධිවිවෙකො ච නිරුපධීනං පුග්ගලානං විසඞ්ඛාරගතාන''න්ති (මහානි. 7, 49).

සඞ්ගණිකාරාමස්සාති ගණසඞ්ගණිකාය චෙව කිලෙසසඞ්ගණිකාය ච රතස්ස. **ආරද්ධවීරියස්සාති** කායිකචෙතසිකවීරියවසෙන ආරද්ධවීරියස්ස. **උපට්ඨිතස්සතිස්සාති** චතුසතිපට්ඨානවසෙන උපට්ඨිතස්සතිස්ස. **සමාහිතස්සාති** එකග්ගචිත්තස්ස. **පඤ්ඤවතොති** කම්මස්සකතපඤ්ඤාය පඤ්ඤවතො.

සාධු සාධූති ථෙරස්ස විතක්කං සම්පහංසෙන්තො එවමාහ. **ඉමං අට්ඨමන්ති** සත්ත නිධී ලද්ධපුරිසස්ස අට්ඨමං දෙන්තො විය, සත්ත මණිරතනානි, සත්ත හත්ථිරතනානි, සත්ත අස්සරතනානි ලද්ධපුරිසස්ස අට්ඨමං දෙන්තො විය සත්ත මහාපුරිසවිතක්කෙ විතක්කෙත්වා ඨිතස්ස අට්ඨමං ආචික්ඛන්තො එවමාහ. **නිප්පපඤ්චාරාමස්සාති** තණ්හාමානදිට්ඨිපපඤ්චරහිතත්තා නිප්පපඤ්චසඞ්ඛාතෙ නිබ්බානපදෙ අභිරතස්ස. ඉතරං තස්සෙව වෙවචනං. **පපඤ්චාරාමස්සාති** යථාවුත්තෙසු පපඤ්චෙසු අභිරතස්ස. ඉතරං තස්සෙව වෙවචනං.

යතොති යදා. **තතොති** තදා. **නානාරත්තානන්ති** නීලපීතලොහිතොදාතවණ්ණෙහි නානාරජනෙහි රත්තානං. **පංසුකූලන්ති** තෙවීසතියා ඛෙත්තෙසු ඨිතපංසුකූලචීවරං. **ඛායිස්සතීති** යථා තස්ස පුබ්බණ්හසමයාදීසු යස්මිං සමයෙ යං ඉච්ඡති, තස්මිං සමයෙ තං පාරුපන්තස්ස සො දුස්සකරණ්ඩකො මනාපො හුත්වා ඛායති, එවං තුය්හම්පි චීවරසන්තොසමහාඅරියවංසෙන තුට්ඨස්ස විහරතො පංසුකූලචීවරං ඛායිස්සති උපට්ඨහිස්සති. **රතියාති** රතිඅත්ථාය. **අපරිතස්සායාති** තණ්හාදිට්ඨිපරිතස්සනාහි අපරිතස්සනත්ථාය. **ඵාසුවිහාරායාති** සුඛවිහාරත්ථාය. **ඔක්කමනාය නිබ්බානස්සාති** අමතං නිබ්බානං ඔතරණත්ථාය.

පිණ්ඩියාලොපභොජනන්ති ගාමනිගමරාජධානීසු ජඞ්ඝාබලං නිස්සාය සරපටිපාටියා චරන්තෙන ලද්ධපිණ්ඩියාලොපභොජනං. **ඛායිස්සතීති** තස්ස ගහපතිනො නානග්ගරසභොජනං විය උපට්ඨහිස්සති . **සන්තුට්ඨස්ස විහරතොති** පිණ්ඩපාතසන්තොසමහාඅරියවංසෙන සන්තුට්ඨස්ස විහරතො. **රුක්ඛමූලසෙනාසනං ඛායිස්සතීති** තස්ස ගහපතිනො තෙභූමකපාසාදෙ ගන්ධකුසුමවාසසුගන්ධං කූටාගාරං විය රුක්ඛමූලං උපට්ඨහිස්සති. **සන්තුට්ඨස්සාති** සෙනාසනසන්තොසමහාඅරියවංසෙන සන්තුට්ඨස්ස. **තිණසන්ථාරකොති** තිණෙහි වා පණ්ණෙහි වා භූමියං වා ඵලකපාසාණතලානි වා අඤ්ඤතරස්මිං සන්ථතසන්ථතො. **පූතිමුත්තන්ති** යංකිඤ්චි මුත්තං. තඞ්ඛණෙ ගහිතම්පි පූතිමුත්තමෙව වුච්චති දුග්ගන්ධත්තා. **සන්තුට්ඨස්ස විහරතොති** ගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරසන්තොසෙන සන්තුට්ඨස්ස විහරතො.

ඉති භගවා චතූසු ඨානෙසු අරහත්තං පක්ඛිපන්තො කම්මට්ඨානං කථෙත්වා ''කතරසෙනාසනෙ නු ඛො වසන්තස්ස කම්මට්ඨානං සප්පායං භවිස්සතී''ති ආවජ්ජෙන්තො ''තස්මිඤ්ඤෙව වසන්තස්සා''ති ඤත්වා **තෙන හි ත්වං, අනුරුද්ධාතිආදිමාහ. පවිවිත්තස්ස විහරතොති** තීහි විවෙකෙහි විවිත්තස්ස විහරන්තස්ස. **උය්යොජනිකපටිසංයුත්තන්ති** උය්යොජනිකෙහෙව වචනෙහි පටිසංයුත්තං, තෙසං උපට්ඨානගමනකංයෙවාති අත්ථො. **පපඤ්චනිරොධෙති** නිබ්බානපදෙ . **පක්ඛන්දතීති** ආරම්මණකරණවසෙන පක්ඛන්දති. **පසීදතීතිආදීසුපි** ආරම්මණවසෙනෙව පසීදනසන්තිට්ඨනමුච්චනා වෙදිතබ්බා. ඉති භගවා චෙතිරට්ඨෙ පාචීනවංසදායෙ ආයස්මතො අනුරුද්ධස්ස කථිතෙ අට්ඨ මහාපුරිසවිතක්කෙ පුන භෙසකළාවනමහාවිහාරෙ නිසීදිත්වා භික්ඛුසඞ්ඝස්ස විත්ථාරෙන කථෙසි.

මනොමයෙනාති මනෙන නිබ්බත්තිතකායොපි මනොමයොති වුච්චති මනෙන ගතකායොපි, ඉධ මනෙන ගතකායං සන්ධායෙවමාහ. **යථා මෙ අහු සඞ්කප්පොති** යථා මය්හං විතක්කො අහොසි, තතො උත්තරි අට්ඨමං මහාපුරිසවිතක්කං දස්සෙන්තො තතො උත්තරිං දෙසයි. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

ගහපතිවග්ගො තතියො.

4. දානවග්ගො

1. පඨමදානසුත්තවණ්ණනා

31. චතුත්ථස්ස පඨමෙ **ආසජ්ජ දානං දෙතීති** පත්වා දානං දෙති. ආගතං දිස්වා තං මුහුත්තංයෙව නිසීදාපෙත්වා සක්කාරං කත්වා දානං දෙති, දස්සාමීති න කිලමෙති. **භයාති** ''අයං අදායකො අකාරකො''ති ගරහභයා, අපායභයා වා. **අදාසි මෙති** මය්හං පුබ්බෙ එස ඉදං නාම අදාසීති දෙති. **දස්සති මෙති** අනාගතෙ ඉදං නාම දස්සතීති දෙති. **සාහු දානන්ති** දානං නාම සාධු සුන්දරං බුද්ධාදීහි පණ්ඩිතෙහි පසත්ථන්ති දෙති. **චිත්තාලඞ්කාරචිත්තපරික්ඛාරත්ථං දානං දෙතීති** සමථවිපස්සනාචිත්තස්ස අලඞ්කාරත්ථඤ්චෙව පරික්ඛාරත්ථඤ්ච දෙති. දානඤ්හි චිත්තං මුදුං කරොති. යෙන ලද්ධො, සො ''ලද්ධං මෙ''ති මුදුචිත්තො හොති. යෙන දින්නං, සොපි ''දින්නං මයා''ති මුදුචිත්තො හොති. ඉති උභින්නං චිත්තං මුදුං කරොති. තෙනෙව ''අදන්තදමන''න්ති වුච්චති. යථාහ –

> ''අදන්තදමනං දානං, අදානං දන්තදූසකං;
> දානෙන පියවාචාය, උන්නමන්ති නමන්ති චා''ති.

ඉමෙසු පන අට්ඨසු දානෙසු චිත්තාලඞ්කාරදානමෙව උත්තමන්ති.

2. දුතියදානසුත්තවණ්ණනා

32. දුතියෙ **සද්ධාති** යාය සද්ධාය දානං දෙති, සා සද්ධා. **හිරියන්ති** යාය හිරියා දානං දෙති, සාව අධිප්පෙතා. **කුසලඤ්ච දානන්ති** අනවජ්ජඤ්ච දානං. **දිවියන්ති** දිවඞ්ගමං.

3. දානවත්ථුසුත්තවණ්ණනා

33. තතියෙ **දානවත්ථූනීති** දානකාරණානි. **ඡන්දා දානං දෙතීති** පෙමෙන දානං දෙති. **දොසාති** දොසෙන කුද්ධො හුත්වා යං අත්ථි, තං වෙගෙන ගණ්හිත්වා දෙති. **මොහාති** මොහෙන මූළ්හො දෙති. **භයාති** ගරහභයෙන වා අපායභයෙන වා, තස්ස තස්සෙව වා පන භයෙන දෙති. **කුලවංසන්ති** කුලපවෙණිං.

4. ඛෙත්තසුත්තවණ්ණනා

34. චතුත්ථෙ **න මහප්ඵලං හොතීති** ධඤ්ඤඵලෙන මහප්ඵලං න හොති. **න මහස්සාදන්ති** යම්පිස්ස ඵලං හොති, තස්ස අස්සාදො න මහා හොති මන්දස්සාදං න මධුරං. **න ඵාතිසෙය්‍යන්ති** සෙය්‍යාපිස්ස න හොති වුඩ්ඪි, තස්ස මහන්තං වීහිථම්භසන්නිවෙසං න හොතීති අත්ථො. **උන්නාමනින්නාමීති** ථලනින්නවසෙන විසමතලං. තත්ථ ථලෙ උදකං න සණ්ඨාති, නින්නෙ අතිබහු තිට්ඨති. **පාසාණසක්ඛරිකන්ති** පත්ථරිත්වා ඨිතපිට්ඨිපාසාණෙහි ච ඛුද්දකපාසාණෙහි ච සක්ඛරාහි ච සමන්නාගතං. **ඌසරන්ති** උබ්භින්නලොණං. **න ච ගම්භීරසිතන්ති** ථද්ධභූමිතාය ගම්භීරානුගතං, නඞ්ගලමග්ගං කත්වා කසිතුං න සක්කා හොති, උත්තානනඞ්ගලමග්ගමෙව හොති. **න ආයසම්පන්නන්ති** න උදකාගමනසම්පන්නං. **න අපායසම්පන්නන්ති** පච්ඡාභාගෙ උදකනිග්ගමනමග්ගසම්පන්නං න හොති. **න මාතිකාසම්පන්නන්ති** න ඛුද්දකමහන්තීහි උදකමාතිකාහි සම්පන්නං හොති . **න මරියාදසම්පන්නන්ති** න කෙදාරමරියාදාහි සම්පන්නං. **න මහප්ඵලන්ති**ආදීනි සබ්බානි විපාකඵලවසෙනෙව වෙදිතබ්බානි.

සම්පන්නෙති පරිපුණ්ණෙ සම්පත්තියුත්තෙ. **පවුත්තා බීජසම්පදාති** සම්පන්නං බීජං රොපිතං. **දෙවෙ සම්පාදයන්තම්හීති** දෙවෙ සම්මා වස්සන්තෙ. **අනීතිසම්පදා හොතීති** කීටකිමිආදිපාණකරීතියා අභාවො එකා සම්පදා හොති. **විරූළ්හීති** වඩ්ඪි දුතියා සම්පදා හොති. **වෙපුල්ලන්ති** විපුලභාවො තතියා සම්පදා හොති. **ඵලන්ති** පරිපුණ්ණඵලං චතුත්ථී සම්පදා හොති. **සම්පන්නසීලෙසූති** පරිපුණ්ණසීලෙසු. **භොජනසම්පදාති** සම්පන්නං විවිධභොජනං. **සම්පදානන්ති** තිවිධං කුසලසම්පදං. **උපනෙතීති** සා භොජනසම්පදා උපනයති. කස්මා? **සම්පන්නඤ්හිස්ස තං කතං,** යස්මාස්ස තං කතකම්මං සම්පන්නං පරිපුණ්ණන්ති අත්ථො. **සම්පන්නත්ථූධාති** සම්පන්නො අත්ථු ඉධ. **විජ්ජාචරණසම්පන්නොති** තීහි විජ්ජාහි ච පඤ්චදසහි චරණධම්මෙහි ච සමන්නාගතො. **ලද්ධාති** එවරූපො පුග්ගලො චිත්තස්ස සම්පදං අවෙකල්ලපරිපුණ්ණභාවං ලභිත්වා. **කරොති කම්මසම්පදන්ති** පරිපුණ්ණකම්මං කරොති. **ලභති චත්ථසම්පදන්ති** අත්ථඤ්ච පරිපුණ්ණං ලභති. **දිට්ඨිසම්පදන්ති** විපස්සනාදිට්ඨිං. **මග්ගසම්පදන්ති** සොතාපත්තිමග්ගං. **යාති සම්පන්නමානසොති** පරිපුණ්ණචිත්තො හුත්වා අරහත්තං යාති. **සා හොති සබ්බසම්පදාති** සා සබ්බදුක්ඛෙහි විමුත්ති සබ්බසම්පදා නාම හොතීති.

5. දානූපපත්තිසුත්තවණ්ණනා

35. පඤ්චමෙ **දානූපපත්තියොති** දානපච්චයා උපපත්තියො. **දහතීති** ඨපෙති. **අධිට්ඨාතීති** තස්සෙව වෙවචනං. **භාවෙතීති** වඩ්ඪෙති. **හීනෙ විමුත්තන්ති** හීනෙසු පඤ්චසු කාමගුණෙසු විමුත්තං. **උත්තරි අභාවිතන්ති** තතො උත්තරිමග්ගඵලත්ථාය අභාවිතං. **තත්‍රූපපත්තියා සංවත්තතීති** යං ඨානං පත්ථෙත්වා කුසලං කතං, තත්ථ නිබ්බත්තනත්ථාය සංවත්තති. **වීතරාගස්සාති** මග්ගෙන වා සමුච්ඡින්නරාගස්ස සමාපත්තියා වා වික්ඛම්භිතරාගස්ස. දානමත්තෙනෙව හි බ්‍රහ්මලොකෙ නිබ්බත්තිතුං න සක්කා, දානං පන සමාධිවිපස්සනාචිත්තස්ස අලඞ්කාරපරිවාරං හොති. තතො දානෙන මුදුචිත්තො බ්‍රහ්මවිහාරෙ භාවෙත්වා බ්‍රහ්මලොකෙ නිබ්බත්තති. තෙන වුත්තං – ‘‘වීතරාගස්ස නො සරාගස්සා’’ති.

6. පුඤ්ඤකිරියවත්ථුසුත්තවණ්ණනා

36. ඡට්ඨෙ පුඤ්ඤකිරියානි ච තානි තෙසං තෙසං ආනිසංසානං වත්ථූනි චාති **පුඤ්ඤකිරියවත්ථූනි**. දානාදීනඤ්හි ලක්ඛණෙ චිත්තං ඨපෙත්වා ‘‘එවරූපං නාම අම්හෙහි දානං දාතබ්බං, සීලං රක්ඛිතබ්බං, භාවනා භාවෙතබ්බා’’ති සත්තා පුඤ්ඤානි කරොන්ති. දානමෙව **දානමයං,** දානචෙතනාසු වා පුරිමචෙතනාතො නිප්ඵන්නා සන්නිට්ඨාපකචෙතනා **දානමයං** සීලාදීහි සීලමයාදීනි විය. සෙසද්වයෙසුපි එසෙව නයො. **පරිත්තං කතං හොතීති** ථොකං මන්දං කතං හොති. **නාභිසම්භොතීති** න නිප්ඵජ්ජති. **අකතං හොතීති** භාවනායයොගොයෙව අනාරද්ධො හොතීති අත්ථො. **මනුස්සදොභග්‍යන්ති** මනුස්සෙසු සම්පත්තිරහිතං පඤ්චවිධං නීචකුලං. **උපපජ්ජතීති** පටිසන්ධිවසෙන උපගච්ඡති, තත්ථ නිබ්බත්තතීති අත්ථො. **මත්තසො කතන්ති** පමාණෙන කතං, ථොකං න බහු. **මනුස්සසොභග්‍යන්ති** මනුස්සෙසු සුභගභාවං තිවිධකුලසම්පත්තිං. **අධිමත්තන්ති** අධිකප්පමාණං බලවං වා. **අධිගණ්හන්තීති** අභිභවිත්වා ගණ්හන්ති, විසිට්ඨතරා ජෙට්ඨකා හොන්තීති අත්ථො.

7. සප්පුරිසදානසුත්තවණ්ණනා

37. සත්තමෙ **සුචින්ති** පරිසුද්ධං වණ්ණසම්පන්නං දෙති. **පණීතන්ති** රසූපපන්නං. **කාලෙනාති** යුත්තපත්තකාලෙන. **කප්පියන්ති** යං කප්පියං, තං දෙති. **විචෙය්‍ය දෙතීති** ‘‘ඉමස්ස දින්නං මහප්ඵලං භවිස්සති, ඉමස්ස න මහප්ඵල’’න්ති එවං පටිග්ගාහකපරියෙසනවසෙන දානං වා පණිධායවසෙන දානං වා විචිනිත්වා දෙති.

8. සප්පුරිසසුත්තවණ්ණනා

38. අට්ඨමෙ **අත්ථායාති** අත්ථත්ථාය. **හිතාය සුඛායාති** හිතත්ථාය සුඛත්ථාය. **පුබ්බපෙතානන්ති** පරලොකගතානං ඤාතීනං. ඉමස්මිං සුත්තෙ අනුප්පන්නෙ බුද්ධෙ චක්කවත්තිරාජානො බොධිසත්තා පච්චෙකබුද්ධා ලබ්භන්ති, බුද්ධකාලෙ බුද්ධා චෙව බුද්ධසාවකා ච. යථාවුත්තානඤ්හි එතෙසං අත්ථාය හිතාය සුඛාය සංවත්තන්ති. **බහුන්නං වත අත්ථාය, සප්පඤ්ඤො සරමාවසන්ති** සප්පඤ්ඤො සරෙ වසන්තො බහූනං වත අත්ථාය හොති. **පුබ්බෙති** පඨමමෙව. **පුබ්බෙකතමනුස්සරන්ති** මාතාපිතූනං පුබ්බකාරගුණෙ අනුස්සරන්තො. **සහධම්මෙනාති** සකාරණෙන පච්චයපූජනෙන පූජෙති. **අපචෙ බ්‍රහ්මචාරයොති** බ්‍රහ්මචාරිනො අපචයති, නීචවුත්තිතං නෙසං ආපජ්ජති. **පෙසලොති** පියසීලො.

9. අභිසන්දසුත්තවණ්ණනා

39. නවමෙ **දානානීති** චෙතනාදානානි. **අග්ගඤ්ඤානීති**ආදීනං අත්ථො හෙට්ඨා වුත්තොයෙව.

10. දුච්චරිතවිපාකසුත්තවණ්ණනා

40. දසමෙ **පාණාතිපාතොති** පාණාතිපාතචෙතනා. **සබ්බලහුසොති** සබ්බලහුකො. **අප්පායුකසංවත්තනිකොති** තෙන පරිත්තකෙන කම්මවිපාකෙන අප්පායුකො හොති, දින්නමත්තාය වා පටිසන්ධියා විලීයති මාතුකුච්ඡිතො නික්ඛන්තමත්තෙ වා. එවරූපො හි න අඤ්ඤස්ස කස්සචි නිස්සන්දො, පාණාතිපාතස්සෙව ගතමග්ගො එසොති. **භොගබ්‍යසනසංවත්තනිකොති** යථා කාකණිකාමත්තම්පි හත්ථෙ න තිට්ඨති, එවං භොගබ්‍යසනං සංවත්තෙති. **සපත්තවෙරසංවත්තනිකො හොතීති** සහ සපත්තෙහි වෙරං සංවත්තෙති. තස්ස හි සපත්තා ච බහුකා හොන්ති. යො ච නං පස්සති, තස්මිං වෙරමෙව උප්පාදෙති න නිබ්බායති. එවරූපො හි පරස්ස රක්ඛිතගොපිතභණ්ඩෙ අපරාධස්ස නිස්සන්දො.

අභූතබ්භක්ඛානසංවත්තනිකො හොතීති අභූතෙන අබ්භක්ඛානං සංවත්තෙති, යෙන කෙනචි කතං තස්සෙව උපරි පතති. **මිත්තෙහි භෙදනසංවත්තනිකොති** මිත්තෙහි භෙදං සංවත්තෙති. යං යං මිත්තං කරොති, සො සො භිජ්ජතියෙව. **අමනාපසද්දසංවත්තනිකොති** අමනාපසද්දං සංවත්තෙති. යා සා වාචා කණ්ටකා කක්කසා කටුකා අභිසජ්ජනී මම්මච්ඡෙදිකා, ගතගතට්ඨානෙ තමෙව සුණාති, මනාපසද්දසවනං නාම න ලභති. එවරූපො ඵරුසවාචාය ගතමග්ගො නාම. **අනාදෙය්‍යවාචාසංවත්තනිකොති** අග්ගහෙතබ්බවචනතං සංවත්තෙති, ‘‘ත්වං කස්මා කථෙසි, කො හි තව වචනං ගහෙස්සතී’’ති වත්තබ්බතං ආපජ්ජති. අයං සම්ඵප්පලාපස්ස ගතමග්ගො. **උම්මත්තකසංවත්තනිකො හොතීති**

උම්මත්තකභාවං සංවත්තෙති. තෙන හි මනුස්සො උම්මත්තො වා ඛිත්තචිත්තො වා එළමූගො වා හොති. අයං සුරාපානස්ස නිස්සන්දො. ඉමස්මිං සුත්තෙ වට්ටමෙව කථිතන්ති.

දානවග්ගො චතුත්ථො.

5. උපොසථවග්ගො

4. වාසෙට්ඨසුත්තවණ්ණනා

44. පඤ්චමස්ස චතුත්ථෙ **ඉමෙ චෙපි, වාසෙට්ඨ, මහාසාලා**ති පුරතො ඨිතෙ ද්වෙ සාලරුක්ඛෙ දස්සෙන්තො පරිකප්පොපමං ආහ. ඉදං වුත්තං හොති – ඉමෙ තාව මහාසාලා අචෙතනා. සචෙ එතෙපි සචෙතනා හුත්වා අට්ඨඞ්ගසමන්නාගතං උපොසථං උපවසෙය්‍යුං, එතෙසම්පි සො උපොසථවාසො දීඝරත්තං හිතාය සුඛාය අස්ස. භූතෙ පන වත්තබ්බමෙව නත්ථීති.

6. අනුරුද්ධසුත්තවණ්ණනා

46. ඡට්ඨෙ **යෙනායස්මා අනුරුද්ධො**ති තා කිර දෙවතා අත්තනො සම්පත්තිං ඔලොකෙත්වා ‘‘කිං නු ඛො නිස්සාය අයං සම්පත්ති අම්හෙහි ලද්ධා’’ති ආවජ්ජමානා ථෙරං දිස්වා ‘‘මයං අම්හාකං අය්‍යස්ස පුබ්බෙ චක්කවත්තිරජ්ජං කරොන්තස්ස පාදපරිචාරිකා හුත්වා තෙන දින්නොවාදෙ ඨත්වා ඉමං සම්පත්තිං ලභිම්හ, ගච්ඡාම ථෙරං ආනෙත්වා ඉමං සම්පත්තිං අනුභවිස්සාමා’’ති දිවා යෙනායස්මා අනුරුද්ධො තෙනුපසඞ්කමිංසු. **තීසු ඨානෙසූ**ති තීසු කාරණෙසු. **ඨානසො පටිලභාමා**ති ඛණෙනෙව ලභාම. **සර**න්ති වචනසද්දං වා ගීතසද්දං වා ආභරණසද්දං වා. **පීතා අස්සූ**තිආදීනි නීලා තාව ජාතා, පීතා භවිතුං න සක්ඛිස්සන්තීතිආදිනා නයෙන චින්තෙත්වා විතක්කෙති. තාපි ‘‘ඉදානි අය්‍යො අම්හාකං පීතභාවං ඉච්ඡති, ඉදානි ලොහිතභාව’’න්ති තාදිසාව අහෙසුං.

අච්ඡරං වාදෙසීති පාණිතලං වාදෙසි. **පඤ්චඞ්ගිකස්සා**ති ආතතං, විතතං, ආතතවිතතං, ඝනං, සුසිරන්ති ඉමෙහි පඤ්චහි අඞ්ගෙහි සමන්නාගතස්ස. තත්ථ ආතතං නාම චම්මපරියොනද්ධෙසු භෙරිආදීසු එකතලතූරියං, විතතං නාම උභයතලං, ආතතවිතතං නාම සබ්බසො පරියොනද්ධං, සුසිරං වංසාදි, ඝනං සම්මාදි. **සුවිනීතස්සා**ති ආකඩ්ඪනසිථිලකරණාදීහි සමුච්ඡිතස්ස. **සුප්පටිපතාළිතස්සා**ති පමාණෙ ඨිතභාවජානනත්ථං සුට්ඨු පටිපතාළිතස්ස. **කුසලෙහි සුසමන්නාහතස්සා**ති යෙ වාදෙතුං කුසලා ඡෙකා, තෙහි වාදිතස්ස. **වග්ගූ**ති ඡෙකො සුන්දරො. **රජනීයො**ති රඤ්ජෙතුං සමත්ථො. **කමනීයො**ති කාමෙතබ්බයුත්තො. ඛමනීයොති වා පාඨො, දිවසම්පි සුය්‍යමානො ඛමතෙව, න නිබ්බින්දතීති අත්ථො. **මදනීයො**ති මානමදපුරිසමදජනනො. **ඉන්ද්‍රියානි ඔක්ඛිපී**ති ‘‘අසාරුප්පං ඉමා දෙවතා කරොන්තී’’ති ඉන්ද්‍රියානි හෙට්ඨා ඛිපි, න අක්ඛීනි උම්මීලෙත්වා ඔලොකෙසි. **න ඛ්වය්‍යො අනුරුද්ධො සාදියතී**ති ‘‘මයං නච්චාම ගායාම, අය්‍යො පන අනුරුද්ධො න ඛො සාදියති, අක්ඛීනි උම්මීලෙත්වා න ඔලොකෙති, කිං මයං නච්චිත්වා වා ගායිත්වා වා කරිස්සාමා’’ති තත්ථෙව අන්තරධායිංසු. **යෙන භගවා තෙනුපසඞ්කමී**ති තාසං දෙවතානං ආනුභාවං දිස්වා ‘‘කතිහි නු ඛො ධම්මෙහි සමන්නාගතො මාතුගාමො මනාපකායිකෙ දෙවලොකෙ නිබ්බත්තතී’’ති ඉමමත්ථං පුච්ඡිතුං උපසඞ්කමි.

9-10. ඉධලොකිකසුත්තද්වයවණ්ණනා

49-50. නවමෙ **අයං’ස ලොකො ආරද්ධො හොතී**ති අයමස්ස ලොකො ඉධලොකෙ කරණමත්තාය ආරද්ධත්තා පරිපුණ්ණත්තා ආරද්ධො හොති පරිපුණ්ණො. **සොළසාකාරසම්පන්නා**ති සුත්තෙ වුත්තෙහි අට්ඨහි, ගාථාසු අට්ඨහීති සොළසහි ආකාරෙහි සමන්නාගතා, යානි වා අට්ඨඞ්ගානි පරම්පි තෙසු සමාදපෙතීති එවම්පි සොළසාකාරසම්පන්නාති එකෙ. සද්ධාසීලපඤ්ඤා පනෙත්ථ මිස්සිකා කථිතා. දසමං භික්ඛුසඞ්ඝස්ස කථිතං. සබ්බසුත්තෙසු පන යං න වුත්තං, තං හෙට්ඨා ආගතනයත්තා උත්තානත්ථමෙවාති.

උපොසථවග්ගො පඤ්චමො.

පඨමපණ්ණාසකං නිට්ඨිතං.

2. දුතියපණ්ණාසකං

(6) 1. ගොතමීවග්ගො

1. ගොතමීසුත්තවණ්ණනා

51. ඡට්ඨස්ස පඨමෙ **සක්කෙසු විහරතීති** පඨමගමනෙන ගන්ත්වා විහරති. **මහාපජාපතීති** පුත්තපජාය චෙව ධීතුපජාය ච මහන්තත්තා එවංලද්ධනාමා. **යෙන භගවා තෙනුපසඞ්කමීති** භගවා කපිලපුරං ගන්ත්වා පඨමමෙව නන්දං පබ්බාජෙසි, සත්තමෙ දිවසෙ රාහුලකුමාරං. **චුම්බටකකලහෙ** (දී. නි. අට්ඨ. 2.331; සං. නි. අට්ඨ. 1.1.37) පන උභයනගරවාසිකෙසු යුද්ධත්ථාය නික්ඛන්තෙසු සත්ථා ගන්ත්වා තෙ රාජානො සඤ්ඤාපෙත්වා **අත්තදණ්ඩසුත්තං** (සු. නි. 941 ආදයො; මහානි. 170 ආදයො) කථෙසි. රාජානො පසීදිත්වා අඩ්ඪතියසතෙ අඩ්ඪතියසතෙ කුමාරෙ අදංසු, තානි පඤ්ච කුමාරසතානි සත්ථු සන්තිකෙ පබ්බජිංසු, අථ නෙසං පජාපතියො සාසනං පෙසෙත්වා අනභිරතිං උප්පාදයිංසු. සත්ථා තෙසං අනභිරතියා උප්පන්නභාවං ඤත්වා තෙ පඤ්චසතෙ දහරභික්ඛූ කුණාලදහං නෙත්වා අත්තනො කුණාලකාලෙ නිසින්නපුබ්බෙ පාසාණතලෙ නිසීදිත්වා **කුණාලජාතකකථාය** (ජා. 2.21.කුණාලජාතක) තෙසං අනභිරතිං විනොදෙත්වා සබ්බෙපි තෙ සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාපෙසි, පුන මහාවනං ආනෙත්වා අරහත්තඵලෙති. තෙසං චිත්තජානනත්ථං පුනපි පජාපතියො සාසනං පහිණිංසු. තෙ ‘‘අභබ්බා මයං ඝරාවාසස්සා’’ති පටිසාසනං පහිණිංසු. තා ‘‘න දානි අම්හාකං ඝරං ගන්තුං යුත්තං, මහාපජාපතියා සන්තිකං ගන්ත්වා පබ්බජ්ජං අනුජානාපෙත්වා පබ්බජිස්සාමා’’ති පඤ්චසතාපි මහාපජාපතිං උපසඞ්කමිත්වා ‘‘අය්යෙ, අම්හාකං පබ්බජ්ජං අනුජානාපෙථා’’ති ආහංසු. මහාපජාපතී තා ඉත්ථියො ගහෙත්වා යෙන භගවා තෙනුපසඞ්කමි. සෙතච්ඡත්තස්ස හෙට්ඨා රඤ්ඤො පරිනිබ්බුතකාලෙ උපසඞ්කමීතිපි වදන්තියෙව.

අලං ගොතමි, මා තෙ රුච්චීති කස්මා පටික්ඛිපි, නනු සබ්බෙසම්පි බුද්ධානං චතස්සො පරිසා හොන්තීති? කාමං හොන්ති, කිලමෙත්වා පන අනෙකවාරං යාචිතෙ අනුඤ්ඤාතං පබ්බජ්ජං ‘‘දුක්ඛෙන ලද්ධා’’ති සම්මා පරිපාලෙස්සන්තීති ගරුං කත්වා අනුඤ්ඤාතුකාමො පටික්ඛිපි. **පක්කාමීති** පුන කපිලපුරමෙව පාවිසි. **යථාභිරන්තං විහරිත්වාති** බොධනෙය්‍යසත්තානං උපනිස්සයං ඔලොකෙන්තො යථාජ්ඣාසයනෙ විහරිත්වා. **චාරිකං පක්කාමීති** මහාජනසඞ්ගහං කරොන්තො උත්තමාය බුද්ධසිරියා අනොපමෙන බුද්ධවිලාසෙන අතුරිතචාරිකං පක්කාමි.

සම්බහුලාහි සාකියානීහි සද්ධින්ති අන්තොනිවෙසනම්හියෙව දසබලං උද්දිස්ස පබ්බජ්ජාවෙසං ගහෙත්වා පඤ්චසතා සාකියානියො පබ්බජ්ජාවෙසංයෙව ගාහාපෙත්වා සබ්බාහිපි තාහි සම්බහුලාහි සාකියානීහි සද්ධිං. **චාරිකං පක්කාමීති** ගමනං අභිනීහරි. ගමනාභිනීහරණකාලෙ පන තා සුඛුමාලා රාජිත්ථියො පදසා ගන්තුං න සක්ඛිස්සන්තීති සාකියකොලියරාජානො සොවණ්ණසිවිකායො උපට්ඨාපයිංසු. තා පන ‘‘යානෙ ආරුය්හ ගච්ඡන්තීති සත්ථරි අගාරවො කතො හොතී’’ති එකපණ්ණාසයොජනිකං පදසාව පටිපජ්ජිංසු. රාජානොපි පුරතො ච පච්ඡතො ච ආරක්ඛං සංවිදහාපෙත්වා තණ්ඩුලසප්පිතෙලාදීනං සකටානි පූරාපෙත්වා ‘‘ගතට්ඨානෙ ගතට්ඨානෙ ආහාරං පටියාදෙථා’’ති පුරිසෙ පෙසයිංසු. **සූනෙහි පාදෙහීති** තාසඤ්හි සුඛුමාලත්තා පාදෙසු එකො ඵොටො උට්ඨෙති, එකො භිජ්ජති. උභො පාදා කතකට්ඨිසම්පරිකිණ්ණා විය හුත්වා උද්ධුමාතා ජාතා. තෙන වුත්තං – ‘‘සූනෙහි පාදෙහී’’ති. **බහිද්වාරකොට්ඨකෙති** ද්වාරකොට්ඨකතො බහි. කස්මා පනෙවං ඨිතාති? එවං කිරස්සා අහොසි – ‘‘අහං තථාගතෙන අනනුඤ්ඤාතා සයමෙව පබ්බජ්ජාවෙසං අග්ගහෙසිං, එවං ගහිතභාවො ච පන මෙ සකලජම්බුදීපෙ පාකටො ජාතො. සචෙ සත්ථා පබ්බජ්ජං අනුජානාති, ඉච්චෙතං කුසලං. සචෙ පන නානුජානිස්සති, මහතී ගරහා භවිස්සතී’’ති විහාරං පවිසිතුං අසක්කොන්තී රොදමානාව අට්ඨාසි.

කිං නු ත්වං ගොතමීති කිං නු රාජකුලානං විපත්ති උප්පන්නා, කෙන ත්වං කාරණෙන එවං විවණ්ණභාවං පත්තා, සූනෙහි පාදෙහි…පෙ.… ඨිතාති. **අඤ්ඤෙනපි පරියායෙනාති** අඤ්ඤෙනපි කාරණෙන. **බහුකාරා, භන්තෙතිආදිනා** තස්සා ගුණං කථෙත්වා පුන පබ්බජ්ජං යාචන්තො එවමාහ. සත්ථාපි ‘‘ඉත්ථියො නාම පරිත්තපඤ්ඤා, එකයාචිතමත්තෙන පබ්බජ්ජාය අනුඤ්ඤාතාය න මම සාසනං ගරුං කත්වා ගණ්හිස්සන්තී’’ති තික්ඛත්තුං පටික්ඛිපිත්වා ඉදානි ගරුං කත්වා ගාහාපෙතුකාමතාය **සචෙ, ආනන්ද, මහාපජාපතී ගොතමී අට්ඨ ගරුධම්මෙ පටිග්ගණ්හාති, සාව’ස්සා හොතු උපසම්පදාතිආදිමාහ**. තත්ථ **සාවස්සාති** සා එව අස්සා පබ්බජ්ජාපි උපසම්පදාපි හොතු.

තදහුපසම්පන්නස්සාති තංදිවසං උපසම්පන්නස්ස. **අභිවාදනං පච්චුට්ඨානං අඤ්ජලිකම්මං සාමීචිකම්මං කත්තබ්බන්ති** ඔමානාතිමානෙ අකත්වා පඤ්චපතිට්ඨිතෙන අභිවාදනං, ආසනා පච්චුට්ඨාය පච්චුග්ගමනවසෙන පච්චුට්ඨානං, දසනඛෙ සමොධානෙත්වා අඤ්ජලිකම්මං, ආසනපඤ්ඤාපනබීජනාදිකං අනුච්ඡවිකකම්මසඞ්ඛාතං සාමීචිකම්මඤ්ච කතබ්බං. **අභික්ඛුකෙ ආවාසෙති** යත්ථ වසන්තියා අනන්තරායෙන ඔවාදත්ථාය උපසඞ්කමනට්ඨානෙ ඔවාදදායකො ආචරියො නත්ථි, අයං අභික්ඛුකො ආවාසො නාම. එවරූපෙ ආවාසෙ වස්සං න උපගන්තබ්බං. **අන්වඩ්ඪමාසන්ති** අනුපොසථිකං. **ඔවාදූපසඞ්කමනන්ති** ඔවාදත්ථාය උපසඞ්කමනං. **දිට්ඨෙනාති** චක්ඛුනා දිට්ඨෙන. **සුතෙනාති** සොතෙන සුතෙන. **පරිසඞ්කායාති** දිට්ඨසුතවසෙන පරිසඞ්කිතෙන. **ගරුධම්මන්ති** ගරුකං සඞ්ඝාදිසෙසාපත්තිං. **පක්ඛමානත්තන්ති** අනූනානි පන්නරස දිවසානි මානත්තං. **ඡසු ධම්මෙසූති** විකාලභොජනච්ඡට්ඨෙසු සික්ඛාපදෙසු. **සික්ඛිතසික්ඛායාති** එකසික්ඛම්පි අඛණ්ඩං කත්වා පූරිතසික්ඛාය.

අක්කොසිතබ්බො පරිභාසිතබ්බොති දසන්නං අක්කොසවත්ථූනං අඤ්ඤතරෙන අක්කොසවත්ථුනා න අක්කොසිතබ්බො, භයූපදංසනාය යාය කායචි පරිභාසාය න පරිභාසිතබ්බො.

ඔවටො භික්ඛුනීනං භික්ඛූසු වචනපථොති ඔවාදානුසාසනධම්මකථාසඞ්ඛාතො වචනපථො භික්ඛුනීනං භික්ඛූසු ඔවරිතො පිහිතො, න භික්ඛුනියා කොචි භික්ඛු ඔවදිතබ්බො අනුසාසිතබ්බො වා ''භන්තෙ, පොරාණකත්ථෙරා ඉදං චීවරවත්තං පූරයිංසූ''ති එවං පන පවෙණිවසෙන කථෙතුං වට්ටති. **අනොවටො භික්ඛූනං භික්ඛුනීසු වචනපථොති** භික්ඛූනං පන භික්ඛුනීසු වචනපථො අනිවාරිතො, යථාරුචි ඔවදිතුං අනුසාසිතුං ධම්මකථං කථෙතුන්ති අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො, විත්ථාරතො පනෙසා ගරුධම්මකථා සමන්තපාසාදිකාය විනයසංවණ්ණනාය (පාචි. අට්ඨ. 148) වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බා.

ඉමෙ පන අට්ඨ ගරුධම්මෙ සත්ථු සන්තිකෙ උග්ගහෙත්වා ථෙරෙන අත්තනො ආරොචියමානෙ සුත්වාව මහාපජාපතියා තාව මහන්තං දොමනස්සං ඛණෙන පටිප්පස්සම්භි, අනොතත්තදහතො ආභතෙන සීතුදකස්ස සටසතෙන මත්ථකෙ පරිසිත්තා විය විගතපරිළාහා අත්තමනා හුත්වා ගරුධම්මපටිග්ගහණෙන උප්පන්නපීතිපාමොජ්ජං ආවිකරොන්තී **සෙය්‍යථාපි, භන්තෙ**තිආදිකං උදානං උදානෙසි.

කුම්භත්ථෙනකෙහීති කුම්භෙ දීපං ජාලෙත්වා තෙන ආලොකෙන පරඝරෙ භණ්ඩං විචිනිත්වා ථෙනකචොරෙහි. **සෙතට්ඨිකා නාම රොගජාතීති** එකො පාණකො නාළමජ්ඣගතං කණ්ඩං විජ්ඣති, යෙන විද්ධා කණ්ඩා නික්ඛන්තම්පි සාලිසීසං ඛීරං ගහෙතුං න සක්කොති. **මඤ්ජිට්ඨිකා නාම රොගජාතීති** උච්ඡූනං අන්තොරත්තභාවො.

මහතො තළාකස්ස පටිකච්චෙව ආළින්ති ඉමිනා පන එතමත්ථං දස්සෙති – යථා මහතො තළාකස්ස පාළියා අබද්ධායපි කිඤ්චි උදකං තිට්ඨතෙව, පඨමමෙව බද්ධාය පන යං අබද්ධපච්චයා න තිට්ඨෙය්‍ය, තම්පි තිට්ඨෙය්‍ය, එවමෙව යෙ ඉමෙ අනුප්පන්නෙ වත්ථුස්මිං පටිකච්චෙව අනතික්කමනත්ථාය ගරුධම්මා පඤ්ඤත්තා, තෙසු අපඤ්ඤත්තෙසු මාතුගාමස්ස පබ්බජිතත්තා පඤ්ච වස්සසතානි සද්ධම්මො තිට්ඨෙය්‍ය. පටිකච්චෙව පඤ්ඤත්තත්තා පන අපරානිපි පඤ්ච වස්සසතානි ඨස්සතීති එවං පඨමං වුත්තවස්සසහස්සමෙව ඨස්සති. **වස්සසහස්සන්ති** චෙතං පටිසම්භිදාපභෙදප්පත්තඛීණාසවානං වසෙනෙව වුත්තං, තතො පන උත්තරිපි සුක්ඛවිපස්සකඛීණාසවවසෙන වස්සසහස්සං, අනාගාමිවසෙන වස්සසහස්සං, සකදාගාමිවසෙන වස්සසහස්සං, සොතාපන්නවසෙන වස්සසහස්සන්ති එවං පඤ්චවස්සසහස්සානි පටිවෙධසද්ධම්මො ඨස්සති. පරියත්තිධම්මොපි තානියෙව. න හි පරියත්තියා අසති පටිවෙධො අත්ථි, නාපි පරියත්තියා සති පටිවෙධො න හොති. ලිඞ්ගං පන පරියත්තියා අන්තරහිතායපි චිරං පවත්තිස්සතීති.

2. ඔවාදසුත්තවණ්ණනා

52. දුතියෙ **බහුස්සුතොති** ඉධ සකලස්සපි බුද්ධවචනස්ස වසෙන බහුස්සුතභාවො වෙදිතබ්බො. **ගරුධම්මන්ති** කායසංසග්ගං. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො. භික්ඛුනොවාදකවිනිච්ඡයො පන සමන්තපාසාදිකාය (පාචි. අට්ඨ. 144 ආදයො) වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො.

3. සංඛිත්තසුත්තවණ්ණනා

53. තතියෙ **සරාගායාති** සරාගත්ථාය. **විරාගායාති** විරජ්ජනත්ථාය. **සංයොගායාති** වට්ටෙ සංයොගත්ථාය. **විසංයොගායාති** වට්ටෙ විසංයොගභාවත්ථාය. **ආචයායාති** වට්ටස්ස වඩ්ඪනත්ථාය. **නො අපචයායාති** න වට්ටවිද්ධංසනත්ථාය. **දුබ්භරතායාති** දුප්පොසනත්ථාය. **නො සුභරතායාති** න සුඛපොසනත්ථාය. ඉමස්මිං සුත්තෙ පඨමවාරෙන වට්ටං කථිතං, දුතියවාරෙන විවට්ටං කථිතං. ඉමිනා ච පන ඔවාදෙන ගොතමී අරහත්තං පත්තාති.

4. දීඝජාණුසුත්තවණ්ණනා

54. චතුත්ථෙ **බ්‍යග්ඝපජ්ජාති** ඉදමස්ස පවෙණි නාම වසෙන ආලපනං. තස්ස හි පුබ්බපුරිසා බ්‍යග්ඝපථෙ ජාතාති තස්මිං කුලෙ මනුස්සා බ්‍යග්ඝපජ්ජාති වුච්චන්ති. **ඉස්සත්ථෙනාති** ඉස්සාසකම්මෙන. **තත්‍රුපායායාති** ''ඉමස්මිං කාලෙ ඉදං නාම කාතුං වට්ටතී''ති ජානනෙ උපායභූතාය. **වුද්ධසීලිනොති** වඩ්ඪිතසීලා වුද්ධසමාචාරා. **ආයන්ති** ආගමනං. **නාච්චොගාළ්හන්ති** නාතිමහන්තං. **නාතිහීනන්ති** නාතිකසිරං. **පරියාදායාති** ගහෙත්වා ඛෙපෙත්වා. තත්ථ යස්ස වයතො දිගුණො ආයො, තස්ස වයො ආයං පරියාදාතුං න සක්කොති.

''චතුධා විභජෙ භොගෙ, පණ්ඩිතො ඝරමාවසං;
එකෙන භොගෙ භුඤ්ජෙය්‍ය, ද්වීහි කම්මං පයොජයෙ;
චතුත්ථඤ්ච නිධාපෙය්‍ය, ආපදාසු භවිස්සතී''ති. (දී. නි. 3.265) –

එවං පටිපජ්ජතො පන වයො ආයං පරියාදාතුං න සක්කොතියෙව.

උදුම්බරඛාදීවාති යථා උදුම්බරානි ඛාදිතුකාමෙන පක්කෙ උදුම්බරරුක්ඛෙ චාලිතෙ එකප්පහාරෙනෙව බහූනි ඵලානි පතන්ති, සො ඛාදිතබ්බයුත්තකානි ඛාදිත්වා ඉතරානි බහුතරානි පහාය ගච්ඡති, එවමෙවං යො ආයතො වයං බහුතරං කත්වා විප්පකිරන්තො භොගෙ පරිභුඤ්ජති, සො ''උදුම්බරඛාදිකංවායං කුලපුත්තො භොගෙ ඛාදතී''ති වුච්චති. **අජෙට්ඨමරණන්ති** අනායකමරණං . **සමං ජීවිකං කප්පෙතීති** සම්මා ජීවිකං කප්පෙති. **සමජීවිතාති** සමජීවිතාය ජීවිතා. **අපායමුඛානීති** විනාසස්ස ඨානානි.

උට්ඨාතා කම්මධෙය්‍යෙසූති කම්මකරණට්ඨානෙසු උට්ඨානවීරියසම්පන්නො. **විධානවාති** විදහනසම්පන්නො. **සොත්ථානං සම්පරායිකන්ති** සොත්ථිභූතං සම්පරායිකං. **සච්චනාමෙනාති** බුද්ධත්තායෙව බුද්ධොති එවං අවිතථනාමෙන. **චාගො පුඤ්ඤං පවඩ්ඪතීති** චාගො ච සෙසපුඤ්ඤඤ්ච පවඩ්ඪති. ඉමස්මිං සුත්තෙ සද්ධාදයො මිස්සකා කථිතා. පඤ්චමං උත්තානමෙව.

6. භයසුත්තවණ්ණනා

56. ඡට්ඨෙ **ගබ්භොති** ගබ්භවාසො. **දිට්ඨධම්මිකාපීති** සන්දිට්ඨිකා ගබ්භවාසසදිසා පුනපි මනුස්සගබ්භා. **සම්පරායිකාපීති** ඨපෙත්වා මනුස්සගබ්භෙ සෙසගබ්භා. **උභයං එතෙ කාමා පවුච්චන්තීති** භයඤ්ච දුක්ඛඤ්ච, භයඤ්ච රොගො ච, භයඤ්ච ගණ්ඩො ච, භයඤ්ච සල්ලඤ්ච, භයඤ්ච සඞ්ගො ච, භයඤ්ච පඞ්කො ච, භයඤ්ච ගබ්භො චාති එවං උභයං එතෙ කාමා පවුච්චන්ති. **සාතරූපෙනාති** කාමසුඛෙන. **පලිපථන්ති** වට්ටපලිපථං. **අතික්කම්මාති** ඉමස්මිං ඨානෙ විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අස්ස භික්ඛුනො අරහත්තප්පත්තභාවො ගහිතො. එවරූපං පජං ජාතිජරූපෙතං තීසු භවෙසු එන්දමානං අවෙක්ඛතීති සුත්තෙ වට්ටං කථෙත්වා ගාථාසු විවට්ටං කථිතන්ති. සත්තමට්ඨමානි උත්තානත්ථානෙව.

9-10. පුග්ගලසුත්තද්වයවණ්ණනා

59-60. නවමෙ **උජුභූතොති** කායවඞ්කාදීනං අභාවෙන උජුකො. **පඤ්ඤාසීලසමාහිතොති** පඤ්ඤාය ච සීලෙන ච සමන්නාගතො. **යජමානානන්ති** දානං දදන්තානං. **පුඤ්ඤපෙක්ඛානන්ති** පුඤ්ඤං ඔලොකෙන්තානං ගවෙසන්තානං . **ඔපධිකන්ති** උපධිවිපාකං, ඔපධිභූතං ඨානං අප්පමාණං. දසමෙ **සමුක්කට්ඨොති** උක්කට්ඨො උත්තමො. **සත්තානන්ති** සබ්බසත්තානං. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

ගොතමීවග්ගො ඡට්ඨො.

(7) 2. භූමිචාලවග්ගො

1. ඉච්ඡාසුත්තවණ්ණනා

61. සත්තමස්ස පඨමෙ **පවිවිත්තස්සාති** කායවිවෙකෙන විවිත්තස්ස. **නිරායත්තවුත්තිනොති** කත්ථචි අනායත්තවුත්තිනො විපස්සනාකම්මිකස්ස. **ලාභායාති** චතුපච්චයලාභාය. **සොචී ච පරිදෙවී චාති** සොකී ච පරිදෙවී ච. සොචිච්ච පරිදෙවිච්චාතිපි පාඨො. **චුතො ච සද්ධම්මාති** තංඛණංයෙව විපස්සනාසද්ධම්මා චුතො. ඉමස්මිං සුත්තෙ වට්ටවිවට්ටං කථිතං.

2. අලංසුත්තවණ්ණනා

62. දුතියෙ **අලං අත්තනො අලං පරෙසන්ති** අත්තනො ච පරෙසඤ්ච හිතපටිපත්තියං සමත්ථො පරියත්තො අනුච්ඡවිකො. **ඛිප්පනිසන්තීති** ඛිප්පං උපධාරෙති, ඛන්ධධාතුආයතනාදීසු කථියමානෙසු තෙ ධම්මෙ ඛිප්පං ජානාතීති අත්ථො. ඉමස්මිං සුත්තෙ සමථවිපස්සනා කථිතා. පුග්ගලජ්ඣාසයෙන පන දෙසනාවිලාසෙන චෙතං මත්ථකතො පට්ඨාය හෙට්ඨා ඔතරන්තං කථිතන්ති.

3. සංඛිත්තසුත්තවණ්ණනා

63. තතියෙ **එවමෙවාති** නික්කාරණෙනෙව. යථා වා අයං යාචති, එවමෙව. **මොඝපුරිසාති** මූළ්හපුරිසා තුච්ඡපුරිසා. **අජ්ඣෙසන්තීති** යාචන්ති. **අනුබන්ධිතබ්බන්ති** ඉරියාපථානුගමනෙන අනුබන්ධිතබ්බං මං න විජහිතබ්බං මඤ්ඤන්ති. ආජානනත්ථං අපසාදෙන්තො එවමාහ. එස කිර භික්ඛු ඔවාදෙ දින්නෙපි පමාදමෙව අනුයුඤ්ජති, ධම්මං සුත්වා තත්ථෙව වසති, සමණධම්මං කාතුං න ඉච්ඡති. තස්මා භගවා එවං අපසාදෙත්වා පුන යස්මා සො අරහත්තස්ස උපනිස්සයසම්පන්නො , තස්මා තං ඔවදන්තො **තස්මාතිහ තෙ භික්ඛු එවං සික්ඛිතබ්බන්ති**ආදිමාහ. තත්ථ **අජ්ඣත්තං මෙ චිත්තං ඨිතං භවිස්සති සුසණ්ඨිතං, න ච උප්පන්නා පාපකා අකුසලා ධම්මා චිත්තං පරියාදාය ඨස්සන්තීති** ඉමිනා තාවස්ස ඔවාදෙන නියකජ්ඣත්තවසෙන චිත්තෙකග්ගතාමත්තො මූලසමාධි වුත්තො.

තතො ''එත්තකෙනෙව සන්තුට්ඨිං අනාපජ්ජිත්වා එවං සො සමාධි වඩ්ඪෙතබ්බො''ති දස්සෙතුං **යතො ඛො තෙ භික්ඛු අජ්ඣත්තං චිත්තං ඨිතං හොති සුසණ්ඨිතං, න ච උප්පන්නා පාපකා අකුසලා ධම්මා චිත්තං පරියාදාය තිට්ඨන්ති, තතො තෙ භික්ඛු එවං සික්ඛිතබ්බං ''මෙත්තා මෙ චෙතොවිමුත්ති භාවිතා භවිස්සති...පෙ.... සුසමාරද්ධා''**ති එවමස්ස මෙත්තාවසෙන භාවනං වඩ්ඪෙත්වා පුන **යතො ඛො තෙ භික්ඛු අයං සමාධි එවං භාවිතො හොති බහුලීකතො, තතො ත්වං භික්ඛු ඉමං සමාධිං සවිතක්කසවිචාරම්පි භාවෙය්‍යාසීති**ආදි වුත්තං. තස්සත්ථො – යදා තෙ භික්ඛු අයං මූලසමාධි එවං මෙත්තාවසෙන භාවිතො හොති, තදා ත්වං තාවතකෙනපි තුට්ඨිං අනාපජ්ජිත්වාව ඉමං මූලසමාධිං අඤ්ඤෙසුපි ආරම්මණෙසු චතුක්කපඤ්චකජ්ඣානානි පාපයමානො ''සවිතක්කසවිචාරම්පී''තිආදිනා නයෙන භාවෙය්‍යාසීති.

එවං වත්වා ච පන අවසෙසබ්‍රහ්මවිහාරපුබ්බඞ්ගමම්පිස්ස අඤ්ඤෙසු ආරම්මණෙසු චතුක්කපඤ්චකජ්ඣානභාවනං කරෙය්‍යාසීති දස්සෙන්තො **යතො ඛො තෙ භික්ඛු අයං සමාධි එවං භාවිතො හොති සුභාවිතො, තතො තෙ භික්ඛු එවං සික්ඛිතබ්බං ''කරුණා මෙ චෙතොවිමුත්ති''**තිආදිමාහ. එවං මෙත්තාපුබ්බඞ්ගමං චතුක්කපඤ්චකජ්ඣානභාවනං දස්සෙත්වා පුන කායානුපස්සනාදිපුබ්බඞ්ගමං දස්සෙතුං **යතො ඛො තෙ භික්ඛු අයං සමාධි එවං භාවිතො හොති සුභාවිතො, තතො තෙ භික්ඛු එවං සික්ඛිතබ්බං ''කායෙ කායානුපස්සී''**තිආදිං වත්වා **යතො ඛො තෙ භික්ඛු අයං සමාධි එවං භාවිතො හොති සුභාවිතො, තතො ත්වං භික්ඛු යෙන යෙනෙව ගඤ්ඡසීති**ආදිමාහ. තත්ථ **ගඤ්ඡසීති** ගමිස්සසි. **ඵාසුංයෙවාති** ඉමිනා අරහත්තං දස්සෙති. අරහත්තප්පත්තො හි සබ්බිරියාපථෙසු ඵාසු විහරති නාම.

4. ගයාසීසසුත්තවණ්ණනා

64. චතුත්ථෙ **එතදවොචාති** අත්තනො පධානභූමියං උප්පන්නං විතක්කං භික්ඛුසඞ්ඝස්ස ආරොචෙතුං – ''පුබ්බාහං, භික්ඛවෙ''තිආදිවචනං අවොච. **ඔභාසන්ති** දිබ්බචක්ඛුඤාණොභාසං. **ඤාණදස්සනන්ති** දිබ්බචක්ඛුභූතං ඤාණසඞ්ඛාතං දස්සනං. **සන්නිවුත්ථපුබ්බන්ති** එකතො වසිතපුබ්බං. ඉමස්මිං පන සුත්තෙ දිබ්බචක්ඛුඤාණං, ඉද්ධිවිධඤාණං, චෙතොපරියඤාණං, යථාකම්මූපගඤාණං, අනාගතංසඤාණං, පච්චුප්පන්නංසඤාණං, අතීතංසඤාණං, පුබ්බෙනිවාසඤාණන්ති ඉමානි තාව අට්ඨ ඤාණානි පාළියංයෙව ආගතානි, තෙහි පන සද්ධිං විපස්සනාඤාණානි චත්තාරි මග්ගඤාණානි, චත්තාරි ඵලඤාණානි, චත්තාරි පච්චවෙක්ඛණඤාණානි, චත්තාරි පටිසම්භිදාඤාණානි ඡ අසාධාරණඤාණානීති එතානි ඤාණානි සමොධානෙත්වා කථෙන්තෙන එවං ඉදං සුත්තං කථිතං නාම හොති.

5. අභිභායතනසුත්තවණ්ණනා

65. පඤ්චමෙ **අභිභායතනානීති** අභිභවනකාරණානි. කිං අභිභවන්ති? පච්චනීකධම්මෙපි ආරම්මණානිපි. තානි හි පටිපක්ඛභාවෙන පච්චනීකධම්මෙ අභිභවන්ති, පුග්ගලස්ස ඤාණුත්තරියතාය ආරම්මණානි. **අජ්ඣත්තං රූපසඤ්ඤීති**ආදීසු පන අජ්ඣත්තරූපෙ පරිකම්මවසෙන අජ්ඣත්තං රූපසඤ්ඤී නාම හොති. අජ්ඣත්තඤ්හි නීලපරිකම්මං කරොන්තො කෙසෙ වා පිත්තෙ වා අක්ඛිතාරකාය වා කරොති. පීතපරිකම්මං කරොන්තො මෙදෙ වා ඡවියා වා හත්ථතලපාදතලෙසු වා අක්ඛීනං පීතට්ඨානෙ වා කරොති. ලොහිතපරිකම්මං කරොන්තො මංසෙ වා ලොහිතෙ වා ජිව්හාය වා අක්ඛීනං රත්තට්ඨානෙ වා කරොති. ඔදාතපරිකම්මං කරොන්තො අට්ඨිම්හි වා දන්තෙ වා නඛෙ වා අක්ඛීනං සෙතට්ඨානෙ වා කරොති. තං පන සුනීලකං සුපීතකං සුලොහිතකං සුඔදාතං න හොති, අවිසුද්ධමෙව හොති.

එකො බහිද්ධා රූපානි පස්සතීති යස්සෙවං පරිකම්මං අජ්ඣත්තං උප්පන්නං හොති, නිමිත්තං පන බහිද්ධා, සො එවං අජ්ඣත්තං පරිකම්මස්ස බහිද්ධා ච අප්පනාය වසෙන ''අජ්ඣත්තං රූපසඤ්ඤී එකො බහිද්ධා රූපානි පස්සතී''ති වුච්චති. **පරිත්තානීති** අවඩ්ඪිතානි. **සුවණ්ණදුබ්බණ්ණානීති** සුවණ්ණානි වා හොන්තු දුබ්බණ්ණානි වා, පරිත්තවසෙනෙව ඉදං අභිභායතනං වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. **තානි අභිභුය්‍යාති** යථා නාම සම්පන්නග්ගහණිකො කටච්ඡුමත්තං භත්තං ලභිත්වා ''කිං එත්ථ භුඤ්ජිතබ්බං අත්ථී''ති සංකඩ්ඪිත්වා එකකබළමෙව කරොති, එවමෙව ඤාණුත්තරිකො පුග්ගලො විසදඤාණො ''කිමෙත්ථ පරිත්තකෙ ආරම්මණෙ සමාපජ්ජිතබ්බං අත්ථි, නායං මම භාරො''ති තානි රූපානි අභිභවිත්වා සමාපජ්ජති, සහ නිමිත්තුප්පාදෙනෙවෙත්ථ අප්පනං පාපෙතීති අත්ථො. **ජානාමි පස්සාමීති** ඉමිනා පනස්ස ආභොගො කථිතො. සො ච ඛො සමාපත්තිතො වුට්ඨිතස්ස, න අන්තොසමාපත්තියං. **එවංසඤ්ඤී හොතීති** ආභොගසඤ්ඤායපි ඣානසඤ්ඤායපි එවංසඤ්ඤී හොති. අභිභවනසඤ්ඤා හිස්ස අන්තොසමාපත්තියම්පි අත්ථි, ආභොගසඤ්ඤා පන සමාපත්තිතො වුට්ඨිතස්සෙව.

අප්පමාණානීති වඩ්ඪිතප්පමාණානි, මහන්තානීති අත්ථො. **අභිභුය්‍යාති** එත්ථ ච පන යථා මහග්ඝසො පුරිසො එකං භත්තවඩ්ඪිතකං ලභිත්වා ''අඤ්ඤාපි හොතු, අඤ්ඤාපි හොතු, කිං එසා මය්හං කරිස්සතී''ති න තං මහන්තතො පස්සති, එවමෙව ඤාණුත්තරො පුග්ගලො විසදඤාණො ''කිං එත්ථ සමාපජ්ජිතබ්බං, නයිදං අප්පමාණං, න මය්හං චිත්තෙකග්ගතාකරණෙ භාරො අත්ථී''ති අභිභවිත්වා සමාපජ්ජති, සහ නිමිත්තුප්පාදනෙවෙත්ථ අප්පනං පාපෙතීති අත්ථො.

අජ්ඣත්තං අරූපසඤ්ඤීති අලාභිතාය වා අනත්ථිකතාය වා අජ්ඣත්තරූපෙ පරිකම්මසඤ්ඤාවිරහිතො.

එකො බහිද්ධා රූපානි පස්සතීති යස්ස පරිකම්මම්පි නිමිත්තම්පි බහිද්ධා උප්පන්නං, සො එවං බහිද්ධා පරිකම්මස්ස චෙව අප්පනාය ච වසෙන ''අජ්ඣත්තං අරූපසඤ්ඤී එකො බහිද්ධා රූපානි පස්සතී''ති වුච්චති. සෙසමෙත්ථ චතුත්ථාභිභායතනෙ ච වුත්තනයමෙව. ඉමෙසු පන චතූසු පරිත්තං විතක්කචරිතවසෙන ආගතං, අප්පමාණං මොහචරිතවසෙන, සුවණ්ණං දොසචරිතවසෙන, දුබ්බණ්ණං රාගචරිතවසෙන. එතෙසඤ්හි එතානි සප්පායානි. සා ච නෙසං සප්පායතා විසුද්ධිමග්ගෙ (විසුද්ධි. 1.43) චරියනිද්දෙසෙ වුත්තා.

පඤ්චමඅභිභායතනාදීසු **නීලානීති** සබ්බසඞ්ගාහිකවසෙන වුත්තං. **නීලවණ්ණානීති** වණ්ණවසෙන. **නීලනිදස්සනානීති** නිදස්සනවසෙන. අපඤ්ඤායමානවිවරානි අසම්භින්නවණ්ණානි එකනීලානෙව හුත්වා දිස්සන්තීති වුත්තං හොති. **නීලනිභාසානීති** ඉදං පන ඔභාසවසෙන වුත්තං, නීලොභාසානි නීලප්පභායුත්තානීති අත්ථො. එතෙන නෙසං සුවිසුද්ධතං දස්සෙති. විසුද්ධවණ්ණවසෙනෙව හි ඉමානි අභිභායතනානි වුත්තානි. ''නීලකසිණං උග්ගණ්හන්තො නීලස්මිං නිමිත්තං ගණ්හාති පුප්ඵස්මිං වා වත්ථස්මිං වා වණ්ණධාතුයා වා''තිආදිකං පනෙත්ථ කසිණකරණඤ්ච පරිකම්මඤ්ච අප්පනාවිධානඤ්ච සබ්බං විසුද්ධිමග්ගෙ (විසුද්ධි. 1.55) විත්ථාරතො වුත්තමෙවාති.

6. විමොක්ඛසුත්තවණ්ණනා

66. **විමොක්ඛාති** කෙනට්ඨෙන විමොක්ඛා? අධිමුච්චනට්ඨෙන. කො පනායං අධිමුච්චනට්ඨො නාම? පච්චනීකධම්මෙහි ච සුට්ඨු මුච්චනට්ඨො, ආරම්මණෙ ච අභිරතිවසෙන සුට්ඨු මුච්චනට්ඨො, පිතුඅඞ්කෙ විස්සට්ඨඞ්ගපච්චඞ්ගස්ස දාරකස්ස සයනං විය අනිග්ගහිතභාවෙන නිරාසඞ්කතාය ආරම්මණෙ පවත්තීති වුත්තං හොති. අයං පනත්ථො පච්ඡිමෙ විමොක්ඛෙ නත්ථි, පුරිමෙසු විමොක්ඛෙසු අත්ථි.

රූපී රූපානි පස්සතීති එත්ථ අජ්ඣත්තං කෙසාදීසු නීලකසිණාදිවසෙන උප්පාදිතං රූපජ්ඣානං රූපං, තදස්සත්ථීති රූපී. බහිද්ධාපි නීලකසිණාදීනි රූපානි ඣානචක්ඛුනා පස්සති. ඉමිනා අජ්ඣත්තබහිද්ධවත්ථුකෙසු කසිණෙසු උප්පාදිතජ්ඣානස්ස පුග්ගලස්ස චත්තාරි රූපාවචරජ්ඣානානි දස්සිතානි. **අජ්ඣත්තං අරූපසඤ්ඤීති** අජ්ඣත්තං න රූපසඤ්ඤී, අත්තනො කෙසාදීසු අනුප්පාදිතරූපාවචරජ්ඣානොති අත්ථො. ඉමිනා බහිද්ධා පරිකම්මං කත්වා බහිද්ධාව උප්පාදිතජ්ඣානස්ස රූපාවචරජ්ඣානානි දස්සිතානි.

සුභන්තෙව අධිමුත්තො හොතීති ඉමිනා සුවිසුද්ධෙසු නීලාදීසු වණ්ණකසිණෙසු ඣානානි දස්සිතානි. තත්ථ කිඤ්චාපි අන්තොඅප්පනාය ''සුභ''න්ති ආභොගො නත්ථි, යො පන සුවිසුද්ධං සුභං කසිණං ආරම්මණං කත්වා විහරති,

සො යස්මා ‘‘සුභන්ති අධිමුත්තො හොතී’’ති වත්තබ්බතං ආපජ්ජති, තස්මා එවං දෙසනා කතා. පටිසම්භිදාමග්ගෙ පන –

> ‘‘කථං සුභන්තෙව අධිමුත්තො හොතීති විමොක්ඛො? ඉධ භික්ඛු මෙත්තාසහගතෙන චෙතසා එකං දිසං …පෙ.… විහරති. මෙත්තාය භාවිතත්තා සත්තා අප්පටිකූලා හොන්ති. කරුණාසහගතෙන…පෙ.… මුදිතාසහගතෙන …පෙ.… උපෙක්ඛාසහගතෙන චෙතසා එකං දිසං…පෙ.… විහරති. උපෙක්ඛාය භාවිතත්තා සත්තා අප්පටිකූලා හොන්ති. එවං සුභන්තෙව අධිමුත්තො හොතීති විමොක්ඛො’’ති (පටි. ම. 1.212) වුත්තං.

සබ්බසො රූපසඤ්ඤානන්තිආදීසු යං වත්තබ්බං, තං විසුද්ධිමග්ගෙ (විසුද්ධි. 1.276-277) වුත්තමෙව. **අයං අට්ඨමො විමොක්ඛොති** අයං චතුන්නං ඛන්ධානං සබ්බසො විස්සට්ඨත්තා විමුත්තත්තා අට්ඨමො උත්තමො විමොක්ඛො නාම.

7-8. අනරියවොහාරසුත්තවණ්ණනා

67-68. සත්තමෙ **අනරියවොහාරාති** න අරියකථා සදොසකථා. යාහි චෙතනාහි තෙ වොහාරෙ වොහරන්ති, තාසං එතං නාමං. අට්ඨමෙ වුත්තපටිපක්ඛනයෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො.

9. පරිසාසුත්තවණ්ණනා

69. නවමෙ **ඛත්තියපරිසාති** ඛත්තියානං පරිසානං සන්නිපාතො සමාගමො. එස නයො සබ්බත්ථ. **අනෙකසතං ඛත්තියපරිසන්ති** බිම්බිසාරසමාගම-ඤාතිසමාගම-ලිච්ඡවිසමාගමාදිසදිසං, අඤ්ඤෙසු චක්කවාළෙසුපි ලබ්භතෙව. **සල්ලපිතපුබ්බන්ති** ආලාපසල්ලාපො කතපුබ්බො. **සාකච්ඡාති** ධම්මසාකච්ඡාපි සමාපජ්ජිතපුබ්බා. **යාදිසකො තෙසං වණ්ණොති** තෙ ඔදාතාපි හොන්ති කාළාපි මඞ්ගුරච්ඡවීපි, සත්ථා සුවණ්ණවණ්ණො. ඉදං පන සණ්ඨානං පටිච්ච කථිතං. සණ්ඨානම්පි ච කෙවලං තෙසං පඤ්ඤායතියෙව. න පන භගවා මිලක්ඛසදිසො හොති, නාපි ආමුත්තමණිකුණ්ඩලො, බුද්ධවෙසෙනෙව නිසීදති. තෙපි අත්තනො සමානසණ්ඨානමෙව පස්සන්ති. **යාදිසකො තෙසං සරොති** තෙ ඡින්නස්සරාපි හොන්ති ගග්ගස්සරාපි කාකස්සරාපි, සත්ථා බ්‍රහ්මස්සරොව. ඉදං පන භාසන්තරං සන්ධාය කථිතං. සචෙපි හි සත්ථා රාජාසනෙ නිසින්නො කථෙති, ‘‘අජ්ජ රාජා මධුරෙන කථෙතී’’ති නෙසං හොති. කථෙත්වා පක්කන්තෙ පන භගවති පුන රාජානං ආගතං දිස්වා ‘‘කො නු ඛො අය’’න්ති වීමංසා උප්පජ්ජති. තත්ථ **කො නු ඛො අයන්ති** ‘‘ඉමස්මිං ඨානෙ ඉදානෙව මාගධභාසාය සීහළභාසාය මධුරෙන ආකාරෙන කථෙන්තො කො නු ඛො අයං අන්තරහිතො, කිං දෙවො උදාහු මනුස්සො’’ති එවං වීමංසන්තාපි න ජානන්තීති අත්ථො. කිමත්ථං පනෙවං අජානන්තානං ධම්මං දෙසෙතීති? වාසනත්ථාය. එවං සුතොපි හි ධම්මො අනාගතෙ පච්චයො හොතීති අනාගතං පටිච්ච දෙසෙති. **අනෙකසතං බ්‍රාහ්මණපරිසන්ති**ආදිනං සොණදණ්ඩසමාගමාදිවසෙන චෙව අඤ්ඤචක්කවාළවසෙන ච සම්භවො වෙදිතබ්බො.

10. භූමිචාලසුත්තවණ්ණනා

70. දසමෙ **නිසීදනන්ති** ඉධ චම්මඛණ්ඩං අධිප්පෙතං. **උදෙනං චෙතියන්ති** උදෙනයක්ඛස්ස වසනට්ඨානෙ කතවිහාරො වුච්චති. **ගොතමකාදීසුපි** එසෙව නයො. **භාවිතාති** වඩ්ඪිතා. **බහුලීකතාති** පුනප්පුනං කතා. **යානීකතාති** යුත්තයානං විය කතා. **වත්ථුකතාති** පතිට්ඨානට්ඨෙන වත්ථු විය කතා. **අනුට්ඨිතාති** අධිට්ඨිතා. **පරිචිතාති** සමන්තතො චිතා සුවඩ්ඪිතා. **සුසමාරද්ධාති** සුට්ඨු සමාරද්ධා.

ඉති අනියමෙන කථෙත්වා පුන නියමෙත්වා දස්සෙන්තො **තථාගතස්ස ඛොති**ආදිමාහ. එත්ථ **කප්පන්ති** ආයුකප්පං. තස්මිං තස්මිං කාලෙ යං මනුස්සානං ආයුප්පමාණං, තං පරිපුණ්ණං කරොන්තො තිට්ඨෙය්‍ය. **කප්පාවසෙසං වාති** ‘‘අප්පං වා භිය්‍යො’’ති වුත්තවස්සසතතො අතිරෙකං වා. මහාසීවත්ථෙරො පනාහ – ‘‘බුද්ධානං අට්ඨානෙ ගජ්ජිතං නාම නත්ථි, පුනප්පුනං සමාපජ්ජිත්වා මරණන්තිකවෙදනං වික්ඛම්භෙන්තො භද්දකප්පමෙව තිට්ඨෙය්‍ය. කස්මා පන න ඨිතොති? උපාදින්නකසරීරං නාම ඛණ්ඩිච්චාදීහි අභිභුය්‍යති, බුද්ධා ච ඛණ්ඩිච්චාදිභාවං අප්පත්වා පඤ්චමෙ ආයුකොට්ඨාසෙ බහුජනස්ස පියමනාපකාලෙයෙව පරිනිබ්බායන්ති. බුද්ධානුබුද්ධෙසු ච මහාසාවකෙසු පරිනිබ්බුතෙසු එකකෙනෙව ඛාණුකෙන විය ඨාතබ්බං හොති දහරසාමණෙරපරිවාරෙන වා, තතො ‘අහො බුද්ධානං පරිසා’ති හීළෙතබ්බතං ආපජ්ජෙය්‍ය. තස්මා න ඨිතො’’ති. එවං වුත්තෙපි යො පන වුච්චති ‘‘ආයුකප්පො’’ති, ඉදමෙව අට්ඨකථාය නියාමිතං.

යථා තං මාරෙන පරියුට්ඨිතචිත්තොති එත්ථ **තන්ති** නිපාතමත්තං, යථා මාරෙන පරියුට්ඨිතචිත්තො අජ්ඣොත්ථටචිත්තො අඤ්ඤොපි කොචි පුථුජ්ජනො පටිවිජ්ඣිතුං න සක්කුණෙය්‍ය, එවමෙව නාසක්ඛි පටිවිජ්ඣිතුන්ති අත්ථො. මාරො හි යස්ස සබ්බෙන සබ්බං ද්වාදස විපල්ලාසා අප්පහීනා, තස්ස චිත්තං පරියුට්ඨාති. ථෙරස්ස ච චත්තාරො විපල්ලාසා අප්පහීනා, තෙනස්ස මාරො චිත්තං පරියුට්ඨාසි. සො පන චිත්තපරියුට්ඨානං කරොන්තො කිං කරොතීති? භෙරවං රූපාරම්මණං වා දස්සෙති, සද්දාරම්මණං වා සාවෙති. තතො සත්තා තං දිස්වා වා සුත්වා වා සතිං විස්සජ්ජෙත්වා විවටමුඛා හොන්ති, තෙසං මුඛෙන හත්ථං පවෙසෙත්වා හදයං මද්දති, තතො විසඤ්ඤාව

හුත්වා තිට්ඨන්ති. ථෙරස්ස පනෙස මුඛෙ හත්ථං පවෙසෙතුං කිං සක්ඛිස්සති, භෙරවාරම්මණං පන දස්සෙසි. තං දිස්වා ථෙරො නිමිත්තොභාසං නප්පටිවිජ්ඣි. භගවා ජානන්තොයෙව කිමත්ථං යාව තතියං ආමන්තෙසීති? පරතො ''තිට්ඨතු, භන්තෙ භගවා''ති යාචිතෙ ''තුය්හෙවෙතං දුක්කටං, තුය්හෙවෙතං අපරද්ධ''න්ති දොසාරොපනෙන සො කතනුකරණත්ථං.

මාරො පාපිමාති එත්ථ සත්තෙ අනත්ථෙ නියොජෙන්තො මාරෙතීති **මාරො. පාපිමාති** තස්සෙව වෙවචනං . සො හි පාපධම්මසමන්නාගතත්තා ''පාපිමා''ති වුච්චති. කණ්හො, අන්තකො, නමුචි, පමත්තබන්ධූතිපි තස්සෙව නාමානි. **භාසිතා ඛො පනෙසාති** අයඤ්හි භගවතො සම්බොධිපත්තියා අට්ඨමෙ සත්තාහෙ බොධිමණ්ඩෙයෙව ආගන්ත්වා ''භගවා යදත්ථං තුම්හෙහි පාරමියො පූරිතා, සො වො අත්ථො අනුප්පත්තො, පටිවිද්ධං සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං, කිං තෙ ලොකවිචාරණෙනා''ති වත්වා යථා අජ්ජ, එවමෙව ''පරිනිබ්බාතු දානි, භන්තෙ භගවා''ති යාචි. භගවා චස්ස ''න තාවාහ''න්තිආදීනි වත්වා පටික්ඛිපි. තං සන්ධාය – ''භාසිතා ඛො පනෙසා, භන්තෙ''තිආදිමාහ.

තත්ථ **වියත්තාති** මග්ගවසෙන බ්‍යත්තා, තථෙව **විනීතා,** තථා **විසාරදා. බහුස්සුතාති** තෙපිටකවසෙන බහු සුතං එතෙසන්ති **බහුස්සුතා.** තමෙව ධම්මං ධාරෙන්තීති **ධම්මධරා.** අථ වා පරියත්තිබහුස්සුතා චෙව පටිවෙධබහුස්සුතා ච. පරියත්තිපටිවෙධධම්මානංයෙව ධාරණතො ධම්මධරාති එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. **ධම්මානුධම්මප්පටිපන්නාති** අරියධම්මස්ස අනුධම්මභූතං විපස්සනාධම්මං පටිපන්නා. **සාමීචිප්පටිපන්නාති** අනුච්ඡවිකපටිපදං පටිපන්නා. **අනුධම්මචාරිනොති** අනුධම්මං චරණසීලා. **සකං ආචරියකන්ති** අත්තනො ආචරියවාදං. **ආචික්ඛිස්සන්තීති**ආදීනි සබ්බානි අඤ්ඤමඤ්ඤවෙවචනානි. **සහධම්මෙනාති** සහෙතුකෙන සකාරණෙන වචනෙන. **සප්පාටිහාරියන්ති** යාව නිය්‍යානිකං කත්වා ධම්මං දෙසෙස්සන්ති.

බ්‍රහ්මචරියන්ති සික්ඛාත්තයසඞ්ගහිතං සකලං සාසනබ්‍රහ්මචරියං. **ඉද්ධන්ති** සමිද්ධං ඣානස්සාදවසෙන. **ඵීතන්ති** වුද්ධිපත්තං සබ්බපාලිඵුල්ලං විය අභිඤ්ඤාසම්පත්තිවසෙන. **විත්ථාරිකන්ති** විත්ථතං තස්මිං තස්මිං දිසාභාගෙ පතිට්ඨිතවසෙන. **බාහුජඤ්ඤන්ති** බහූහි ඤාතං පටිවිද්ධං මහාජනාභිසමයවසෙන. **පුථුභූතන්ති** සබ්බාකාරෙන පුථුලභාවප්පත්තං. කථං? **යාව දෙවමනුස්සෙහි සුප්පකාසිතන්ති,** යත්තකා විඤ්ඤුජාතිකා දෙවා චෙව මනුස්සා ච අත්ථි, සබ්බෙහි සුට්ඨු පකාසිතන්ති අත්ථො. **අප්පොස්සුක්කොති** නිරාලයො. ත්වඤ්හි පාපිම අට්ඨමසත්තාහතො පට්ඨාය ''පරිනිබ්බාතු දානි, භන්තෙ භගවා, පරිනිබ්බාතු සුගතො''ති විරවන්තො ආහිණ්ඩිත්ථ. අජ්ජ දානි පට්ඨාය විගතුස්සාහො හොහි, මා මය්හං පරිනිබ්බානත්ථං වායාමං කරොහීති වදති.

සතො සම්පජානො ආයුසඞ්ඛාරං ඔස්සජ්ජීති සතිං සූපට්ඨිතං කත්වා ඤාණෙන පරිච්ඡින්දිත්වා ආයුසඞ්ඛාරං විස්සජ්ජි පජහි. තත්ථ න භගවා හත්ථෙන ලෙඩ්ඩුං විය ආයුසඞ්ඛාරං ඔස්සජි, තෙමාසමත්තමෙව පන ඵලසමාපත්තිං සමාපජ්ජිත්වා තතො පරං න සමාපජ්ජිස්සාමීති චිත්තං උප්පාදෙසි. තං සන්ධාය වුත්තං ''ඔස්සජී''ති. උස්සජීතිපි පාඨො. **මහාභූමිචාලොති** මහන්තො පථවිකම්පො. තදා කිර දසසහස්සී ලොකධාතු කම්පිත්ථ. **භිංසනකොති** භයජනකො. **දෙවදුන්දුභියො ච ඵලිංසූති** දෙවභෙරියො ඵලිංසු, දෙවො සුක්ඛගජ්ජිතං ගජ්ජි, අකාලවිජ්ජුලතා නිච්ඡරිංසු, ඛණිකවස්සං වස්සීති වුත්තං හොති.

උදානං උදානෙසීති කස්මා උදානෙසි? කොචි නාම වදෙය්‍ය ''භගවා පච්ඡතො පච්ඡතො අනුබන්ධිත්වා 'පරිනිබ්බාතු, භන්තෙ'ති උපද්දුතො භයෙන ආයුසඞ්ඛාරං විස්සජ්ජෙසී''ති, තස්සොකාසො මා හොතු, භීතස්ස හි උදානං නාම නත්ථීති පීතිවෙගවිස්සට්ඨං උදානං උදානෙසි.

තත්ථ සබ්බෙසං සොණසිඞ්ගාලාදීනම්පි පච්චක්ඛභාවතො තුලිතං පරිච්ඡින්නන්ති **තුලං.** කිං තං? කාමාවචරකම්මං. න තුලං, න වා තුලං සදිසමස්ස අඤ්ඤං ලොකියං කම්මං අත්ථීති **අතුලං.** කිං තං? මහග්ගතකම්මං. අථ වා කාමාවචරං රූපාවචරං තුලං, අරූපාවචරං අතුලං. අප්පවිපාකං වා තුලං, බහුවිපාකං අතුලං. **සම්භවන්ති** සම්භවහෙතුභූතං, රාසිකාරකං පිණ්ඩකාරකන්ති අත්ථො. **භවසඞ්ඛාරන්ති** පුනබ්භවසඞ්ඛාරණකං. **අවස්සජීති** විස්සජ්ජෙසි. **මුනීති** බුද්ධමුනි. **අජ්ඣත්තරතොති** නියකජ්ඣත්තරතො. **සමාහිතොති** උපචාරප්පනාසමාධිවසෙන සමාහිතො. **අභින්දි කවචමිවාති** කවචං විය අභින්දි. **අත්තසම්භවන්ති** අත්තනි සඤ්ජාතං කිලෙසං. ඉදං වුත්තං හොති – සවිපාකට්ඨෙන සම්භවං, භවාභිසඞ්ඛරණට්ඨෙන භවසඞ්ඛාරන්ති ච ලද්ධනාමං තුලාතුලසඞ්ඛාතං ලොකියකම්මඤ්ච ඔස්සජි, සඞ්ගාමසීසෙ මහායොධො කවචං විය අත්තසම්භවං කිලෙසඤ්ච අජ්ඣත්තරතො හුත්වා සමාහිතො හුත්වා අභින්දීති.

අථ වා **තුලන්ති** තුලෙන්තො තීරෙන්තො. **අතුලඤ්ච සම්භවන්ති** නිබ්බානඤ්චෙව සම්භවඤ්ච. **භවසඞ්ඛාරන්ති** භවගාමිකම්මං. **අවස්සජි මුනීති** ''පඤ්චක්ඛන්ධා අනිච්චා, පඤ්චන්නං ඛන්ධානං නිරොධො නිබ්බානං නිච්ච''න්තිආදිනා (පටි. ම. 3.37-38) නයෙන තුලයන්තො බුද්ධමුනි භවෙ ආදීනවං, නිබ්බානෙ ච ආනිසංසං දිස්වා තං ඛන්ධානං මූලභූතං භවසඞ්ඛාරං කම්මං ''කම්මක්ඛයාය සංවත්තතී''ති (ම. නි. 2.81; අ. නි. 4.232-233) එවං වුත්තෙන කම්මක්ඛයකරෙන අරියමග්ගෙන අවස්සජි. කථං? **අජ්ඣත්තරතො සමාහිතො, අභින්දි කවචමිවත්තසම්භවං.** සො හි විපස්සනාවසෙන අජ්ඣත්තරතො, සමථවසෙන සමාහිතොති එවං පුබ්බභාගතො පට්ඨාය සමථවිපස්සනාබලෙන කවචමිව අත්තභාවං පරියොනන්ධිත්වා ඨිතං, අත්තනි සම්භවත්තා ''අත්තසම්භව''න්ති ලද්ධනාමං සබ්බකිලෙසජාලං

අභින්දි. කිලෙසාභාවෙන ච කතං කම්මං අප්පටිසන්ධිකත්තා අවස්සට්ඨං නාම හොතීති එවං කිලෙසප්පහානෙන කම්මං පජහි. පහීනකිලෙසස්ස ච භයං නාම නත්ථි, තස්මා අභීතොව ආයුසඞ්ඛාරං ඔස්සජ්ජි, අභීතභාවඤාපනත්ථඤ්ච උදානං උදානෙසීති වෙදිතබ්බො.

යං මහාවාතාති යෙන සමයෙන යස්මිං වා සමයෙ මහාවාතා. **වායන්තීති** උපක්ඛෙපකවාතා නාම උට්ඨහන්ති, තෙ වායන්තා සට්ඨිසහස්සාධිකනවයොජනසතසහස්සබහලං උදකසන්ධාරකවාතං උපච්ඡින්දන්ති, තතො ආකාසෙ උදකං භස්සති, තස්මිං භස්සන්තෙ පඨවී භස්සති, පුන වාතො අත්තනො බලෙන අන්තොධම්මකරණෙ විය උදකං ආබන්ධිත්වා ගණ්හාති, තතො උදකං උග්ගච්ඡති, තස්මිං උග්ගච්ඡන්තෙ පඨවී උග්ගච්ඡති. එවං උදකං කම්පිතං පඨවිං කම්පෙති. එතඤ්ච කම්පනං යාවජ්ජකාලාපි හොතියෙව, බහුභාවෙන පන ඔගච්ඡනුග්ගච්ඡනං න පඤ්ඤායති.

මහිද්ධිකා මහානුභාවාති ඉජ්ඣනස්ස මහන්තතාය මහිද්ධිකා, අනුභවිතබ්බස්ස මහන්තතාය මහානුභාවා. **පරිත්තාති** දුබ්බලා. **අප්පමාණාති** බලවා. **සො ඉමං පඨවිං කම්පෙතීති** සො ඉද්ධිං නිබ්බත්තෙත්වා සංවෙජෙන්තො මහාමොග්ගල්ලානො විය, වීමංසන්තො වා මහානාගත්ථෙරස්ස භාගිනෙය්‍යො සඞ්ඝරක්ඛිතසාමණෙරො විය පඨවිං කම්පෙති. **සඞ්කම්පෙතීති** සමන්තතො කම්පෙති. **සම්පකම්පෙතීති** තස්සෙව වෙවචනං. ඉති ඉමෙසු අට්ඨසු පඨවිකම්පෙසු පඨමො ධාතුකොපෙන, දුතියො ඉද්ධානුභාවෙන, තතියචතුත්ථා පුඤ්ඤතෙජෙන, පඤ්චමො ඤාණතෙජෙන, ඡට්ඨො සාධුකාරදානවසෙන, සත්තමො කාරුඤ්ඤසභාවෙන, අට්ඨමො ආරොදනෙන. මාතුකුච්ඡිං ඔක්කමන්තෙ ච තතො නික්ඛමන්තෙ ච මහාසත්තෙ තස්ස පුඤ්ඤතෙජෙන පඨවී අකම්පිත්ථ, අභිසම්බොධියං ඤාණතෙජාභිහතා හුත්වා අකම්පිත්ථ, ධම්මචක්කප්පවත්තනෙ සාධුකාරභාවසණ්ඨිතා සාධුකාරං දදමානා අකම්පිත්ථ, ආයුසඞ්ඛාරඔස්සජ්ජනෙ කාරුඤ්ඤසභාවසණ්ඨිතා චිත්තසඞ්ඛොභං අසහමානා අකම්පිත්ථ, පරිනිබ්බානෙ ආරොදනවෙගතුන්නා හුත්වා අකම්පිත්ථ. අයං පනත්ථො පඨවිදෙවතාය වසෙන වෙදිතබ්බො. මහාභූතපඨවියා පනෙතං නත්ථි අචෙතනත්තා. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

භූමිචාලවග්ගො සත්තමො.

(8) 3. යමකවග්ගො

1-2. සද්ධාසුත්තද්වයවණ්ණනා

71-72. අට්ඨමස්ස පඨමෙ **නො ච සීලවා**ති න සීලෙසු පරිපූරකාරී. **සමන්තපාසාදිකො**ති සමන්තතො පසාදජනකො. **සබ්බාකාරපරිපූරො**ති සබ්බෙහි සමණාකාරෙහි සමණධම්මකොට්ඨාසෙහි පරිපූරො. දුතියෙ **සන්තා**ති පච්චනීකසන්තතාය සන්තා. **විමොක්ඛා**ති පච්චනීකධම්මෙහි විමුත්තත්තා ච විමොක්ඛා.

3-9. මරණස්සතිසුත්තද්වයාදිවණ්ණනා

73-79. තතියෙ **භාවෙථ නො**ති භාවෙථ නු. **සාසනන්**ති අනුසිට්ඨිං. **ආසවානං ඛයායා**ති අරහත්තඵලත්ථාය. චතුත්ථෙ **පතිහිතායා**ති පටිපන්නාය. **සො මමස්ස අන්තරායො**ති සො මම ජීවිතන්තරායොපි, පුථුජ්ජනකාලකිරියං කරොන්තස්ස සග්ගන්තරායොපි මග්ගන්තරායොපි අස්ස. **සත්ථකා වා මෙ වාතා**ති සත්ථං විය අඞ්ගමඞ්ගානි කන්තන්තීති සත්ථකා. පඤ්චමාදීනි වුත්තනයානෙව. නවමෙ **සංසග්ගාරාමතා**ති පඤ්චවිධෙ සංසග්ගෙ ආරාමතා.

10. කුසීතාරම්භවත්ථුසුත්තවණ්ණනා

80. දසමෙ **කුසීතවත්ථූනී**ති කුසීතස්ස අලසස්ස වත්ථූනි පතිට්ඨා, කොසජ්ජකාරණානීති අත්ථො. **කම්මං කත්තබ්බං හොතී**ති චීවරවිචාරණාදිකම්මං කත්තබ්බං හොති. **න වීරියං ආරභතී**ති දුවිධම්පි වීරියං නාරභති. **අප්පත්තස්සා**ති ඣානවිපස්සනාමග්ගඵලධම්මස්ස අප්පත්තස්ස පත්තියා. **අනධිගතස්සා**ති තස්සෙව අනධිගතස්ස අධිගමත්ථාය. **අසච්ඡිකතස්සා**ති තදෙව අසච්ඡිකතස්ස සච්ඡිකරණත්ථාය. **ඉදං පඨමන්**ති ඉදං ''හන්දාහං නිපජ්ජාමී''ති එවං ඔසීදනං පඨමං කුසීතවත්ථු. ඉමිනා නයෙන සබ්බත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො. **මාසාචිතකං මඤ්ඤෙ**ති එත්ථ පන මාසාචිතං නාම තින්තමාසො. යථා තින්තමාසො ගරුකො හොති, එවං ගරුකොති අධිප්පායො . **ගිලානා වුට්ඨිතො හොතී**ති ගිලානො හුත්වා පච්ඡා වුට්ඨිතො හොති. **ආරම්භවත්ථූනී**ති වීරියකාරණානි. තෙසම්පි ඉමිනාව නයෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

යමකවග්ගො අට්ඨමො.

(9) 4. සතිවග්ගො

1-2. සතිසම්පජඤ්ඤසුත්තවණ්ණනා

81-82. නවමස්ස පඨමං හෙට්ඨා වුත්තනයමෙව. දුතියෙ **සද්ධොති** දුවිධාය සද්ධාය සමන්නාගතො. **නො වුපසඞ්කමිතාති** න උපට්ඨහති. **නො ච පරිපුච්ඡිතාති** අත්ථානත්ථං කාරණාකාරණං පරිපුච්ඡිතා න හොති. **සමන්නාගතොති** සාමිඅත්ථෙ පච්චත්තං, සමන්නාගතස්සාති වුත්තං හොති. **එකන්තපටිභානා තථාගතං ධම්මදෙසනා හොතීති** තථාගතස්ස එකන්තපටිභානා ධම්මදෙසනා හොති, එකන්තෙනෙව පටිභාති උපට්ඨාතීති අත්ථො.

3. මූලකසුත්තවණ්ණනා

83. තතියෙ **සබ්බෙ ධම්මාති** පඤ්චක්ඛන්ධා. **ඡන්දමූලකාති** අජ්ඣාසයච්ඡන්දො කත්තුකම්‍යතාඡන්දො තං මූලං එතෙසන්ති ඡන්දමූලකා. මනසිකාරතො සම්භවන්තීති **මනසිකාරසම්භවා**. ඵස්සතො සමුදෙන්ති රාසී භවන්තීති **ඵස්සසමුදයා**. වෙදනාය සමොසරන්තීති **වෙදනාසමොසරණා**. සමාධි එතෙසං පමුඛොති **සමාධිප්පමුඛා**. ජෙට්ඨකට්ඨෙන සති අධිපති එතෙසන්ති **සතාධිපතෙය්‍යා,** සතිජෙට්ඨකාති අත්ථො. පඤ්ඤා උත්තරා එතෙසන්ති **පඤ්ඤුත්තරා**. විමුත්ති එව සාරො එතෙසන්ති **විමුත්තිසාරා**. එත්ථ ච ඡන්දමූලකාදයො චත්තාරොපි ලොකියා කථිතා, සෙසා ලොකියලොකුත්තරමිස්සකාති.

4. චොරසුත්තවණ්ණනා

84. චතුත්ථෙ **මහාචොරොති** රජ්ජන්තරෙ දුබ්භිතුං සමත්ථො මහාචොරො. **පරියාපජ්ජතීති** පරියාදානං ගච්ඡති. **න චිරට්ඨිතිකො හොතීති** අද්ධානං පාලෙන්තො ඨාතුං න සක්කොති. **අප්පහරන්තස්ස පහරතීති** අත්තනො අවෙරිනෙ අප්පහරන්තෙ ගුණසම්පන්නෙ ච මහල්ලකෙ ච තරුණදාරකෙ ච අප්පහරිතබ්බයුත්තකෙ පහරති. **අනවසෙසං ආදියතීති** නිස්සෙසං ගණ්හාති. බ්‍යත්තචොරානඤ්හි ඉදං වත්තං – පරස්ස ද්වීසු සාටකෙසු එකො ගහෙතබ්බො, එකස්මිං සන්තෙ දුබ්බලං දත්වා ථිරො ගහෙතබ්බො. පුටභත්තතණ්ඩුලාදීසු එකං කොට්ඨාසං දත්වා එකො ගහෙතබ්බොති. **අච්චාසන්නෙ කම්මං කරොතීති** ගාමනිගමරාජධානීනං ආසන්නට්ඨානෙ චොරිකකම්මං කරොති. **න ච නිධානකුසලො හොතීති** යං ලද්ධං, තං දක්ඛිණෙය්‍යෙ නිදහිතුං ඡෙකො න හොති, පරලොකමග්ගං න සොධෙති.

5. සමණසුත්තවණ්ණනා

85. පඤ්චමෙ **යං සමණෙනාති** යං ගුණජාතං සමණෙන පත්තබ්බං. **වුසීමතාති** බ්‍රහ්මචරියවාසංවුතෙන. **මුත්තො මොචෙමි බන්ධනාති** අහං සබ්බබන්ධනෙහි මුත්තො හුත්වා මහාජනම්පි රාගාදිබන්ධනතො මොචෙමි. **පරමදන්තොති** අඤ්ඤෙන කෙනචි අසික්ඛාපිතො අචොදිතො සයම්භුඤාණෙන පටිවිජ්ඣිත්වා පරමදමථෙන දන්තත්තා පරමදන්තො නාම. **පරිනිබ්බුතොති** කිලෙසපරිනිබ්බානෙන පරිනිබ්බුතො.

6. යසසුත්තවණ්ණනා

86. ඡට්ඨෙ **මා ච මයා යසොති** යසො ච මයා සද්ධිං මා ගඤ්ඡි. **අකසිරලාභීති** විපුලලාභී. **සීලපඤ්ඤාණන්ති** සීලඤ්චෙව ඤාණඤ්ච. **සඞ්ගම්මාති** සන්නිපතිත්වා. **සමාගම්මාති** සමාගන්ත්වා. **සඞ්ගණිකවිහාරන්ති** ගණසඞ්ගණිකවිහාරං. **න හි නූනමෙති** න හි නූන ඉමෙ. **තථා හි පනමෙති** තථා හි පන ඉමෙ. **අඞ්ගුලිපතොදකෙහීති** අඞ්ගුලිපතොදයට්ඨිං කත්වා විජ්ඣනෙන. **සඤ්ජග්ඝන්තෙති** මහාහසිතං හසන්තෙ. **සංකීළන්තෙති** කෙළිං කරොන්තෙ.

7. පත්තනිකුජ්ජනසුත්තවණ්ණනා

87. සත්තමෙ **නික්කුජ්ජෙය්‍යාති** තෙන දින්නස්ස දෙය්‍යධම්මස්ස අප්පටිග්ගහණත්ථං පත්තනික්කුජ්ජනකම්මවාචාය නිකුජ්ජෙය්‍ය, න අධොමුඛඨපනෙන. **අලාභායාති** චතුන්නං පච්චයානං අලාභත්ථාය. **අනත්ථායාති** උපද්දවාය අවඩ්ඪියා. **උක්කුජ්ජෙය්‍යාති** උක්කුජ්ජනකම්මවාචාය උක්කුජ්ජෙය්‍ය.

8. අප්පසාදපවෙදනීයසුත්තවණ්ණනා

88. අට්ඨමෙ **අප්පසාදං පවෙදෙය්‍යුන්ති** අප්පසන්නභාවං ජානාපෙය්‍යුං. අප්පසාදං පවෙදෙන්තෙන පන කිං කාතබ්බන්ති? නිසින්නාසනතො න උට්ඨාතබ්බං න වන්දිතබ්බං න පච්චුග්ගමනං කාතබ්බං, න දෙය්‍යධම්මො දාතබ්බො. **අගොචරෙති** පඤ්චවිධෙ අගොචරෙ.

9. පටිසාරණීයසුත්තවණ්ණනා

89. නවමෙ **ධම්මිකඤ්ච ගිහිපටිස්සව**න්ති ‘‘ඉමං තෙමාසං ඉධෙව වසිතබ්බ’’න්ති වුත්තො ‘‘එවං හොතූ’’තිආදිනා නයෙන පටිස්සවං. **න සච්චාපෙතී**ති වුත්තං න සච්චං කරොති විසංවාදෙති.

10. සම්මාවත්තනසුත්තවණ්ණනා

90. දසමෙ **පච්චෙකට්ඨානෙ**ති අධිපතිට්ඨානෙ ජෙට්ඨකට්ඨානෙ. තඤ්හි ජෙට්ඨකං කත්වා කිඤ්චි සඞ්ඝකම්මං කාතුං න ලභති. **න ච තෙන මූලෙන වුට්ඨාපෙතබ්බො**ති තං මූලං කත්වා අබ්භානකම්මං කාතුං න ලභති. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

සතිවග්ගො නවමො.

(10) 5. සාමඤ්ඤවග්ගො

91. ඉතො පරං **අථ ඛො බොජ්ඣා උපාසිකා**තිආදීසු බොජ්ඣා උපාසිකා, සිරිමා උපාසිකා, පදුමා උපාසිකා, සුතනා උපාසිකා, මනුජා උපාසිකා, උත්තරා උපාසිකා, මුත්තා උපාසිකා, ඛෙමා උපාසිකා, රුචී උපාසිකා, චුන්දී රාජකුමාරී, බිම්බී උපාසිකා, සුමනා රාජකුමාරී, මල්ලිකා දෙවී , තිස්සා උපාසිකා, තිස්සාමාතා උපාසිකා, සොණා උපාසිකා, සොණාය මාතා උපාසිකා, කාණා උපාසිකා, කාණමාතා උපාසිකා, උත්තරා නන්දමාතා, විසාඛා මිගාරමාතා, ඛුජ්ජුත්තරා උපාසිකා, සාමාවතී උපාසිකා, සුප්පවාසා කොලියධීතා, සුප්පියා උපාසිකා, නකුලමාතා ගහපතානීති ඉමාසං එත්තකානං අට්ඨඞ්ගසමන්නාගතං උපොසථකම්මමෙව කථිතං. ඉච්ඡන්තෙන විත්ථාරෙත්වා කථෙතබ්බං. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

මනොරථපූරණියා අඞ්ගුත්තරනිකාය-අට්ඨකථාය

අට්ඨකනිපාතස්ස සංවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස

අඞ්ගුත්තරනිකායෙ

නවකනිපාත-අට්ඨකථා

1. පඨමපණ්ණාසකං

1. සම්බොධිවග්ගො

1. සම්බොධිසුත්තවණ්ණනා

1. නවකනිපාතස්ස පඨමෙ **සම්බොධිපක්ඛිකානන්ති** චතුමග්ගසඞ්ඛාතස්ස සම්බොධිස්ස පක්ඛෙ භවානං, උපකාරකානන්ති අත්ථො. පාළියං ආගතෙ නව ධම්මෙ සන්ධායෙවං පුච්ඡති. **කා උපනිසාති** කො උපනිස්සයපච්චයො. අභිසල්ලෙඛන්තීති **අභිසල්ලෙඛිකා**. සමථවිපස්සනාචිත්තස්ස විවරණෙ සප්පායා උපකාරකාති **චෙතොවිවරණසප්පායා**. අප්පිච්ඡතං ආරබ්භ පවත්තා කථා **අප්පිච්ඡකථා**. සෙසෙසුපි එසෙව නයො.

අසුභා භාවෙතබ්බා රාගස්ස පහානායාති අයමත්ථො සාලිලායකොපමාය විභාවෙතබ්බො – එකො හි පුරිසො අසිතං ගහෙත්වා කොටිතො පට්ඨාය සාලික්ඛෙත්තෙ සාලියො ලායති. අථස්ස වතිං භින්දිත්වා ගාවො පවිසිංසු. සො අසිතං ඨපෙත්වා යට්ඨිං ආදාය තෙනෙව මග්ගෙන ගාවො නීහරිත්වා වතිං පාකතිකං කත්වා පුනපි අසිතං ආදාය සාලියො ලායි. එත්ථ සාලික්ඛෙත්තං විය බුද්ධසාසනං දට්ඨබ්බං, සාලිලායකො විය යොගාවචරො, අසිතං විය පඤ්ඤා, ලායනකාලො විය විපස්සනාය කම්මකරණකාලො, යට්ඨි විය අසුභකම්මට්ඨානං, වති විය සංවරො, වතිං භින්දිත්වා ගාවීනං පවිසනං විය සහසා අප්පටිසඞ්ඛාය පමාදං ආරබ්භ රාගස්ස උප්පජ්ජනං, අසිතං ඨපෙත්වා යට්ඨිං ආදාය පවිට්ඨමග්ගෙනෙව ගාවො නීහරිත්වා වතිං පටිපාකතිකං කත්වා පුන කොටිතො පට්ඨාය සාලිලායනං විය අසුභකම්මට්ඨානෙන රාගං වික්ඛම්භෙත්වා පුන විපස්සනාය කම්මං ආරභනකාලො. ඉමමත්ථං සන්ධාය වුත්තං – ‘‘අසුභා භාවෙතබ්බා රාගස්ස පහානායා’’ති.

තත්ථ **රාගස්සාති** පඤ්චකාමගුණිකරාගස්ස. **මෙත්තාති** මෙත්තාකම්මට්ඨානං. **බ්‍යාපාදස්ස පහානායාති** වුත්තනයෙනෙව උප්පන්නස්ස කොපස්ස පජහනත්ථාය. **ආනාපානස්සතීති** සොළසවත්ථුකා ආනාපානස්සති. **විතක්කුපච්ඡෙදායාති** වුත්තනයෙනෙව උප්පන්නානං විතක්කානං උපච්ඡෙදනත්ථාය. **අස්මිමානසමුග්ඝාතායාති** අස්මීති උප්පජ්ජනකස්ස මානස්ස සමුග්ඝාතත්ථාය. **අනත්තසඤ්ඤා සණ්ඨාතීති** අනිච්චලක්ඛණෙ දිට්ඨෙ අනත්තලක්ඛණං දිට්ඨමෙව හොති. එතෙසු හි තීසු ලක්ඛණෙසු එකස්මිං දිට්ඨෙ ඉතරද්වයං දිට්ඨමෙව හොති. තෙන වුත්තං – ‘‘අනිච්චසඤ්ඤිනො, භික්ඛවෙ, අනත්තසඤ්ඤා සණ්ඨාතී’’ති. **දිට්ඨෙව ධම්මෙ නිබ්බානන්ති** දිට්ඨෙයෙව ධම්මෙ අපච්චයපරිනිබ්බානඤ්ච පාපුණාතීති ඉමස්මිං සුත්තෙ වට්ටවිවට්ටං කථිතං.

2. නිස්සයසුත්තවණ්ණනා

2. දුතියෙ **නිස්සයසම්පන්නොති** පතිට්ඨාසම්පන්නො. **සද්ධන්ති** ඔකප්පනසද්ධං. **වීරියන්ති** කායිකචෙතසිකවීරියං. **යංසාති** යං අස්ස. **අරියාය පඤ්ඤායාති** සහවිපස්සනාය මග්ගපඤ්ඤාය. **සඞ්ඛායාති** ජානිත්වා. **එකං පටිසෙවතීති** සෙවිතබ්බයුත්තකං සෙවති. **අධිවාසෙතීති** අධිවාසෙතබ්බයුත්තකං අධිවාසෙති. **පරිවජ්ජෙතීති** පරිවජ්ජෙතබ්බයුත්තකං පරිවජ්ජෙති. **විනොදෙතීති** නීහරිතබ්බයුත්තකං නීහරති. **එවං බො භික්ඛූති** එවං බො භික්ඛු උග්ගහපරිපුච්ඡාවසෙන චෙව ධම්මවවත්ථානවසෙන ච පටිසෙවිතබ්බාදීනි සුප්පටිවිද්ධානි සුපච්චක්ඛානි කත්වා පටිසෙවන්තො අධිවාසෙන්තො පරිවජ්ජෙන්තො විනොදෙන්තො ච භික්ඛු නිස්සයසම්පන්නො නාම හොතීති.

3. මෙඝියසුත්තවණ්ණනා

3. තතියෙ **චාලිකායන්ති** එවංනාමකෙ නගරෙ. තං කිර චලමග්ගං නිස්සාය කතත්තා ඔලොකෙන්තානං චලමානං විය උපට්ඨාති, තස්මා චාලිකාති සඞ්ඛං ගතං. **චාලියපබ්බතෙති** සොපි පබ්බතො සබ්බසෙතත්තා කාළපක්ඛුපොසථෙ ඔලොකෙන්තානං චලමානො විය උපට්ඨාති, තස්මා චාලියපබ්බතොති වුත්තො. තත්ථ මහන්තං විහාරං කාරයිංසු. ඉති භගවා තං නගරං නිස්සාය චාලිකාපබ්බතමහාවිහාරෙ විහරති. **ජන්තුගාමන්ති** එවංනාමකං අපරම්පි තස්සෙව විහාරස්ස ගොචරගාමං. ජත්තුගාමන්තිපි පඨන්ති. **පධානත්ථිකස්සාති** පධානකම්මිකස්ස. **පධානායාති** සමණධම්මකරණත්ථාය. **ආගමෙහි තාවාති** සත්ථා ථෙරස්ස වචනං සුත්වා උපධාරෙන්තො ‘‘න තාවස්ස ඤාණං පරිපක්ක’’න්ති ඤත්වා පටිබාහන්තො එවමාහ. **එකකම්හි තාවාති** ඉදං පනස්ස ‘‘එවමයං ගන්ත්වාපි කම්මෙ අනිප්ඵජ්ජමානෙ නිරාසඞ්කො හුත්වා පෙමවසෙන පුන ආගච්ඡිස්සතී’’ති චිත්තමද්දවජනනත්ථං ආහ. **නත්ථි කිඤ්චි උත්තරි කරණීයන්ති** චතූසු සච්චෙසු චතුන්නං කිච්චානං කතත්තා අඤ්ඤං උත්තරි කරණීයං නාම නත්ථි. **කතස්ස වා පටිචයොති** අධිගතස්ස වා පුන පටිචයොපි නත්ථි. න හි භාවිතමග්ගො පුන භාවීයති, න පහීනකිලෙසානං පුන පහානං අත්ථි. **පධානන්ති බො, මෙඝිය, වදමානං කින්ති වදෙය්‍යාමාති** ‘‘සමණධම්මං කරොමී’’ති තං වදමානං මයං අඤ්ඤං කිං නාම වදෙය්‍යාම.

දිවාවිහාරං නිසීදීති දිවාවිහාරත්ථාය නිසීදි. නිසීදන්තො ච යස්මිං මඞ්ගලසිලාපට්ටෙ පුබ්බෙ අනුපටිපාටියා පඤ්ච ජාතිසතානි රාජා හුත්වා උය්‍යානකීළිකං කීළන්තො තිවිධනාටකපරිවාරො නිසීදි, තස්මිංයෙව නිසීදි. අථස්ස නිසින්නකාලතො පට්ඨාය සමණභාවො ජහිතො විය අහොසි, රාජවෙසං ගහෙත්වා නාටකවරපරිවුතො සෙතච්ඡත්තස්ස හෙට්ඨා මහාරහෙ පල්ලඞ්කෙ නිසින්නො විය ජාතො. අථස්ස තං සම්පත්තිං අස්සාදයතො කාමවිතක්කො උදපාදි. සො තස්මිංයෙව ඛණෙ මහායොධෙහි ගහිතෙ ද්වෙ චොරෙ ආනෙත්වා පුරතො ඨපිතෙ විය

අද්දස. තෙසු එකස්ස වධං ආණාපනවසෙනස්ස බ්‍යාපාදවිතක්කො උප්පජ්ජි, එකස්ස බන්ධනං ආණාපනවසෙන විහිංසාවිතක්කො. එවං සො ලතාජාලෙන රුක්ඛො විය මධුමක්ඛිකාහි මධුඝාතකො විය අකුසලවිතක්කෙහි පරික්ඛිත්තො අහොසි. තං සන්ධාය – **අථ ඛො ආයස්මතො මෙඝියස්සා**තිආදි වුත්තං. **අන්වාසත්තා**ති අනුබද්ධා සම්පරිවාරිතා. **යෙන භගවා තෙනුපසඞ්කමී**ති එවං පාපවිතක්කෙහි සම්පරිකිණ්ණො කම්මට්ඨානං සප්පායං කාතුං අසක්කොන්තො “ඉදං වත දිස්වා දීඝදස්සී භගවා පටිසෙධෙසී”ති සල්ලක්ඛෙත්වා “ඉදං කාරණං දසබලස්ස ආරොචෙස්සාමී”ති නිසින්නාසනතො වුට්ඨාය යෙන භගවා තෙනුපසඞ්කමි.

4. නන්දකසුත්තවණ්ණනා

4. චතුත්ථෙ **උපට්ඨානසාලාය**න්ති භොජනසාලායං. **යෙනුපට්ඨානසාලා**ති සත්ථා නන්දකත්ථෙරෙන මධුරස්සරෙන ආරද්ධාය ධම්මදෙසනාය සද්දං සුත්වා, “ආනන්ද, කො එසො උපට්ඨානසාලාය මධුරස්සරෙන ධම්මං දෙසෙතී”ති පුච්ඡිත්වා “ධම්මකථිකනන්දකත්ථෙරස්ස අජ්ජ, භන්තෙ, වාරො”ති සුත්වා “අතිමධුරං කත්වා, ආනන්ද, එසො භික්ඛු ධම්මං කථෙති, මයම්පි ගන්ත්වා සුණිස්සාමා”ති වත්වා යෙනුපට්ඨානසාලා තෙනුපසඞ්කමි. **බහිද්වාරකොට්ඨකෙ අට්ඨාසී**ති ඡබ්බණ්ණරස්මියො චීවරගබ්භෙ පටිච්ඡාදෙත්වා අඤ්ඤාතකවෙසෙන අට්ඨාසි. **කථාපරියොසානං ආගමයමානො**ති “ඉදමවොචා”ති ඉදං කථාවසානං උදික්ඛමානො ධම්මකථං සුණන්තො අට්ඨාසියෙව. අථායස්මා ආනන්දො නික්ඛන්තෙ පඨමෙ යාමෙ සත්ථු සඤ්ඤං අදාසි – “පඨමයාමො අතික්කන්තො, භන්තෙ, ථොකං විස්සමථා”ති. සත්ථා තත්ථෙව අට්ඨාසි. අථායස්මා ආනන්දො මජ්ඣිමයාමෙපි නික්ඛන්තෙ, “භන්තෙ, තුම්හෙ පකතියා ඛත්තියසුඛුමාලා, පුන බුද්ධසුඛුමාලාති පරමසුඛුමාලා, මජ්ඣිමයාමොපි අතික්කන්තො, මුහුත්තං විස්සමථා”ති ආහ. සත්ථා තත්ථෙව අට්ඨාසි. තත්ථ ඨිතකස්සෙවස්ස අරුණග්ගං පඤ්ඤායිත්ථ. අරුණුග්ගමනඤ්ච ථෙරස්ස “ඉදමවොචා”ති පාපෙත්වා කථාපරියොසානඤ්ච දසබලස්ස ඡබ්බණ්ණසරීරස්මිවිස්සජ්ජනඤ්ච එකප්පහාරෙනෙව අහොසි. **අග්ගළං ආකොටෙසී**ති අග්ගනඛෙන ද්වාරකවාටං ආකොටෙසි.

සාරජ්ජමානරූපොති හරායමානො ඔත්තප්පමානො. දොමනස්සසාරජ්ජං පනස්ස නත්ථි. **එත්තකම්පි නො නප්පටිභාසෙය්‍යා**ති පටිසම්භිදාප්පත්තස්ස අප්පටිභානං නාම නත්ථි. එත්තකම්පි න කථෙය්‍යාන්ති දස්සෙති. **සාධු සාධූ**ති ථෙරස්ස ධම්මදෙසනං සම්පහංසන්තො ආහ. අයඤ්හෙත්ථ අත්ථො “සුභාසිතා ච තෙ ධම්මදෙසනා සුකථිතා චා”ති. **කුලපුත්තාන**න්ති ආචාරකුලපුත්තානඤ්චෙව ජාතිකුලපුත්තානඤ්ච. **අරියො ච තුණ්හීභාවො**ති දුතියජ්ඣානසමාපත්තිං සන්ධායෙවමාහ. **අධිපඤ්ඤාධම්මවිපස්සනායා**ති සඞ්ඛාරපරිග්ගහවිපස්සනාඤාණස්ස . **චතුප්පාදකො**ති අස්සගොණගද්‍රභාදිකො. **ඉදං වත්වා**ති ඉමං චතුහඞ්ගෙහි සමන්නාගතං ධම්මං කථයිත්වා. **විහාරං පාවිසී**ති ගන්ධකුටිං පවිට්ඨො.

කාලෙන ධම්මස්සවනෙති කාලෙ කාලෙ ධම්මස්සවනස්මිං. **ධම්මසාකච්ඡායා**ති පඤ්හකථාය. **ගම්භීරං අත්ථපද**න්ති ගම්භීරං ගුළ්හං රහස්සං අත්ථං. **පඤ්ඤායා**ති සහවිපස්සනාය මග්ගපඤ්ඤාය. සම්මසනපටිවෙධපඤ්ඤාපි උග්ගහපරිපුච්ඡාපඤ්ඤාපි වට්ටතියෙව. **පත්තො වා පජ්ජති වා**ති අරහත්තං පත්තො වා පාපුණිස්සති වාති එවං ගුණසම්භාවනාය සම්භාවෙති. **අප්පත්තමානසා**ති අප්පත්තඅරහත්තා, අරහත්තං වා අප්පත්තං මානසං එතෙසන්තිපි අප්පත්තමානසා. **දිට්ඨධම්මසුඛවිහාර**න්ති එත්ථ දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරො ලොකියොපි වට්ටති ලොකුත්තරොපි.

5. බලසුත්තවණ්ණනා

5. පඤ්චමෙ අවිජ්ජාකොසජ්ජසාවජ්ජඅස්සද්ධියෙසු අකම්පනතො **පඤ්ඤාබලාදීනි** දට්ඨබ්බානි. **අකුසලසඞ්ඛාතා**ති අකුසලාති ඤාතා. එස නයො සබ්බත්ථ. **නාලමරියා**ති අරියභාවං කාතුං අසමත්ථා, අරියානං වා අනනුච්ඡවිකා. **වොදිට්ඨා**ති සුට්ඨු දිට්ඨා. **වොචරිතා**ති මනොද්වාරෙ සමුදාචාරප්පත්තා. **අත්ථිකස්සා**ති ධම්මදෙසනාය අත්ථිකස්ස. **ආජීවිකාභය**න්ති ජීවිතවුත්තිභයං. **අසිලොකභය**න්ති ගරහාභයං. **පරිසාසාරජ්ජභය**න්ති පරිසං පත්වා සාරජ්ජං ඔක්කමනභයං. ඉමස්මිං සුත්තෙ වට්ටවිවට්ටං කථිතං.

6. සෙවනාසුත්තවණ්ණනා

6. ඡට්ඨෙ **ජීවිතපරික්ඛාරා**ති ජීවිතසම්භාරා. **සමුදානෙතබ්බා**ති සමාහරිතබ්බා. **කසිරෙන සමුදාගච්ඡන්තී**ති දුක්ඛෙන උප්පජ්ජන්ති. **රත්තිභාගං වා දිවසභාගං වා**ති එත්ථ රත්තිභාගෙ ඤත්වා රත්තිභාගෙයෙව පක්කමිතබ්බං, රත්තිං චණ්ඩවාළාදිපරිපන්ථෙ සති අරුණුග්ගමනං ආගමෙතබ්බං. දිවසභාගෙ ඤත්වා දිවා පක්කමිතබ්බං, දිවා පරිපන්ථෙ සති සූරියත්ථඞ්ගමනං ආගමෙතබ්බං. **සඞ්ඛාපී**ති සාමඤ්ඤත්ථස්ස භාවනාපාරිපූරිආගමනං ජානිත්වා. **සො පුග්ගලො**ති පදස්ස පන “නානුබන්ධිතබ්බො”ති ඉමිනා සම්බන්ධො. **අනාපුච්ඡා**ති ඉධ පන තං පුග්ගලං අනාපුච්ඡා පක්කමිතබ්බන්ති අත්ථො. **අපි පනුජ්ජමානෙනා**ති අපි නික්කඩ්ඪියමානෙන. එවරූපො හි පුග්ගලො සචෙපි දාරුකලාපසතං වා උදකඝටසතං වා වාලිකාසටසතං වා දණ්ඩං ආරොපෙති, මා ඉධ වසීති නික්කඩ්ඪාපෙති වා, තං ඛමාපෙත්වාපි යාවජීවං සො අනුබන්ධිතබ්බොව, න විජහිතබ්බො.

7. සුතවාසුත්තවණ්ණනා

7. සත්තමෙ **පඤ්ච ඨානානි අජ්ඣාචරිතුන්ති** පඤ්ච කාරණානි අතික්කමිතුං. **පාණන්ති** අන්තමසො කුන්ථකිපිල්ලිකං. **අදින්නන්ති** අන්තමසො තිණසලාකම්පි පරසන්තකං. **ථෙය්‍යසඞ්ඛාතන්ති** ථෙය්‍යචිත්තෙන. **සන්නිධිකාරකං කාමෙ පරිභුඤ්ජිතුන්ති** සන්නිධිං කත්වා ඨපෙත්වා වත්ථුකාමකිලෙසකාමෙ පරිභුඤ්ජිතුං අභබ්බො. අකප්පියං කාමගුණං සන්ධායෙතං වුත්තං. **බුද්ධං පච්චක්ඛාතුන්ති** ''න බුද්ධො අය''න්ති එවං පටික්ඛිපිතුං. **ධම්මාදීසුපි** එසෙව නයො. එවං තාව අට්ඨකථාය ආගතං. පාළියං පන ඉමස්මිං සුත්තෙ අගතිගමනානි කථිතානි.

8-10. සජ්ඣසුත්තාදිවණ්ණනා

8-10. අට්ඨමෙ බුද්ධාදීනං පච්චක්ඛානං කථිතං. නවමෙ පුථුජ්ජනෙන සද්ධිං ගහිතත්තා ''ආහුනෙය්‍යා''ති වුත්තං. දසමෙ **ගොත්‍රභූති** සොතාපත්තිමග්ගස්ස අනන්තරපච්චයෙන සිඛාපත්තබලවවිපස්සනාචිත්තෙන සමන්නාගතො. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

සම්බොධවග්ගො පඨමො.

2. සීහනාදවග්ගො

1. සීහනාදසුත්තවණ්ණනා

11. දුතියස්ස පඨමෙ **යෙන භගවා තෙනුපසඞ්කමී**ති ''සචෙ සත්ථා චාරිකං පක්කමිතුකාමො අස්ස , ඉමස්මිං කාලෙ පක්කමෙය්‍ය. හන්දාහං චාරිකං ගමනත්ථාය සත්ථාරං ආපුච්ඡාමී''ති චින්තෙත්වා භික්ඛුසඞ්ඝපරිවුතො උපසඞ්කමි. **ආයස්මා මං, භන්තෙ**ති සො කිර භික්ඛු ථෙරං මහතා භික්ඛුපරිවාරෙන ගච්ඡන්තං දිස්වා ''ඉමෙ භික්ඛූ තථාගතං පහාය සාරිපුත්තං පරිවාරෙත්වා නික්ඛන්තා, ගමනවිච්ඡෙදමස්ස කරිස්සාමී''ති අට්ඨානෙ කොපං බන්ධිත්වා එවමාහ. තත්ථ **ආසජ්ජා**ති ඝට්ටෙත්වා. **අප්පටිනිස්සජ්ජා**ති අක්ඛමාපෙත්වා අච්චයං අදෙසෙත්වා. කිස්මිං පන සො කාරණෙ ආඝාතං බන්ධීති? ථෙරස්ස කිර දසබලං වන්දිත්වා උට්ඨාය ගච්ඡතො චීවරකණ්ණො තස්ස සරීරං ඵුසි, වාතො පහරීතිපි වදන්ති. එත්තකෙන ආඝාතං බන්ධිත්වා ථෙරං මහතා පරිවාරෙන ගච්ඡන්තං දිස්වා උසූයමානො ''ගමනවිච්ඡෙදමස්ස කරිස්සාමී''ති එවමාහ. **එහි ත්වං භික්ඛූ**ති සත්ථා තස්ස භික්ඛුනො වචනං සුත්වා ''න තං භික්ඛු සාරිපුත්තො පහරීති වුත්තෙ, 'භන්තෙ, තුම්හෙ අත්තනො අග්ගසාවකස්සෙව පක්ඛං වහථ, න මය්හ'න්ති මයි මනොපදොසං කත්වා අපායෙ නිබ්බත්තෙය්‍යා''ති ඤත්වා ''සාරිපුත්තං පක්කොසාපෙත්වා ඉමමත්ථං පුච්ඡිස්සාමී''ති එකං භික්ඛුං ආමන්තෙත්වා එවමාහ. **අවාපුරණං ආදායා**ති කුඤ්චිකං ගහෙත්වා. **සීහනාද**න්ති සෙට්ඨනාදං පමුඛනාදං අප්පටිවත්තියනාදං. එවං ද්වීහි මහාථෙරෙහි ආරොචිතො භික්ඛුසඞ්ඝො රත්තිට්ඨානදිවාට්ඨානානි පහාය සත්ථු සන්තිකං අගමාසි. **ඛීයනධම්ම**න්ති කථාධම්මං.

ගූථගතන්ති ගූථමෙව. සෙසෙසුපි එසෙව නයො. **පථවීසමෙනා**ති අකුජ්ඣනට්ඨෙන පථවියා සමානෙන. න හි පථවී ''මයි සුචිං නික්ඛිපන්තී''ති සොමනස්සං කරොති, න ''අසුචිං නික්ඛිපන්තී''ති දොමනස්සං. මය්හම්පි එවරූපං චිත්තන්ති දස්සෙති. **විපුලෙනා**ති අපරිත්තෙන. **මහග්ගතෙනා**ති මහන්තභාවං ගතෙන. **අප්පමාණෙනා**ති වඩ්ඪිතප්පමාණෙන. **අවෙරෙනා**ති අකුසලවෙරපුග්ගලවෙරරහිතෙන. **අබ්‍යාපජ්ඣෙනා**ති නිද්දුක්ඛෙන විගතදොමනස්සෙන. **සො ඉධා**ති සො අනුපට්ඨිතකායානුපස්සනාසතිපට්ඨානො භික්ඛු එවං කරෙය්‍ය, මාදිසො කථං එවරූපං කරිස්සති, භන්තෙති පඨමං සීහනාදං නදි. එවං සබ්බත්ථ යොජනා වෙදිතබ්බා.

රජොහරණන්ති රජසම්මජ්ජනචොළකං, පාදපුඤ්ඡන්ති, තස්සෙව නාමං. **කළොපිහත්ථො**ති පච්ඡිහත්ථො උක්ඛලිහත්ථො වා. **නන්තකවාසී**ති අන්තච්ඡින්නපිලොතිකවසනො. **සූරතො**ති සුච්ඡීලො සොරච්චෙන සමන්නාගතො. **සුදන්තො**ති සුට්ඨු දමථං උපගතො. **සුවිනීතො**ති සුට්ඨු සික්ඛිතො. **න කඤ්චි හිංසතී**ති විසාණාදීසු ගණ්හන්තම්පි පිට්ඨිං පරිමජ්ජන්තම්පි න කඤ්චි විහෙඨෙති. **උසභඡින්නවිසාණසමෙනා**ති උසභස්ස ඡින්නවිසාණස්ස චිත්තසදිසෙන.

අට්ටීයෙය්‍යාති අට්ටො පීළිතො භවෙය්‍ය. **හරායෙය්‍යා**ති ලජ්ජෙය්‍ය. **ජිගුච්ඡෙය්‍යා**ති ජිගුච්ඡං ආපජ්ජෙය්‍ය.

මෙදකථාලිකන්ති මෙදකථාලිකා වුච්චති සූනකාරකෙහි යූසනික්ඛමනත්ථාය තත්ථ තත්ථ කතඡිද්දා ථාලිකා. **පරිහරෙය්‍යා**ති මංසස්ස පූරෙත්වා උක්ඛිපිත්වා ගච්ඡෙය්‍ය. **ඡිද්දාවඡිද්ද**න්ති පරිත්තමහන්තෙහි ඡිද්දෙහි සමන්නාගතං. **උග්ඝරන්ත**න්ති උපරිමුඛෙහි ඡිද්දෙහි නික්ඛමමානයූසං. **පග්ඝරන්ත**න්ති අධොමුඛෙහි නික්ඛමමානයූසං. එවමස්ස සකලසරීරං යූසමක්ඛිතං භවෙය්‍ය. **ඡිද්දාවඡිද්ද**න්ති නවහි වණමුඛෙහි පරිත්තමහන්ත ඡිද්දං. එවමෙත්ථ අට්ඨමනවමෙහි ද්වීහි අඞ්ගෙහි ථෙරො අත්තනො සරීරෙ නිච්ඡන්දරාගතං කථෙසි.

අථ ඛො සො භික්ඛූති එවං ථෙරෙන නවහි කාරණෙහි සීහනාදෙ නදිතෙ අථ සො භික්ඛු. **අච්චයො**ති අපරාධො. **මං අච්චගමා**ති මං අතික්කම්ම අභිභවිත්වා පවත්තො. **පතිග්ගණ්හතූ**ති ඛමතු. **ආයතිං සංවරායා**ති අනාගතෙ සංවරණත්ථාය, පුන එවරූපස්ස අපරාධස්ස අකරණත්ථාය. **තග්ඝා**ති එකංසෙන. **යථාධම්මං පටිකරොසී**ති යථා ධම්මො ඨිතො, තථෙව කරොසි, ඛමාපෙසීති වුත්තං හොති. **තං තෙ මයං පටිග්ගණ්හාමා**ති තං තව අපරාධං මයං ඛමාම. **වුද්ධිහෙසා භික්ඛු අරියස්ස විනයෙ**ති එසා භික්ඛු අරියස්ස විනයෙ බුද්ධස්ස භගවතො සාසනෙ වුඩ්ඪි නාම. කතමා? අච්චයං අච්චයතො දිස්වා යථාධම්මං පටිකරිත්වා ආයතිං සංවරාපජ්ජනා. දෙසනං පන පුග්ගලාධිට්ඨානං කරොන්තො **යො අච්චයං අච්චයතො දිස්වා යථාධම්මං පටිකරොති, ආයතිං සංවරං ආපජ්ජතී**ති ආහ. **ඵලතී**ති සචෙ හි ථෙරො න ඛමෙය්‍ය, තස්ස භික්ඛුනො තත්ථෙව සත්තධා මුද්ධා ඵලෙය්‍ය. තස්මා භගවා එවමාහ. **සචෙ මං සො**ති සචෙ මං අයං භික්ඛු ඛමාහීති එවං වදති. **ඛමතු ච මෙ සො**ති අයම්පි වායස්මා මය්හං ඛමතූති එවං ථෙරො තස්ස අච්චයං පටිග්ගණ්හිත්වා සයම්පි තං සත්ථු සම්මුඛෙ ඛමාපෙසීති.

2. සඋපාදිසෙසසුත්තවණ්ණනා

12. දුතියෙ **සඋපාදිසෙස**න්ති සඋපාදානසෙසං. **අනුපාදිසෙස**න්ති උපාදානසෙසරහිතං නිග්ගහණං. **මත්තසො කාරී**ති පමාණකාරී න පරිපූරකාරී. **න තාවායං, සාරිපුත්ත, ධම්මපරියායො පටිභාසී**ති අප්පටිභානං නාම භගවතො

නත්ථි, න තාවාහං ඉමං ධම්මපරියායං කථෙසින්ති අයං පනෙත්ථ අත්ථො. **මායිමං ධම්මපරියායං සුත්වා පමාදං ආහරිංසූති** ''මයං කිර චතූහි අපායෙහි මුත්තා''ති උපරි අරහත්තත්ථාය වීරියං අකරොන්තා මා පමාදං ආපජ්ජිංසු. **පඤ්හාධිප්පායෙන භාසිතොති** තයා පුච්ඡිතපඤ්හස්ස සභාවෙන කථිතොති දස්සෙති. ඉමෙසං පන නවන්නං පුග්ගලානං භවෙසු ඡන්දරාගවිනොදනත්ථං එතමෙව අත්ථුප්පත්තිං කත්වා – ''සෙය්‍යථාපි, භික්ඛවෙ, අප්පමත්තකොපි ගූථො දුග්ගන්ධො හොති, එවමෙව ඛො ඛ්වාහං, භික්ඛවෙ, අප්පමත්තකම්පි භවං න වණ්ණෙමි අන්තමසො අච්ඡරාසඞ්ඝාතමත්තම්පී''ති ඉමං සුත්තං (අ. නි. 1.321) අභාසි. න කෙවලඤ්ච එතෙසංයෙව නවන්නං පුග්ගලානං ගති නිබද්ධා, යෙසං පන කුලානං තීණි සරණානි පඤ්ච සීලානි එකං සලාකභත්තං එකං පක්ඛියභත්තං එකං වස්සාවාසිකං එකා පොක්ඛරණී එකො ආවාසො, එවරූපානි නිබද්ධපුඤ්ඤානි අත්ථි. තෙසම්පි ගති නිබද්ධා, සොතාපන්නසදිසානෙව තානි කුලානි.

3. කොට්ඨිකසුත්තවණ්ණනා

13. තතියෙ **දිට්ඨධම්මවෙදනීය**න්ති ඉමස්මිං යෙවත්තභාවෙ විපච්චනකකම්මං. **සම්පරායවෙදනීය**න්ති දුතියෙ අත්තභාවෙ විපච්චනකකම්මං. **සුඛවෙදනීය**න්ති සුඛවෙදනාජනකකම්මං. **දුක්ඛවෙදනීය**න්ති දුක්ඛවෙදනාජනකකම්මං. **පරිපක්කවෙදනීය**න්ති ලද්ධවිපාකවාරං. **අපරිපක්කවෙදනීය**න්ති අලද්ධවිපාකවාරං. **බහුවෙදනීය**න්ති බහුවිපාකදායකං. **අප්පවෙදනීය**න්ති න බහුවිපාකදායකං. **අවෙදනීය**න්ති විපාකවෙදනාය අදායකං. ඉමස්මිං සුත්තෙ වට්ටවිවට්ටං කථිතං.

4. සමිද්ධිසුත්තවණ්ණනා

14. චතුත්ථෙ **සමිද්ධීති** අත්තභාවසමිද්ධතාය එවංලද්ධනාමො ථෙරස්ස සද්ධිවිහාරිකත්ථෙරො. **කිමාරම්මණාති** කිංපච්චයා. **සඞ්කප්පවිතක්කාති** සඞ්කප්පභූතා විතක්කා. **නාමරූපාරම්මණාති** නාමරූපපච්චයා. ඉමිනා චත්තාරො අරූපක්ඛන්ධා භූතුපාදායරූපඤ්ච විතක්කානං පච්චයොති දස්සෙති. **ක්ව නානත්තං ගච්ඡන්තීති** කස්මිං ඨානෙ නානාසභාවතං වෙමත්තං ගච්ඡන්ති. **ධාතුසූති** රූපධාතුආදීසු. අඤ්ඤොයෙව හි රූපවිතක්කො, අඤ්ඤෙ සද්දවිතක්කාදයොති. **ඵස්සසමුදයාති** සම්පයුත්තඵස්සපච්චයා. **වෙදනාසමොසරණාති** තිස්සො වෙදනා සමොසරණා. එත්තකෙන කුසලාකුසලමිස්සකා කථිතා. **සමාධිප්පමුඛා**තිආදයො පන අපචයපක්ඛිකාති වෙදිතබ්බා. තත්ථ පුබ්බඞ්ගමට්ඨෙන ජෙට්ඨකට්ඨෙන වා සමාධි පමුඛං එතෙසන්ති **සමාධිප්පමුඛා**. ජෙට්ඨකකාරණට්ඨෙන සති අධිපතෙය්‍යා එතෙසන්ති **සතාධිපතෙය්‍යා**. මග්ගපඤ්ඤා උත්තරා එතෙසන්ති **පඤ්ඤුත්තරා**. ඵලවිමුත්තිං පත්වා සාරප්පත්තා හොන්තීති **විමුත්තිසාරා**. ආරම්මණවසෙන අමතං නිබ්බානං ඔගාහිත්වා තත්ථ පතිට්ඨිතාති **අමතොගධා. තෙන ච මා මඤ්ඤීති** තෙන විස්සජ්ජනෙන ''අහං අග්ගසාවකෙන පුච්ඡිතෙ පඤ්හෙ විස්සජ්ජෙසි''න්ති මා මානං වා දප්පං වා අකාසි.

5-6. ගණ්ඩසුත්තාදිවණ්ණනා

15-16. පඤ්චමෙ තීණි චත්තාරි වස්සානි වස්සගණා, අනෙකෙ වස්සගණා උප්පන්නා අස්සාති **අනෙකවස්සගණිකො. තස්සස්සූති** තස්ස භවෙය්‍යුං. **අභෙදනමුඛානීති** න කෙනචි භින්දිත්වා කතානි, කෙවලං කම්මසමුට්ඨිතානෙව වණමුඛානි. **ජෙගුච්ඡියංයෙවාති** ජිගුච්ඡිතබ්බමෙව පටිකූලමෙව. **චාතුමහාභූතිකස්සාති** චතුමහාභූතමයස්ස. **ඔදනකුම්මාසූපචයස්සාති** ඔදනෙන චෙව කුම්මාසෙන ච උපචිතස්ස වඩ්ඪිතස්ස. **අනිච්චුච්ඡාදනපරිමද්දනභෙදනවිද්ධංසනධම්මස්සාති** හුත්වා අභාවට්ඨෙන අනිච්චධම්මස්ස, දුග්ගන්ධවිඝාතත්ථාය තනුවිලෙපනෙන උච්ඡාදනධම්මස්ස, අඞ්ගපච්චඞ්ගාබාධවිනොදනත්ථාය ඛුද්දකසම්බාහනෙන පරිමද්දනධම්මස්ස, දහරකාලෙ වා ඌරූසු සයාපෙත්වා ගබ්භවාසෙන දුස්සණ්ඨිතානං තෙසං තෙසං අඞ්ගපච්චඞ්ගානං සණ්ඨානසම්පාදනත්ථං අඤ්ඡනපීළනාදිවසෙන පරිමද්දනධම්මස්ස, එවං පරිහරිතස්සාපි ච භෙදනවිද්ධංසනධම්මස්ස, භිජ්ජනවිකිරණසභාවස්සෙවාති අත්ථො. එත්ථ ච අනිච්චපදෙන චෙව භෙදනවිද්ධංසනපදෙහි චස්ස අත්ථඞ්ගමො කථිතො, සෙසෙහි සමුදයො. **නිබ්බින්දථාති** උක්කණ්ඨථ පජහථ ඉමං කායන්ති දස්සෙති. එවමිමස්මිං සුත්තෙ බලවවිපස්සනා කථිතා. ඡට්ඨං වුත්තනයමෙව. සඤ්ඤාසීසෙන පනෙත්ථ ඤාණමෙව කථිතං.

7-8. කුලසුත්තාදිවණ්ණනා

17-18. සත්තමෙ **න මනාපෙන පච්චුට්ඨෙන්තීති** මනවඩ්ඪනෙන මනං අල්ලීයනාකාරෙන ආසනා වුට්ඨාය පච්චුග්ගමනං න කරොන්ති. **න මනාපෙන අභිවාදෙන්තීති** න පඤ්චපතිට්ඨිතෙන වන්දන්ති. **අසක්කච්චං දෙන්තීති** අචිත්තීකාරෙන දෙන්ති. **නො සක්කච්චන්ති** සහත්ථා න දෙන්ති. **න උපනිසීදන්ති ධම්මසවනායාති** ''ධම්මං සුණිස්සාමා''ති න සමීපෙ නිසීදන්ති. **න සුස්සූසන්තීති** සටපිට්ඨෙ ආසිත්තඋදකං විය විවට්ටෙත්වා ගච්ඡති. අට්ඨමෙ වෙනෙය්‍යජ්ඣාසයවසෙන මෙත්තාභාවනං පක්ඛිපිත්වා **නවඞ්ගසමන්නාගතොති** වුත්තං.

9. දෙවතාසුත්තවණ්ණනා

19. නවමෙ **විප්පටිසාරිනියොති** විප්පටිසාරිතං මඞ්කුභාවං ආපජ්ජිම්හ. **හීනං කායන්ති** උපරිදෙවලොකං උපාදාය හෙට්ඨිමො හීනොති වුච්චති. **නො ච ඛො යථාසත්ති යථාබලං සංවිභජිම්හාති** අත්තනො සත්තියා ච බලස්ස ච අනුරූපෙන සීලවන්තානං සංවිභාගං කත්වා න භුඤ්ජිම්හා.

10. වෙලාමසුත්තවණ්ණනා

20. දසමෙ **අපි නු තෙ, ගහපති, කුලෙ දානං දීයතීති** නයිදං භගවා භික්ඛුසඞ්ඝස්ස දානං සන්ධාය පුච්ඡති. සෙට්ඨිස්ස හි ඝරෙ භික්ඛුසඞ්ඝස්ස නිච්චං පණීතදානං දීයති, න තං සත්ථා න ජානාති. ලොකියමහාජනස්ස පන දියයමානදානං අත්ථි, තං ලූඛං හොති, සෙට්ඨිස්ස චිත්තං න පීණෙති. තං පුච්ඡාමීති පුච්ඡති. **කණාජකන්ති** සකුණ්ඩකභත්තං, සකුණ්ඩකෙහිපි කණිකතණ්ඩුලෙහෙව පක්කං. **බිළඞ්ගදුතියන්ති** කඤ්ජියදුතියං. **අසක්කච්චං දෙතීති** අසක්කරිත්වා දෙති. **අචිත්තීකත්වාති** අචිත්තීකාරෙන දක්ඛිණෙය්‍යා අගාරවෙන දෙති. **අසහත්ථා දෙතීති** සහත්ථෙන අදත්වා පරහත්ථෙන දෙති, ආණත්තිමත්තමෙව කරොතීති අත්ථො. **අපවිද්ධං දෙතීති** න නිරන්තරං දෙති, සංවච්ඡරිකං සොණ්ඩබලි විය හොති. **අනාගමනදිට්ඨිකො දෙතීති** න කම්මඤ්ච ඵලඤ්ච සද්දහිත්වා දෙති.

යත්ථ යත්ථාති තීසු කුලසම්පදාසු යස්මිං යස්මිං කුලෙ. **න උළාරාය භත්තභොගායාති**ආදීසු නානග්ගරසසුගන්ධසාලිභොජනෙ උපනීතෙ චිත්තං න නමති, ‘‘හරථෙතං රොගවඩ්ඪන’’න්ති වත්වා යෙන වා තෙන වා ඩාකෙන සද්ධිං සකුණ්ඩකභත්තං අමතං විය සම්පියායමානො භුඤ්ජති. කාසිකාදීසු වරවත්ථෙසු උපනීතෙසු ‘‘හරථෙතානි නිවාසෙන්තස්ස පටිච්ඡාදෙතුම්පි න සක්කොන්ති, ගත්තෙසුපි න සණ්ඨහන්තී’’ති වත්වා නාළිකෙරසාටකමූලතචසදිසානි පන ථූලවත්ථානි ‘‘ඉමානි නිවාසෙන්තො නිවත්ථභාවම්පි ජානාති, පටිච්ඡාදෙතබ්බම්පි පටිච්ඡාදෙන්තී’’ති සම්පියායමානො නිවාසෙති. හත්ථියානඅස්සයානරථයානසුවණ්ණසිවිකාදීසු උපනීතෙසු ‘‘හරථෙතානි චලාචලානි, න සක්කා එත්ථ නිසීදිතු’’න්ති වත්වා ජජ්ජරරථකෙ උපනීතෙ ‘‘අයං නිච්චලො, එත්ථ සුඛං නිසීදිතු’’න්ති තං සාදියති. **න උළාරෙසු පඤ්චසු කාමගුණෙසූති** අලඞ්කතපටියත්තා රූපවතියො ඉත්ථියො දිස්වා ‘‘යක්ඛිනියො මඤ්ඤෙ, එතා ඛාදිතුකාමා, කිං එතාහී’’ති යථාඵාසුකෙනෙව වීතිනාමෙති. **න සුස්සූසන්තීති** සොතුං න ඉච්ඡන්ති, න සද්දහන්තීති අත්ථො. **න සොතං ඔදහන්තීති** කථිතස්ස සවනත්ථං න සොතපසාදං ඔදහන්ති. **සක්කච්ච**න්තිආදීනි වුත්තවිපරියායෙන වෙදිතබ්බානි.

වෙලාමොති ජාතිගොත්තරූපභොගසද්ධාපඤ්ඤාදීහි මරියාදවෙලං අතික්කන්තෙහි උළාරෙහි ගුණෙහි සමන්නාගතත්තා එවංලද්ධනාමො. **සො එවරූපං දානං අදාසි මහාදානන්ති** එත්ථ අයං අනුපුබ්බීකථා – සො කිර අතීතෙ බාරාණසියං පුරොහිතගෙහෙ පටිසන්ධිං ගණ්හි, වෙලාමකුමාරොතිස්ස නාමං අකංසු. සො සොළසවස්සකාලෙ බාරාණසිරාජකුමාරෙන සද්ධිං සිප්පුග්ගහණත්ථං තක්කසිලං අගමාසි. තෙ උභොපි දිසාපාමොක්ඛස්ස ආචරියස්ස සන්තිකෙ සිප්පං පට්ඨපයිංසු. යථා ච තෙ, එවං අඤ්ඤෙපි ජම්බුදීපෙ චතුරාසීතිසහස්සරාජකුමාරා. බොධිසත්තො අත්තනා ගහිතට්ඨානෙ පිට්ඨිආචරියො හුත්වා චතුරාසීති රාජකුමාරසහස්සානි සික්ඛාපෙති, සයම්පි සොළසවස්සෙහි ගහෙතබ්බසිප්පං තීහි වස්සෙහි උග්ගණ්හි. ආචරියො ‘‘වෙලාමකුමාරස්ස සිප්පං පගුණ’’න්ති ඤත්වා, ‘‘තාතා, වෙලාමො මයා ඤාතං සබ්බං ජානාති, තුම්හෙ සබ්බෙපි සමග්ගා ගන්ත්වා එතස්ස සන්තිකෙ සිප්පං උග්ගණ්හථා’’ති චතුරාසීති කුමාරසහස්සානි බොධිසත්තස්ස නිය්‍යාදෙසි.

බොධිසත්තො ආචරියං වන්දිත්වා චතුරාසීති කුමාරසහස්සපරිවාරො නික්ඛමිත්වා එකං ආසන්නනගරං පත්වා නගරසාමිකං රාජකුමාරං උග්ගණ්හාපෙත්වා තස්ස සිප්පෙ පගුණෙ ජාතෙ තං තත්ථෙව නිවත්තෙසි. එතෙනුපායෙන චතුරාසීති නගරසහස්සානි ගන්ත්වා චතුරාසීතියා රාජකුමාරානං සිප්පං පගුණං කාරෙත්වා තස්මිං තස්මිං නගරෙ තං තං නිවත්තෙත්වා බාරාණසිරාජකුමාරං ආදාය බාරාණසිං පච්චාගඤ්ඡි. මනුස්සා කුමාරං පරියොසිතසිප්පං රජ්ජෙ අභිසිඤ්චිංසු, වෙලාමස්ස පුරොහිතට්ඨානං අදංසු. තෙපි චතුරාසීතිසහස්සරාජකුමාරා සකෙසු සකෙසු රජ්ජෙසු අභිසෙකං පත්වා අනුසංවච්ඡරං බාරාණසිරඤ්ඤො උපට්ඨානං ආගච්ඡන්ති. තෙ රාජානං දිස්වා වෙලාමස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා, ‘‘ආචරිය, අම්හෙ රජ්ජෙසු පතිට්ඨිතා, වදෙය්‍යාථ යෙනත්ථො’’ති වත්වා ගච්ඡන්ති. තෙසං ගමනාගමනකාලෙ සකටසන්දමානිකගාවිගොණකුක්කුටසූකරාදයො ගණ්හන්තානං ජනපදො අතිවිය උපද්දුතො හොති, මහාජනො සන්නිපතිත්වා රාජඞ්ගණෙ කන්දති.

රාජා වෙලාමං පක්කොසිත්වා, ‘‘ආචරිය, උපද්දුතො ජනපදො, රාජානො ගමනාගමනකාලෙ මහාවිලොපං කරොන්ති, මනුස්සා සන්ධාරෙතුං න සක්කොන්ති, ජනපදපීළාය උපසමං එකං උපායං කරොථා’’ති . සාධු මහාරාජ, උපායං කරිස්සාමි, තුම්හාකං යත්තකෙන ජනපදෙන අත්ථො, තං පරිච්ඡින්දිත්වා ගණ්හථාති. රාජා තථා අකාසි. වෙලාමො චතුරාසීතියා රාජසහස්සානං ජනපදෙ විචාරෙත්වා චක්කනාභියං අරෙ විය රඤ්ඤො ජනපදස්මිං ඔරොපෙසි. තතො පට්ඨාය තෙ රාජානො ආගච්ඡන්තාපි ගච්ඡන්තාපි අත්තනො අත්තනො ජනපදෙනෙව සඤ්චරන්ති, අම්හාකං ජනපදොති විලොපං න කරොන්ති. රාජගාරවෙන රඤ්ඤො ජනපදම්පි න පීළෙන්ති. ජනපදා සන්නිසින්නා නිස්සද්දා නිරවා අහෙසුං. සබ්බෙ රාජානො හට්ඨතුට්ඨා ‘‘යෙන වො, ආචරිය, අත්ථො, තං අම්හාකං වදෙථා’’ති පවාරයිංසු.

වෙලාමො සීසංන්හාතො අත්තනො අන්තොනිවෙසනෙ සත්තරතනපරිපූරානං ගබ්භානං ද්වාරානි විවරාපෙත්වා යාව සත්තමා කුලපරිවට්ටා ඨපිතං ධනං ඔලොකෙත්වා ආයවයං උපධාරෙත්වා ‘‘මයා සකලජම්බුදීපං බොහෙන්තෙන

දානං දාතුං වට්ටතී''ති රඤ්ඤො ආරොචෙත්වා ගඞ්ගාතීරෙ ද්වාදසයොජනිකා උද්ධනපන්තියො කාරෙත්වා තස්මිං තස්මිං ඨානෙ සප්පිමධුඵාණිතතෙලතිලතණ්ඩුලාදීනං ඨපනත්ථාය මහාකොට්ඨාගාරානි පතිට්ඨාපෙත්වා ''එකෙකස්මිං ඨානෙ එත්තකා එත්තකා ජනා සංවිදහථ, යංකිඤ්චි මනුස්සානං ලද්ධබ්බං නාම අත්ථි, තතො එකස්මිම්පි අසති මය්හං ආරොචෙය්‍යාථා''ති මනුස්සෙ සංවිධාය ''අසුකදිවසතො පට්ඨාය වෙලාමබ්‍රාහ්මණස්ස දානං භුඤ්ජන්තූ''ති නගරෙ භෙරිං චරාපෙත්වා ''දානග්ගං පරිනිට්ඨිත''න්ති දානයුත්තෙහි ආරොචිතෙ සහස්සග්ඝනකං වත්ථං නිවාසෙත්වා පඤ්චසතග්ඝනකං එකංසං කත්වා සබ්බාලඞ්කාරභූසිතො දානවීමංසනත්ථාය ඵලිකවණ්ණස්ස උදකස්ස සුවණ්ණභිඞ්ගාරං පූරෙත්වා ''ඉමස්මිං ලොකෙ සචෙ ඉමං දානං පටිග්ගහෙතුං යුත්තරූපා දක්ඛිණෙය්‍යපුග්ගලා අත්ථි, ඉදං උදකං නික්ඛමිත්වා පථවිං ගණ්හාතු. සචෙ නත්ථි, එවමෙව තිට්ඨතූ''ති සච්චකිරියං කත්වා භිඞ්ගාරං අධොමුඛං අකාසි. උදකං ධමකරණෙන ගහිතං විය අහොසි. බොධිසත්තො ''සුඤ්ඤො වත, භො, ජම්බුදීපො, එකපුග්ගලොපි දක්ඛිණං පටිග්ගහෙතුං යුත්තරූපො නත්ථී''ති විප්පටිසාරං අකත්වා ''සචෙ දායකස්ස වසෙනායං දක්ඛිණා විසුජ්ඣිස්සති, උදකං නික්ඛමිත්වා පථවිං ගණ්හාතූ''ති චින්තෙසි. ඵලිකවණ්ණසදිසං උදකං නික්ඛමිත්වා පථවිං ගණ්හි . ''ඉදානි දානං දස්සාමී''ති දානග්ගං පත්වා දානං ඔලොකෙත්වා යාගුවෙලාය යාගුං, ඛජ්ජකවෙලාය ඛජ්ජකං, භොජනවෙලාය භොජනං දාපෙසි. එතෙනෙව නීහාරෙන දිවසෙ දිවසෙ දානං දීයති.

තස්මිං ඛො පන දානග්ගෙ ''ඉදං නාම අත්ථි, ඉදං නාම නත්ථී''ති වත්තබ්බං නත්ථි. ඉදානි තං දානං එත්තකමත්තෙනෙව න නිට්ඨං ගමිස්සතීති රත්තසුවණ්ණං නීහරාපෙත්වා සුවණ්ණපාතියො කාරෙත්වා චතුරාසීතිසුවණ්ණපාතිසහස්සාදීනං අත්ථාය චතුරාසීතිරාජසහස්සානං සාසනං පහිණි. රාජානො ''චිරස්සං වත මයං ආචරියෙන අනුග්ගහිතා''ති සබ්බං සම්පාදෙත්වා පෙසෙසුං. දානෙ දියමානෙයෙව සත්ත වස්සානි සත්ත මාසා අතික්කන්තා. අථ බ්‍රාහ්මණො ''හිරඤ්ඤං භාජෙත්වා දානං දස්සාමී''ති මහන්තෙ ඔකාසෙ දානං සජ්ජාපෙසි. සජ්ජාපෙත්වා චතුරාසීති සුවණ්ණපාතිසහස්සානි ආදිං කත්වා කොටිතො පට්ඨාය අදාසි.

තත්ථ **රූපියපූරානී**ති රජතතට්ටිරජතඵාලරජතමාසකෙහි පූරානි. පාතියො පන බුද්දිකාති න සල්ලක්ඛෙතබ්බා, එකකරීසප්පමාණෙ භූමිභාගෙ චතස්සොව පාතියො ඨපයිංසු. පාතිමකුළං නවරතනං හොති, මුඛවට්ටිතො පට්ඨාය අට්ඨරතනං, පාතිමුඛවට්ටියා ඡයුත්තො ආජඤ්ඤරථො අනුපරියායති, දදමානො පාතියා බාහිරන්තෙන වග්ගවග්ගෙ පටිග්ගාහකෙ ඨපෙත්වා පඨමං පාතියා පක්ඛිත්තං දත්වා පච්ඡා සන්ධිසන්ධිතො වියොජෙත්වා පාතින්ති එවං චතුරාසීති පාතිසහස්සානි අදාසි. **රූපියපාති**ආදීසුපි එසෙව නයො. එත්ථපි ච **සුවණ්ණපූරානී**ති සුවණ්ණතට්ටිසුවණ්ණඵාලසුවණ්ණමාසකෙහි පූරානි. **හිරඤ්ඤපූරානී**ති සත්තවිධරතනපූරානි. **සොවණ්ණාලඞ්කාරානී**ති සුවණ්ණාලඞ්කාරානි. **කංසූපධාරණානී**ති රජතමයඛීරපටිච්ඡකානි. තාසං පන ධෙනූනං සිඞ්ගානි සුවණ්ණකොසකපරියොනද්ධානි අහෙසුං, ගීවාය සුමනදාමං පිළන්ධිංසු, චතූසු පාදෙසු නූපුරානි, පිට්ඨියං වරදුකූලං පාරුතං, කණ්ඨෙ සුවණ්ණඝණ්ටං බන්ධිංසු. **වත්ථකොටිසහස්සානී**ති ලොකවොහාරතො වීසතිවත්ථයුගානි එකා කොටි , ඉධ පන දස සාටකාති වුත්තං. **ඛොමසුඛුමානන්ති**ආදිම්හි ඛොමාදීසු යං යං සුඛුමං, තං තදෙව අදාසි. යානි පනෙතානි ඉත්ථිදානං උසභදානං මජ්ජදානං සමජ්ජාදානන්ති අදානසම්මතානි, තානිපි එස ''වෙලාමස්ස දානමුඛෙ ඉදං නාම නත්ථී''ති වචනපථං පච්ඡින්දිතුං පරිවාරත්ථාය අදාසි. **නජ්ජො මඤ්ඤෙ විස්සන්දන්තී**ති නදියො විය විස්සන්දන්ති.

ඉමිනා සත්ථා වෙලාමස්ස දානං කථෙත්වා, ''ගහපති, එතං මහාදානං නාඤ්ඤො අදාසි, අහං අදාසිං. එවරූපං පන දානං දදන්තොපි අහං පටිග්ගහෙතුං යුත්තරූපං පුග්ගලං නාලත්ථං, ත්වං මාදිසෙ බුද්ධෙ ලොකස්මිං දිට්ඨමානෙ දානං දදමානො කස්මා චින්තෙසී''ති සෙට්ඨිස්ස දෙසනං වඩ්ඪෙන්තො **සියා ඛො පන තෙති**ආදිමාහ. නනු ච යානි තදා අහෙසුං රූපවෙදනාසඤ්ඤාසඞ්ඛාරවිඤ්ඤාණානි, තානි නිරුද්ධානි? කස්මා ''අහං තෙන සමයෙන වෙලාමො බ්‍රාහ්මණො''ති ආහාති? පවෙණියා අවිච්ඡින්නත්තා. තානි හි රූපාදීනි නිරුජ්ඣමානානි ඉමෙසං පච්චයෙ දත්වා නිරුද්ධානි අපරාපරං අවිච්ඡින්නං පවෙණිං ගහෙත්වා එවමාහ. **න තං කොචි දක්ඛිණං සොධෙතී**ති කොචි සමණො වා බ්‍රාහ්මණො වා දෙවො වා මාරො වා උට්ඨාය තං දක්ඛිණං සොධෙතීති වත්තබ්බො නාහොසි. තඤ්හි දක්ඛිණං සොධෙන්තො උත්තමකොටියා බුද්ධො, හෙට්ඨිමකොටියා ධම්මසෙනාපතිසාරිපුත්තත්ථෙරසදිසො සාවකො සොධෙය්‍ය.

දිට්ඨිසම්පන්නන්ති දස්සනසම්පන්නං සොතාපන්නං. **ඉදං තතො මහප්ඵලතර**න්ති ඉදං සොතාපන්නස්ස දින්නදානං ලොකියමහාජනස්ස සත්තමාසාධිකානි සත්ත සංවච්ඡරානි එත්තකං හිරඤ්ඤසුවණ්ණං පරිච්චජන්තෙන දින්නදානතො මහප්ඵලං.

යො ච සතං දිට්ඨිසම්පන්නානන්ති එත්ථ එකස්ස සකදාගාමිස්ස වසෙන එකුත්තරසතං සොතාපන්නෙ කත්වා සොතාපන්නගණනා වෙදිතබ්බා. ඉමිනා උපායෙන සබ්බවාරෙසු හෙට්ඨා හෙට්ඨා ආගතෙ අනන්තරෙන සතගුණං කත්වා පුග්ගලගණනා වෙදිතබ්බා.

බුද්ධප්පමුඛන්ති එත්ථ සම්මාසම්බුද්ධං සඞ්ඝත්ථෙරං කත්වා නිසින්නො සඞ්ඝො බුද්ධප්පමුඛො සඞ්ඝොති වෙදිතබ්බො. **චාතුද්දිසං සඞ්ඝං උද්දිස්සා**ති එත්ථ චාතුද්දිසං සඞ්ඝං උද්දිස්ස කතවිහාරො නාම යත්ථ චෙතියං පතිට්ඨිතං හොති, ධම්මස්සවනං කරීයති, චතූහි දිසාහි අනුදිසාහි ච භික්ඛූ ආගන්ත්වා අප්පටිපුච්ඡිත්වායෙව පාදෙ

ධොවිත්වා කුඤ්චිකාය ද්වාරං විවරිත්වා සෙනාසනං පටිජග්ගිත්වා වසිත්වා යථාඵාසුකං ගච්ඡන්ති. සො අන්තමසො චතුරතනියා පණ්ණසාලාපි හොතු, චාතුද්දිසං සඞ්ඝං උද්දිස්ස කතවිහාරොත්වෙව වුච්චති.

සරණං ගච්ඡෙය්‍යාති එත්ථ මග්ගෙනාගතං අනිවත්තනසරණං අධිප්පෙතං. අපරෙ පනාහු – අත්තානං නිය්‍යාදෙත්වා දින්නත්තා සරණාගමනං තතො මහප්ඵලතරන්ති වුත්තං. **සික්ඛාපදානි සමාදියෙය්‍යාති** පඤ්ච සීලානි ගණ්හෙය්‍ය. සීලම්පි මග්ගෙන ආගතං අනිවත්තනසීලමෙව කථිතං. අපරෙ පනාහු – සබ්බසත්තානං අභයදානස්ස දින්නත්තා සීලං තතො මහප්ඵලතරන්ති වුත්තං. **ගන්ධොහනමත්තන්ති** ගන්ධඌහනමත්තං, ද්වීහඞ්ගුලීහි ගණ්ඩපිණ්ඩං ගහෙත්වා උපසිඞ්ඝනමත්තං. අපරෙ පන ‘‘ගද්දොහනමත්ත’’න්ති පාළිං වත්වා ගාවියා එකවාරං ථනඅඤ්ඡනමත්තන්ති අත්ථං වදන්ති. **මෙත්තචිත්තන්ති** සබ්බසත්තානං හිතානුඵරණචිත්තං. තං පන අප්පනාවසෙනෙව ගහිතං. **අනිච්චසඤ්ඤන්ති** මග්ගස්ස අනන්තරපච්චයභාවෙන සිඛාපත්තබලවවිපස්සනං.

උපමාතො පන ඉමානි දානාදීනි පුඤ්ඤානි එවං වෙදිතබ්බානි – සචෙපි හි ජම්බුදීපං භෙරිතලසදිසං සමතලං කත්වා කොටිතො පට්ඨාය පල්ලඞ්කෙ අත්ථරිත්වා අරියපුග්ගලෙ නිසීදාපෙය්‍ය, තත්ථ සොතාපන්නානං දස පන්තියො අස්සු, සකදාගාමීනං පඤ්ච, අනාගාමීනං අඩ්ඪතෙය්‍යා, ඛීණාසවානං දියඩ්ඪා, පච්චෙකබුද්ධානං එකා පන්ති භවෙය්‍ය, සම්මාසම්බුද්ධො එකකොව. එත්තකස්ස ජනස්ස දින්නදානතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස දින්නමෙව මහප්ඵලං. ඉතරං පන –

‘‘විහාරදානං පණිපාතො, සික්ඛා මෙත්තාය භාවනා;
ඛයතො සම්මසන්තස්ස, කලං නාග්ඝති සොළසිං’’.

තෙනෙව භගවා පරිනිබ්බානසමයෙ ‘‘ධම්මානුධම්මප්පටිපත්ති අනුත්තරා පූජා’’ති ආහ. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

සීහනාදවග්ගො දුතියො.

3. සත්තාවාසවග්ගො

1. තිඨානසුත්තවණ්ණනා

21. තතියස්ස පඨමෙ **උත්තරකුරුකාති** උත්තරකුරුවාසිනො. **අධිග්ගණ්හන්තීති** අධිභවන්ති, අධිකා විසිට්ඨා ජෙට්ඨකා හොන්ති. **අමමාති** නිත්තණ්හා. අට්ඨකථායං පන නිද්දුක්ඛාති වුත්තං. **අපරිග්ගහාති** ''ඉදං මය්හ''න්ති පරිග්ගහරහිතා. **නියතායුකාති** තෙසඤ්හි නිබද්ධං ආයු වස්සසහස්සමෙව, ගතිපි නිබද්ධා, තතො චවිත්වා සග්ගෙයෙව නිබ්බත්තන්ති. **සතිමන්තොති** දෙවතානඤ්හි එකන්තසුඛිතාය සති පීරා න හොති, නෙරයිකානං එකන්තදුක්ඛිතාය. ඉමෙසං පන වොකිණ්ණසුඛදුක්ඛත්තා සති පීරා හොති. **ඉධ බ්‍රහ්මචරියවාසොති** ජම්බුදීපෙ බුද්ධපච්චෙකබුද්ධානං උප්පජ්ජනතො අට්ඨඞ්ගිකමග්ගබ්‍රහ්මචරියවාසොපි ඉධෙව හොති.

2. අස්සඛළුඞ්කසුත්තවණ්ණනා

22. දුතියෙ **ජවසම්පන්නොති** පදජවෙන සම්පන්නො. **න වණ්ණසම්පන්නොති** න සරීරවණ්ණෙන සම්පන්නො. පුරිසඛළුඞ්කෙසු **ජවසම්පන්නොති** ඤාණජවෙන සම්පන්නො. **න වණ්ණසම්පන්නොති** න ගුණවණ්ණෙන සම්පන්නො. සෙසං පාළිනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. යඤ්හෙත්ථ වත්තබ්බං සියා, තං තිකනිපාතවණ්ණනායං වුත්තමෙව.

3. තණ්හාමූලකසුත්තවණ්ණනා

23. තතියෙ **තණ්හං පටිච්චාති** ද්වෙ තණ්හා එසනතණ්හා එසිතතණ්හා ච. යාය තණ්හාය අජපථසඞ්කුපථාදීනි පටිපජ්ජිත්වා භොගෙ එසති ගවෙසති, අයං එසනතණ්හා නාම. යා තෙසු එසිතෙසු ගවෙසිතෙසු පටිලද්ධෙසු තණ්හා, අයං එසිතතණ්හා නාම. ඉධ පන එසනතණ්හා දට්ඨබ්බා. **පරියෙසනාති** රූපාදිආරම්මණපරියෙසනා. සා හි එසනතණ්හාය සති හොති. **ලාභොති** රූපාදිආරම්මණපටිලාභො. සො හි පරියෙසනාය සති හොති.

විනිච්ඡයො පන ඤාණතණ්හාදිට්ඨිවිතක්කවසෙන චතුබ්බිධො. තත්ථ ''සුඛවිනිච්ඡයං ජඤ්ඤා, සුඛවිනිච්ඡයං ඤත්වා අජ්ඣත්තං සුඛමනුයුඤ්ජෙය්‍යා''ති (ම. නි. 3.323) අයං ඤාණවිනිච්ඡයො . ''විනිච්ඡයාති ද්වෙ විනිච්ඡයා තණ්හාවිනිච්ඡයො ච දිට්ඨිවිනිච්ඡයො චා''ති (මහානි. 102) එවං ආගතානි අට්ඨසතතණ්හාවිචරිතානි තණ්හාවිනිච්ඡයො. ද්වාසට්ඨි දිට්ඨියො දිට්ඨිවිනිච්ඡයො. ''ඡන්දො ඛො, දෙවානමින්ද, විතක්කනිදානො''ති (දී. නි. 2.358) ඉමස්මිං පන සුත්තෙ ඉධ විනිච්ඡයොති වුත්තො විතක්කොයෙව ආගතො. ලාභං ලභිත්වා හි ඉට්ඨානිට්ඨං සුන්දරාසුන්දරං විතක්කෙනෙව විනිච්ඡිනන්ති ''එත්තකං මෙ රූපාරම්මණත්ථාය භවිස්සති, එත්තකං සද්දාරම්මණත්ථාය, එත්තකං මය්හං භවිස්සති, එත්තකං පරස්ස, එත්තකං පරිභුඤ්ජිස්සාමි, එත්තකං නිදහිස්සාමී''ති. තෙන වුත්තං – **ලාභං පටිච්ච විනිච්ඡයොති**.

ඡන්දරාගොති එවං අකුසලවිතක්කෙන විතක්කිතෙ වත්ථුස්මිං දුබ්බලරාගො ච බලවරාගො ච උප්පජ්ජති. ඉදඤ්හි ඉධ ඡන්දොති දුබ්බලරාගස්සාධිවචනං. **අජ්ඣොසානන්ති** අහං මමන්ති බලවසන්නිට්ඨානං. **පරිග්ගහොති** තණ්හාදිට්ඨිවසෙන පරිග්ගහකරණං. **මච්ඡරියන්ති** පරෙහි සාධාරණභාවස්ස අසහනතා. තෙනෙවස්ස පොරාණා එවං වචනත්ථං වදන්ති – ''ඉදං අච්ඡරියං මය්හමෙව හොතු, මා අඤ්ඤස්ස අච්ඡරියං හොතූති පවත්තත්තා මච්ඡරියන්ති වුච්චතී''ති. **ආරක්ඛොති** ද්වාරපිදහනමඤ්ජූසාගොපනාදිවසෙන සුට්ඨු රක්ඛනං. අධිකරොතීති **අධිකරණං,** කාරණස්සෙතං නාමං. **ආරක්ඛාධිකරණන්ති** භාවනපුංසකං, ආරක්ඛාහෙතූති අත්ථො. **දණ්ඩාදානාදීසු** පරනිසෙධනත්ථං දණ්ඩස්ස ආදානං **දණ්ඩාදානං**. එකතො ධාරාදිනො සත්ථස්ස ආදානං **සත්ථාදානං. කලහොති** කායකලහොපි වාචාකලහොපි. පුරිමො **විග්ගහො,** පච්ඡිමො **විවාදො** (දී. නි. අට්ඨ. 2.103). තුවංතුවන්ති අගාරවවසෙන **තුවංතුවංවචනං**.

4. සත්තාවාසසුත්තවණ්ණනා

24. චතුත්ථෙ **සත්තාවාසාති** සත්තානං ආවාසා, වසනට්ඨානානීති අත්ථො. තත්ථ සුද්ධාවාසාපි සත්තාවාසොව, අසබ්බකාලිකත්තා පන න ගහිතා. සුද්ධාවාසා හි බුද්ධානං ඛන්ධාවාරට්ඨානසදිසා, අසඞ්ඛෙය්‍යකප්පෙ බුද්ධෙසු අනිබ්බත්තෙසු තං ඨානං සුඤ්ඤං හොති. ඉති අසබ්බකාලිකත්තා න ගහිතා. සෙසමෙත්ථ විඤ්ඤාණට්ඨිතීසු වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

5. පඤ්ඤාසුත්තවණ්ණනා

25. පඤ්චමෙ **යතොති** යස්මිං කාලෙ. **සුපරිචිතං හොතීති** සුට්ඨු උපචිතං සුවඩ්ඪිතං හොති. **කල්ලං වචනායාති** යුත්තං වත්තුං. **වීතරාගන්ති** විගතරාගං. **අසරාගධම්මන්ති** න සරජ්ජනසභාවං. **අනාවත්තිධම්මන්ති** අනාවත්තනසභාවං

අනිබ්බත්තාරහං, අප්පටිසන්ධිකභාවෙනෙව නිරුජ්ඣනසභාවන්ති අත්ථො. ඉමස්මිං සුත්තෙ ඛීණාසවොව කථිතො.

6. සිලායූපසුත්තවණ්ණනා

26. ඡට්ඨෙ **චන්දිකාපුත්තො**ති මාතු නාමවසෙන පඤ්ඤාතො චන්දිකාපුත්තත්ථෙරො. **චෙතසා චිත්තං හොතී**ති චිත්තවාරපරියායෙන චිත්තවාරපරියායො චිතො වඩ්ඪිතො හොති. **චෙතසා චිත්තං සුපරිචිත**න්ති චිත්තවාරපරියායෙන චිත්තවාරපරියායො උපරූපරි සුචිතො සුවඩ්ඪිතො හොති. **නෙවස්ස චිත්තං පරියාදියන්තී**ති තානි ආරම්මණානි තස්ස ඛීණාසවස්ස චිත්තුප්පාදං ගහෙත්වා ඛෙපෙත්වා ඨාතුං න සක්කොන්ති. **අමිස්සීකත**න්ති තානි ආරම්මණානි අනල්ලීනත්තා තෙහි අමිස්සීකතං. **ආනෙඤ්ජප්පත්ත**න්ති අනිඤ්ජනභාවං නිප්ඵන්දනභාවං පත්තං.

සිලායූපොති සිලාථම්භො. **සොළසකුක්කුකො**ති දීඝතො සොළසහත්ථො. **හෙට්ඨානෙමඞ්ගමා**ති ආවාටස්ස හෙට්ඨාගතා. **උපරි නෙමස්සා**ති උපරි ආවාටස්ස. **සුනිඛාතත්තා**ති අයමුසලෙහි කොට්ටෙත්වා කොට්ටෙත්වා සුට්ඨු නිඛාතත්තා. **එවමෙව ඛො**ති එත්ථ සිලායූපො විය ඛීණාසවො දට්ඨබ්බො, මහාවාතා විය ඡසු ද්වාරෙසු උප්පජ්ජනකා කිලෙසා, චතූහි දිසාහි ආගන්ත්වා වාතානං සිලායූපං චාලෙතුං අසමත්ථභාවො විය ඡසු ද්වාරෙසු උප්පජ්ජනකකිලෙසානං ඛීණාසවස්ස චිත්තං චාලෙතුං අසමත්ථභාවො වෙදිතබ්බො. ඉමස්මිම්පි සුත්තෙ ඛීණාසවොව කථිතො.

7-8. වෙරසුත්තද්වයවණ්ණනා

27-28. සත්තමෙ **භයං වෙරං පසවතී**ති චිත්තුත්‍රාසභයඤ්ච පුග්ගලවෙරඤ්ච පටිලභති. **චෙතසික**න්ති චිත්තනිස්සිතං. **දුක්ඛ**න්ති කායවත්ථුකං. **දොමනස්ස**න්ති පටිඝසම්පයුත්තදුක්ඛං. ඉමස්මිං සුත්තෙ සොතාපත්තිමග්ගො කථිතො. අට්ඨමං භික්ඛුසඞ්ඝස්ස කථිතං, ඉමස්මිං පන සොතාපන්නොව කථිතොති වුත්තං.

9. ආඝාතවත්ථුසුත්තවණ්ණනා

29. නවමෙ **ආඝාතවත්ථූනී**ති ආඝාතකාරණානි. **ආඝාතං බන්ධතී**ති කොපං බන්ධති උප්පාදෙති.

10-11. ආඝාතපටිවිනයසුත්තාදිවණ්ණනා

30-31. දසමෙ **ආඝාතපටිවිනයා**ති ආඝාතස්ස පටිවිනයකාරණානි. **තං කුතෙත්ථ ලබ්භා**ති ''තං අනත්ථචරණං මා අහොසී''ති එතස්මිං පුග්ගලෙ කුතො ලබ්භා, කෙන කාරණෙන සක්කා ලද්ධුං, ''පරො නාම පරස්ස අත්තනො චිත්තරුචියා අනත්ථං කරොතී''ති එවං චින්තෙත්වා ආඝාතං පටිවිනෙති. අථ වා සචාහං කොපං කරෙය්‍යං, තං කොපකරණං එත්ථ පුග්ගලෙ කුතො ලබ්භා, කෙන කාරණෙන ලද්ධබ්බන්ති අත්ථො. කුතො ලාභාතිපි පාඨො. සචාහං එත්ථ කොපං කරෙය්‍යං, තස්මිං මෙ කොපකරණෙ කුතො ලාභා ලාභා, නාම කෙ සියුන්ති අත්ථො. ඉමස්මිඤ්ච අත්ථෙ **ත**න්ති නිපාතමත්තමෙව හොති. එකාදසමෙ **අනුපුබ්බනිරොධා**ති අනුපටිපාටිනිරොධා. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

සත්තාවාසවග්ගො තතියො.

4. මහාවග්ගො

1-2. අනුපුබ්බවිහාරසුත්තාදිවණ්ණනා

32-33. චතුත්ථස්ස පඨමෙ **අනුපුබ්බවිහාරා**ති අනුපටිපාටියා සමාපජ්ජිතබ්බවිහාරා. දුතියෙ **යත්ථ කාමා නිරුජ්ඣන්තී**ති යස්මිං ඣානෙ කාමා වූපසම්මන්ති. **නිරොධෙත්වා**ති අප්පවිත්තෙ කත්වා. **නිච්ඡාතා**ති තණ්හාදිට්ඨිච්ඡාතානං අභාවෙන නිච්ඡාතා. **නිබ්බුතා**ති අත්තපරිතාපනකිලෙසානං අභාවෙන නිබ්බුතා. **තිණ්ණා**ති කාමතො තිණ්ණා. **පාරංගතා**ති කාමෙ පාරං ගතා. **තදඞ්ගෙනා**ති තෙන ඣානඞ්ගෙන. **එත්ථ කාමා නිරුජ්ඣන්තී**ති එත්ථ පඨමජ්ඣානෙ කාමා නිරුජ්ඣන්ති. **තෙ චා**ති යෙ පඨමජ්ඣානං සමාපජ්ජන්ති, තෙ කාමෙ නිරොධෙත්වා නිරොධෙත්වා විහරන්ති නාම. **පඤ්ජලිකො**ති පග්ගහිතඅඤ්ජලිකො හුත්වා. **පයිරුපාසෙය්‍යා**ති උපට්ඨාපෙය්‍ය. ඉමිනා උපායෙන සබ්බත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො.

3. නිබ්බානසුඛසුත්තවණ්ණනා

34. තතියෙ උදායීති ලාළුදායිත්ථෙරො. **එතදෙව ඛ්වෙත්ථා**ති එතදෙව ඛො එත්ථ. **කාමසහගතා**ති කාමනිස්සිතා. **සමුදාචරන්තී**ති මනොද්වාරෙ සඤ්චරන්ති. **ආබාධාය**ති ආබාධනාය පීළනාය. **පරියායෙනා**ති කාරණෙන. එවං සබ්බවාරෙසු අත්ථො වෙදිතබ්බො. ඉමස්මිං සුත්තෙ අවෙදයිතසුඛං නාම කථිතං.

4. ගාවීඋපමාසුත්තවණ්ණනා

35. චතුත්ථෙ **පබ්බතෙය්‍යා**ති පබ්බතචාරිනී. **න සුප්පතිට්ඨිතං පතිට්ඨාපෙත්වා**ති යථා සුප්පතිට්ඨිතා හොති, එවං න පතිට්ඨාපෙත්වා. **තං නිමිත්තන්**ති තං පඨමජ්ඣානසඞ්ඛාතං නිමිත්තං. **න ස්වාධිට්ඨිතං අධිට්ඨාතී**ති යථා සුට්ඨු අධිට්ඨිතං හොති, න එවං අධිට්ඨාති. **අනභිහිංසමානො**ති අපොථෙන්තො අවිහෙඨෙන්තො. **මුදු චිත්තං හොති කම්මඤ්ඤන්**ති යථා විපස්සනාචිත්තං ලොකුත්තරමග්ගක්ඛණෙ මුදු කම්මක්ඛමං කම්මයොග්ගං හොති, එවමස්ස අභිඤ්ඤාපාදකං චතුත්ථජ්ඣානචිත්තං මුදු හොති කම්මඤ්ඤං . **අප්පමාණො සමාධී**ති චතුබ්‍රහ්මවිහාරසමාධිපි මග්ගඵලසමාධිපි අප්පමාණො සමාධි නාම, ඉධ පන ‘‘අප්පමාණං අප්පමාණාරම්මණ’’න්ති ඉමිනා පරියායෙන සුප්පගුණසමාධි අප්පමාණසමාධීති දට්ඨබ්බො. **සො අප්පමාණෙන සමාධිනා සුභාවිතෙනා**ති ඉමස්මිං ඨානෙ අයං භික්ඛු විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අරහත්තං පත්තො. ඉදානි ඛීණාසවස්ස අභිඤ්ඤාපටිපාටිං දස්සෙන්තො **යස්ස යස්ස චා**තිආදිමාහ.

5. ඣානසුත්තවණ්ණනා

36. පඤ්චමෙ **ආසවානං ඛයන්**ති අරහත්තං. **යදෙව තත්ථ හොති රූපගතන්**ති තස්මිං පඨමජ්ඣානක්ඛණෙ වත්ථුවසෙන වා චිත්තසමුට්ඨානිකාදිවසෙන වා යං රූපං නාම පවත්තති. **වෙදනාගතාදීනි** සම්පයුත්තවෙදනාදීනං වසෙන වෙදිතබ්බානි . **තෙ ධම්මෙ**ති තෙ රූපාදයො පඤ්චක්ඛන්ධධම්මෙ. **අනිච්චතො**තිආදීසු හුත්වා අභාවාකාරෙන **අනිච්චතො,** පටිපීළනාකාරෙන **දුක්ඛතො,** රුජ්ජනාකාරෙන **රොගතො,** අන්තොදුස්සනට්ඨෙන **ගණ්ඩතො,** අනුපවිට්ඨට්ඨෙන අනුකන්තනට්ඨෙන ච **සල්ලතො,** දුක්ඛට්ඨෙන **අඝතො,** ආබාධනට්ඨෙන **ආබාධතො,** අසකට්ඨෙන **පරතො,** පලුජ්ජනට්ඨෙන **පලොකතො,** අස්සාමිකට්ඨෙන **සුඤ්ඤතො,** අවසවත්තනට්ඨෙන **අනත්තතො. සමනුපස්සතී**ති බලවවිපස්සනාපඤ්ඤාය පස්සති.

තෙහි ධම්මෙහීති තෙහි පඤ්චක්ඛන්ධධම්මෙහි. **පටිවාපෙතී**ති නිබ්බානවසෙන නිවත්තෙති. **අමතාය ධාතුයා**ති නිබ්බානධාතුයා. **චිත්තං උපසංහරතී**ති ඤාණෙන ආනිසංසං දිස්වා ඔතාරෙති. **සන්තන්**ති පච්චනීකසන්තතාය සන්තං. **පණීතන්**ති අතප්පකං. **සො තත්ථ ඨිතො ආසවානං ඛයං පාපුණාතී**ති සො තස්මිං පඨමජ්ඣානෙ ඨිතො තං බලවවිපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අරහත්තං පාපුණාති. අපරො නයො – **සො තෙහි ධම්මෙහී**ති යස්මා අනිච්චතොතිආදීසු අනිච්චතො පලොකතොති ද්වීහි පදෙහි අනිච්චලක්ඛණං කථිතං, දුක්ඛතොතිආදීහි ඡහි දුක්ඛලක්ඛණං, පරතො, සුඤ්ඤතො, අනත්තතොති තීහි අනත්තලක්ඛණං. තස්මා සො තෙහි එවං තිලක්ඛණං ආරොපෙත්වා දිට්ඨෙහි අන්තොසමාපත්තියං පඤ්චක්ඛන්ධධම්මෙහි. **චිත්තං පටිවාපෙතී**ති චිත්තං පටිසංහරති මොචෙති අපනෙති. **උපසංහරතී**ති විපස්සනාචිත්තං තාව සවනවසෙන ථුතිවසෙන පරියත්තිවසෙන පඤ්ඤත්තිවසෙන ච සන්තං නිබ්බානන්ති එවං අසඞ්ඛතාය අමතාය ධාතුයා උපසංහරති. මග්ගචිත්තං නිබ්බානං ආරම්මණකරණවසෙනෙව ‘‘එතං සන්තං එතං පණීත’’න්ති න එවං වදති. ඉමිනා පනාකාරෙන තං පටිවිජ්ඣන්තො තත්ථ චිත්තං උපසංහරතීති අත්ථො.

සො තත්ථ ඨිතොති තස්සා තිලක්ඛණාරම්මණාය විපස්සනාය ඨිතො. **ආසවානං ඛයං පාපුණාතී**ති අනුක්කමෙන චත්තාරො මග්ගෙ භාවෙත්වා අරහත්තං පාපුණාති. **තෙනෙව ධම්මරාගෙනා**ති සමථවිපස්සනාධම්මෙ ඡන්දරාගෙන. **ධම්මනන්දියා**ති තස්සෙව වෙවචනං. සමථවිපස්සනාසු හි සබ්බසො ඡන්දරාගං පරියාදාතුං සක්කොන්තො අරහත්තං පාපුණාති, අසක්කොන්තො අනාගාමී හොති.

තිණපුරිසරූපකෙ වාති තිණපොත්ථකරූපෙ වා. දූරෙ කණ්ඩෙ පාතෙතීති **දූරෙපාතී.** අවිරාධිතං විජ්ඣතීති **අක්ඛණවෙධී. යදෙව තත්ථ හොති වෙදනාගතන්ති** ඉධ රූපං න ගහිතං. කස්මා? සමතික්කන්තත්තා. අයඤ්හි හෙට්ඨා රූපාවචරජ්ඣානං සමාපජ්ජිත්වා රූපං අතික්කමිත්වා අරූපාවචරසමාපත්තිං සමාපන්නොති සමථවසෙනාපි අනෙන රූපං සමතික්කන්තං, හෙට්ඨා රූපං සම්මසිත්වා තං අතික්කම්ම ඉදානි අරූපං සම්මසතීති විපස්සනාවසෙනාපි අනෙන රූපං අතික්කන්තං. ආරුප්පෙ පන සබ්බසොපි රූපං නත්ථීති තං සන්ධායපි රූපං න ගහිතං. අථ නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනං කස්මා න ගහිතන්ති? සුඛුමත්තා. තස්මිඤ්හි චත්තාරොපි අරූපක්ඛන්ධා සුඛුමා න සම්මසනුපගා. තෙනෙවාහ – ''ඉති ඛො, භික්ඛවෙ, යාවතා සඤ්ඤාසමාපත්ති තාවතා අඤ්ඤාපටිවෙධො''ති. ඉදං වුත්තං හොති – යාවතා සචිත්තකසමාපත්ති නාම අත්ථි, තාවතා ඔළාරිකෙ ධම්මෙ සම්මසතො අඤ්ඤාපටිවෙධො හොති, අරහත්තං සම්පජ්ජති. නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනං පන සුඛුමත්තා සඤ්ඤාසමාපත්තීති න වුච්චති. **ඣායීහෙතෙති** ඣායීහි ඣානාභිරතෙහි එතානි. **වුට්ඨහිත්වාති** තතො සමාපත්තිතො වුට්ඨාය. **සමක්ඛාතබ්බානීති** සම්මා අක්ඛාතබ්බානි, ''සන්තානි පණීතානී''ති එවං කෙවලං ආචික්ඛිතබ්බානි ථොමෙතබ්බානි වණ්ණෙතබ්බානීති.

6. ආනන්දසුත්තවණ්ණනා

37. ඡට්ඨෙ **සම්බාධෙති** පඤ්චකාමගුණසම්බාධෙ. **ඔකාසාධිගමොති** ඔකාසස්ස අධිගමො. **සත්තානං විසුද්ධියාති** සත්තානං විසුද්ධිං පාපනත්ථාය. **සමතික්කමායාති** සමතික්කමනත්ථාය. **අත්ථඞ්ගමායාති** අත්ථං ගමනත්ථාය. **ඤායස්ස අධිගමායාති** සහවිපස්සනකස්ස මග්ගස්ස අධිගමනත්ථාය . **නිබ්බානස්ස සච්ඡිකිරියායාති** අපච්චයනිබ්බානස්ස පච්චක්ඛකරණත්ථාය. **තදෙව නාම චක්ඛුං භවිස්සතීති** තඤ්ඤෙව පසාදචක්ඛු අසම්භින්නං භවිස්සති. **තෙ රූපාති** තදෙව රූපාරම්මණං ආපාථං ආගමිස්සති. **තඤ්චායතනං නො පටිසංවෙදිස්සතීති** තඤ්ච රූපායතනං න ජානිස්සති. සෙසෙසුපි එසෙව නයො.

උදායීති කාළුදායිත්ථෙරො. **සඤ්ඤීමෙව නු ඛොති** සචිත්තකොයෙව නු ඛො. මකාරො පදසන්ධිමත්තං. **කිංසඤ්ඤීති** කතරසඤ්ඤාය සඤ්ඤී හුත්වා. **සබ්බසො රූපසඤ්ඤානන්ති** ඉදං කස්මා ගණ්හි, කිං පඨමජ්ඣානාදිසමඞ්ගිනො රූපාදිපටිසංවෙදනා හොතීති? න හොති, යාව පන කසිණරූපං ආරම්මණං හොති, තාව රූපං සමතික්කන්තං නාම න හොති. අසමතික්කන්තත්තා පච්චයො භවිතුං සක්ඛිස්සති. සමතික්කන්තත්තා පන තං නත්ථි නාම හොති, නත්ථිතාය පච්චයො භවිතුං න සක්කොතීති දස්සෙතුං ඉදමෙව ගණ්හි.

ජටිලවාසිකාති ජටිලනගරවාසිනී. **න චාභිනතොතිආදීසු** රාගවසෙන න **අභිනතො,** දොසවසෙන න **අපනතො.** සසඞ්ඛාරෙන සප්පයොගෙන කිලෙසෙ නිග්ගණ්හිත්වා වාරෙත්වා ඨිතො, කිලෙසානං පන ඡින්නන්තෙ උප්පන්නොති **න සසඞ්ඛාරනිග්ගය්හවාරිතගතො. විමුත්තත්තා ඨිතොති** කිලෙසෙහි විමුත්තත්තායෙව ඨිතො. **ඨිතත්තා සන්තුසිතොති** ඨිතත්තායෙව සන්තුට්ඨො නාම ජාතො. **සන්තුසිතත්තා නො පරිතස්සතීති** සන්තුට්ඨත්තායෙව පරිතාසං නාපජ්ජති. **අයං, භන්තෙ ආනන්ද, සමාධි කිං ඵලොති** ඉමිනා අයං ථෙරී තාලඵලඤ්ඤෙව ගහෙත්වා ''ඉදං ඵලං කිං ඵලං නාමා''ති පුච්ඡමානා විය අරහත්තඵලසමාධිං ගහෙත්වා ''අයං, භන්තෙ ආනන්ද, සමාධි කිං ඵලො වුත්තො භගවතා''ති පුච්ඡති. **අඤ්ඤාඵලො වුත්තොති** අඤ්ඤා වුච්චති අරහත්තං, අරහත්තඵලසමාධි නාමෙසො වුත්තො භගවතාති අත්ථො. **එවංසඤ්ඤීපීති** ඉමාය අරහත්තඵලසඤ්ඤාය සඤ්ඤීපි තදායතනං නො පටිසංවෙදෙතීති එවං ඉමස්මිං සුත්තෙ අරහත්තඵලසමාධි කථිතොති.

7. ලොකායතිකසුත්තවණ්ණනා

38. සත්තමෙ **ලොකායතිකාති** ලොකායතවාදකා. **සතතන්ති** සදා. **සමිතන්ති** නිරන්තරං. **තිට්ඨතෙතන්ති** තිට්ඨතු එතං, මා එතං පට්ඨපෙථ, කො වො එතෙන අත්ථො. **ධම්මං වො බ්‍රාහ්මණා දෙසෙස්සාමීති** අහං වො චතුසච්චධම්මං දෙසෙස්සාමි.

දළ්හධම්මොති දළ්හධනුං ගහෙත්වා ඨිතො. **ධනුග්ගහොති** ඉස්සාසො. දළ්හධනු නාම ද්විසහස්සථාමං වුච්චති. ද්විසහස්සථාමං නාම යස්ස ආරොපිතස්ස ජියාබද්ධො ලොහසීසාදීනං භාරො දණ්ඩෙ ගහෙත්වා යාව කණ්ඩප්පමාණා උක්ඛිත්තස්ස පථවිතො මුච්චති. **සික්ඛිතොති** දස ද්වාදස වස්සානි ආචරියකුලෙ උග්ගහිතසිප්පො. **කතහත්ථොති** එකො සිප්පමෙව උග්ගණ්හාති, කතහත්ථො න හොති අයං පන කතහත්ථො චිණ්ණවසිභාවො. **කතූපාසනොති** රාජකුලාදීසු දස්සිතසිප්පො. **ලහුකෙන අසනෙනාති** අන්තො සුසිරං කත්වා තූලාදීහි පූරෙත්වා කතලක්ඛපරිකම්මෙන සල්ලහුකකණ්ඩෙන. එවං කතඤ්හි එකඋසභගාමී ද්වෙ උසභානිපි ගච්ඡති…පෙ.… අට්ඨුසභගාමී සොළස උසභානිපි ගච්ඡති. **අප්පකසිරෙනාති** නිද්දුක්ඛෙන. **අතිපාතෙය්‍යාති** අතික්කමෙය්‍ය. ඉදං වුත්තං හොති – යථා සො ධනුග්ගහො තං විදත්ථිචතුරඞ්ගුලං ඡායං සීඝමෙව අතික්කාමෙති, එවං සකලචක්කවාළං සීඝං සීඝං අතික්කමනසමත්ථෙන ජවෙන සමන්නාගතො. **සන්ධාවනිකායාති** පදසා ධාවනෙන. **එවමාහංසූති** එවං වදන්ති.

8. දෙවාසුරසඞ්ගාමසුත්තවණ්ණනා

39. අට්ඨමෙ **සමුපබ්‍යූළ්හො අහොසීති** පච්චුපට්ඨිතො අහොසි. **සඞ්ගාමෙය්‍යාමාති** සඞ්ගාමං කරෙය්‍යාම යුජ්ඣෙය්‍යාම. **අපයිංසුයෙවාති** පලායිංසුයෙව. **උත්තරෙනාභිමුඛාති** උත්තරාමුඛා හුත්වා. **අභියන්තෙ වාති** අනුබන්ධන්තියෙව. **භීරුත්තානගතෙනාති** භීරුත්තානං භයනිවාරණං පතිට්ඨානං ගතෙන. **අකරණීයාති** යුද්ධෙන කිඤ්චි අකත්තබ්බා. කස්මා පන නෙසං සඞ්ගාමො හොතීති? අසුරා හි පුබ්බෙ තාවතිංසවාසිනො, තෙ චිත්තපාටලියා පුප්ඵනකාලෙ දිබ්බපාරිච්ඡත්තකපුප්ඵං අනුස්සරන්ති. තතො උප්පන්නකොධා ‘‘ගණ්හථ දෙවෙ’’ති සම්මුඛසම්මුඛට්ඨානෙනෙව සිනෙරුං අභිරුහන්ති, දෙවාපි නික්ඛමන්ති. තෙසං ගොපාලකදාරකානං අඤ්ඤමඤ්ඤං දණ්ඩකෙහි පහරණසදිසං යුද්ධං හොති. සක්කො දෙවරාජා හෙට්ඨා පඤ්චසු ඨානෙසු ආරක්ඛං ඨපෙත්වා උපරි දෙවපුරං පරිවාරෙත්වා අත්තසදිසා වජිරහත්ථා පටිමා ඨපාපෙසි. අසුරා හෙට්ඨා පඤ්ච ඨානානි පටිබාහිත්වා අභිරුළ්හා ඉන්දපටිමායො දිස්වා නිවත්තිත්වා අසුරපුරමෙව ගච්ඡන්ති.

දක්ඛිණෙනාභිමුඛාති දක්ඛිණාමුඛා හුත්වා. **අපදං වධිත්වාති** නිප්පදං නිරවසෙසං වධිත්වා. **අදස්සනං ගතොති** මාරොපි වට්ටපාදකං කත්වා රූපාවචරචතුත්ථජ්ඣානං සමාපන්නස්ස චිත්තං ජානාති, තදෙව විපස්සනාපාදකං කත්වා සමාපන්නස්ස චිත්තං ජානාති. අරූපාවචරසමාපත්ති පන වට්ටපාදා වා හොතු විපස්සනාපාදා වා, තං සමාපන්නස්ස මාරො චිත්තං න ජානාති. තෙන වුත්තං – ‘‘අදස්සනං ගතො පාපිමතො’’ති.

9. නාගසුත්තවණ්ණනා

40. නවමෙ **ආරඤ්ඤකස්සාති** අරඤ්ඤවාසිනො. **ගොචරපසුතස්සාති** ගොචරග්ගහණත්ථාය ගච්ඡන්තස්ස. **හත්ථිකලභාති** මහන්තා මහන්තා නාගා. **හත්ථිච්ඡාපාති** තරුණපොතකා. **ඔභග්ගොභග්ගන්ති** නාමෙත්වා නාමෙත්වා ඨපිතං. **ඔගාහං ඔතිණ්ණස්සාති** ඔගාහිතබ්බත්තා ඔගාහන්ති ලද්ධනාමං උදකතිත්ථං ඔතිණ්ණස්ස. **ඔගාහා උත්තිණ්ණස්සාති** උදකතිත්ථතො උත්තිණ්ණස්ස. **වූපකට්ඨොති** වූපකට්ඨො හුත්වා. ඉදානි යස්මා දසබලස්ස හත්ථිනාගෙන කිච්චං නත්ථි, සාසනෙ පන තංසරික්ඛකං පුග්ගලං දස්සෙතුං ඉදමාහටං, තස්මා තං පුග්ගලං දස්සෙන්තො **එවමෙව ඛො**තිආදිමාහ.

10. තපුස්සසුත්තවණ්ණනා

41. දසමෙ **මල්ලෙසූති** මල්ලරට්ඨෙ. **ඉධෙව තාව ත්වං, ආනන්ද, හොහීති** ඉධ භගවා ‘‘තපුස්සගහපතිනො ඉධ ඨිතෙන ආනන්දෙන සද්ධිං කථාසල්ලාපො භවිස්සති, තතොනිදානං අහං මහන්තං ධම්මපරියායං දෙසෙස්සාමී’’ති ඤත්වා ආහ. **උපසඞ්කමීති** සො කිර භුත්තපාතරාසො ‘‘දසබලස්ස උපට්ඨානං ගමිස්සාමී’’ති නික්ඛමන්තො දූරතොව ථෙරං දිස්වා යෙනායස්මා ආනන්දො තෙනුපසඞ්කමි. **පපාතො විය ඛායති, යදිදං නෙක්ඛම්මන්ති** යමිදං පබ්බජ්ජාසඞ්ඛාතං නෙක්ඛම්මං, තං අම්හාකං මහාපපාතො විය ඔගාහිත්වා උපට්ඨාති. **නෙක්ඛම්මෙ චිත්තං පක්ඛන්දතීති** පබ්බජ්ජාය චිත්තං ආරම්මණවසෙන පක්ඛන්දති, තදෙව ආරම්මණං කත්වා **පසීදති,** තදෙව **පතිට්ඨාති,** පච්චනීකධම්මෙහි ච **විමුච්චති. ‘එතං සන්ත’න්ති පස්සතොති** එතං නෙක්ඛම්මං සන්තං විගතදරථපරිළාහන්ති එවං පස්සන්තානං භික්ඛූනං. **බහුනා ජනෙන විසභාගොති** තයිදං බහුනා මහාජනෙන සද්ධිං භික්ඛූනං විසභාගං, අසදිසන්ති අත්ථො.

කථාපාභතන්ති කථාමූලං. **තස්ස මය්හං, ආනන්ද, නෙක්ඛම්මෙ චිත්තං න පක්ඛන්දතීති** තස්ස එවං විතක්කෙන්තස්සාපි මය්හං පබ්බජ්ජාය චිත්තං න ඔතරති. **‘‘එතං සන්ත’’න්ති පස්සතොති** ‘‘සාධු නෙක්ඛම්ම’’න්ති පරිවිතක්කනවසෙන ‘‘එතං නෙක්ඛම්මං සන්ත’’න්ති පස්සන්තස්සපි. **අනාසෙවිතොති** න ආසෙවිතො න එස්සිතො න සච්ඡිකතො. **අධිගම්මාති** අධිගන්ත්වා පත්වා සච්ඡිකත්වා. **තමාසෙවෙය්‍යන්ති** තං ආනිසංසං සෙවෙය්‍යං භජෙය්‍යං. **යං මෙති** යෙන කාරණෙන මය්හං. **අධිගම්මාති** අධිගන්ත්වා. **ස්වාස්ස මෙ හොති ආබාධොති** සො මය්හං ආබාධනට්ඨෙන ආබාධො හොති. **අවිතක්කෙ චිත්තං න පක්ඛන්දතීති** අවිතක්කවිචාරෙ දුතියජ්ඣානෙ ආරම්මණවසෙන චිත්තං න පක්ඛන්දති. **විතක්කෙසූති** විතක්කවිචාරෙසු. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

මහාවග්ගො චතුත්ථො.

5. සාමඤ්ඤවග්ගො

1. සම්බාධසුත්තවණ්ණනා

42. පඤ්චමස්ස පඨමෙ **උදායීති** කාළුදායිත්ථෙරො. **අවිද්වාති** අඤ්ඤාසි. **භූරිමෙධසොති** මහාපඤ්ඤො. **යො ඣානමබුජ්ඣීති** යො ඣානං අබුජ්ඣි. **පටිලීනනිසභොති** එකීභාවවසෙන පටිලීනො චෙව උත්තමට්ඨෙන ච නිසභො. **මුනීති** බුද්ධමුනි. **පරියායෙනාති** එකෙන කාරණෙන. කාමසම්බාධස්ස හි අභාවමත්තෙනෙව පඨමජ්ඣානං ඔකාසාධිගමො නාම, න සබ්බථා සබ්බං. **තත්‍රාපත්ථී සම්බාධොති** තස්මිම්පි පඨමජ්ඣානෙ සම්බාධො පටිපීළනං අත්ථියෙව. තත්‍රාපිත්ථීතිපි පාඨො. **කිඤ්ච තත්ථ සම්බාධොති** තස්මිං පන ඣානෙ කිං සම්බාධො නාම. **අයමෙත්ථ සම්බාධොති** අයං විතක්කවිචාරානං අනිරුද්ධභාවො සම්බාධො සංපීළා නාම. ඉමිනා උපායෙන සබ්බවාරෙසු අත්ථො වෙදිතබ්බො. **නිප්පරියායෙනාති** න එකෙන කාරණෙන, අථ ඛො ආසවක්ඛයො නාම සබ්බසම්බාධානං පහීනත්තා සබ්බෙන සබ්බං ඔකාසාධිගමො නාමාති.

2. කායසක්ඛිසුත්තවණ්ණනා

43. දුතියෙ **යථා යථා ච තදායතනන්ති** යෙන යෙන කාරණෙන යෙන යෙනාකාරෙන තං පඨමජ්ඣානසඞ්ඛාතං ආයතනං හොති. **තථා තථා නං කායෙන ඵුසිත්වා විහරතීති** තෙන තෙන කාරණෙන තෙන තෙනාකාරෙන තං සමාපත්තිං සහජාතනාමකායෙන ඵුසිත්වා විහරති, සමාපජ්ජතීති අත්ථො. **කායසක්ඛි වුත්තො භගවතා පරියායෙනාති** යස්මා තෙන නාමකායෙන පඨමජ්ඣානං සච්ඡිකතං, තස්මා ඉමිනා පරියායෙන කායසක්ඛි වුත්තො. **නිප්පරියායෙනාති** යත්තකං කායෙන සච්ඡිකාතබ්බං, සබ්බස්ස කතත්තා අයං නිප්පරියායෙන කායසක්ඛි නාම.

3. පඤ්ඤාවිමුත්තසුත්තවණ්ණනා

44. තතියෙ **පඤ්ඤාය ච නං පජානාතීති** තං පඨමජ්ඣානවිපස්සනාපඤ්ඤාය ජානාති. ඉධාපි පරියායනිප්පරියායා පුරිමනයෙනෙව වෙදිතබ්බා. යථා ච ඉධ, එවං ඉතො පරෙසුපි.

4. උභතොභාගවිමුත්තසුත්තවණ්ණනා

45. චතුත්ථං උභයෙන වෙදිතබ්බං. එත්ථ ච **උභතොභාගවිමුත්තොති** උභතොභාගෙහි සමථවිපස්සනානං පච්චනීකකිලෙසෙහි විමුත්තො. පරියොසානෙ පන සමාපත්තියා රූපකායතො, අරියමග්ගෙන නාමකායතො විමුත්තොයෙව උභතොභාගවිමුත්තොති වෙදිතබ්බො.

5-10. සන්දිට්ඨිකධම්මසුත්තාදිවණ්ණනා

46-51. පඤ්චමාදීසු **සන්දිට්ඨිකොති** සයං පස්සිතබ්බකො. **නිබ්බානන්ති** කිලෙසනිබ්බානං. **පරිනිබ්බානන්ති** තස්සෙව වෙවචනං. **තදඞ්ගනිබ්බානන්ති** පඨමජ්ඣානාදිනා තෙන තෙන අඞ්ගෙන නිබ්බානං. **දිට්ඨධම්මනිබ්බානන්ති** ඉස්මිංයෙව අත්තභාවෙ නිබ්බානං. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

සාමඤ්ඤවග්ගො පඤ්චමො.

පඨමපණ්ණාසකං නිට්ඨිතං.

2. දුතියපණ්ණාසකවණ්ණනා

52. ඉතො පරෙසු **ඛෙමන්ති** නිරුපද්දවං. **ඛෙමප්පත්තොති** ඛෙමභාවං පත්තො. **සික්ඛාදුබ්බල්‍යානීති** සික්ඛාය දුබ්බලභාවකරණානි. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

මනොරථපූරණියා අඞ්ගුත්තරනිකාය-අට්ඨකථාය

නවකනිපාතස්ස සංවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස

අඞ්ගුත්තරනිකායෙ

දසකනිපාත-අට්ඨකථා

1. පඨමපණ්ණාසකං

1. ආනිසංසවග්ගො

1. කිමත්ථියසුත්තවණ්ණනා

1. දසකනිපාතස්ස පඨමෙ **කුසලානි සීලානීති** අනවජ්ජසීලානි. අමඞ්කුභාවස්ස අවිප්පටිසාරස්ස අත්ථාය සංවත්තන්තීති **අවිප්පටිසාරත්ථානි**. සො නෙසං ආනිසංසොති **අවිප්පටිසාරානිසංසානි. යථාභූතඤාණදස්සනත්ථොතිආදීසු යථාභූතඤාණදස්සනං** නාම තරුණවිපස්සනා, **නිබ්බිදා** නාම බලවවිපස්සනා, **විරාගො** නාම මග්ගො, **විමුත්ති** නාම අරහත්තඵලං, **ඤාණදස්සනං** නාම පච්චවෙක්ඛණඤාණං. **අග්ගාය පරෙන්තීති** අරහත්තත්ථාය ගච්ඡන්ති.

2. චෙතනාකරණීයසුත්තවණ්ණනා

2. දුතියෙ **න චෙතනාය කරණීයන්ති** න චෙතෙත්වා කප්පෙත්වා පකප්පෙත්වා කාතබ්බං. **ධම්මතා එසාති** ධම්මසභාවො එසො කාරණනියමො අයං. **අභිසන්දෙන්තීති** පවත්තෙන්ති. **පරිපූරෙන්තීති** පරිපුණ්ණං කරොන්ති. **අපාරා පාරං ගමනායාති** ඔරිමතීරභූතා තෙභූමකවට්ටා නිබ්බානපාරං ගමනත්ථාය.

3-5. උපනිසසුත්තත්තයවණ්ණනා

3-5. තතියෙ **හතූපනිසොති** හතකාරණො. චතුත්ථපඤ්චමෙසු ද්වීහි ථෙරෙහි කථිතභාවොව විසෙසො.

6. සමාධිසුත්තවණ්ණනා

6. ඡට්ඨෙ **නෙව පථවියං පථවීසඤ්ඤී අස්සාති** පථවිං ආරම්මණං කත්වා පථවීති එවං උප්පන්නාය සඤ්ඤාය සඤ්ඤී න භවෙය්‍ය. **ආපාදීසුපි** එසෙව නයො. **න ඉධලොකෙති** ඉධලොකෙ උප්පජ්ජනකචතුක්කපඤ්චකජ්ඣානසඤ්ඤාය න සඤ්ඤී භවෙය්‍ය. **න පරලොකෙති** පරලොකෙ උප්පජ්ජනකචතුක්කපඤ්චකජ්ඣානසඤ්ඤාය න සඤ්ඤී භවෙය්‍ය. **සඤ්ඤී ච පන අස්සාති** අථ ච පනස්ස සමාපත්ති සවිතක්කසමාපත්තියෙව අස්සාති වුච්චති. **එතං සන්තං එතං පණීතන්ති** සන්තං සන්තන්ති අප්පෙත්වා නිසින්නස්ස දිවසම්පි චිත්තුප්පාදො ''සන්තං සන්ත''න්තෙව පවත්තති, පණීතං පණීතන්ති අප්පෙත්වා නිසින්නස්ස දිවසම්පි චිත්තුප්පාදො ''පණීතං පණීත''න්තෙව පවත්තති. **යදිදං සබ්බසඞ්ඛාරසමථොති** නිබ්බානං නිබ්බානන්ති අප්පෙත්වා නිසින්නස්ස දිවසම්පි චිත්තුප්පාදො ''නිබ්බානං නිබ්බාන''න්තෙව පවත්තතීති සබ්බම්පෙතං ඵලසමාපත්තිසමාධිං සන්ධාය වුත්තං.

7. සාරිපුත්තසුත්තවණ්ණනා

7. සත්තමෙ **සඤ්ඤී ච පනාහං, ආවුසො, තස්මිං සමයෙ අහොසින්ති**, ආවුසො, තස්මිං සමයෙ අහං ''භවනිරොධො නිබ්බාන''න්ති ඉමාය ඵලසමාපත්තිසඤ්ඤාය සඤ්ඤී අහොසිං. සචිත්තකා මෙ සා සමාපත්ති අහොසීති පච්චවෙක්ඛණා කථිතා.

8. ඣානසුත්තවණ්ණනා

8. අට්ඨමෙ **සමන්තපාසාදිකොති** පසාදාවහානංයෙව කායකම්මාදීනං සබ්භාවතො සමන්තො පාසාදිකො. **සබ්බාකාරපරිපූරොති** සබ්බෙහි කාරණෙහි පරිපුණ්ණො.

9. සන්තවිමොක්ඛසුත්තවණ්ණනා

9. නවමෙ **සන්තාති** ආරම්මණසන්තතායපි අඞ්ගසන්තතායපි සන්තා. **විමොක්ඛාති** පච්චනීකධම්මෙහි විමුත්තත්තා ආරම්මණෙ ච නිරාසඞ්කභාවෙන සුට්ඨු මුත්තත්තා එවංලද්ධනාමා. **අතික්කම්ම රූපෙති** රූපජ්ඣානානි අතික්කමිත්වා පවත්තා. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

ආනිසංසවග්ගො පඨමො.

2. නාථවග්ගො

1. සෙනාසනසුත්තවණ්ණනා

11. දුතියස්ස පඨමෙ **පඤ්චඞ්ගසමන්නාගතොති** පඤ්චහි ගුණඞ්ගෙහි සමන්නාගතො. **නාතිදූරං හොති නාච්චාසන්නන්ති** යඤ්හි අතිදූරෙ හොති, පිණ්ඩාය චරිත්වා තත්ථ ගච්ඡන්තස්ස කායචිත්තදරථා හොති, තතො අනුප්පන්නං වා සමාධිං උප්පාදෙතුං උප්පන්නං වා ථිරං කාතුං න සක්කොති. අච්චාසන්නං බහුජනාකිණ්ණං හොති. චත්තාලීසඋසභමත්තෙ පන පදෙසෙ වසතං දූරාසන්නදොසවිමුත්තඤ්ච ගමනාගමනසම්පන්නං නාම හොති. **දිවාඅප්පාකිණ්ණන්ති** දිවසභාගෙ මහාජනෙන අනාකිණ්ණං.

2. පඤ්චඞ්ගසුත්තවණ්ණනා

12. දුතියෙ **කෙවලීති** කෙවලෙහි සකලෙහි ගුණෙහි සමන්නාගතො. **වුසිතවාති** වුත්ථබ්‍රහ්මචරියවාසො. **අසෙඛෙනාති** අසෙඛධම්මපරියාපන්නෙන ලොකුත්තරෙන. **සීලක්ඛන්ධෙනාති** සීලරාසිනා. **විමුත්තික්ඛන්ධෙනාති** එත්ථ ඨපෙත්වා සීලාදයො තයො සෙසා ඵලධම්මා විමුත්ති නාම, විමුත්තිඤාණදස්සනං පච්චවෙක්ඛණඤාණං, තං ලොකියමෙව.

3-4. සංයොජනසුත්තාදිවණ්ණනා

13-14. තතියෙ **ඔරම්භාගියානීති** හෙට්ඨාභාගියානි. **උද්ධම්භාගියානීති** උපරිභාගියානි. ඉමස්මිං සුත්තෙ වට්ටමෙව කථිතං. චතුත්ථෙ **ඛිලවිනිබන්ධා** පඤ්චකනිපාතෙ විත්ථාරිතායෙව. **ආරොහපරිණාහෙනාති** දීඝපුථුලත්තෙන.

5. අප්පමාදසුත්තවණ්ණනා

15. පඤ්චමෙ **එවමෙව ඛොති** යථා සබ්බසත්තානං සම්මාසම්බුද්ධො අග්ගො, එවං සබ්බෙසං කුසලධම්මානං කාරාපකඅප්පමාදො අග්ගොති දට්ඨබ්බො. නනු චෙස ලොකියොව, කුසලධම්මා පන ලොකුත්තරාපි. අයඤ්ච කාමාවචරොව, කුසලධම්මා පන චතුභූමකා. කථමෙස තෙසං අග්ගොති? පටිලාභකත්තෙන. අප්පමාදෙන හි තෙ පටිලභන්ති, තස්මා සො තෙසං අග්ගො. තෙනෙව වුත්තං – **සබ්බෙ තෙ අප්පමාදමූලකාති**.

ජඞ්ගලානන්ති පථවිතලචාරීනං. **පාණානන්ති** සපාදකපාණානං. **පදජාතානීති** පදානි. **සමොධානං ගච්ඡන්තීති** ඔධානං පක්ඛෙපං ගච්ඡන්ති. **අග්ගමක්ඛායතීති** සෙට්ඨමක්ඛායති. **යදිදං මහන්තත්තෙනාති** මහන්තභාවෙන අග්ගමක්ඛායති, න ගුණග්ගෙනාති අත්ථො. **වස්සිකන්ති** සුමනපුප්ඵං. ඉදං කිර සුත්තං සුත්වා භාතියමහාරාජා වීමංසිතුකාමතාය එකස්මිං ගබ්භෙ චතුජාතිගන්ධෙහි පරිභණ්ඩං කත්වා සුගන්ධපුප්ඵානි ආහරාපෙත්වා එකස්ස සමුග්ගස්ස මජ්ඣෙ සුමනපුප්ඵමුට්ඨිං ඨපෙත්වා සෙසානි තස්ස සමන්තතො මුට්ඨිං කත්වා ඨපෙත්වා ද්වාරං පිධාය බහි නික්ඛන්තො. අථස්ස මුහුත්තං බහි වීතිනාමෙත්වා ද්වාරං විවරිත්වා පවිසන්තස්ස සබ්බපඨමං සුමනපුප්ඵගන්ධො සානං පහරි. සො මහාතලස්මිංයෙව මහාචෙතියාභිමුඛො නිපජ්ජිත්වා ''වස්සිකං තෙසං අග්ගන්ති කථෙන්තෙන සුකථිතං සම්මාසම්බුද්ධෙනා''ති චෙතියං වන්දි. **ඛුද්දරාජානොති** ඛුද්දකරාජානො. කූටරාජානොතිපි පාඨො.

6. ආහුනෙය්‍යසුත්තවණ්ණනා

16. ඡට්ඨෙ **ගොත්‍රභූති** සිඛාපත්තවිපස්සනාභූතෙන නිබ්බානාරම්මණෙන ගොත්‍රභුඤාණෙන සමන්නාගතො.

7. පඨමනාථසුත්තවණ්ණනා

17. සත්තමෙ **සනාථාති** සඤාතකා බහුඤාතිවග්ගා හුත්වා විහරථ. නාථං කරොන්තීති **නාථකරණා,** අත්තනො සනාථභාවකරා පතිට්ඨාකරාති අත්ථො. **කල්‍යාණමිත්තොති**ආදීසු සීලාදිගුණසම්පන්නා කල්‍යාණා මිත්තා අස්සාති **කල්‍යාණමිත්තො.** තෙවස්ස ඨානනිසජ්ජාදීසු සහ අයනතො සහායාති **කල්‍යාණසහායො.** චිත්තෙන චෙව කායෙන ච කල්‍යාණමිත්තෙසුයෙව සම්පවඞ්කො ඔණතොති **කල්‍යාණසම්පවඞ්කො. සුවචො හොතීති** සුඛෙන වත්තබ්බො හොති, සුඛෙන අනුසාසිතබ්බො. **ඛමොති** ගාළ්හෙන ඵරුසෙන කක්ඛළෙන වුත්තො ඛමති න කුප්පති. **පදක්ඛිණග්ගාහී අනුසාසනින්ති** යථා එකච්චො ඔවදියමානො වාමතො ගණ්හාති, පටිප්ඵරති වා, අස්සුණන්තො වා ගච්ඡති, එවං අකත්වා ''ඔවදථ , භන්තෙ, අනුසාසථ, තුම්හෙසු අනොවදන්තෙසු කො අඤ්ඤො ඔවදිස්සතී''ති පදක්ඛිණං ගණ්හාති.

උච්චාවචානීති උච්චනීචානි. **කිංකරණීයානීති** ''කිං කරොමී''ති එවං වත්වා කත්තබ්බකම්මානි. තත්ථ උච්චකම්මං නාම චීවරස්ස කරණං රජනං, චෙතියෙ සුධාකම්මං, උපොසථාගාරචෙතියඝරබොධිඝරෙසු කත්තබ්බකම්මන්ති එවමාදි.

අචවකම්මං නාම පාදධොවනමක්ඛනාදිබුද්දකකම්මං. **තත්‍රූපායායාති** තත්‍රූපගමනියාය. **අලං කාතුන්ති** කාතුං සමත්ථො හොති. **අලං සංවිධාතුන්ති** විචාරෙතුං සමත්ථො හොති.

ධම්මෙ අස්ස කාමො සිනෙහොති **ධම්මකාමො,** තෙපිටකං බුද්ධවචනං පියායතීති අත්ථො. **පියසමුදාහාරොති** පරස්මිං කථෙන්තෙ සක්කච්චං සුණාති, සයඤ්ච පරෙසං දෙසෙතුකාමො හොතීති අත්ථො . **අභිධම්මෙ අභිවිනයෙති** එත්ථ ධම්මො අභිධම්මො, විනයො අභිවිනයොති චතුක්කං වෙදිතබ්බං. තත්ථ **ධම්මොති** සුත්තන්තපිටකං. **අභිධම්මොති** සත්ත පකරණානි. **විනයොති** උභතොවිභඞ්ගො. **අභිවිනයොති** ඛන්ධකපරිවාරා. අථ වා සුත්තන්තපිටකම්පි අභිධම්මපිටකම්පි ධම්මො එව, මග්ගඵලානි අභිධම්මො. සකලවිනයපිටකං විනයො, කිලෙසවූපසමකරණං අභිවිනයො. ඉති සබ්බස්මිම්පි එත්ථ ධම්මෙ ච අභිධම්මෙ ච විනයෙ ච අභිවිනයෙ ච උළාරපාමොජ්ජො හොතීති අත්ථො. **කුසලෙසු ධම්මෙසූති** කාරණත්ථෙ භුම්මං, චාතුභූමකකුසලධම්මකාරණා තෙසං අධිගමත්ථාය අනික්ඛිත්තධුරො හොතීති අත්ථො.

8. දුතියනාථසුත්තවණ්ණනා

18. අට්ඨමෙ **ථෙරානුකම්පිතස්සාති** ථෙරෙහි ඔවාදානුසාසනිදානසමුස්සාහිතාය හිතඵරණාය අනුකම්පිතස්ස.

9. පඨමඅරියාවාසසුත්තවණ්ණනා

19. නවමෙ **අරියවාසාති** අරියානං ආවාසො, තෙ ආවසිංසු ආවසන්ති ආවසිස්සන්තීති අරියාවාසා. **යදරියාති** යෙ වාසෙ අරියා.

10. දුතියඅරියාවාසසුත්තවණ්ණනා

20. දසමං යස්මා කුරුරට්ඨවාසිනො භික්ඛූ ගම්භීරපඤ්ඤාකාරකා යුත්තප්පයුත්තා, තස්මා යථා තෙසං දීඝනිකායාදීසු මහානිදානාදීනි කථිතානි, එවමිදම්පි ගම්භීරං සුඛුමං තිලක්ඛණාහතං සුත්තං තත්ථෙව අවොච. තත්ථ **පඤ්චඞ්ගවිප්පහීනොති** පඤ්චහි අඞ්ගෙහි විප්පයුත්තො හුත්වා ඛීණාසවො අවසි වසති වසිස්සති. තස්මා අයං පඤ්චඞ්ගවිප්පහීනතා අරියාවාසොති වුත්තො. එස නයො සබ්බත්ථ. **එවං ඛො, භික්ඛවෙ, භික්ඛු ඡළඞ්ගසමන්නාගතො හොතීති** ඡළඞ්ගුපෙක්ඛාය සමන්නාගතො හොති. ඡළඞ්ගුපෙක්ඛා ධම්මා නාම කෙති? ඤාණාදයො. ''ඤාණ''න්ති වුත්තෙ කිරියතො චත්තාරි ඤාණසම්පයුත්තචිත්තානි ලබ්භන්ති, ''සතතවිහාරො''ති වුත්තෙ අට්ඨ මහාචිත්තානි, ''රජ්ජනදුස්සනං නත්ථී''ති වුත්තෙ දස චිත්තානි ලබ්භන්ති. සොමනස්සං ආසෙවනවසෙන ලබ්භති. **සතාරක්ඛෙන චෙතසාති** ඛීණාසවස්ස හි තීසු ද්වාරෙසු සබ්බකාලෙ සති ආරක්ඛකිච්චං සාධෙති. තෙනෙවස්ස චරතො ච තිට්ඨතො ච සුත්තස්ස ච ජාගරස්ස ච සතතං සමිතං ඤාණදස්සනං පච්චුපට්ඨිතං හොතීති වුච්චති.

පුථුසමණබ්‍රාහ්මණානන්ති බහූනං සමණබ්‍රාහ්මණානං. එත්ථ **සමණාති** පබ්බජ්ජූපගතා, **බ්‍රාහ්මණාති** භොවාදිනො. **පුථුපච්චෙකසච්චානීති** බහූනි පාටෙක්කසච්චානි. ''ඉදමෙව දස්සනං සච්චං, ඉදමෙව සච්ච''න්ති එවං පාටියෙක්කං ගහිතානි බහූනි සච්චානීති අත්ථො. **නුණ්ණානීති** නීහටානි. **පනුණ්ණානීති** සුට්ඨු නීහටානි. **චත්තානීති** විස්සට්ඨානි. **වන්තානීති** වමිතානි. **මුත්තානීති** ඡින්නබන්ධනානි කතානි. **පහීනානීති** පජහිතානි. **පටිනිස්සට්ඨානීති** යථා න පුන චිත්තං ආරොහන්ති, එවං පටිනිස්සජ්ජිතානි. සබ්බානෙව තානි ගහිතග්ගහණස්ස විස්සට්ඨභාවවෙවචනානි.

සමවයසට්ඨෙසනොති එත්ථ **අවයාති** අනූනා, **සට්ඨාති** විස්සට්ඨා. සම්මා අවයා සට්ඨා එසනා අස්සාති සමවයසට්ඨෙසනො, සුට්ඨුවිස්සට්ඨසබ්බඑසනොති අත්ථො. **රාගා චිත්තං විමුත්තන්තිආදීහි** මග්ගස්ස කිච්චනිප්ඵත්ති කථිතා. **රාගො මෙ පහීනොතිආදීහි** පච්චවෙක්ඛණඵලං කථිතං. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

නාථවග්ගො දුතියො.

3. මහාවග්ගො

1. සීහනාදසුත්තවණ්ණනා

21. තතියස්ස පඨමෙ **විසමගතෙති** විසමට්ඨානෙසු ගොචරෙසු ගතෙ. **සඞ්ඝාතං ආපාදෙසින්ති** ඝාතං වධං පාපෙසිං. තස්ස හි උස්සන්නතෙජතාය ඛුද්දකෙසු පාණෙසු අනුකම්පා හොති. තස්මා යෙ පටිසත්තුභාවෙන සණ්ඨාතුං සක්ඛිස්සන්ති, යෙ දුබ්බලා පලායිතුකාමා භවිස්සන්ති, තෙ පලායිස්සන්තීති සීහනාදං නදිත්වාව ගොචරාය පක්කමති. **තථාගතස්සෙතං අධිවචනන්ති** යදි හි සහනතාය හනනතාය ච සීහො, තථාගතො හි සබ්බානි ච ඉට්ඨානිට්ඨානි සහති, සබ්බපරප්පවාදිනො ච වාදානං නිම්මථනෙන හනති. **ඉදමස්ස හොති සීහනාදස්මින්ති** අයමස්ස සීහනාදො.

තථාගතබලානීති අඤ්ඤෙහි අසාධාරණානි තථාගතස්සෙව බලානි. යථා වා පුබ්බබුද්ධානං බලානි පුඤ්ඤසම්පත්තියා ආගතානි, තථා ආගතබලානීතිපි අත්ථො. තත්ථ දුවිධං තථාගතස්ස බලං කායබලං ඤාණබලං. තෙසු කායබලං හත්ථිකුලානුසාරෙන වෙදිතබ්බං. වුත්තඤ්හෙතං පොරාණෙහි –

‘‘කාලාවකඤ්ච ගඞ්ගෙය්‍යං, පණ්ඩරං තම්බපිඞ්ගලං;
ගන්ධමඞ්ගලහෙමඤ්ච, උපොසථඡද්දන්තිමෙ දසා’’ති.

ඉමානි දස හත්ථිකුලානි. තත්ථ **කාලාවකන්ති** පකතිහත්ථිකුලං දට්ඨබ්බං. යං දසන්නං පුරිසානං කායබලං, තං එකස්ස කාලාවකස්ස හත්ථිනො. යං දසන්නං කාලාවකානං බලං, තං එකස්ස ගඞ්ගෙය්‍යස්ස. යං දසන්නං ගඞ්ගෙය්‍යානං, තං එකස්ස පණ්ඩරස්ස. යං දසන්නං පණ්ඩරානං, තං එකස්ස තම්බස්ස. යං දසන්නං තම්බානං, තං එකස්ස පිඞ්ගලස්ස. යං දසන්නං පිඞ්ගලානං, තං එකස්ස ගන්ධහත්ථිනො. යං දසන්නං ගන්ධහත්ථීනං, තං එකස්ස මඞ්ගලස්ස. යං දසන්නං මඞ්ගලානං, තං එකස්ස හෙමස්ස. යං දසන්නං හෙමානං, තං එකස්ස උපොසථස්ස. යං දසන්නං උපොසථානං, තං එකස්ස ඡද්දන්තස්ස. යං දසන්නං ඡද්දන්තානං, තං එකස්ස තථාගතස්ස. නාරායනසඞ්ඝාතබලන්තිපි ඉදමෙව වුච්චති . තදෙතං පකතිහත්ථිගණනාය හත්ථීනං කොටිසහස්සානං, පුරිසගණනාය දසන්නං පුරිසකොටිසහස්සානං බලං හොති. ඉදං තාව තථාගතස්ස **කායබලං**.

ඤාණබලං පන පාළියං තාව ආගතමෙව. දසබලඤාණං, මජ්ඣිමෙ ආගතං චතුවෙසාරජ්ජඤාණං, අට්ඨසු පරිසාසු අකම්පනඤාණං, චතුයොනිපරිච්ඡෙදඤාණං, පඤ්චගතිපරිච්ඡෙදඤාණං, සංයුත්තකෙ (සං. නි. 2.33) ආගතානි තෙසත්තති ඤාණානි සත්තසත්තති ඤාණානීති, එවං අඤ්ඤානිපි අනෙකානි **ඤාණබලං** නාම. ඉධාපි ඤාණබලමෙව අධිප්පෙතං. ඤාණඤ්හි අකම්පියට්ඨෙන උපත්ථම්භනට්ඨෙන ච බලන්ති වුත්තං.

ආසභං ඨානන්ති සෙට්ඨට්ඨානං උත්තමට්ඨානං. ආසභා වා පුබ්බබුද්ධා, තෙසං ඨානන්ති අත්ථො. අපිච ගවසතජෙට්ඨකො උසභො, ගවසහස්සජෙට්ඨකො වසභො. වජසතජෙට්ඨකො වා උසභො, වජසහස්සජෙට්ඨකො වසභො. සබ්බගවසෙට්ඨො සබ්බපරිස්සයසහො සෙතො පාසාදිකො මහාභාරවහො අසනිසතසද්දෙහිපි අසම්පකම්පියො නිසභො, සො ඉධ උසභොති අධිප්පෙතො. ඉදම්පි හි තස්ස පරියායවචනං. උසභස්ස ඉදන්ති **ආසභං. ඨානන්ති** චතූහි පාදෙහි පථවිං උප්පීළෙත්වා අචලට්ඨානං. ඉදං පන ආසභං වියාති ආසභං. යථෙව හි නිසභසඞ්ඛාතො උසභො උසභබලෙන සමන්නාගතො චතූහි පාදෙහි පථවිං උප්පීළෙත්වා අචලට්ඨානෙන තිට්ඨති, එවං තථාගතොපි දසහි තථාගතබලෙහි සමන්නාගතො චතූහි වෙසාරජ්ජපාදෙහි අට්ඨපරිසපථවිං උප්පීළෙත්වා සදෙවකෙ ලොකෙ කෙනචි පච්චත්ථිකෙන පච්චාමිත්තෙන අකම්පියො අචලට්ඨානෙන තිට්ඨති. එවං තිට්ඨමානො ච තං ආසභං ඨානං පටිජානාති උපගච්ඡති න පච්චක්ඛාති අත්තනි ආරොපෙති. තෙන වුත්තං – ‘‘ආසභං ඨානං පටිජානාතී’’ති.

පරිසාසූති අට්ඨසු පරිසාසු. **සීහනාදං නදතීති** සෙට්ඨනාදං නදති, අභීතනාදං නදති, සීහනාදසදිසං වා නාදං නදති. තත්‍රායං උපමා – යථා සීහො සීහබලෙන සමන්නාගතො සබ්බත්ථ විසාරදො විගතලොමහංසො සීහනාදං නදති, එවං තථාගතසීහොපි තථාගතබලෙහි සමන්නාගතො අට්ඨසු පරිසාසු විසාරදො විගතලොමහංසො ‘‘ඉති සක්කායො’’තිආදිනා නයෙන නානාවිධදෙසනාවිලාසසම්පන්නං සීහනාදං නදති. තෙන වුත්තං – ‘‘පරිසාසු සීහනාදං නදතී’’ති.

බ්‍රහ්මචක්කං පවත්තෙතීති එත්ථ **බ්‍රහ්මන්ති** සෙට්ඨං උත්තමං විසිට්ඨං. **චක්කන්ති** ධම්මචක්කං. තං පනෙතං දුවිධං හොති පටිවෙධඤාණඤ්චෙව දෙසනාඤාණඤ්ච. තත්ථ පඤ්ඤාපභාවිතං අත්තනො අරියඵලාවහං පටිවෙධඤාණං, කරුණාපභාවිතං සාවකානං අරියඵලාවහං දෙසනාඤාණං. තත්ථ පටිවෙධඤාණං උප්පජ්ජමානං උප්පන්නන්ති දුවිධං. තඤ්හි අභිනික්ඛමනතො යාව අරහත්තමග්ගා උප්පජ්ජමානං, ඵලක්ඛණෙ උප්පන්නං නාම. තුසිතභවනතො වා යාව මහාබොධිපල්ලඞ්කෙ අරහත්තමග්ගා උප්පජ්ජමානං, ඵලක්ඛණෙ උප්පන්නං නාම. දීපඞ්කරතො වා පට්ඨාය යාව අරහත්තමග්ගා උප්පජ්ජමානං, ඵලක්ඛණෙ උප්පන්නං නාම. දෙසනාඤාණම්පි පවත්තමානං පවත්තන්ති දුවිධං. තඤ්හි යාව අඤ්ඤාසිකොණ්ඩඤ්ඤස්ස සොතාපත්තිමග්ගා පවත්තමානං, ඵලක්ඛණෙ පවත්තං නාම. තෙසු පටිවෙධඤාණං ලොකුත්තරං, දෙසනාඤාණං ලොකියං. උභයම්පි පනෙතං අඤ්ඤෙහි අසාධාරණං, බුද්ධානංයෙව ඔරසඤාණං.

ඉදානි යෙහි දසහි බලෙහි සමන්නාගතො තථාගතො ආසභං ඨානං පටිජානාති, තානි විත්ථාරතො දස්සෙතුං **කතමානි දස? ඉධ, භික්ඛවෙ, තථාගතො ඨානඤ්ච ඨානතොති**ආදිමාහ. තත්ථ **ඨානඤ්ච ඨානතොති** කාරණඤ්ච කාරණතො. කාරණඤ්හි යස්මා තත්ථ ඵලං තිට්ඨති, තදායත්තවුත්තිතාය උප්පජ්ජති චෙව පවත්තති ච, තස්මා ඨානන්ති වුච්චති. තං භගවා ''යෙ යෙ ධම්මා යෙසං යෙසං ධම්මානං හෙතූ පච්චයා උප්පාදාය, තං තං ඨානං. යෙ යෙ ධම්මා යෙසං යෙසං ධම්මානං න හෙතූ න පච්චයා උප්පාදාය, තං තං අට්ඨාන''න්ති පජානන්තො ඨානඤ්ච ඨානතො අට්ඨානඤ්ච අට්ඨානතො යථාභූතං පජානාති. අභිධම්මෙ පනෙතං ''තත්ථ කතමං තථාගතස්ස ඨානඤ්ච ඨානතො අට්ඨානඤ්ච අට්ඨානතො යථාභූතං ඤාණ''න්තිආදිනා (විභ. 809) නයෙන විත්ථාරිතමෙව. **යම්පීති** යෙන ඤාණෙන. **ඉදම්පි, භික්ඛවෙ, තථාගතස්සාති** ඉදම්පි ඨානාට්ඨානඤාණං තථාගතස්ස තථාගතබලං නාම හොතීති අත්ථො. එවං සබ්බපදෙසු යොජනා වෙදිතබ්බා.

කම්මසමාදානානන්ති සමාදියිත්වා කතානං කුසලාකුසලකම්මානං, කම්මමෙව වා කම්මසමාදානං. **ඨානසො හෙතුසොති** පච්චයතො චෙව හෙතුතො ච. තත්ථ ගතිඋපධිකාලපයොගා විපාකස්ස ඨානං, කම්මං හෙතු. ඉමස්ස පන ඤාණස්ස විත්ථාරකථා ''අත්ථෙකච්චානි පාපකානි කම්මසමාදානානි ගතිසම්පත්තිපටිබාළ්හානි න විපච්චන්තී''තිආදිනා (විභ. 810) නයෙන අභිධම්මෙ ආගතායෙව.

සබ්බත්ථගාමිනින්ති සබ්බගතිගාමිනිඤ්ච අගතිගාමිනිඤ්ච. **පටිපදන්ති** මග්ගං. **යථාභූතං පජානාතීති** බහූසුපි මනුස්සෙසු එකමෙව පාණං ඝාතෙන්තෙසු ''ඉමස්ස චෙතනා නිරයගාමිනී භවිස්සති, ඉමස්ස තිරච්ඡානයොනිගාමිනී''ති ඉමිනා නයෙන එකවත්ථුස්මිම්පි කුසලාකුසලචෙතනාසඞ්ඛාතානං පටිපත්තීනං අවිපරීතතො සභාවං ජානාති. ඉමස්සපි ච ඤාණස්ස විත්ථාරකථා ''තත්ථ කතමං තථාගතස්ස සබ්බත්ථගාමිනිං පටිපදං යථාභූතං ඤාණං? ඉධ තථාගතො අයං මග්ගො අයං පටිපදා නිරයගාමිනීති පජානාතී''තිආදිනා (විභ. 811) නයෙන අභිධම්මෙ ආගතායෙව.

අනෙකධාතුන්ති චක්ඛුධාතුආදීහි කාමධාතුආදීහි වා ධාතූහි බහුධාතුං. **නානාධාතුන්ති** තාසංයෙව ධාතූනං විලක්ඛණතාය නානප්පකාරධාතුං. **ලොකන්ති** ඛන්ධායතනධාතුලොකං. **යථාභූතං පජානාතීති** තාසං ධාතූනං අවිපරීතතො සභාවං පටිවිජ්ඣති. ඉදම්පි ඤාණං ''තත්ථ කතමං තථාගතස්ස අනෙකධාතුනානාධාතුලොකං යථාභූතං ඤාණං? ඉධ තථාගතො ඛන්ධනානත්තං පජානාතී''තිආදිනා නයෙන අභිධම්මෙ විත්ථාරිතමෙව.

නානාධිමුත්තිකතන්ති හීනාදීහි අධිමුත්තීහි නානාධිමුත්තිකභාවං. ඉදම්පි ඤාණං ''තත්ථ කතමං තථාගතස්ස සත්තානං නානාධිමුත්තිකතං යථාභූතං ඤාණං? ඉධ තථාගතො පජානාති සන්ති සත්තා හීනාධිමුත්තිකා''තිආදිනා නයෙන අභිධම්මෙ විත්ථාරිතමෙව.

පරසත්තානන්ති පධානසත්තානං. **පරපුග්ගලානන්ති** තතො අඤ්ඤෙසං හීනසත්තානං. එකත්ථමෙව වා එතං පදද්වයං, වෙනෙය්‍යවසෙන ද්විධා වුත්තං. **ඉන්ද්‍රියපරොපරියත්තන්ති** සද්ධාදීනං ඉන්ද්‍රියානං පරභාවඤ්ච අපරභාවඤ්ච, වුද්ධිඤ්ච හානිඤ්චාති අත්ථො. ඉමස්සාපි ඤාණස්ස විත්ථාරකථා ''තත්ථ කතමං තථාගතස්ස පරසත්තානං පරපුග්ගලානං ඉන්ද්‍රියපරොපරියත්තං යථාභූතං ඤාණං ? ඉධ තථාගතො සත්තානං ආසයං පජානාතී''ති (විභ. 814) ආදිනා නයෙන අභිධම්මෙ ආගතායෙව.

ඣානවිමොක්ඛසමාධිසමාපත්තීනන්ති පඨමාදීනං චතුන්නං ඣානානං, ''රූපී රූපානි පස්සතී''තිආදීනං අට්ඨන්නං විමොක්ඛානං, සවිතක්කසවිචාරාදීනං තිණ්ණං සමාධීනං, පඨමජ්ඣානසමාපත්තිආදීනඤ්ච නවන්නං අනුපුබ්බසමාපත්තීනං. **සංකිලෙසන්ති** හානභාගියධම්මං. **වොදානන්ති** විසෙසභාගියධම්මං. **වුට්ඨානන්ති** ''වොදානම්පි වුට්ඨානං, තම්හා තම්හා සමාධිම්හා වුට්ඨානම්පි වුට්ඨාන''න්ති (විභ. 828) එවං වුත්තං පගුණජ්ඣානඤ්චෙව භවඞ්ගඵලසමාපත්තියො ච. හෙට්ඨිමං හෙට්ඨිමඤ්හි පගුණජ්ඣානං උපරිමස්ස උපරිමස්ස පදට්ඨානං හොති, තස්මා ''වොදානම්පි වුට්ඨාන''න්ති වුත්තං. භවඞ්ගෙන පන සබ්බජ්ඣානෙහි වුට්ඨානං හොති, ඵලසමාපත්තියා නිරොධසමාපත්තිතො වුට්ඨානං හොති. තං සන්ධාය ච ''තම්හා තම්හා සමාධිම්හා වුට්ඨානම්පි වුට්ඨාන''න්ති වුත්තං. ඉදම්පි ඤාණං ''තත්ථ කතමං තථාගතස්ස ඣානවිමොක්ඛසමාධිසමාපත්තීනං සංකිලෙසං වොදානං වුට්ඨානං යථාභූතං ඤාණං? **ඣායීති** චත්තාරො ඣායී, අත්ථෙකච්චො ඣායී සම්පත්තිංයෙව සමානං විපත්තීති පච්චෙති''තිආදිනා (විභ. 828) නයෙන අභිධම්මෙ විත්ථාරිතමෙව. සබ්බඤාණානං විත්ථාරකථාය විනිච්ඡයො සම්මොහවිනොදනියා විභඞ්ගට්ඨකථාය වුත්තො, පුබ්බෙනිවාසානුස්සතිදිබ්බචක්ඛුඤාණකථා විසුද්ධිමග්ගෙ විත්ථාරිතා, ආසවක්ඛයකථා හෙට්ඨා වුත්තායෙවාති.

තත්ථ පරවාදීකථා හොති ''දසබලඤාණං නාම පාටියෙක්කං ඤාණං නත්ථි, සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණස්සෙවායං පභෙදො''ති. තං න තථා දට්ඨබ්බං. අඤ්ඤමෙව හි දසබලඤාණං, අඤ්ඤං සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං. දසබලඤාණඤ්හි සකසකකිච්චමෙව ජානාති, සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං තම්පි තතො අවසෙසම්පි ජානාති. දසබලඤාණෙසු හි පඨමං කාරණාකාරණමෙව ජානාති, දුතියං කම්මවිපාකන්තරමෙව, තතියං කම්මපරිච්ඡෙදමෙව, චතුත්ථං ධාතුනානත්තකාරණමෙව, පඤ්චමං සත්තානං අජ්ඣාසයාධිමුත්තිමෙව, ඡට්ඨං ඉන්ද්‍රියානං තික්ඛමුදුභාවමෙව, සත්තමං ඣානාදීහි සද්ධිං තෙසං සංකිලෙසාදිමෙව, අට්ඨමං පුබ්බෙනිවුත්ථක්ඛන්ධසන්තතිමෙව, නවමං සත්තානං චුතිපටිසන්ධිමෙව, දසමං සච්චපරිච්ඡෙදමෙව. සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං පන එතෙහි ජානිතබ්බඤ්ච තතො උත්තරිඤ්ච

පජානාති, එතෙසං පන කිච්චං න සබ්බං කරොති. තඤ්හි ඣානං හුත්වා අප්පෙතුං න සක්කොති, ඉද්ධි හුත්වා විකුබ්බිතුං න සක්කොති, මග්ගො හුත්වා කිලෙසෙ ඛෙපෙතුං න සක්කොති.

අපිච පරවාදී එවං පුච්ඡිතබ්බො “දසබලඤාණං නාමෙතං සවිතක්කසවිචාරං අවිතක්කවිචාරමත්තං අවිතක්කඅවිචාරං, කාමාවචරං රූපාවචරං අරූපාවචරං, ලොකියං ලොකුත්තර”න්ති. ජානන්තො “පටිපාටියා සත්ත ඤාණානි සවිතක්කසවිචාරානී”ති වක්ඛති, “තතො පරානි ද්වෙ අවිතක්කඅවිචාරානී”ති වක්ඛති. “ආසවක්ඛයඤාණං සියා සවිතක්කසවිචාරං සියා අවිතක්කවිචාරමත්තං, සියා අවිතක්කඅවිචාර”න්ති වක්ඛති . තථා “පටිපාටියා සත්ත කාමාවචරානි, තතො ද්වෙ රූපාවචරානි, අවසානෙ එකං ලොකුත්තර”න්ති වක්ඛති. “සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං පන සවිතක්කසවිචාරමෙව ලොකියමෙවා”ති වක්ඛති.

එවමෙත්ථ අනුපදවණ්ණනං ඤත්වා ඉදානි යස්මා තථාගතො පඨමංයෙව ඨානාට්ඨානඤාණෙන වෙනෙය්‍යසත්තානං ආසවක්ඛයාධිගමස්ස චෙව අනධිගමස්ස ච ඨානාට්ඨානභූතං කිලෙසාවරණාභාවං පස්සති ලොකියසම්මාදිට්ඨිට්ඨානාදිදස්සනතො නියතමිච්ඡාදිට්ඨිට්ඨානාභාවදස්සනතො ච. අථ නෙසං කම්මවිපාකඤාණෙන විපාකාවරණාභාවං පස්සති තිහෙතුකපටිසන්ධිදස්සනතො, සබ්බත්ථගාමිනිපටිපදාඤාණෙන කම්මාවරණාභාවං පස්සති ආනන්තරියකම්මාභාවදස්සනතො. එවමනාවරණානං අනෙකධාතුනානාධාතුඤාණෙන අනුකූලධම්මදෙසනත්ථං චරියාවිසෙසං පස්සති ධාතුවෙමත්තදස්සනතො. අථ නෙසං නානාධිමුත්තිකතඤාණෙන අධිමුත්තිං පස්සති පයොගං අනාදියිත්වාපි අධිමුත්තිවසෙන ධම්මදෙසනත්ථං. අථෙවං දිට්ඨාධිමුත්තීනං යථාසත්ති යථාබලං ධම්මං දෙසෙතුං ඉන්ද්‍රියපරොපරියත්තිඤාණෙන ඉන්ද්‍රියපරොපරියත්තං පස්සති සද්ධාදීනං තික්ඛමුදුභාවදස්සනතො. එවං පරිඤ්ඤාතින්ද්‍රියපරොපරියත්තා පන තෙ සචෙ දූරෙ හොන්ති, අථ ඣානාදිඤාණෙන ඣානාදීසු වසීභූතත්තා ඉද්ධිවිසෙසෙන තෙ ඛිප්පං උපගච්ඡති. උපගන්ත්වා ච නෙසං පුබ්බෙනිවාසානුස්සතිඤාණෙන පුබ්බජාතිභවං, දිබ්බචක්ඛානුභාවතො පත්තබ්බෙන චෙතොපරියඤාණෙන සම්පති චිත්තවිසෙසං පස්සන්තො ආසවක්ඛයඤාණානුභාවෙන ආසවක්ඛයගාමිනියා පටිපදාය විගතසම්මොහත්තා ආසවක්ඛයාය ධම්මං දෙසෙති. තස්මා ඉමිනානුක්කමෙන ඉමානි බලානි වුත්තානීති වෙදිතබ්බානි.

2. අධිවුත්තිපදසුත්තවණ්ණනා

22. දුතියෙ **යෙ තෙ ධම්මාති** යෙ තෙ දසබලඤාණං සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණධම්මා. **අධිවුත්තිපදානන්ති** අධිවචනපදානං, ඛන්ධායතනධාතුධම්මානන්ති අත්ථො. අධිවුත්තියොති හි අධිවචනානි වුච්චන්ති, තෙසං යෙ පදභූතා දෙසනාය පදට්ඨානත්තා. අතීතා බුද්ධාපි හි එතෙ ධම්මෙ කථයිංසු, අනාගතාපි එතෙව කථයිස්සන්ති. තස්මා ඛන්ධාදයො අධිවුත්තිපදානි නාම. තෙසං අධිවුත්තිපදානං. අථ වා භූතමත්ථං අභිභවිත්වා යථාසභාවතො අග්ගහෙත්වා වත්තනතො අධිවුත්තියොති දිට්ඨියො වුච්චන්ති, අධිවුත්තීනං පදානි අධිවුත්තිපදානි, දිට්ඨිදීපකානි වචනානීති අත්ථො. තෙසං අධිවුත්තිපදානං දිට්ඨිවොහාරානං. **අභිඤ්ඤා සච්ඡිකිරියායාති** ජානිත්වා පච්චක්ඛකරණත්ථාය. **විසාරදොති** ඤාණසොමනස්සප්පත්තො. **තත්ථාති** තෙසු ධම්මෙසු **තෙසං තෙසං තථා තථා ධම්මං දෙසෙතුන්ති** තෙසං තෙසං දිට්ඨිගතිකානං වා ඉතරෙසං වා ආසයං ඤත්වා තථා තථා ධම්මං දෙසෙතුං. **හීනං වා හීනන්ති ඤස්සතීති** හීනං වා ධම්මං “හීනො ධම්මො”ති ජානිස්සති. **ඤාතෙය්‍යන්ති** ඤාතබ්බං. **දට්ඨෙය්‍යන්ති** දට්ඨබ්බං. **සච්ඡිකරෙය්‍යන්ති** සච්ඡිකාතබ්බං. **තත්ථ තත්ථ යථාභූතඤාණන්ති** තෙසු තෙසු ධම්මෙසු යථාසභාවඤාණං. ඉමිනා සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං දස්සෙති. එවං සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං දස්සෙත්වා පුන දසබලඤාණං දස්සෙන්තො **දසයිමානී**තිආදිමාහ. දසබලඤාණම්පි හි තත්ථ තත්ථ යථාභූතඤාණමෙවාති.

3. කායසුත්තවණ්ණනා

23. තතියෙ **ආපන්නො හොති කඤ්චිදෙව දෙසන්ති** කඤ්චි ආපත්තිකොට්ඨාසං ආපන්නො හොති. **අනුවිච්චාති** අනුපවිසිත්වා පරියොගාහෙත්වා. **කායදුච්චරිතන්ති** තිවිධං කායදුච්චරිතං. **වචීදුච්චරිතන්ති** චතුබ්බිධං වචීදුච්චරිතං. **පාපිකා ඉස්සාති** ලාමිකා උසූයා. **පඤ්ඤාය දිස්වාති** සහවිපස්සනාය මග්ගපඤ්ඤාය පස්සිත්වා පස්සිත්වා පහාතබ්බා. **ඉජ්ඣතීති** සමිජ්ඣති. **උපවාසස්සාති** නිස්සාය උපසඞ්කමිත්වා වසන්තස්ස. **අභිභුය්‍යාති** අජ්ඣොත්ථරිත්වා මද්දිත්වා. **ඉරීයතීති** වත්තති. ඉමස්මිං සුත්තෙ සහවිපස්සනාය මග්ගො කථිතො.

4. මහාචුන්දසුත්තවණ්ණනා

24. චතුත්ථෙ **ජානාමිමං ධම්මන්ති** ඉමිනා ඤාණවාදස්ස වදනාකාරො වුත්තො. **භාවිතකායොම්හීති**ආදීහි භාවනාවාදස්ස. තතියවාරෙ ද්වෙපි වාදා එකතො වුත්තා, තයොපි චෙතෙ අරහත්තමෙව පටිජානන්ති. **අඞ්ඤවාදං වදෙය්‍යාති** අඞ්ඤොහමස්මීති වාදං වදෙය්‍ය. **උපනීහාතුන්ති** නීහරිත්වා දාතුං.

5. කසිණසුත්තවණ්ණනා

25. පඤ්චමෙ සකලට්ඨෙන කසිණානි, තදාරම්මණානං ධම්මානං ඛෙත්තට්ඨෙන අධිට්ඨානට්ඨෙන වා ආයතනානීති **කසිණායතනානි. උද්ධන්ති** උපරි ගගණතලාභිමුඛං. **අධොති** හෙට්ඨා භූමිතලාභිමුඛං. **තිරියන්ති** ඛෙත්තමණ්ඩලං විය සමන්තා පරිච්ඡින්දිත්වා. එකච්චො හි උද්ධමෙව කසිණං වඩ්ඪෙති, එකච්චො අධො, එකච්චො සමන්තතො. තෙන තෙන වා කාරණෙන එවං පසාරෙති ආලොකමිව රූපදස්සනකාමො. තෙන වුත්තං – ''පථවීකසිණමෙකො සඤ්ජානාති උද්ධං අධො තිරිය''න්ති. **අද්වයන්ති** ඉදං පන එකස්ස අඤ්ඤභාවානුපගමනත්ථං වුත්තං. යථා හි උදකං පවිට්ඨස්ස සබ්බදිසාසු උදකමෙව හොති න අඤ්ඤං, එවමෙව පථවීකසිණං පථවීකසිණමෙව හොති. නත්ථි තස්ස අඤ්ඤකසිණසම්භෙදොති. එසෙව නයො සබ්බත්ථ. **අප්පමාණන්ති** ඉදං තස්ස තස්ස ඵරණඅප්පමාණවසෙන වුත්තං. තඤ්හි චෙතසා ඵරන්තො සකලමෙව ඵරති, ''අයමස්ස ආදි, ඉදං මජ්ඣ''න්ති පමාණං න ගණ්හාති. **විඤ්ඤාණකසිණන්ති** චෙත්ථ කසිණුග්ඝාටිමාකාසෙ පවත්තවිඤ්ඤාණං. තත්ථ කසිණවසෙන කසිණුග්ඝාටිමාකාසෙ, කසිණුග්ඝාටිමාකාසවසෙන තත්ථ පවත්තවිඤ්ඤාණෙ උද්ධංඅධොතිරියතා වෙදිතබ්බා. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො, කම්මට්ඨානභාවනානයෙන පනෙතානි පථවීකසිණාදීනි විත්ථාරතො විසුද්ධිමග්ගෙ (විසුද්ධි. 1.51 ආදයො) වුත්තානෙව.

6. කාළීසුත්තවණ්ණනා

26. ඡට්ඨෙ **කුමාරිපඤ්හෙසූති** කුමාරීනං මාරධීතානං පුච්ඡාසු. **අත්ථස්ස පත්තිං හදයස්ස සන්තින්ති** ද්වීහිපි පදෙහි අරහත්තමෙව කථිතං. **සෙනන්ති** රාගාදිකිලෙසසෙනං. **පියසාතරූපන්ති** පියජාතිකෙසු ච සාතජාතිකෙසු ච වත්ථූසු උප්පජ්ජනතො එවංලද්ධනාමං. **එකොහං ඣායං සුඛමනුබොධින්ති** එවං කිලෙසසෙනං ජිනිත්වා අහං එකකොව ඣායන්තො සුඛං අනුබුජ්ඣිං සච්ඡිඅකාසිං. **සක්ඛින්ති** සක්ඛිභාවප්පත්තං ධම්මසක්ඛිං. **න සම්පජ්ජති කෙනචි මෙති** මය්හං කෙනචි සද්ධිං මිත්තධම්මො නාම නත්ථි. **පථවීකසිණසමාපත්තිපරමා ඛො, භගිනි, එකෙ සමණබ්‍රාහ්මණා අත්ථොති අභිනිබ්බත්තෙසුන්ති** පථවීකසිණසමාපත්තිපරමො උත්තමො අත්ථොති ගහෙත්වා අභිනිබ්බත්තෙසුං. **යාවතා ඛො, භගිනි, පථවීකසිණසමාපත්තිපරමතාති** යත්තකා පථවීකසිණසමාපත්තියා උත්තමකොටි. **තදභිඤ්ඤාසි භගවාති** තං භගවා අභිඤ්ඤාපඤ්ඤාය අභිඤ්ඤාසි. **අස්සාදමද්දසාති** සමුදයසච්චං අද්දස. **ආදීනවමද්දසාති** දුක්ඛසච්චං අද්දස. **නිස්සරණමද්දසාති** නිරොධසච්චං අද්දස. **මග්ගාමග්ගඤාණදස්සනමද්දසාති** මග්ගසච්චං අද්දස. **අත්ථස්ස පත්තීති** එතෙසං චතුන්නං සච්චානං දිට්ඨත්තා අරහත්තසඞ්ඛාතස්ස අත්ථස්ස පත්ති, සබ්බදරථපරිළාහවූපසන්තතාය **හදයස්ස සන්තීති**.

7. පඨමමහාපඤ්හසුත්තවණ්ණනා

27. සත්තමෙ **අභිජානාථාති** අභිජානිත්වා පච්චක්ඛං කත්වා විහරථ. **අභිඤ්ඤායාති** අභිජානිත්වා. **ඉධාති** ඉමාය. **ධම්මදෙසනාය වා ධම්මදෙසනන්ති** යදිදං සමණස්ස ගොතමස්ස ධම්මදෙසනාය සද්ධිං අම්හාකං ධම්මදෙසනං, අම්හාකං වා ධම්මදෙසනාය සද්ධිං සමණස්ස ගොතමස්ස ධම්මදෙසනං ආරබ්භ නානාකරණං වුච්චෙථ, තං කිං නාමාති වදන්ති. දුතියපදෙපි එසෙව නයො. ඉති තෙ මජ්ඣෙ භින්නසුවණ්ණං විය සාසනෙන සද්ධිං අත්තනො ලද්ධිං වචනමත්තෙන සමධුරං ඨපයිංසු. **නෙව අභිනන්දිංසූති** ''එවමෙත''න්ති න සම්පටිච්ඡිංසු. **නප්පටික්කොසිංසූති** ''න ඉදං එව''න්ති නප්පටිසෙධෙසුං. කස්මා? තෙ කිර ''තිත්ථියා නාම අන්ධසදිසා ජානිත්වා වා අජානිත්වා වා කථෙය්‍යු''න්ති නාභිනන්දිංසු.

න සම්පායිස්සන්තීති සම්පාදෙත්වා කථෙතුං න සක්ඛිස්සන්ති. **උත්තරි ච විඝාතන්ති** අසම්පාදනතො උත්තරිම්පි දුක්ඛං ආපජ්ජිස්සන්ති. සම්පාදෙත්වා කථෙතුං අසක්කොන්තානඤ්හි දුක්ඛං උප්පජ්ජති. **යථා තං, භික්ඛවෙ, අවිසයස්මින්ති** එත්ථ ච **තන්ති** නිපාතමත්තං. **යථාති** කාරණවචනං, යස්මා අවිසයෙ පඤ්හං පුච්ඡිතා හොන්තීති අත්ථො. **ඉතො වා පන සුත්වාති** ඉතො වා පන මම සාසනතො සුත්වා. ඉතොති තථාගතතොපි තථාගතසාවකතොපි. **ආරාධෙය්‍යාති** පරිතොසෙය්‍ය, අඤ්ඤථා ආරාධනං නාම නත්ථීති දස්සෙති.

එකධම්මෙති එකස්මිං ධම්මෙ. ඉමිනා උද්දෙසො දස්සිතො. පරතො **කතමස්මිං එකධම්මෙති** ඉමිනා පඤ්හො දස්සිතො. **සබ්බෙ සත්තා ආහාරට්ඨිතිකාති** ඉදං පනෙත්ථ වෙය්‍යාකරණං. සෙසෙසුපි එසෙව නයො. **සම්මා නිබ්බින්දමානොති**ආදීසු පන සම්මා හෙතුනා නයෙන නිබ්බිදානුපස්සනාය නිබ්බින්දන්තො උක්කණ්ඨන්තො, විරාගානුපස්සනාය විරජ්ජන්තො, පටිසඞ්ඛානුපස්සනාය මුච්චනස්ස උපායං කත්වා විමුච්චමානො, අධිමොක්ඛවසෙන වා විමුච්චමානො සන්නිට්ඨානං කුරුමානොති අත්ථො. උදයබ්බයෙහි පරිච්ඡින්දිත්වා පුබ්බන්තාපරන්තදස්සනෙන **සම්මා පරියන්තදස්සාවී. සම්මදත්ථං අභිසමෙච්චාති** සම්මා සභාගත්ථං ඤාණෙන අභිසමාගන්ත්වා. **දුක්ඛස්සන්තකරො හොතීති** සකලවට්ටදුක්ඛස්ස පරියන්තං පරිවටුමං කරො හොති.

සබ්බෙ සත්තාති කාමභවාදීසු එකවොකාරභවාදීසු ච සබ්බභවෙසු සබ්බෙ සත්තා. **ආහාරට්ඨිතිකාති** ආහාරතො ඨිති එතෙසන්ති ආහාරට්ඨිතිකා. ඉති සබ්බසත්තානම්පි ඨිතිහෙතු ආහාරො නාම එකො ධම්මො, තස්මිං එකධම්මෙ. නනු ච එවං සන්තෙ යං වුත්තං – ''අසඤ්ඤසත්තා දෙවා අහෙතුකා අනාහාරා අඵස්සකා''තිආදි (විභ. 1017), තං විරුජ්ඣතීති. න විරුජ්ඣති. තෙසඤ්හි ඣානං ආහාරො හොති. එවං සන්තෙපි ''චත්තාරොමෙ, භික්ඛවෙ, ආහාරා''ති (සං. නි. 2.11) ඉදං විරුජ්ඣතීති. ඉදම්පි න විරුජ්ඣති. එතස්මිඤ්හි සුත්තෙ නිප්පරියායෙන ආහාරලක්ඛණා ධම්මා

ආහාරාති වුත්තා, ඉධ පන පරියායෙන පච්චයො ආහාරොති වුත්තො. සබ්බධම්මානඤ්හි පච්චයො ලද්ධුං වට්ටති. සො ච යං යං ඵලං ජනෙති, තං තං ආහරති නාම. තස්මා ආහාරොති වුච්චති. තෙනෙවාහ – ''අවිජ්ජම්පාහං, භික්ඛවෙ, සාහාරං වදාමි, නො අනාහාරං. කො ච, භික්ඛවෙ, අවිජ්ජාය ආහාරො? පඤ්ච නීවරණාතිස්ස වචනීය''න්ති (අ. නි. 10.61). අයං ඉධ අධිප්පෙතො. එතස්මිඤ්හි පච්චයාහාරෙ ගහිතෙ පරියායාහාරොපි නිප්පරියායාහාරොපි සබ්බො ගහිතොව හොති.

තත්ථ අසඤ්ඤීභවෙ පච්චයාහාරො ලබ්භති. අනුප්පන්නෙ හි බුද්ධෙ තිත්ථායතනෙ පබ්බජිතා වායොකසිණෙ පරිකම්මං කත්වා චතුත්ථජ්ඣානං නිබ්බත්තෙත්වා තතො වුට්ඨාය ''ධි චිත්තං, ධි වතෙතං චිත්තං, චිත්තස්ස නාම අභාවොයෙව සාධු. චිත්තඤ්හි නිස්සාය වධබන්ධාදිපච්චයං දුක්ඛං උප්පජ්ජති. චිත්තෙ අසති නත්ථෙත''න්ති ඛන්තිං රුචිං උප්පාදෙත්වා අපරිහීනජ්ඣානා කාලං කත්වා අසඤ්ඤීභවෙ නිබ්බත්තන්ති. යො යස්ස ඉරියාපථො මනුස්සලොකෙ පණිහිතො අහොසි, සො තෙන ඉරියාපථෙන නිබ්බත්තිත්වා චිත්තරූපසදිසො හුත්වා පඤ්ච කප්පසතානි තිට්ඨති. එත්තකං අද්ධානං සයිතො විය හොති. එවරූපානම්පි සත්තානං පච්චයාහාරො ලබ්භති. තෙ හි යං ඣානං භාවෙත්වා නිබ්බත්තා, තදෙව නෙසං පච්චයො හොති. යථා ජියාවෙගෙන ඛිත්තසරො යාව ජියාවෙගො අත්ථි, තාව ගච්ඡති. එවං යාව ඣානපච්චයො අත්ථි, තාව තිට්ඨන්ති. තස්මිං නිට්ඨිතෙ ඛීණවෙගො විය සරො පතන්ති. චවනකාලෙ ච තෙසං සො රූපකායො අන්තරධායති, කාමාවචරසඤ්ඤා උප්පජ්ජති, තෙන සඤ්ඤුප්පාදෙන තෙ දෙවා තම්හා කායා චුතාති පඤ්ඤායන්ති.

යෙ පන තෙ නෙරයිකා නෙව වුට්ඨානඵලූපජීවී, න පුඤ්ඤඵලූපජීවීති වුත්තා, තෙසං කො ආහාරොති? තෙසං කම්මමෙව ආහාරො . කිං පඤ්ච ආහාරා අත්ථීති? පඤ්ච, න පඤ්චාති ඉදං න වත්තබ්බං, නනු ''පච්චයො ආහාරො''ති වුත්තමෙතං. තස්මා යෙන කම්මෙන නිරයෙ නිබ්බත්තන්ති, තදෙව තෙසං ඨිතිපච්චයත්තා ආහාරො හොති. යං සන්ධාය ඉදං වුත්තං – ''න ච තාව කාලං කරොති, යාව න තං පාපකම්මං බ්‍යන්තී හොතී''ති (ම. නි. 3.250, 268; අ. නි. 3.36).

කබළීකාරාහාරං ආරබ්භාපි චෙත්ථ විවාදො න කාතබ්බො. මුඛෙ උප්පජ්ජනඛෙළොපි හි තෙසං ආහාරකිච්චං සාධෙති. ඛෙළො හි නිරයෙ දුක්ඛවෙදනීයො හුත්වා පච්චයො හොති, සග්ගෙ සුඛවෙදනියො. ඉති කාමභවෙ නිප්පරියායෙන චත්තාරො ආහාරා, රූපාරූපභවෙසු ඨපෙත්වා අසඤ්ඤෙ සෙසානං තයො, අසඤ්ඤානඤ්චෙව අවසෙසානඤ්ච පච්චයාහාරොති ඉමිනා ආකාරෙන සබ්බෙ සත්තා ආහාරට්ඨිතිකාති වෙදිතබ්බා. තත්ථ චත්තාරො ආහාරො යො වා පන කොචි පච්චයාහාරො දුක්ඛසච්චං, ආහාරසමුට්ඨාපිකා පුරිමතණ්හා සමුදයසච්චං, උභින්නං අප්පවත්ති නිරොධසච්චං, නිරොධප්පජානනා පඤ්ඤා මග්ගසච්චන්ති එවං චතුසච්චවසෙන සබ්බවාරෙසු යොජනා කාතබ්බා.

8. දුතියමහාපඤ්හසුත්තවණ්ණනා

28. අට්ඨමෙ **කජඞ්ගලායන්ති** එවංනාමකෙ නගරෙ. **කජඞ්ගලාති** කජඞ්ගලාවාසිනො. **මහාපඤ්හෙසූති** මහන්තඅත්ථපරිග්ගාහකෙසු පඤ්හෙසු. **යථා මෙත්ථ ඛායතීති** යථා මෙ එත්ථ උපට්ඨාති. **සම්මා සුභාවිතචිත්තොති** හෙතුනා නයෙන සුට්ඨු භාවිතචිත්තො. **එසො චෙව තස්ස අත්ථොති** කිඤ්චාපි භගවතා ''චත්තාරො ධම්මා''තිආදයො පඤ්හා ''චත්තාරො ආහාරා''තිආදිනා නයෙන විස්සජ්ජිතා, යස්මා පන චතූසු ආහාරෙසු පරිඤ්ඤාතෙසු චත්තාරො සතිපට්ඨානා භාවිතා හොන්ති, තෙසු ච භාවිතෙසු චත්තාරො ආහාරා පරිඤ්ඤාතාව හොන්ති. තස්මා දෙසනාවිලාසෙන බ්‍යඤ්ජනමෙවෙත්ථ නානං, අත්ථො පන එකොයෙව. ඉන්ද්‍රියාදීසුපි එසෙව නයො. තෙන වුත්තං – ''එසො චෙව තස්ස අත්ථො''ති. අත්ථතො හි උභයම්පෙතං මජ්ඣෙ භින්නසුවණ්ණම්ව හොති.

9. පඨමකොසලසුත්තවණ්ණනා

29. නවමෙ **යාවතාති** යත්තකා. **කාසිකොසලාති** කාසිකොසලජනපදා. **අත්ථෙව අඤ්ඤථත්තන්ති** ඨිතස්ස අඤ්ඤථත්තං අත්ථියෙව. **අත්ථි විපරිණාමොති** මරණම්පි අත්ථියෙව. **තස්මිම්පි නිබ්බින්දතීති** තස්මිම්පි සම්පත්තිජාතෙ උක්කණ්ඨති. **අග්ගෙ විරජ්ජතීති** සම්පත්තියා අග්ගෙ කොසලරාජභාවෙ විරජ්ජති. **පගෙව හීනස්මින්ති** පඨමතරංයෙව හීනෙ ඉත්තරමනුස්සානං පඤ්ච කාමගුණජාතෙ.

මනොමයාති ඣානමනෙන නිබ්බත්තා. **බාරාණසෙය්‍යකන්ති** බාරාණසියං උප්පන්නං. තත්ථ කිර කප්පාසොපි මුදු, සුත්තකන්තිකායොපි තන්තවායාපි ඡෙකා, උදකම්පි සුචි සිනිද්ධං. **උභතොභාගවිමට්ඨන්ති** ද්වීසුපි පස්සෙසු මට්ඨං මුදු සිනිද්ධං ඛායති. චතස්සො පටිපදා ලොකියලොකුත්තරමිස්සිකා කථිතා. සඤ්ඤාසු පඨමා කාමාවචරසඤ්ඤා, දුතියා රූපාවචරසඤ්ඤා, තතියා ලොකුත්තරසඤ්ඤා, චතුත්ථා ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසඤ්ඤා. යස්මා පන සා සඤ්ඤා අග්ගාති ආගතා, තතො පරං සඤ්ඤාපඤ්ඤත්ති නාම නත්ථි, තස්මා අග්ගන්ති වුත්තා.

බාහිරකානන්ති සාසනතො බහිද්ධා පවත්තානං. **නො චස්සං නො ච මෙ සියාති** සචෙ අහං අතීතෙ න භවිස්සං, එතරහිපි මෙ අයං අත්තභාවො න සියා. **න භවිස්සාමි න මෙ භවිස්සතීති** සචෙපි අනාගතෙ න භවිස්සාමි, න ච මෙ

කිඤ්චි පලිබොධජාතං භවිස්සති. **අග්ගෙ විරජ්ජතීති** උච්ඡෙදදිට්ඨියං විරජ්ජති. උච්ඡෙදදිට්ඨි හි ඉධ නිබ්බානස්ස සන්තතාය අග්ගන්ති ජාතා.

පරමත්ථවිසුද්ධින්ති උත්තමත්ථවිසුද්ධිං. නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපත්තියා එතං අධිවචනං. ආකිඤ්චඤ්ඤායතනඤ්හි විපස්සනාපදට්ඨානත්තා අග්ගං නාම ජාතං, නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනං දීඝායුකත්තා. **පරමදිට්ඨධම්මනිබ්බානන්ති** ඉමස්මිඤ්ඤෙව අත්තභාවෙ පරමනිබ්බානං. **අනුපාදා විමොක්ඛොති** චතූහි උපාදානෙහි අග්ගහෙත්වා චිත්තස්ස විමොක්ඛො. අරහත්තස්සෙතං නාමං. **පරිඤ්ඤන්ති** සමතික්කමං. තත්ථ භගවා පඨමජ්ඣානෙන කාමානං පරිඤ්ඤං පඤ්ඤාපෙති, අරූපාවචරෙහි රූපානං පරිඤ්ඤං පඤ්ඤාපෙති, අනුපාදානිබ්බානෙන වෙදනානං පරිඤ්ඤං පඤ්ඤාපෙති. නිබ්බානඤ්හි සබ්බවෙදයිතප්පහානත්තා වෙදනානං පරිඤ්ඤා නාම. **අනුපාදාපරිනිබ්බානන්ති** අපච්චයපරිනිබ්බානං. ඉදං පන සුත්තං කථෙන්තො භගවා අනභිරතිපීළිතානි පඤ්ච භික්ඛුසතානි දිස්වා තෙසං අනභිරතිවිනොදනත්ථං කථෙසි. තෙපි අනභිරතිං විනොදෙත්වා දෙසනානුසාරෙන ඤාණං පෙසෙත්වා සොතාපන්නා හුත්වා අපරභාගෙ විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අරහත්තං පාපුණිංසූති.

10. දුතියකොසලසුත්තවණ්ණනා

30. දසමෙ **උය්‍යොධිකා නිවත්තො හොතීති** යුද්ධතො නිවත්තො හොති. **ලද්ධාධිප්පායොති** මහාකොසලරඤ්ඤා කිර බිම්බිසාරස්ස ධීතරං දෙන්තෙන ද්වින්නං රජ්ජානං අන්තරෙ සතසහස්සුට්ඨානො කාසිගාමො නාම ධීතු දින්නො . අජාතසත්තුනා පිතරි මාරිතෙ මාතාපිස්ස රඤ්ඤො වියොගසොකෙන නචිරස්සෙව මතා. තතො රාජා පසෙනදිකොසලො ''අජාතසත්තුනා මාතාපිතරො මාරිතා, මම පිතු සන්තකො ගාමො''ති තස්සත්ථාය අට්ටං කරොති, අජාතසත්තුපි ''මම මාතු සන්තකො''ති තස්ස ගාමස්සත්ථාය. ද්වෙපි මාතුලභාගිනෙය්‍යා චතුරඞ්ගිනිං සෙනං සන්නය්හිත්වා යුජ්ඣිංසු. තත්ථ පසෙනදිකොසලො ද්වෙ වාරෙ අජාතසත්තුනා පරාජිතො නගරමෙව පාවිසි. තතියවාරෙ ''කථං නු ඛො මෙ ජයො භවෙය්‍යා''ති උපස්සුතිවසෙන යුජ්ඣිතබ්බාකාරං ඤත්වා බ්‍යූහං රචයිත්වා උභොහි පස්සෙහි පරික්ඛිපිත්වා අජාතසත්තුං ගණ්හි. තාවදෙව ජයාධිප්පායස්ස ලද්ධත්තා ලද්ධාධිප්පායො නාම අහොසි.

යෙන ආරාමො තෙන පායාසීති බහිනගරෙ ජයඛන්ධාවාරං නිවෙසෙත්වා ''යාව නගරං අලඞ්කරොන්ති, තාව දසබලං වන්දිස්සාමි. නගරං පවිට්ඨකාලතො පට්ඨාය හි පපඤ්චො හොතී''ති අමච්චගණපරිවුතො යෙනාරාමො තෙන පායාසි, ආරාමං පාවිසි. කස්මිං කාලෙ පාවිසීති? පිණ්ඩපාතප්පටික්කන්තානං භික්ඛූනං ඔවාදං දත්වා සම්මාසම්බුද්ධෙ ගන්ධකුටිං පවිට්ඨෙ භික්ඛුසඞ්ඝෙ ච ඔවාදං සම්පටිච්ඡිත්වා අත්තනො අත්තනො රත්තිට්ඨානදිවාට්ඨානානි ගතෙ. **චඞ්කමන්තීති** කස්මිං සමයෙ චඞ්කමන්ති? පණීතභොජනපච්චයස්ස ථිනමිද්ධස්ස විනොදනත්ථං, දිවා පධානිකා වා තෙ. තාදිසානඤ්හි පච්ඡාභත්තං චඞ්කමිත්වා න්හත්වා සරීරං උතුං ගාහාපෙත්වා නිසජ්ජ සමණධම්මං කරොන්තානං චිත්තං එකග්ගං හොති. **යෙ තෙ භික්ඛූති** සො කිර ''කහං සත්ථා කහං සුගතොති පරිවෙණෙන පරිවෙණං ආගන්ත්වා පුච්ඡිත්වාව පවිසිස්සාමී''ති විලොකෙන්තො අරඤ්ඤහත්ථී විය මහාචඞ්කමෙ චඞ්කමමානෙ පංසුකූලිකෙ භික්ඛූ දිස්වා තෙසං සන්තිකං අගමාසි. තං සන්ධායෙතං වුත්තං. **දස්සනකාමාති** පස්සිතුකාමා. **විහාරොති** ගන්ධකුටිං සන්ධාය ආහංසු. **අතරමානොති** අතුරිතො, සණිකං පදපමාණට්ඨානෙ පදං නික්ඛිපන්තො වත්තං කත්වා සුසම්මට්ඨං මුත්තජාලසින්දුවාරසදිසං වාලුකං අවිනාසෙන්තොති අත්ථො. **ආලින්දන්ති** පමුඛං. **අග්ගළන්ති** කවාටං. **උක්කාසිත්වාති** උක්කාසිතසද්දං කත්වා. **ආකොටෙහීති** අග්ගනඛෙන ඊසකං කුඤ්චිකාඡිද්දසමීපෙ කොටෙහීති වුත්තං හොති. ද්වාරං කිර අතිඋපරි අමනුස්සා, අතිහෙට්ඨා දීඝජාතිකා කොටෙන්ති. තථා අකොටෙත්වා මජ්ඣෙ ඡිද්දසමීපෙ කොටෙතබ්බන්ති ඉදං ද්වාරකොටනවත්තන්ති වදන්ති. **විවරි භගවා ද්වාරන්ති** න භගවා උට්ඨාය ද්වාරං විවරති, විවරතූති පන හත්ථං පසාරෙති. තතො ''භගවා තුම්හෙහි අනෙකකප්පකොටීසු දානං දදමානෙහි න සහත්ථා ද්වාරවිවරණකම්මං කත''න්ති සයමෙව ද්වාරං විවටං. තං පන යස්මා භගවතො මනෙන විවටං, තස්මා ''විවරි භගවා ද්වාර''න්ති වත්තුං වට්ටති.

මෙත්තූපහාරන්ති මෙත්තාසම්පයුත්තං කායිකවාචසිකඋපහාරං. **කතඤ්ඤුතන්ති** අයඤ්හි රාජා පුබ්බෙ ථූලසරීරො අහොසි, දොණපාකං භුඤ්ජති. අථස්ස භගවා දිවසෙ දිවසෙ ථොකං ථොකං හාපනත්ථාය –

''මනුජස්ස සදා සතීමතො,
මත්තං ජානතො ලද්ධභොජනෙ;
තනුකස්ස භවන්ති වෙදනා,
සණිකං ජීරති ආයුපාලය''න්ති. (සං. නි. 1.124) –

ඉමං ඔවාදං අදාසි. සො ඉමස්මිං ඔවාදෙ ඨත්වා දිවසෙ දිවසෙ ථොකං ථොකං හාපෙත්වා අනුක්කමෙන නාළිකොදනපරමතාය සණ්ඨාසි, ගත්තානිපිස්ස තනූනි ථිරානි ජාතානි. තං භගවතා කතං උපකාරං සන්ධාය ''කතඤ්ඤුතං ඛො අහං, භන්තෙ, කතවෙදිතං සම්පස්සමානො''ති ආහ. **අරියෙ ඤායෙති** සහවිපස්සනකෙ මග්ගෙ. **වුද්ධසීලොති** වඩ්ඪිතසීලො. **අරියසීලොති** අපොථුජ්ජනිකෙහි සීලෙහි සමන්නාගතො. **කුසලසීලොති** අනවජ්ජෙහි සීලෙහි සමන්නාගතො. **ආරඤ්ඤකොති** ජායමානොපි අරඤ්ඤෙ ජාතො, අභිසම්බුජ්ඣමානොපි අරඤ්ඤෙ

අභිසම්බුද්ධො, දෙවවිමානකප්පාය ගන්ධකුටියා වසන්තොපි අරඤ්ඤෙයෙව වසීති දස්සෙන්තො එවමාහ. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

මහාවග්ගො තතියො.

4. උපාලිවග්ගො

1. උපාලිසුත්තවණ්ණනා

31. චතුත්ථස්ස පඨමෙ **සඞ්ඝසුට්ඨුතායාති**ආදීසු සඞ්ඝසුට්ඨුතා නාම සඞ්ඝස්ස සුට්ඨුභාවො, ‘‘සුට්ඨු දෙවා’’ති ආගතට්ඨානෙ විය ‘‘සුට්ඨු, භන්තෙ’’ති වචනසම්පටිච්ඡනභාවො. යො ච තථාගතස්ස වචනං සම්පටිච්ඡති, තස්ස තං දීඝරත්තං හිතාය සුඛාය සංවත්තති. තස්මා සඞ්ඝස්ස ‘‘සුට්ඨු, භන්තෙ’’ති වචනසම්පටිච්ඡනත්ථං පඤ්ඤත්තං, අසම්පටිච්ඡනෙ ආදීනවං, සම්පටිච්ඡනෙ ආනිසංසං දස්සෙත්වා, න බලක්කාරෙන අභිභවිත්වාති එතමත්ථං ආවිකරොන්තො ආහ – **සඞ්ඝසුට්ඨුතායාති**. **සඞ්ඝඵාසුතායාති** සඞ්ඝස්ස ඵාසුභාවාය, සහජීවිතාය සුඛවිහාරත්ථායාති අත්ථො.

දුම්මඞ්කූනං පුග්ගලානං නිග්ගහායාති දුම්මඞ්කූනාම දුස්සීලපුග්ගලා, යෙ මඞ්කුතං ආපාදියමානාපි දුක්ඛෙන ආපජ්ජන්ති, වීතික්කමං කරොන්තා වා කත්වා වා න ලජ්ජන්ති, තෙසං නිග්ගහත්ථාය. තෙ හි සික්ඛාපදෙ අසති ‘‘කිං තුම්හෙහි දිට්ඨං, කිං සුතං, කිං අම්හෙහි කතං, කතමස්මිං වත්ථුස්මිං කතමං ආපත්තිං රොපෙත්වා අම්හෙ නිග්ගණ්හථා’’ති සඞ්ඝං විහෙඨෙය්‍යුං. සික්ඛාපදෙ පන සති තෙ සඞ්ඝො සික්ඛාපදං දස්සෙත්වා සහ ධම්මෙන නිග්ගහෙස්සති. තෙන වුත්තං – ‘‘දුම්මඞ්කූනං පුග්ගලානං නිග්ගහායා’’ති.

පෙසලානන්ති පියසීලානං භික්ඛූනං ඵාසුවිහාරත්ථාය. පියසීලා හි භික්ඛූ කත්තබ්බාකත්තබ්බං සාවජ්ජානවජ්ජං වෙලං මරියාදඤ්ච අජානන්තා සික්ඛාත්තයපාරිපූරියා ඝටමානා කිලමන්ති, තෙ පන සාවජ්ජානවජ්ජං වෙලං මරියාදඤ්ච ඤත්වා සික්ඛාපාරිපූරියා ඝටමානා න කිලමන්ති. තෙන තෙසං සික්ඛාපදපඤ්ඤාපනං ඵාසුවිහාරාය සංවත්තතියෙව. යො වා දුම්මඞ්කූනං පුග්ගලානං නිග්ගහො, ස්වෙව තෙසං ඵාසුවිහාරො. දුස්සීලපුග්ගලෙ නිස්සාය හි උපොසථප්පවාරණා න තිට්ඨන්ති, සඞ්ඝකම්මානි නප්පවත්තන්ති, සාමග්ගී න හොති, භික්ඛූ අනෙකග්ගා උද්දෙසාදීසු අනුයුඤ්ජිතුං න සක්කොන්ති. දුස්සීලෙසු පන නිග්ගහිතෙසු සබ්බොපි අයං උපද්දවො න හොති, තතො පෙසලා භික්ඛූ ඵාසු විහරන්ති. එවං ‘‘පෙසලානං භික්ඛූනං ඵාසුවිහාරායා’’ති එත්ථ ද්විධා අත්ථො වෙදිතබ්බො.

දිට්ඨධම්මිකානං ආසවානං සංවරායාති දිට්ඨධම්මිකා ආසවා නාම අසංවරෙ ඨිතෙන තස්මිංයෙව අත්තභාවෙ පත්තබ්බා පාණිප්පහාරදණ්ඩප්පහාරසත්ථප්පහාරහත්ථච්ඡෙදපාදච්ඡෙදඅකිත්තිඅයසවිප්පටිසාරාදයො දුක්ඛවිසෙසා, තෙසං සංවරාය පිදහනාය ආගමනමග්ගථකනායාති අත්ථො. **සම්පරායිකානන්ති** සම්පරායිකා ආසවා නාම අසංවරෙ ඨිතෙන කතපාපකම්මමූලකා සම්පරායෙ නරකාදීසු පත්තබ්බා දුක්ඛවිසෙසා, තෙසං පටිඝාතත්ථාය වූපසමත්ථාය.

අප්පසන්නානන්ති සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තියා හි සති සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තිං ඤත්වා වා, යථාපඤ්ඤත්තං පටිපජ්ජමානෙ භික්ඛූ දිස්වා වා, යෙපි අප්පසන්නා පණ්ඩිතමනුස්සා, තෙ ‘‘යානි වත ලොකෙ මහාජනස්ස රජ්ජනදුස්සනමුය්හනට්ඨානානි, තෙහි ඉමෙ සමණා ආරකා විරතා විහරන්ති, දුක්කරං වත කරොන්තී’’ති පසාදං ආපජ්ජන්ති විනයපිටකපොත්ථකං දිස්වා මිච්ඡාදිට්ඨිකතවෙදිබ්‍රාහ්මණා විය. තෙන වුත්තං – ‘‘අප්පසන්නානං පසාදායා’’ති.

පසන්නානන්ති යෙපි සාසනෙ පසන්නා කුලපුත්තා, තෙපි සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තිං වා ඤත්වා, යථාපඤ්ඤත්තං පටිපජ්ජමානෙ භික්ඛූ වා දිස්වා ‘‘අහො අය්‍යා දුක්කරං කරොන්ති, යෙ යාවජීවං එකභත්තා විනයසංවරං පාලෙන්තී’’ති භියො භියො පසීදන්ති. තෙන වුත්තං – ‘‘පසන්නානං භියොභාවායා’’ති.

සද්ධම්මට්ඨිතියාති තිවිධො සද්ධම්මො පරියත්තිසද්ධම්මො පටිපත්තිසද්ධම්මො අධිගමසද්ධම්මොති. තත්ථ සකලම්පි බුද්ධවචනං පරියත්තිසද්ධම්මො නාම. තෙරස ධුතගුණා චාරිත්තවාරිත්තසීලසමාධිවිපස්සනාති අයං පටිපත්තිසද්ධම්මො නාම. නවලොකුත්තරධම්මො අධිගමසද්ධම්මො නාම. සො සබ්බොපි යස්මා සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තියා සති භික්ඛූ සික්ඛාපදඤ්ච තස්ස විභඞ්ගඤ්ච තදත්ථජොතනත්ථං අඤ්ඤඤ්ච බුද්ධවචනං පරියාපුණන්ති, යථාපඤ්ඤත්තඤ්ච පටිපජ්ජමානා පටිපත්තිං පූරෙත්වා පටිපත්තියා අධිගන්තබ්බං ලොකුත්තරධම්මං අධිගච්ඡන්ති, තස්මා සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තියා සද්ධම්මො චිරට්ඨිතිකො හොති. තෙන වුත්තං – ‘‘සද්ධම්මට්ඨිතියා’’ති.

විනයානුග්ගහායාති සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තියා සති සංවරවිනයො, පහානවිනයො, සමථවිනයො, පඤ්ඤත්තිවිනයොති චතුබ්බිධො විනයො අනුග්ගහිතො හොති සූපත්ථම්භිතො. තෙන වුත්තං – ‘‘විනයානුග්ගහායා’’ති.

2. පාතිමොක්ඛට්ඨපනාසුත්තවණ්ණනා

32. දුතියෙ **පාරාජිකොති** පාරාජිකාපත්තිං ආපන්නො. **පාරාජිකකථා විප්පකතා හොතීති** ‘‘අසුකපුග්ගලො පාරාජිකං ආපන්නො නු ඛො නො’’ති එවං කථා ආරභිත්වා අනිට්ඨාපිතා හොති. එස නයො සබ්බත්ථ.

3. උබ්බාහිකාසුත්තවණ්ණනා

33. තතියෙ **උබ්බාහිකායා**ති සම්පත්තඅධිකරණං වූපසමෙතුං සඞ්ඝතො උබ්බාහිත්වා උද්ධරිත්වා ගහණත්ථාය. **විනයෙ ඛො පන ඨිතො හොතී**ති විනයලක්ඛණෙ පතිට්ඨිතො හොති. **අසංහීරො**ති න අඤ්ඤස්ස වචනමත්තෙනෙව අත්තනො ලද්ධිං විස්සජ්ජෙති. **පටිබලො**ති කායබලෙනපි ඤාණබලෙනපි සමන්නාගතො. **සඤ්ඤාපෙතු**න්ති ජානාපෙතුං. **පඤ්ඤාපෙතු**න්ති සම්පජානාපෙතුං. **නිජ්ඣාපෙතු**න්ති ඔලොකාපෙතුං. **පෙක්ඛතු**න්ති පස්සාපෙතුං. **පසාදෙතු**න්ති සඤ්ජාතපසාදං කාතුං. **අධිකරණ**න්ති විවාදාධිකරණාදිචතුබ්බිධං. **අධිකරණසමුදය**න්ති විවාදමූලාදිකං අධිකරණකාරකං. **අධිකරණනිරොධ**න්ති අධිකරණානං වූපසමං. **අධිකරණනිරොධගාමිනිං පටිපද**න්ති සත්තවිධඅධිකරණසමථං.

4. උපසම්පදාසුත්තවණ්ණනා

34. චතුත්ථෙ **අනභිරති**න්ති උක්කණ්ඨිතභාවං. **වූපකාසෙතු**න්ති විනෙතුං. **අධිසීලෙ**ති උත්තමසීලෙ. **චිත්තපඤ්ඤා**සුපි එසෙව නයො.

7. සඞ්ඝභෙදසුත්තවණ්ණනා

37. සත්තමෙ **වත්ථූහී**ති කාරණෙහි. **අවකස්සන්තී**ති පරිසං ආකඩ්ඪන්ති විජටෙන්ති එකමන්තං උස්සාරෙන්ති. **අපකස්සන්තී**ති අතිවිය ආකඩ්ඪන්ති, යථා විසංසට්ඨා හොන්ති, එවං කරොන්ති. **ආවෙනි කම්මානි කරොන්තී**ති විසුං සඞ්ඝකම්මානි කරොන්ති.

9-10. ආනන්දසුත්තද්වයවණ්ණනා

39-40. නවමෙ **කප්පට්ඨික**න්ති ආයුකප්පං නිරයම්හි ඨිතිකාරණං. **කිබ්බිසං පසවතී**ති පාපං පටිලභති. **ආපායිකො**ති අපායගමනීයො. **නෙරයිකො**ති නිරයෙ නිබ්බත්තනකො. **වග්ගරතො**ති භෙදරතො. **යොගක්ඛෙමා පධංසතී**ති යොගෙහි ඛෙමතො අරහත්තතො ධංසති විගච්ඡති. දසමෙ **අනුග්ගහො**ති අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස සඞ්ගහානුග්ගහො. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

උපාලිවග්ගො චතුත්ථො.

5. අක්කොසවග්ගො

4. කුසිනාරසුත්තවණ්ණනා

44. පඤ්චමස්ස චතුත්ථෙ **කුසිනාරායන්ති** එවංනාමකෙ නගරෙ. දෙවතානං අත්ථාය බලිං හරන්ති එත්ථාති **බලිහරණො,** තස්මිං බලිහරණෙ. **අච්ඡිද්දෙන අප්පටිමංසෙනා**තිආදීසු යෙන කෙනචිදෙව පහටො වා හොති, වෙජ්ජකම්මාදීනි වා කතානි, තස්ස කායසමාචාරො උපචිකාදීහි ඛායිතතාලපණ්ණං විය ඡිද්දො ච, පටිමසිතුං යත්ථ කත්ථචි ගහෙත්වා ආකඩ්ඪිතුං සක්කුණෙය්‍යතාය පටිමංසො ච හොති, විපරීතො අච්ඡිද්දො අප්පටිමංසො නාම. වචීසමාචාරො පන මුසාවාදඔමසවාදපෙසුඤ්ඤඅමූලකානුද්ධංසනාදීහි ඡිද්දො සප්පටිමංසො ච හොති, විපරීතො අච්ඡිද්දො අප්පටිමංසො. **මෙත්තං නු ඛො මෙ චිත්තන්ති** පලිබොධං ඡින්දිත්වා කම්මට්ඨානභාවනානුයොගෙන අධිගතං මෙ මෙත්තචිත්තං. **අනාඝාතන්ති** ආඝාතවිරහිතං, වික්ඛම්භනෙන විහතාඝාතන්ති අත්ථො. **කත්ථ වුත්තන්ති** ඉදං සික්ඛාපදං කිස්මිං නගරෙ වුත්තං.

කාලෙන වක්ඛාමීතිආදීසු එකො එකං ඔකාසං කාරෙත්වා චොදෙන්තො **කාලෙන වදති** නාම. සඞ්ඝමජ්ඣෙ වා ගණමජ්ඣෙ වා සලාකග්ගයාගග්ගවිතක්කමාළකභික්ඛාචාරමග්ගආසනසාලාදීසු වා උපට්ඨාකෙහි පරිවාරිතක්ඛණෙ වා චොදෙන්තො **අකාලෙන වදති** නාම. තච්ඡෙන වදන්තො **භූතෙන වදති** නාම. ‘‘දහරමහල්ලකපරිසාවචරකපංසුකූලිකධම්මකථිකපතිරූපං තව ඉද’’න්ති වදන්තො **ඵරුසෙන වදති** නාම. කාරණනිස්සිතං පන කත්වා, ‘‘භන්තෙ මහල්ලකත්ථ, පරිසාවචරකත්ථ, පංසුකූලිකත්ථ, ධම්මකථිකත්ථපතිරූපං තුම්හාකමිද’’න්ති වදන්තො **සණ්හෙන වදති** නාම. කාරණනිස්සිතං කත්වා වදන්තො **අත්ථසංහිතෙන වදති** නාම. **මෙත්තචිත්තො වක්ඛාමි නො දොසන්තරොති** මෙත්තචිත්තං පච්චුපට්ඨපෙත්වා වක්ඛාමි, න දුට්ඨචිත්තො හුත්වා.

5. රාජන්තෙපුරප්පවෙසනසුත්තවණ්ණනා

45. පඤ්චමෙ **කතං වා කරිස්සන්ති** වාති මෙථුනවීතික්කමං කරිංසු වා කරිස්සන්ති වා. **රතනන්ති** මණිරතනාදීසු යංකිඤ්චි. **පත්ථෙතීති** මාරෙතුං ඉච්ඡති. **හත්ථිසම්බාධන්ති** හත්ථීහි සම්බාධං . හත්ථිසම්මද්දන්ති වා පාඨො, තස්සත්ථො – හත්ථීහි සම්මද්දො එත්ථාති හත්ථිසම්මද්දං. සෙසෙසුපි එසෙව නයො. **රජනීයානි රූපසද්දගන්ධරසඵොට්ඨබ්බානීති** එතානි රාගජනකානි රූපාදීනි තත්ථ පරිපූරානි හොන්ති.

6. සක්කසුත්තවණ්ණනා

46. ඡට්ඨෙ **සොකසභයෙති** සොකෙන සභයෙ. සොකභයෙති වා පාඨො, අයමෙවත්ථො. දුතියපදෙපි එසෙව නයො. **යෙන කෙනචි කම්මට්ඨානෙනාති** කසිවණිජ්ජාදිකම්මෙසු යෙන කෙනචි කම්මෙන. **අනාපජ්ජ අකුසලන්ති** කිඤ්චි අකුසලං අනාපජ්ජිත්වා. **නිබ්බිසෙය්‍යාති** උප්පාදෙය්‍ය ආචිනෙය්‍ය. **දක්ඛොති** ඡෙකො. **උට්ඨානසම්පන්නොති** උට්ඨානවීරියෙන සමන්නාගතො. **අලං වචනායාති** යුත්තො වචනාය. **එකන්තසුඛප්පටිසංවෙදී විහරෙය්‍යාති** එකන්තමෙව කායිකචෙතසිකසුඛං ඤාණෙන පටිසංවෙදෙන්තො විහරෙය්‍ය. **අනිච්චාති** හුත්වා අභාවතො. **තුච්ඡාති** සාරරහිතා. **මුසාති** නිච්චසුභසුඛා විය ඛායමානාපි තථා න හොන්තීති මුසා. **මොසධම්මාති** නස්සනසභාවා. තස්මා තෙ පටිච්ච දුක්ඛං උප්පජ්ජතීති සන්දස්සෙති. **ඉධ පන වොති** එත්ථ **වො** ති නිපාතමත්තං. **අපණ්ණකං වා සොතාපන්නොති** අවිරාධිතං එකංසෙන සොතාපන්නො වා හොති. සොපි ඣානං නිබ්බත්තෙති, බ්‍රහ්මලොකං වා ගන්ත්වා ඡසු වා කාමසග්ගෙසු එකන්තසුඛප්පටිසංවෙදී හුත්වා විහරෙය්‍ය. ඉමස්මිං සුත්තෙ සත්ථා අට්ඨඞ්ගුපොසථස්ස ගුණං කථෙසි.

7. මහාලිසුත්තවණ්ණනා

47. සත්තමෙ **මිච්ඡාපණිහිතන්ති** මිච්ඡා ඨපිතං. **අධම්මචරියාවිසමචරියාති** අකුසලකම්මපථවසෙන අධම්මචරියසඞ්ඛාතා විසමචරියා. කුසලකම්මපථවසෙන ඉතරා වෙදිතබ්බා. එවමිධ වට්ටමෙව කථිතං.

8. පබ්බජිතඅභිණ්හසුත්තවණ්ණනා

48. අට්ඨමෙ **පබ්බජිතෙනාති** සරාවාසං පහාය සාසනෙ පබ්බජ්ජං උපගතෙන. **අභිණ්හන්ති** අභික්ඛණං පුනප්පුනං, **පච්චවෙක්ඛිතබ්බා** ඔලොකෙතබ්බා සල්ලක්ඛෙතබ්බා. **වෙවණ්ණියන්ති** විවණ්ණභාවං. තං පනෙතං වෙවණ්ණියං දුවිධං හොති සරීරවෙවණ්ණියං පරික්ඛාරවෙවණ්ණියඤ්ච. තත්ථ කෙසමස්සුඔරොපනෙන සරීරවෙවණ්ණියං වෙදිතබ්බං. පුබ්බෙ පන නානාවිරාගානි සුඛුමවත්ථානි නිවාසෙත්වාපි නානග්ගරසභොජනං සුවණ්ණරජතභාජනෙසු භුඤ්ජිත්වාපි සිරිගබ්භෙ වරසයනාසනෙසු නිපජ්ජිත්වාපි නිසීදිත්වාපි සප්පිනවනීතාදීහි භෙසජ්ජං කත්වාපි පබ්බජිතකාලතො පට්ඨාය ඡින්නසඞ්ඝටිතකසාවරසපීතානි වත්ථානි නිවාසෙතබ්බානි, අයපත්තෙ වා මත්තිකපත්තෙ වා මිස්සකොදනො භුඤ්ජිතබ්බො, රුක්ඛමූලාදිසෙනාසනෙ මුඤ්ජතිණසන්ථරණාදීසු නිපජ්ජිතබ්බං ,

චම්මඛණ්ඩතට්ටිකාදීසු නිසීදිතබ්බං, පූතිමුත්තාදීහි භෙසජ්ජං කත්තබ්බං හොති. එවමෙත්ථ පරික්ඛාරවෙවණ්ණියං වෙදිතබ්බං. එවං පච්චවෙක්ඛතො කොපො ච මානො ච පහීයති.

පරපටිබද්ධා මෙ ජීවිකාති මය්හං පරෙසු පටිබද්ධා පරායත්තා චතුපච්චයජීවිකාති. එවං පච්චවෙක්ඛතො හි ආජීවො පරිසුජ්ඣති, පිණ්ඩපාතො ච අපචිතො හොති, චතූසු පච්චයෙසු අපච්චවෙක්ඛිතපරිභොගො නාම න හොති. **අඤ්ඤො මෙ ආකප්පො කරණීයොති** යො ගිහීනං උරං අභිනීහරිත්වා ගීවං පග්ගහෙත්වා ලලිතෙනාකාරෙන අනියතපදවීතිහාරෙන ගමනාකප්පො හොති, තතො අඤ්ඤොව ආකප්පො මයා කරණීයො, සන්තින්ද්‍රියෙන සන්තමානසෙන යුගමත්තදස්සිනා විසමට්ඨානෙ උදකසකටෙනෙව මන්දමිතපදවීතිහාරෙන හුත්වා ගන්තබ්බන්ති පච්චවෙක්ඛිතබ්බං. එවං පච්චවෙක්ඛතො හි ඉරියාපථො සාරුප්පො හොති, තිස්සො සික්ඛා පරිපූරෙන්ති. **කච්චිනුඛොති** සලක්ඛණෙ නිපාතසමුදායො. **අත්තාති** චිත්තං. **සීලතො න උපවදතීති** අපරිසුද්ධං තෙ සීලන්ති සීලපච්චයො න උපවදති. එවං පච්චවෙක්ඛතො හි අජ්ඣත්තං හිරී සමුට්ඨාති, සා තීසු ද්වාරෙසු සංවරං සාධෙති, තීසු ද්වාරෙසු සංවරො චතුපාරිසුද්ධිසීලං හොති, චතුපාරිසුද්ධිසීලෙ ඨිතො විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අරහත්තං ගණ්හාති. **අනුවිච්ච විඤ්ඤූ සබ්‍රහ්මචාරීති** පණ්ඩිතා සබ්‍රහ්මචාරිනො අනුවිචාරෙත්වා. එවං පච්චවෙක්ඛතො හි බහිද්ධා ඔත්තප්පං සණ්ඨාති, තං තීසු ද්වාරෙසු සංවරං සාධෙතීති අනන්තරනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

නානාභාවො විනාභාවොති ජාතියා නානාභාවො, මරණෙන විනාභාවො. එවං පච්චවෙක්ඛතො හි තීසු ද්වාරෙසු අසංවුතාකාරො නාම න හොති, මරණස්සති සූපට්ඨිතා හොති. **කම්මස්සකොම්හීති**ආදීසු කම්මං මය්හං සකං අත්තනො සන්තකන්ති **කම්මස්සකා**. කම්මෙන දාතබ්බං ඵලං දායං, කම්මස්ස දායං කම්මදායං, තං ආදියාමීති **කම්මදායාදො**. කම්මං මය්හං යොනි කාරණන්ති **කම්මයොනි**. කම්මං මය්හං බන්ධු ඤාතකොති **කම්මබන්ධු**. කම්මං මය්හං පටිසරණං පතිට්ඨාති **කම්මපටිසරණො. තස්ස දායාදො භවිස්සාමීති** තස්ස කම්මස්ස දායාදො තෙන දින්නඵලං පටිග්ගාහකො භවිස්සාමි. එවං කම්මස්සකතං පන පච්චවෙක්ඛතො පාපකරණං නාම න හොති. **කථංභූතස්ස මෙ රත්තින්දිවා වීතිවත්තන්තීති** කින්නු ඛො මෙ වත්තප්පටිපත්තිං කරොන්තස්ස, උදාහු අකරොන්තස්ස, බුද්ධවචනං සජ්ඣායන්තස්ස, උදාහු අසජ්ඣායන්තස්ස, යොනිසොමනසිකාරෙ කම්මං කරොන්තස්ස, උදාහු අකරොන්තස්සාති කථංභූතස්ස මෙ රත්තින්දිවා වීතිවත්තන්ති, පරිවත්තන්තීති අත්ථො. එවං පච්චවෙක්ඛතො හි අප්පමාදො පරිපූරති.

සුඤ්ඤාගාරෙ අභිරමාමීති විවිත්තොකාසෙ සබ්බිරියාපථෙසු එකකොව හුත්වා කච්චි නු ඛො අභිරමාමීති අත්ථො. එවං පච්චවෙක්ඛතො කායවිවෙකො පරිපූරති. **උත්තරිමනුස්සධම්මොති** උත්තරිමනුස්සානං උක්කට්ඨමනුස්සභූතානං ඣායීනඤ්චෙව අරියානඤ්ච ඣානාදිධම්මො, දසකුසලකම්මපථසඞ්ඛාතමනුස්සධම්මතො වා උත්තරිතරො විසිට්ඨතරො ධම්මො මෙ මම සන්තානෙ අත්ථි නු ඛො, සන්ති නු ඛොති අත්ථො. **අලමරියඤාණදස්සනවිසෙසොති** මහග්ගතලොකුත්තරපඤ්ඤා පජානනට්ඨෙන ඤාණං, චක්ඛුනා දිට්ඨමිව ධම්මං පච්චක්ඛකරණතො දස්සනට්ඨෙන දස්සනන්ති ඤාණදස්සනං, අරියං විසුද්ධං උත්තමං ඤාණදස්සනන්ති අරියඤාණදස්සනං, අලං පරියත්තකං කිලෙසවිද්ධංසනසමත්ථං අරියඤාණදස්සනමෙත්ථ, අස්ස වාති අලමරියඤාණදස්සනො, ඣානාදිභෙදො උත්තරිමනුස්සධම්මො අලමරියඤාණදස්සනො ච සො විසෙසො චාති **අලමරියඤාණදස්සනවිසෙසො**. අථ වා තමෙව කිලෙසවිද්ධංසනසමත්ථං විසුද්ධං ඤාණදස්සනමෙව විසෙසොති අලමරියඤාණදස්සනවිසෙසො වා. **අධිගතොති** පටිලද්ධො මෙ අත්ථි නු ඛො. **සොහන්ති** පටිලද්ධවිසෙසො සො අහං. **පච්ඡිමෙ කාලෙති** මරණමඤ්චෙ නිපන්නකාලෙ. **පුට්ඨොති** සබ්‍රහ්මචාරීහි අධිගතගුණවිසෙසං පුච්ඡිතො. **න මඞ්කු භවිස්සාමීති** පතිතක්ඛන්ධො නිත්තෙජො න භෙස්සාමීති. එවං පච්චවෙක්ඛන්තස්ස හි මොඝකාලකිරියා නාම න හොති.

9-10. සරීරට්ඨධම්මසුත්තාදිවණ්ණනා

49-50. නවමෙ **පොනොබ්භවිකොති** පුනබ්භවනිබ්බත්තකො. **භවසඞ්ඛාරොති** භවසඞ්ඛරණකම්මං. ඉමස්මිං සුත්තෙ වට්ටමෙව කථිතං. දසමෙ සීලබාහුසච්චවීරියසතිපඤ්ඤා ලොකියලොකුත්තරාමිස්සිකා කථිතා. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

අක්කොසවග්ගො පඤ්චමො.

පඨමපණ්ණාසකං නිට්ඨිතං.

2. දුතියපණ්ණාසකං

(6) 1. සචිත්තවග්ගො

1-4. සචිත්තසුත්තාදිවණ්ණනා

51-54. දුතියස්ස පඨමෙ **සචිත්තපරියායකුසලොති** අත්තනො චිත්තචාරකුසලො. **රජන්ති** ආගන්තුකඋපක්කිලෙසං. **අඞ්ගණන්ති** තත්ථජාතකඅඞ්ගකාළතිලකාදිං. **ආසවානං ඛයායාති** අරහත්තත්ථාය. තතියෙ **පටිභානෙනාති** වචනසණ්ඨානෙන. චතුත්ථෙ **අධිපඤ්ඤාධම්මවිපස්සනායාති** සඞ්ඛාරපරිග්ගාහකවිපස්සනාය.

8. මූලකසුත්තවණ්ණනා

58. අට්ඨමෙ **අමතොගධාති** එත්ථ සඋපාදිසෙසා නිබ්බානධාතු කථිතා, **නිබ්බානපරියොසානාති** එත්ථ අනුපාදිසෙසා. අනුපාදිසෙසං පත්තස්ස හි සබ්බෙ ධම්මා පරියොසානප්පත්තා නාම හොන්ති. සෙසපදානි හෙට්ඨා වුත්තත්ථානෙව.

9. පබ්බජ්ජාසුත්තවණ්ණනා

59. නවමෙ **තස්මාති** යස්මා එවං අපරිචිතචිත්තස්ස සාමඤ්ඤත්ථො න සම්පජ්ජති, තස්මා. **යථාපබ්බජ්ජාපරිචිතඤ්ච නො චිත්තං භවිස්සතීති** යථා පබ්බජ්ජානුරූපෙන පරිචිතං. යෙ හි කෙචි පබ්බජන්ති නාම, සබ්බෙ තෙ අරහත්තං පත්ථෙත්වා. තස්මා යං චිත්තං අරහත්තාධිගමත්ථාය පරිචිතං වඩ්ඪිතං, තං යථාපබ්බජ්ජාපරිචිතං නාමාති වෙදිතබ්බං. එවරූපං පන චිත්තං භවිස්සතීති සික්ඛිතබ්බං. **ලොකස්ස සමඤ්ච විසමඤ්චාති** සත්තලොකස්ස සුචරිතදුච්චරිතානි. **ලොකස්ස භවඤ්ච විභවඤ්චාති** තස්ස වඩ්ඪිඤ්ච විනාසඤ්ච, තථා සම්පත්තිඤ්ච විපත්තිඤ්ච. **ලොකස්ස සමුදයඤ්ච අත්ථඞ්ගමඤ්චාති** පන සඞ්ඛාරලොකං සන්ධාය වුත්තං, ඛන්ධානං නිබ්බත්තිඤ්ච භෙදඤ්චාති අත්ථො.

10. ගිරිමානන්දසුත්තවණ්ණනා

60. දසමෙ **අනුකම්පං උපාදායාති** ගිරිමානන්දත්ථෙරෙ අනුකම්පං පටිච්ච. **චක්ඛුරොගොතිආදයො** වත්ථුවසෙන වෙදිතබ්බා. නිබ්බත්තිතප්පසාදානඤ්හි රොගො නාම නත්ථි. **කණ්ණරොගොති** බහිකණ්ණෙ රොගො. **පිනාසොති** බහිනාසිකාය රොගො. **නඛසාති** නඛෙහි විලෙඛිතට්ඨානෙ රොගො. **පිත්තසමුට්ඨානාති** පිත්තසමුට්ඨිතා. තෙ කිර ද්වත්තිංස හොන්ති. **සෙම්හසමුට්ඨානාදීසුපි** එසෙව නයො. **උතුපරිණාමජාති** උතුපරිණාමෙන අච්චුණ්හාතිසීතෙන උප්පජ්ජනකරොගා. **විසමපරිහාරජාති** අතිචිරට්ඨානනිසජ්ජාදිනා විසමපරිහාරෙන ජාතා. **ඔපක්කමිකාති** වධබන්ධනාදිනා උපක්කමෙන ජාතා. **කම්මවිපාකජාති** බලවකම්මවිපාකසම්භූතා. **සන්තන්ති** රාගාදිසන්තතාය සන්තං. අතප්පකට්ඨෙන **පණීතං**. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

සචිත්තවග්ගො පඨමො.

(7) 2. යමකවග්ගො

1. අවිජ්ජාසුත්තාදිවණ්ණනා

61-62. දුතියස්ස පඨමෙ **සාහාරන්ති** සපච්චයං. **විජ්ජාවිමුත්තින්ති** ඵලඤාණඤ්චෙව සෙසසම්පයුත්තධම්මෙ ච. **බොජ්ඣඞ්ගාති** මග්ගබොජ්ඣඞ්ගා. දුතියෙ **භවතණ්හායාති** භවපත්ථනාය. එවං ද්වීසුපි සුත්තෙසු වට්ටමෙව කථිතං, වට්ටඤ්චෙත්ථ පඨමෙ සුත්තෙ අවිජ්ජාමූලකං වට්ටං කථිතං, දුතියෙ තණ්හාමූලකං.

3-4. නිට්ඨඞ්ගතසුත්තාදිවණ්ණනා

63-64. තතියෙ **නිට්ඨං ගතාති** නිබ්බෙමතිකා. **ඉධ නිට්ඨාති** ඉමස්මිංයෙව ලොකෙ පරිනිබ්බානං. **ඉධ විහායාති** ඉමං ලොකං විජහිත්වා සුද්ධාවාසබ්‍රහ්මලොකං. චතුත්ථෙ **අවෙච්චප්පසන්නාති** අචලප්පසාදෙන සම්පන්නා. **සොතාපන්නාති** අරියමග්ගසොතං ආපන්නා.

5-7. පඨමසුඛසුත්තාදිවණ්ණනා

65-67. පඤ්චමෙ වට්ටමූලකං සුඛදුක්ඛං පුච්ඡිතං, ඡට්ඨෙ සාසනමූලකං. සත්තමෙ **නළකපානන්ති** අතීතෙ බොධිසත්තස්ස ඔවාදෙ ඨත්වා වානරයූථෙන නළෙහි උදකස්ස පීතට්ඨානෙ මාපිතත්තා එවංලද්ධනාමො නිගමො. **තුණ්හීභූතං තුණ්හීභූතන්ති** යං යං දිසං අනුවිලොකෙති, තත්ථ තත්ථ තුණ්හීභූතමෙව. **අනුවිලොකෙත්වාති** තතො තතො විලොකෙත්වා. **පිට්ඨි මෙ ආගිලායතීති** කස්මා ආගිලායති? භගවතො හි ඡ වස්සානි මහාපධානං පදහන්තස්ස මහන්තං කායදුක්ඛං අහොසි, අථස්ස අපරභාගෙ මහල්ලකකාලෙ පිට්ඨිවාතො උප්පජ්ජි. උපාදින්නකසරීරස්ස ඨානනිසජ්ජාදීහි අප්පමත්තකෙන ආබාධෙන න සක්කා කෙනචි භවිතුං. තං ගහෙත්වාපි ථෙරස්ස ඔකාසකරණත්ථං එවමාහ. **සඞ්ඝාටිං පඤ්ඤාපෙත්වා** එකමන්තෙ පතිරූපට්ඨානෙ පඤ්ඤත්තස්ස කප්පියමඤ්චස්ස උපරි අත්ථරිත්වා.

9-10. කථාවත්ථුසුත්තද්වයවණ්ණනා

69-70. නවමෙ **තිරච්ඡානකථන්ති** අනියyානිකත්තා සග්ගමොක්ඛමග්ගානං තිරච්ඡානභූතං කථං. තත්ථ රාජානං ආරබ්භ ''මහාසම්මතො මන්ධාතා ධම්මාසොකො එවංමහානුභාවො''තිආදිනා නයෙන පවත්තකථා **රාජකථා**. එස නයො **චොරකථාදීසු**. තෙසු ''අසුකො රාජා අභිරූපො දස්සනීයො''තිආදිනා ගෙහසිතකථාව තිරච්ඡානකථා හොති, ''සොපි නාම එවංමහානුභාවො ඛයං ගතො''ති එවං පවත්තා පන කම්මට්ඨානභාවෙ තිට්ඨති. චොරෙසුපි ''මූලදෙවො එවංමහානුභාවො, මෙඝදෙවො එවංමහානුභාවො''ති තෙසං කම්මං පටිච්ච ''අහො සූරා''ති ගෙහසිතකථාව **තිරච්ඡානකථා**. යුද්ධෙසුපි භාරතයුද්ධාදීසු ''අසුකෙන අසුකො එවං මාරිතො එවං විද්ධො''ති කම්මස්සාදවසෙනෙව කථා තිරච්ඡානකථා, ''තෙපි නාම ඛයං ගතා''ති එවං පවත්තා පන සබ්බත්ථ කම්මට්ඨානමෙව හොති. අපිච අන්නාදීසු ''එවං වණ්ණවන්තං රසවන්තං ඵස්සසම්පන්නං ඛාදිම්හ භුඤ්ජිම්හ පිවිම්හ පරිභුඤ්ජිම්හා''ති කාමරසස්සාදවසෙන කථෙතුං න වට්ටති, සාත්ථකං පන කත්වා ''පුබ්බෙ එවං වණ්ණාදිසම්පන්නං අන්නං පානං වත්ථං යානං මාලං ගන්ධං සීලවන්තානං අදම්හ, චෙතියං පූජිම්හා''ති කථෙතුං වට්ටති.

ඤාතිකථාදීසුපි ''අම්හාකං ඤාතකා සූරා සමත්ථා''ති වා ''පුබ්බෙ මයං එවං විචිත්‍රෙහි යානෙහි විචරිම්හා''ති වා අස්සාදවසෙන වත්තුං න වට්ටති , සාත්ථකං පන කත්වා ''තෙපි නො ඤාතකා ඛයං ගතා''ති වා ''පුබ්බෙ මයං එවරූපා උපාහනා සඞ්ඝස්ස අදම්හා''ති වා කථෙතබ්බං. **ගාමකථාපි** සුනිවිට්ඨදුන්නිවිට්ඨසුභික්ඛදුබ්භික්ඛාදිවසෙන වා ''අසුකගාමවාසිනො සූරා සමත්ථා''ති වා එවං අස්සාදවසෙනෙව න වට්ටති, සාත්ථකං පන කත්වා ''සද්ධා පසන්නා''ති වා ''ඛයවයං ගතා''ති වා වත්තුං වට්ටති. **නිගමනගරජනපදකථාසුපි** එසෙව නයො.

ඉත්ථිකථාපි වණ්ණසණ්ඨානාදීනි පටිච්ච අස්සාදවසෙන න වට්ටති, ''සද්ධා පසන්නා ඛයං ගතා''ති එවමෙව වට්ටති. **සූරකථාපි** ''නන්දිමිත්තො නාම යොධො සූරො අහොසී''ති අස්සාදවසෙනෙව න වට්ටති, ''සද්ධො අහොසි ඛයං ගතො''ති එවමෙව වට්ටති. **සුරාකථන්ති** පාළියං පන අනෙකවිධං මජ්ජකථං අස්සාදවසෙන කථෙතුං න වට්ටති, ආදීනවවසෙනෙව වත්තුං වට්ටති. **විසිඛාකථාපි** ''අසුකවිසිඛා සුනිවිට්ඨා දුන්නිවිට්ඨා සූරා සමත්ථා''ති අස්සාදවසෙනෙව න වට්ටති, ''සද්ධා පසන්නා ඛයං ගතා''ති වට්ටති. **කුම්භට්ඨානකථා** නාම කූටට්ඨානකථා උදකතිත්ථකථා වුච්චති (දී. නි. අට්ඨ. 1.17; ම. නි. අට්ඨ. 2.223; සං. නි. අට්ඨ. 3.5.1080). කුම්භදාසිකථා වා. සාපි ''පාසාදිකා නච්චිතුං ගායිතුං ඡෙකා''ති අස්සාදවසෙන න වට්ටති, ''සද්ධා පසන්නා''තිආදිනා නයෙනෙව වට්ටති.

පුබ්බපෙතකථා නාම අතීතඤාතිකථා. තත්ථ වත්තමානඤාතිකථාසදිසොව විනිච්ඡයො. **නානත්තකථා** නාම පුරිමපච්ඡිමකථාවිමුත්තා අවසෙසා නානාසභාවා තිරච්ඡානකථා. **ලොකක්ඛායිකා** නාම ''අයං ලොකො කෙන නිම්මිතො? අසුකෙන නාම නිම්මිතො. කාකො සෙතො අට්ඨීනං සෙතත්තා, බලාකා රත්තා ලොහිතස්ස රත්තත්තා''තිඑවමාදිකා ලොකායතවිතණ්ඩසල්ලාපකථා. **සමුද්දක්ඛායිකා** නාම කස්මා සමුද්දො සාගරොති.

සාගරදෙවෙන ඛතත්තා සාගරො, ඛතො මෙති හත්ථමුද්දාය නිවෙදිතත්තා සමුද්දොතිඑවමාදිකා නිරත්ථකා සමුද්දක්ඛායනකථා. **භවොති** වුද්ධි, **අභවොති** හානි. ඉති භවො ඉති අභවොති යං වා තං වා නිරත්ථකකාරණං වත්වා පවත්තිතකථා **ඉතිභවාභවකථා** නාම.

තෙජසා තෙජන්ති අත්තනො තෙජසා තෙසං තෙජං. **පරියාදියෙය්‍යාථාති** ඛෙපෙත්වා ගහෙත්වා අභිභවෙය්‍යාථ. තත්‍රිදං වත්ථු – එකො පිණ්ඩපාතිකො මහාථෙරං පුච්ඡි – ''භන්තෙ, තෙජසා තෙජං පරියාදියමානා භික්ඛූ කිං කරොන්තී''ති. ථෙරො ආහ – ආවුසො, කිඤ්චිදෙව ආතපෙ ඨපෙත්වා යථා ඡායා හෙට්ඨා න ඔතරති, උද්ධංයෙව ගච්ඡති තථා කරොන්ති. දසමෙ **පාසංසානි ඨානානීති** පසංසාවහානි කාරණානි. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

යමකවග්ගො දුතියො.

(8) 3. ආකඞ්ඛවග්ගො

1. ආකඞ්ඛසුත්තවණ්ණනා

71. තතියස්ස පඨමෙ **සම්පන්නසීලා**ති පරිපුණ්ණසීලා, සීලසමඞ්ගිනො වා හුත්වාති අත්ථො. තත්ථ ද්වීහි කාරණෙහි සම්පන්නසීලතා හොති සීලවිපත්තියා ච ආදීනවදස්සනෙන, සීලසම්පත්තියා ච ආනිසංසදස්සනෙන. තදුභයම්පි විසුද්ධිමග්ගෙ (විසුද්ධි. 1.9, 21) විත්ථාරිතං. තත්ථ ‘‘සම්පන්නසීලා’’ති එත්තාවතා කිර භගවා චතුපාරිසුද්ධිසීලං උද්දිසිත්වා ‘‘පාතිමොක්ඛසංවරසංවුතා’’ති ඉමිනා තත්ථ ජෙට්ඨකසීලං විත්ථාරෙත්වා දස්සෙසීති දීපවිහාරවාසී සුමනත්ථෙරො ආහ. අන්තෙවාසිකො පනස්ස තෙපිටකචූළනාගත්ථෙරො ආහ – උභයත්ථපි පාතිමොක්ඛසංවරොව භගවතා වුත්තො. පාතිමොක්ඛසංවරොයෙව හි සීලං, ඉතරානි පන තීණි සීලන්ති වුත්තට්ඨානං අත්ථීති අනනුජානන්තො වත්වා ආහ – ඉන්ද්‍රියසංවරො නාම ඡද්වාරාරක්ඛාමත්තකමෙව, ආජීවපාරිසුද්ධි ධම්මෙන සමෙන පච්චයුප්පත්තිමත්තකං, පච්චයසන්නිස්සිතං පටිලද්ධපච්චයෙ ඉදමත්ථන්ති පච්චවෙක්ඛිත්වා පරිභුඤ්ජනමත්තකං. නිප්පරියායෙන පාතිමොක්ඛසංවරොව සීලං. යස්ස සො භින්නො, අයං සීසච්ඡින්නො විය පුරිසො හත්ථපාදෙ සෙසානි රක්ඛිස්සතීති න වත්තබ්බො. යස්ස පන සො අරොගො, අයං අච්ඡින්නසීසො විය පුරිසො ජීවිතං සෙසානි පුන පාකතිකානි කාතුං සක්කොති. තස්මා ‘‘සම්පන්නසීලා’’ති ඉමිනා පාතිමොක්ඛසංවරං උද්දිසිත්වා ‘‘සම්පන්නපාතිමොක්ඛා’’ති තස්සෙව වෙවචනං වත්වා තං විත්ථාරෙත්වා දස්සෙන්තො **පාතිමොක්ඛසංවරසංවුතා**තිආදිමාහ. තත්ථ **පාතිමොක්ඛසංවරසංවුත්තා**තිආදීනි වුත්තත්ථානෙව. **ආකඞ්ඛෙය්‍යා චෙ**ති ඉදං කස්මා ආරද්ධන්ති? සීලානිසංසදස්සනත්ථං . සචෙපි අචිරපබ්බජිතානං වා දුප්පඤ්ඤානං වා එවමස්ස ‘‘භගවා ‘සීලං පූරෙථ සීලං පූරෙථා’ති වදති, කො නු ඛො සීලපූරණෙ ආනිසංසො, කො විසෙසො, කා වඩ්ඪී’’ති තෙසං දස ආනිසංසෙ දස්සෙතුං එවමාහ – ‘‘අප්පෙව නාම එතං සබ්‍රහ්මචාරීනං පියමනාපතාදිආසවක්ඛයපරියොසානං ආනිසංසං සුත්වාපි සීලං පරිපූරෙය්‍යු’’න්ති.

තත්ථ **ආකඞ්ඛෙය්‍යා චෙ**ති යදි ඉච්ඡෙය්‍ය. **පියො චස්ස**න්ති පියචක්ඛූහි සම්පස්සිතබ්බො, සිනෙහුප්පත්තියා පදට්ඨානභූතො භවෙය්‍යං. **මනාපො**ති තෙසං මනවඩ්ඪනකො, තෙසං වා මනෙන පත්තබ්බො, මෙත්තචිත්තෙන ඵරිතබ්බොති අත්ථො. **ගරූ**ති තෙසං ගරුට්ඨානියො පාසාණච්ඡත්තසදිසො. **භාවනීයො**ති ‘‘අද්ධායමායස්මා ජානං ජානාති පස්සං පස්සතී’’ති එවං සම්භාවනීයො. **සීලෙස්වෙවස්ස පරිපූරකාරී**ති චතුපාරිසුද්ධිසීලෙසුයෙව පරිපූරකාරී අස්ස, අනූනෙන ආකාරෙන සමන්නාගතො භවෙය්‍යාති වුත්තං හොති. **අජ්ඣත්තං චෙතොසමථමනුයුත්තො**ති අත්තනො චිත්තසමථෙ යුත්තො. **අනිරාකතජ්ඣානො**ති බහි අනීහටජ්ඣානො, අවිනාසිතජ්ඣානො වා. **විපස්සනාය**ාති සත්තවිධාය අනුපස්සනාය. **බ්‍රූහෙතා සුඤ්ඤාගාරාන**න්ති වඩ්ඪෙතා සුඤ්ඤාගාරානං. එත්ථ ච සමථවිපස්සනාවසෙන කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා රත්තින්දිවං සුඤ්ඤාගාරං පවිසිත්වා නිසීදමානො භික්ඛු ‘‘බ්‍රූහෙතා සුඤ්ඤාගාරාන’’න්ති වෙදිතබ්බො. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො , විත්ථාරො පන ඉච්ඡන්තෙන මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය (ම. නි. අට්ඨ. 1.64 ආදයො) ආකඞ්ඛෙය්‍යසුත්තවණ්ණනාය ඔලොකෙතබ්බො.

ලාභීති එත්ථ න භගවා ලාභනිමිත්තං සීලාදිපරිපූරණං කථෙති. භගවා හි ‘‘ඝාසෙසනං ඡින්නකථො, න වාචං පයුතං භණෙ’’ති (සු. නි. 716) එවං සාවකෙ ඔවදති. සො කථං ලාභනිමිත්තං සීලාදිපරිපූරණං කථෙය්‍ය. පුග්ගලජ්ඣාසයවසෙන පනෙතං වුත්තං. යෙසඤ්හි එවං අජ්ඣාසයො භවෙය්‍ය ‘‘සචෙ මයං චතූහි පච්චයෙහි න කිලමෙය්‍යාම, සීලානි පරිපූරෙතුං සක්කුණෙය්‍යාමා’’ති, තෙසං අජ්ඣාසයවසෙනෙවමාහ. අපිච සරසානිසංසො එස සීලස්ස යදිදං චත්තාරො පච්චයා නාම. තථා හි පණ්ඩිතමනුස්සා කොට්ඨාදීසු ඨපිතං නීහරිත්වා අත්තනාපි අපරිභුඤ්ජිත්වා සීලවන්තානං දෙන්තීති සීලස්ස සරසානිසංසදස්සනත්ථම්පෙතං වුත්තං.

තතියවාරෙ **යෙසාහ**න්ති යෙසං අහං. **තෙසං තෙ කාරා**ති තෙසං දෙවානං වා මනුස්සානං වා තෙ මයි කතා පච්චයදානකාරා. **මහප්ඵලා හොන්තු මහානිසංසා**ති ලොකියසුඛෙන ඵලභූතෙන මහප්ඵලා, ලොකුත්තරෙන මහානිසංසා. උභයං වා එතං එකත්ථමෙව. සීලාදිගුණයුත්තස්ස හි කටච්ඡුභික්ඛාපි පඤ්චරතනමත්තාය භූමියා පණ්ණසාලාපි කත්වා දින්නා අනෙකානි කප්පසහස්සානි දුග්ගතිවිනිපාතතො රක්ඛති, පරියොසානෙ ච අමතාය ධාතුයා පරිනිබ්බානස්ස පච්චයො හොති. ‘‘ඛීරොදනං අහමදාසි’’න්තිආදීනි (වි. ව. 413) චෙත්ථ වත්ථූනි. සකලමෙව වා පෙතවත්ථු විමානවත්ථු ච සාධකං.

චතුත්ථවාරෙ **පෙතා**ති පෙච්චභවං ගතා. **ඤාතී**ති සස්සුසසුරපක්ඛිකා. **සාලොහිතා**ති එකලොහිතබද්ධා පිතිපිතාමහාදයො. **කාලඞ්කතා**ති මතා. **තෙසං තන්**ති තෙසං තං මයි පසන්නචිත්තං, තං වා පසන්නෙන චිත්තෙන අනුස්සරණං. යස්ස හි භික්ඛුනො කාලකතො පිතා වා මාතා වා ‘‘අම්හාකං ඤාතකත්ථෙරො සීලවා කල්‍යාණධම්මො’’ති පසන්නචිත්තො හුත්වා තං භික්ඛුං අනුස්සරති, තස්ස සො චිත්තප්පසාදොපි තං අනුස්සරණමත්තම්පි මහප්ඵලං මහානිසංසමෙව හොති.

අරතිරතිසහොති නෙක්ඛම්මපටිපත්තියා අරතියා කාමගුණෙසු රතියා ච සහො අභිභවිතා අජ්ඣොත්ථරිතා. **භයභෙරවසහො**ති එත්ථ භයං චිත්තුත්‍රාසොපි ආරම්මණම්පි, භෙරවං ආරම්මණමෙව.

2. කණ්ටකසුත්තවණ්ණනා

72. දුතියෙ **අභිඤ්ඤාතෙහීති** ගගනමජ්ඣෙ පුණ්ණචන්දො විය සූරියො විය ඤාතෙහි පාකටෙහි. **පරපුරායාති** පරං වුච්චති පච්ඡිමභාගො, පුරාති පුරිමභාගො, පුරතො ධාවන්තෙන පච්ඡතො අනුබන්ධන්තෙන ච මහාපරිවාරෙනාති අත්ථො. **කණ්ටකොති** විජ්ඣනට්ඨෙන කණ්ටකො. **විසූකදස්සනන්ති** විසූකභූතං දස්සනං. **මාතුගාමූපචාරොති** මාතුගාමස්ස සමීපචාරිතා.

3-4. ඉට්ඨධම්මසුත්තාදිවණ්ණනා

73-74. තතියෙ **වණ්ණොති** සරීරවණ්ණො. **ධම්මාති** නව ලොකුත්තරධම්මා. චතුත්ථෙ **අරියායාති** අපොථුජ්ජනිකාය, සීලාදීහි මිස්සකත්තා එවං වුත්තං. **සාරාදායී ච හොති වරදායීති** සාරස්ස ච වරස්ස ච ආදායකො හොති. යො කායස්ස සාරො, යඤ්චස්ස වරං, තං ගණ්හාතීති අත්ථො.

5. මිගසාලාසුත්තවණ්ණනා

75. පඤ්චමස්ස ආදිම්හි තාව යං වත්තබ්බං, තං ඡක්කනිපාතෙ වුත්තමෙව. **දුස්සීලො හොතීති**ආදීසු පන **දුස්සීලොති** නිස්සීලො. **චෙතොවිමුත්තින්ති** ඵලසමාධිං. **පඤ්ඤාවිමුත්තින්ති** ඵලඤාණං. **නප්පජානාතීති** උග්ගහපරිපුච්ඡාවසෙන න ජානාති. **දුස්සීල්‍යං අපරිසෙසං නිරුජ්ඣතීති** එත්ථ පඤ්ච දුස්සීල්‍යානි තාව සොතාපත්තිමග්ගෙන පහීයන්ති, දස අරහත්තමග්ගෙන. ඵලක්ඛණෙ තානි පහීනානි නාම හොන්ති. ඵලක්ඛණං සන්ධාය ඉධ ''නිරුජ්ඣතී''ති වුත්තං. පුථුජ්ජනස්ස සීලං පඤ්චහි කාරණෙහි භිජ්ජති පාරාජිකාපජ්ජනෙන සික්ඛාපච්චක්ඛානෙන තිත්ථියපක්ඛන්දනෙන අරහත්තෙන මරණෙනාති. තත්ථ පුරිමා තයො භාවනාපරිහානාය සංවත්තන්ති, චතුත්ථො වඩ්ඪියා, පඤ්චමො නෙව හානාය න වඩ්ඪියා. කථං පනෙතං අරහත්තෙන සීලං භිජ්ජතීති? පුථුජ්ජනස්ස හි සීලං අච්චන්තකුසලමෙව හොති, අරහත්තමග්ගො ච කුසලාකුසලකම්මක්ඛයාය සංවත්තතීති එවං තෙන තං භිජ්ජති. **සවනෙනපි අකතං හොතීති** සොතබ්බයුත්තකං අස්සුතං හොති. **බාහුසච්චෙනපි අකතං හොතීති** එත්ථ **බාහුසච්චන්ති** වීරියං. වීරියෙන කත්තබ්බයුත්තකං අකතං හොති, තස්ස අකතත්තා සග්ගතොපි මග්ගතොපි පරිහායති. **දිට්ඨියාපි අප්පටිවිද්ධං හොතීති** දිට්ඨියා පටිවිජ්ඣිතබ්බං අප්පටිවිද්ධං හොති අපච්චක්ඛකතං. **සාමයිකම්පි විමුත්තිං න ලභතීති** කාලානුකාලං ධම්මස්සවනං නිස්සාය පීතිපාමොජ්ජං න ලභති. **හානාය පරෙතීති** හානාය පවත්තති.

යථාභූතං පජානාතීති ''සොතාපත්තිඵලං පත්වා පඤ්චවිධං දුස්සීල්‍යං අපරිසෙසං නිරුජ්ඣතී''ති උග්ගහපරිපුච්ඡාවසෙන ජානාති. **තස්ස සවනෙනපි කතං හොතීති** සොතබ්බයුත්තකං සුතං හොති. **බාහුසච්චෙනපි කතං හොතීති** වීරියෙන කත්තබ්බයුත්තකං අන්තමසො දුබ්බලවිපස්සනාමත්තකම්පි කතං හොති. **දිට්ඨියාපි සුප්පටිවිද්ධං හොතීති** අන්තමසො ලොකියපඤ්ඤායපි පච්චයපටිවෙධො කතො හොති. ඉමස්ස හි පුග්ගලස්ස පඤ්ඤා සීලං පරිධොවති, සො පඤ්ඤාපරිධොතෙන විසෙසං පාපුණාති.

පමාණිකාති පුග්ගලෙසු පමාණග්ගාහකා. **පමිණන්තීති** පමෙතුං තුලෙතුං අරහන්ති. **එකො හීනොති** එකො ගුණෙහි හීනො. **පණීතොති** එකො ගුණෙහි පණීතො උත්තමො. **තං හීති** තං පමාණකරණං. **අභික්කන්තතරොති** සුන්දරතරො. **පණීතතරොති** උත්තමතරො. **ධම්මසොතො නිබ්බහතීති** සූරං හුත්වා පවත්තමානං විපස්සනාඤාණං නිබ්බහති, අරියභූමිං පාපෙති. **තදන්තරං කො ජානෙය්‍යාති** තං එවං කාරණං කො ජානෙය්‍ය. **සීලවා හොතීති** ලොකියසීලෙන සීලවා හොති. **යත්ථස්ස තං සීලන්ති** අරහත්තවිමුත්තිං පත්වා සීලං අපරිසෙසම්පි නිරුජ්ඣති නාම, තත්ථ යුත්ති වුත්තායෙව. ඉතො පරෙසු ද්වීසු අඞ්ගෙසු අනාගාමිඵලං විමුත්ති නාම, පඤ්චමෙ අරහත්තමෙව. සෙසමෙත්ථ වුත්තනයානුසාරෙනෙව වෙදිතබ්බං. ඡට්ඨං උත්තානත්ථමෙව.

7. කාකසුත්තවණ්ණනා

77. සත්තමෙ **ධංසීති** ගුණධංසකො. කස්සචි ගුණං අනාදියිත්වා හත්ථෙනපි ගහිතො තස්ස සීසෙපි වච්චං කරොති. **පගබ්භොති** පාගබ්භියෙන සමන්නාගතො. **තින්තිණොති** තින්තිණං වුච්චති තණ්හා, තාය සමන්නාගතො, ආසඞ්කාබහුලො වා. **ලුද්දොති** දාරුණො. **අකාරුණිකොති** නික්කාරුණිකො. **දුබ්බලොති** අබලො අප්පථාමො. **ඔරවිතාති** ඔරවයුත්තො ඔරවන්තො චරති. **නෙචයිකොති** නිචයකරො.

9. ආඝාතවත්ථුසුත්තවණ්ණනා

79. නවමෙ **අට්ඨානෙති** අකාරණෙ. සචිත්තකපවත්තියඤ්හි ''අනත්ථං මෙ අචරී''තිආදි කාරණං භවෙය්‍ය, ඛාණුපහටාදීසු තං නත්ථි. තස්මා තත්ථ ආඝාතො අට්ඨානෙ ආඝාතො නාම. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

ආකඞ්ඛවග්ගො තතියො.

(9) 4. ථෙරවග්ගො

1-3. වාහනසුත්තාදිවණ්ණනා

81-83. චතුත්ථස්ස පඨමෙ **විමරියාදිකතෙනාති** කිලෙසමරියාදං භින්දිත්වා විමරියාදං කතෙන. දුතියං උත්තානත්ථමෙව. තතියෙ **නො ච පයිරුපාසිතාති** න උපට්ඨාති.

4. බ්‍යාකරණසුත්තවණ්ණනා

84. චතුත්ථෙ **ඣායී සමාපත්තිකුසලොති** ඣානෙහි ච සම්පන්නො සමාපත්තියඤ්ච ඡෙකො. **ඉරීණන්ති** තුච්ඡභාවං. **විචිනන්ති** ගුණවිචිනතං නිග්ගුණභාවං. අථ වා ඉරීණසඞ්ඛාතං අරඤ්ඤං විචිනසඞ්ඛාතං මහාගහනඤ්ච ආපන්නො විය හොති. **අනයන්ති** අවඩ්ඪිං. **බ්‍යසනන්ති** විනාසං. **අනයබ්‍යසනන්ති** අවඩ්ඪිවිනාසං. **කිං නු ඛොති** කෙන කාරණෙන.

5-6. කත්ථීසුත්තාදිවණ්ණනා

85-86. පඤ්චමෙ **කත්ථී හොති විකත්ථීති** කත්ථනසීලො හොති විකත්ථනසීලො, විචටං කත්වා කථෙති. **න සන්තතකාරීති** න සතතකාරී. ඡට්ඨෙ **අධිමානිකොති** අනධිගතෙ අධිගතමානෙන සමන්නාගතො. **අධිමානසච්චොති** අධිගතමානමෙව සච්චතො වදති.

7. නප්පියසුත්තවණ්ණනා

87. සත්තමෙ **අධිකරණිකො හොතීති** අධිකරණකාරකො හොති. **න පියතායාති** න පියභාවාය. **න ගරුතායාති** න ගරුභාවාය. **න සාමඤ්ඤායාති** න සමණධම්මභාවාය. **න එකීභාවායාති** න නිරන්තරභාවාය. **ධම්මානං න නිසාමකජාතිකොති** නවන්නං ලොකුත්තරධම්මානං න නිසාමනසභාවො න උපධාරණසභාවො. **න පටිසල්ලානොති** න පටිසල්ලීනො. **සාඨෙය්‍යානීති** සඨභාවො. **කූටෙය්‍යානීති** කූටභාවො. **ජිම්හෙය්‍යානීති** න උජුභාවා. **වඞ්කෙය්‍යානීති** වඞ්කභාවා.

8. අක්කොසකසුත්තවණ්ණනා

88. අට්ඨමෙ **අක්කොසකපරිභාසකො අරියූපවාදී සබ්‍රහ්මචාරීනන්ති** එත්ථ සබ්‍රහ්මචාරිපදං අක්කොසකපරිභාසකපදෙහි යොජෙතබ්බං ''අක්කොසකො සබ්‍රහ්මචාරීනං, පරිභාසකො සබ්‍රහ්මචාරීන''න්ති. අරියානං පන ගුණෙ ජිනිස්සාමීති අන්තිමවත්ථුනා උපවදන්තො අරියූපවාදී නාම හොති. **සද්ධම්මස්ස න වොදායන්තීති** සික්ඛාත්තයසඞ්ඛාතා සාසනසද්ධම්මා අස්ස වොදානං න ගච්ඡන්ති. **රොගාතඞ්කන්ති** එත්ථ රොගොව කිච්ඡජීවිතභාවකරණෙන ආතඞ්කොති වෙදිතබ්බො.

9. කොකාලිකසුත්තවණ්ණනා

89. නවමෙ **කොකාලිකො භික්ඛු යෙන භගවා තෙනුපසඞ්කමීති** කොයං කොකාලිකො, කස්මා ච උපසඞ්කමි? අයං කිර කොකාලිකරට්ඨෙ කොකාලිකනගරෙ කොකාලිකසෙට්ඨිස්ස පුත්තො පබ්බජිත්වා පිතරා කාරිතෙ විහාරෙ වසති චූළකොකාලිකොති නාමෙන, න පන දෙවදත්තස්ස සිස්සො. සො හි බ්‍රාහ්මණපුත්තො මහාකොකාලිකො නාම. භගවති පන සාවත්ථියං විහරන්තෙ ද්වෙ අග්ගසාවකා පඤ්චමත්තෙහි භික්ඛුසතෙහි සද්ධිං ජනපදචාරිකං චරමානා උපකට්ඨාය වස්සූපනායිකාය විවෙකවාසං වසිතුකාමා තෙ භික්ඛූ උය්‍යොජෙත්වා අත්තනො පත්තචීවරමාදාය තස්මිං ජනපදෙ තං නගරං පත්වා විහාරං අගමිංසු. තත්ථ නෙසං කොකාලිකො වත්තං අකාසි. තෙපි තෙන සද්ධිං සම්මොදිත්වා, ''ආවුසො, මයං ඉධ තෙමාසං වසිස්සාම, මා නො කස්සචි ආරොචෙයී''ති පටිඤ්ඤං ගහෙත්වා වසිංසු. වසිත්වා පවාරණාදිවසෙ පවාරෙත්වා ''ගච්ඡාම මයං, ආවුසො''ති කොකාලිකං ආපුච්ඡිංසු. කොකාලිකො ''අජ්ජ, ආවුසො, එකදිවසං වසිත්වා ස්වෙ ගමිස්සථා''ති වත්වා දුතියදිවසෙ නගරං පවිසිත්වා මනුස්සෙ ආමන්තෙසි – ''ආවුසො, තුම්හෙ ද්වෙ අග්ගසාවකෙ ඉධ ආගන්ත්වා වසමානෙපි න ජානාථ, න තෙ කොචි පච්චයෙනපි නිමන්තෙතී''ති. නගරවාසිනො ''කහං, භන්තෙ, ථෙරා, කස්මා නො නාරොචයිත්ථා''ති? කිං, ආවුසො, ආරොචිතෙන, කිං න පස්සථ ද්වෙ භික්ඛූ ථෙරාසනෙ නිසීදන්තෙ, එතෙ අග්ගසාවකාති. තෙ ඛිප්පං සන්නිපතිත්වා සප්පිඵාණිතාදීනි චෙව චීවරදුස්සානි ච සංහරිංසු.

කොකාලිකො චින්තෙසි – ''පරමප්පිච්ඡා අග්ගසාවකා පයුත්තවාචාය උප්පන්නලාභං න සාදියිස්සන්ති, අසාදියන්තා 'ආවාසිකස්ස දෙථා'ති වක්ඛන්තී''ති තං ලාභං ගාහාපෙත්වා ථෙරානං සන්තිකං අගමාසි. ථෙරා දිස්වාව ''ඉමෙ පච්චයා නෙව අම්හාකං, න කොකාලිකස්ස කප්පන්තී''ති පටික්ඛිපිත්වා පක්කමිංසු. කොකාලිකො ''කථඤ්හි

නාම සයං අග්ගඤ්හන්තා මය්හම්පි අදාපෙත්වා පක්කමිස්සන්තී''ති ආඝාතං උප්පාදෙසි . තෙපි භගවතො සන්තිකං ගන්ත්වා භගවන්තං වන්දිත්වා පුන අත්තනො පරිසං ආදාය ජනපදචාරිකං චරන්තා අනුපුබ්බෙන තස්මිං රට්ඨෙ තමෙව නගරං පච්චාගමිංසු. නාගරා ථෙරෙ සඤ්ජානිත්වා සහ පරික්ඛාරෙහි දානං සජ්ජෙත්වා නගරමජ්ඣෙ මණ්ඩපං කත්වා දානං අදංසු, ථෙරානඤ්ච පරික්ඛාරෙ උපනාමෙසුං. ථෙරා භික්ඛුසඞ්ඝස්ස නියාාදයිංසු. තං දිස්වා කොකාලිකො චින්තෙසි – ''ඉමෙ පුබ්බෙ අප්පිච්ඡා අහෙසුං, ඉදානි පාපිච්ඡා ජාතා, පුබ්බෙපි අප්පිච්ඡසන්තුට්ඨපවිවිත්තසදිසාව මඤ්ඤෙ''ති ථෙරෙ උපසඞ්කමිත්වා, ''ආවුසො, තුම්හෙ පුබ්බෙ අප්පිච්ඡා විය, ඉදානි පන පාපභික්ඛූ ජාතත්ථා''ති වත්වා ''මූලට්ඨානෙයෙව නෙසං පතිට්ඨං භින්දිස්සාමී''ති තරමානරූපො නික්ඛමිත්වා යෙන භගවා තෙනුපසඞ්කමි. අයමෙස කොකාලිකො, ඉමිනා ච කාරණෙන උපසඞ්කමීති වෙදිතබ්බො.

භගවා තං තුරිතතුරිතං ආගච්ඡන්තං දිස්වාව ආවජ්ජෙන්තො අඤ්ඤාසි ''අයං අග්ගසාවකෙ අක්කොසිතුකාමො ආගතො, සක්කා නු ඛො පටිසෙධෙතු''න්ති. තතො ''න සක්කා පටිසෙධෙතුං, ථෙරෙසු අපරජ්ඣිත්වා ආගතො, එකංසෙන පන පදුමනිරයෙ නිබ්බත්තිස්සතී''ති දිස්වා ''සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානෙපි නාම ගරහන්තං සුත්වා න නිසෙධෙතී''ති වාදමොචනත්ථං අරියූපවාදස්ස ච මහාසාවජ්ජභාවදස්සනත්ථං **මා හෙවන්ති** තික්ඛත්තුං පටිසෙධෙසි. තත්ථ **මා හෙවන්ති** මා එවං අභණි. **සද්ධායිකොති** සද්ධාය ආගමකරො පසාදාවහො, සද්ධාතබ්බවචනො වා. **පච්චයිකොති** පත්තියායිතබ්බවචනො.

පක්කාමීති කම්මානුභාවෙන චොදියමානො පක්කාමි. ඔකාසකතඤ්හි කම්මං න සක්කා පටිබාහිතුං. **අචිරපක්කන්තස්සාති** පක්කන්තස්ස සතො නචිරෙනෙව. **සබ්බො කායො ඵුටො අහොසීති** කෙසග්ගමත්තම්පි ඔකාසං අවජ්ජෙත්වා සකලසරීරං අට්ඨීනි භින්දිත්වා උග්ගතාහි පීළකාහි අජ්ඣොත්ථටං අහොසි. යස්මා පන බුද්ධානුභාවෙන තථාරූපං කම්මං බුද්ධානං සම්මුඛීභාවෙ විපාකං දාතුං න සක්කොති, දස්සනූපචාරෙ විජහිතමත්තෙ දෙති, තස්මා තස්ස අචිරපක්කන්තස්ස පීළකා උට්ඨහිංසු. **කලායමත්තියොති** චණකමත්තියො. **බෙලුවසලාටුකමත්තියොති** තරුණබෙලුවමත්තියො. **පභිජ්ජිංසූති** භිජ්ජිංසු. තාසු භින්නාසු සකලසරීරං පනසපක්කං විය අහොසි. සො පක්කෙන ගත්තෙන ජෙතවනද්වාරකොට්ඨකෙ විසගිලිතො මච්ඡො විය කදලිපත්තෙසු නිපජ්ජි. අථ ධම්මස්සවනත්ථං ආගතාගතා මනුස්සා ''ධි කොකාලික, ධි කොකාලික, අයුත්තමකාසි, අත්තනොයෙව මුඛං නිස්සාය අනයබ්‍යසනං පත්තොසී''ති ආහංසු. තෙසං සද්දං සුත්වා ආරක්ඛදෙවතා ධික්කාරමකංසු, ආරක්ඛදෙවතානං ආකාසදෙවතාති ඉමිනා උපායෙන යාව අකනිට්ඨභවනා එකධික්කාරො උදපාදි.

තුරූති කොකාලිකස්ස උපජ්ඣායො තුරුත්ථෙරො නාම අනාගාමිඵලං පත්වා බ්‍රහ්මලොකෙ නිබ්බත්තො. සො භුම්මට්ඨදෙවතා ආදිං කත්වා ''අයුත්තං කොකාලිකෙන කතං අග්ගසාවකෙ අන්තිමවත්ථුනා අබ්භාචික්ඛන්තෙනා''ති පරම්පරාය බ්‍රහ්මලොකසම්පත්තං තං සද්දං සුත්වා ''මා මය්හං පස්සන්තස්සෙව වරාකො නස්සි, ඔවදිස්සාමි නං ථෙරෙසු චිත්තප්පසාදත්ථායා''ති ආගන්ත්වා තස්ස පුරතො අට්ඨාසි. තං සන්ධායෙතං වුත්තං – ''තුරූ පච්චෙකබ්‍රහ්මා''ති. **පෙසලාති** පියසීලා. **කොසි ත්වං, ආවුසොති** නිසින්නකොව කබරක්ඛීනි උම්මීලෙත්වා එවමාහ. **පස්ස යාවඤ්ච තෙ ඉදං අපරද්ධන්ති** යත්තකං තයා අපරද්ධං, අත්තනො නලාටෙ මහාගණ්ඩං අපස්සන්තො සාසපමත්තාය පීළකාය මං චොදෙතබ්බං මඤ්ඤසීති ආහ.

අථ නං ''අදිට්ඨිප්පත්තො අයං කොකාලිකො, ගිලිතවිසො විය න කස්සචි වචනං න කරිස්සතී''ති ඤත්වා **පුරිසස්ස හීතිආදිමාහ.** තත්ථ **කුඨාරීති** කුඨාරිසදිසා ඵරුසවාචා. **ඡින්දතීති** කුසලමූලසඞ්ඛාතෙ මූලෙයෙව නිකන්තති. **නින්දියන්ති** නින්දිතබ්බං දුස්සීලපුග්ගලං. **පසංසතීති** උත්තමත්ථෙ සම්භාවෙත්වා ඛීණාසවොති වදති. **තං වා නින්දති යො පසංසියොති** යො වා පසංසිතබ්බො ඛීණාසවො, තං අන්තිමවත්ථුනා චොදෙන්තො ''දුස්සීලො අය''න්ති වදති. **විචිනාති මුඛෙන සො කලින්ති** සො තං අපරාධං මුඛෙන විචිනාති නාම. **කලිනා තෙනාති** තෙන අපරාධෙන සුඛං න වින්දති. නින්දියපසංසාය හි පසංසියනින්දාය ච සමකොව විපාකො.

සබ්බස්සාපි සහාපි අත්තනාති සබ්බෙන සකෙන ධනෙනපි අත්තනාපි සද්ධිං යො අක්ඛෙසු ධනපරාජයො නාම, අයං අප්පමත්තකො අපරාධො. **යො සුගතෙසූති** යො පන සම්මග්ගතෙසු පුග්ගලෙසු චිත්තං දූසෙය්‍ය, අයං චිත්තපදොසොව තතො කලිතො මහන්තතරො කලි.

ඉදානි තස්ස මහන්තතරභාවං දස්සෙන්තො **සතං සහස්සානන්ති**ආදිමාහ. තත්ථ **සතං සහස්සානන්ති** නිරබ්බුදගණනාය සතසහස්සඤ්ච. **ඡත්තිංසතීති** අපරානි ඡත්තිංසති නිරබ්බුදානි. **පඤ්ච චාති** අබ්බුදගණනාය පඤ්ච අබ්බුදානි. **යමරියගරහීති** යං අරියෙ ගරහන්තො නිරයං උපපජ්ජති, තත්ථ එත්තකං ආයුප්පමාණන්ති අත්ථො.

කාලමකාසීති උපජ්ඣායෙ පක්කන්තෙ කාලං අකාසි. **පදුමනිරයන්ති** පාටියෙක්කො පදුමනිරයො නාම නත්ථි, අවීචිමහානිරයස්මිංයෙව පන පදුමගණනාය පච්චිතබ්බෙ එකස්මිං ඨානෙ නිබ්බත්ති.

වීසතිඛාරිකොති මාගධකෙන පත්ථෙන චත්තාරො පත්ථා, කොසලරට්ඨෙ එකො පත්ථො හොති. තෙන පත්ථෙන චත්තාරො පත්ථා ආළ්හකං , චත්තාරි ආළ්හකානි දොණං, චතුදොණා මානිකා, චතුමානිකා ඛාරී, තාය ඛාරියා

වීසතිඛාරිකො. **තිලවාහොති** මාගධකානං සුඛුමතිලානං තිලසකටං. **අබ්බුදො නිරයොති** අබ්බුදො නාම පාටියෙක්කො නිරයො නත්ථි, අවීචිම්හියෙව පන අබ්බුදගණනාය පච්චිතබ්බට්ඨානස්සෙතං නාමං. **නිරබ්බුදාදීසුපි** එසෙව නයො.

වස්සගණනාපි පනෙත්ථ එවං වෙදිතබ්බා – යථෙව හි සතං සතසහස්සානි කොටි හොති, එවං සතං සතසහස්සකොටියො පකොටි නාම හොති, සතං සතසහස්සපකොටියො කොටිපකොටි නාම, සතං සතසහස්සකොටිපකොටියො නහුතං, සතං සතසහස්සනහුතානි නින්නහුතං, සතං සතසහස්සනින්නහුතානි එකං අබ්බුදං, තතො වීසතිගුණං නිරබ්බුදං, එස නයො සබ්බත්ථාති. දසමං හෙට්ඨා වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

ථෙරවග්ගො චතුත්ථො.

(10) 5. උපාලිවග්ගො

1-2. කාමභොගීසුත්තාදිවණ්ණනා

91-92. පඤ්චමස්ස පඨමෙ **සාහසෙනාති** සාහසියකම්මෙන. දුතියෙ **භයානීති** චිත්තුත්‍රාසභයානි. **වෙරානීති** අකුසලවෙරපුග්ගලවෙරානි. **අරියො චස්ස ඤායොති** සහ විපස්සනාය මග්ගො. **ඉති ඉමස්මිං සති ඉදං හොතීති** එවං ඉමස්මිං අවිජ්ජාදිකෙ කාරණෙ සති ඉදං සඞ්ඛාරාදිකං ඵලං හොති. **ඉමස්සුප්පාදා ඉදං උප්පජ්ජතීති** යො යස්ස සහජාතපච්චයො හොති, තස්ස උප්පාදා ඉතරං උප්පජ්ජති නාම. **ඉමස්මිං අසතීති** අවිජ්ජාදිකෙ කාරණෙ අසති සඞ්ඛාරාදිකං ඵලං න හොති. **ඉමස්ස නිරොධාති** කාරණස්ස අප්පවත්තියා ඵලස්ස අප්පවත්ති හොති.

3. කිංදිට්ඨිකසුත්තවණ්ණනා

93. තතියෙ **සණ්ඨාපෙසුන්ති** ඉරියාපථම්පි වචනපථම්පි සණ්ඨාපෙසුං. **අප්පසද්දවිනීතාති** අප්පසද්දෙන මත්තභාණිනා සත්ථාරා විනීතා. **පරතොඝොසපච්චයා වාති** පරස්ස වා වචනකාරණා. **චෙතයිතාති** පකප්පිතා. **මඞ්කුභූතාති** දොමනස්සප්පත්තා නිත්තෙජා. **පත්තක්ඛන්ධාති** පතිතක්ඛන්ධා. **සහධම්මෙනාති** සහෙතුකෙන කාරණෙන වචනෙන.

4. වජ්ජියමාහිතසුත්තවණ්ණනා

94. චතුත්ථෙ **වජ්ජියමාහිතොති** එවංනාමකො. **සබ්බං තපන්ති** සබ්බමෙව දුක්කරකාරිකං. **සබ්බං තපස්සින්ති** සබ්බං තපනිස්සිතකං. **ලූඛාජීවින්ති** දුක්කරකාරිකජීවිකානුයොගං අනුයුත්තං. **ගාරය්හන්ති** ගරහිතබ්බයුත්තකං. **පසංසියන්ති** පසංසිතබ්බයුත්තකං. **වෙනයිකොති** සයං අවිනීතො අඤ්ඤෙහි විනෙතබ්බො. **අපඤ්ඤත්තිකොති** න කිඤ්චි පඤ්ඤාපෙතුං සක්කොති. අථ වා **වෙනයිකොති** සත්තවිනාසකො. **අපඤ්ඤත්තිකොති** අපච්චක්ඛං නිබ්බානං පඤ්ඤාපෙති, සයංකතාදීසු කිඤ්චි පඤ්ඤාපෙතුං න සක්කොති. **න සො භගවා වෙනයිකොති** සො භගවා එවං යාථාවතො ඤත්වා කුසලාකුසලං පඤ්ඤාපෙන්තො න අඤ්ඤෙන විනෙතබ්බො න අඤ්ඤසික්ඛිතො. යෙ ච ධම්මෙ උපාදාය සත්තො පඤ්ඤාපියති, තෙසං පඤ්ඤාපනතො න සත්තවිනාසකො, සුවිනීතො සුසික්ඛිතො සත්තවිනායකොති අත්ථො. තස්ස ච පඤ්ඤත්තියො සපඤ්ඤත්තියොයෙවාති දස්සෙති. **විමුත්තිං විමුච්චතො අකුසලා ධම්මාති** මිච්ඡාදිට්ඨිසඞ්ඛාතං චිත්තස්ස අධිමුත්තිං අධිමුච්චතො අකුසලා ධම්මා වඩ්ඪන්ති නාම, තං සන්ධායෙතං වුත්තං. සාසනෙ පන චිත්තස්ස විමුත්තිසඞ්ඛාතො විමුත්ති කුසලානංයෙව පච්චයො හොති.

5. උත්තියසුත්තවණ්ණනා

95. පඤ්චමෙ **තුණ්හී අහොසීති** සත්තූපලද්ධියං ඨත්වා අපුච්ඡං පුච්ඡතීති තුණ්හී අහොසි. **සබ්බසාමුක්කංසිකං වත මෙති** මයා සබ්බපුච්ඡානං උත්තමපුච්ඡං පුච්ඡිතො සමණො ගොතමො සංසාදෙති නො විස්සජ්ජෙති, නූන න විසහති න සක්කොති විස්සජ්ජෙතුන්ති එවං පාපිකං දිට්ඨිං මා පටිලභීති. **තදස්සාති** තං එවං උප්පන්නං දිට්ඨිගතං භවෙය්‍ය. **පච්චන්තිමන්ති** යස්මා මජ්ඣිමදෙසෙ නගරස්ස උද්ධාපාදීනි පීරානි වා හොන්තු දුබ්බලානි වා, සබ්බසො වා පන මා හොන්තු, චොරාසඞ්කා න හොති. තස්මා තං අග්ගහෙත්වා ''පච්චන්තිමං නගර''න්ති ආහ. **දළ්හුද්ධාපන්ති** පීරපාකාරපාදං. **දළ්හපාකාරතොරණන්ති** පීරපාකාරඤ්චෙව පීරපිට්ඨිසඞ්ඝාටඤ්ච. **එකද්වාරන්ති** කස්මා ආහ? බහුද්වාරස්මිඤ්හි නගරෙ බහූහි පණ්ඩිතදොවාරිකෙහි භවිතබ්බං, එකද්වාරෙ එකොව වට්ටති. තථාගතස්ස ච පඤ්ඤාය අඤ්ඤො සදිසො නත්ථි. තස්මා සත්ථු පණ්ඩිතභාවස්ස ඔපම්මත්ථං එකංයෙව දොවාරිකං දස්සෙතුං ''එකද්වාර''න්ති ආහ. **පණ්ඩිතොති** පණ්ඩිච්චෙන සමන්නාගතො. **බ්‍යත්තොති** වෙය්‍යත්තියෙන සමන්නාගතො. **මෙධාවීති** ඨානුප්පත්තියපඤ්ඤාසඞ්ඛාතාය මෙධාය සමන්නාගතො. **අනුපරියායපථන්ති** අනුපරියායනාමකං මග්ගං. **පාකාරසන්ධින්ති** ද්වින්නං ඉට්ඨකානං අපගතට්ඨානං. **පාකාරවිවරන්ති** පාකාරස්ස ඡින්නට්ඨානං. **තදෙවෙතං පඤ්හන්ති** තංයෙව ''සස්සතො ලොකො''තිආදිනා නයෙන පුට්ඨං ඨපනීයපඤ්හං පුනපි පුච්ඡි. **සබ්බො ච තෙන ලොකොති** සත්තූපලද්ධියංයෙව ඨත්වා අඤ්ඤෙනාකාරෙන පුච්ඡතීති දස්සෙති.

6. කොකනුදසුත්තවණ්ණනා

96. ඡට්ඨෙ **පුබ්බාපයමානොති** පුබ්බසදිසානි නිරුදකානි කුරුමානො. **ක්වෙත්ථ, ආවුසොති** කො එත්ථ, ආවුසො. **යාවතා, ආවුසො, දිට්ඨීති** යත්තිකා ද්වාසට්ඨිවිධාපි දිට්ඨි නාම අත්ථි. **යාවතා දිට්ඨිට්ඨානන්ති** ''ඛන්ධාපි දිට්ඨිට්ඨානං, අවිජ්ජාපි, ඵස්සොපි, සඤ්ඤාපි, විතක්කොපි අයොනිසොමනසිකාරොපි, පාපමිත්තොපි , පරතොඝොසොපි දිට්ඨිට්ඨාන''න්ති එවං යත්තකං අට්ඨවිධම්පි දිට්ඨිට්ඨානං දිට්ඨිකාරණං නාම අත්ථි. **දිට්ඨාධිට්ඨානන්ති** දිට්ඨීනං අධිට්ඨානං, අධිට්ඨත්වා අධිභවිත්වා පවත්තාය දිට්ඨියා එතං නාමං. **දිට්ඨිපරියුට්ඨානන්ති** ''කතමානි අට්ඨාරස දිට්ඨිපරියුට්ඨානානි? යා දිට්ඨි දිට්ඨිගතං දිට්ඨිගහනං දිට්ඨිකන්තාරං දිට්ඨිවිසූකං දිට්ඨිවිප්ඵන්දිතං දිට්ඨිසංයොජනං

දිට්ඨිසල්ලං දිට්ඨිසම්බාධො දිට්ඨිපලිබොධො දිට්ඨිබන්ධනං දිට්ඨිපපාතො දිට්ඨානුසයො දිට්ඨිසන්තාපො දිට්ඨිපරිළාහො දිට්ඨිගන්ථො දිට්ඨුපාදානං දිට්ඨාභිනිවෙසො දිට්ඨිපරාමාසො. ඉමානි අට්ඨාරස දිට්ඨිපරියුට්ඨානානී''ති එවං වුත්තං දිට්ඨිපරියුට්ඨානං. **සමුට්ඨානන්ති** දිට්ඨිට්ඨානස්සෙව වෙවචනං. වුත්තඤ්හෙතං – ''ඛන්ධා පච්චයො දිට්ඨීනං උපාදාය සමුට්ඨානට්ඨෙනා''ති (පටි. ම. 1.124) සබ්බං විත්ථාරෙතබ්බං. සොතාපත්තිමග්ගො පන **දිට්ඨිසමුග්ඝාතො** නාම සබ්බදිට්ඨීනං සමුග්ඝාතකත්තා. **තමහන්ති** තං සබ්බං අහං ජානාමි. **ක්‍යාහං වක්ඛාමීති** කිංකාරණා අහං වක්ඛාමි.

7-8. ආහුනෙය්‍යසුත්තාදිවණ්ණනා

97-98. සත්තමෙ **සම්මාදිට්ඨිකොති** යාථාවදිට්ඨිකො. අට්ඨමෙ **අධිකරණසමුප්පාදවූපසමකුසලොති** චතුන්නං අධිකරණානං මූලං ගහෙත්වා වූපසමෙන සමුප්පාදවූපසමකුසලො හොති.

9. උපාලිසුත්තවණ්ණනා

99. නවමෙ **දුරභිසම්භවානීති** සම්භවිතුං දුක්ඛානි දුස්සහානි, න සක්කා අප්පෙසක්ඛෙහි අජ්ඣොගාහිතුන්ති වුත්තං හොති. **අරඤ්ඤවනපත්ථානීති** අරඤ්ඤානි ච වනපත්ථානි ච. ආරඤ්ඤකඞ්ගනිප්ඵාදනෙන අරඤ්ඤානි, ගාමන්තං අතික්කමිත්වා මනුස්සානං අනුපචාරට්ඨානභාවෙන වනපත්ථානි. **පන්තානීති** පරියන්තානි අතිදූරානි. **දුක්කරං පවිවෙකන්ති** කායවිවෙකො දුක්කරො. **දුරභිරමන්ති** අභිරමිතුං න සුකරං. **එකත්තෙති** එකීභාවෙ. කිං දස්සෙති? කායවිවෙකෙ කතෙපි තත්ථ චිත්තං අභිරමාපෙතුං දුක්කරං. ද්වයංද්වයාරාමො හි අයං ලොකොති. **හරන්ති මඤ්ඤෙති** හරන්ති විය සසන්ති විය. **මනොති** චිත්තං. **සමාධිං අලභමානස්සාති** උපචාරසමාධිං වා අප්පනාසමාධිං වා අලභන්තස්ස . කිං දස්සෙති? ඊදිසස්ස භික්ඛුනො තිණපණ්ණමිගාදිසද්දෙහි විවිධෙහි ච භීසනකෙහි වනානි චිත්තං වික්ඛිපන්ති මඤ්ඤෙති. **සංසීදිස්සතීති** කාමවිතක්කෙන සංසීදිස්සති. **උප්ලවිස්සතීති** බ්‍යාපාදවිහිංසාවිතක්කෙහි උද්ධං ප්ලවිස්සති.

කණ්ණසංධොවිකන්ති කණ්ණෙ ධොවන්තෙන කීළිතබ්බං. **පිට්ඨිසංධොවිකන්ති** පිට්ඨිං ධොවන්තෙන කීළිතබ්බං. තත්ථ උදකං සොණ්ඩාය ගහෙත්වා ද්වීසු කණ්ණෙසු ආසිඤ්චනං කණ්ණසංධොවිකා නාම, පිට්ඨියං ආසිඤ්චනං පිට්ඨිසංධොවිකා නාම. **ගාධං වින්දතීති** පතිට්ඨං ලභති. **කො චාහං කො ච හත්ථිනාගොති** අහං කො, හත්ථිනාගො කො, අහම්පි තිරච්ඡානගතො, අයම්පි, මය්හම්පි චත්තාරො පාදා, ඉමස්සපි, නනු උභොපි මයං සමසමාති.

වඞ්කකන්ති කුමාරකානං කීළනකං ඛුද්දකනඞ්ගලං. **ඝටිකන්ති** දීඝදණ්ඩකෙන රස්සදණ්ඩකං පහරණකීළං. **මොක්ඛචිකන්ති** සංපරිවත්තකකීළං, ආකාසෙ දණ්ඩකං ගහෙත්වා භූමියං වා සීසං ඨපෙත්වා හෙට්ඨුපරියභාවෙන පරිවත්තනකීළන්ති වුත්තං හොති. **චිඞ්ගුලකන්ති** තාලපණ්ණාදීහි කතං වාතප්පහාරෙන පරිබ්භමනචක්කං. **පත්තාළ්හකං** වුච්චති පණ්ණනාළි, තාය වාලුකාදීනි මිනන්තා කීළන්ති. **රථකන්ති** ඛුද්දකරථං. **ධනුකන්ති** ඛුද්දකධනුමෙව.

ඉධ ඛො පන චොති එත්ථ **චොති** නිපාතමත්තං, ඉධ ඛො පනාති අත්ථො. **ඉඞ්ඝ ත්වං, උපාලි, සඞ්ඝෙ විහරාහීති** එත්ථ **ඉඞ්ඝාති** චොදනත්ථෙ නිපාතො. තෙන ථෙරං සඞ්ඝමජ්ඣෙ විහාරත්ථාය චොදෙති, නාස්ස අරඤ්ඤවාසං අනුජානාති. කස්මා? අරඤ්ඤසෙනාසනෙ වසතො කිරස්ස වාසධුරමෙව පූරිස්සති, න ගන්ථධුරං. සඞ්ඝමජ්ඣෙ වසන්තො පන ද්වෙ ධුරානි පූරෙත්වා අරහත්තං පාපුණිස්සති, විනයපිටකෙ ච පාමොක්ඛො භවිස්සති. අථස්සාහං පරිසමජ්ඣෙ පුබ්බපත්ථනං පුබ්බාභිනීහාරඤ්ච කථෙත්වා ඉමං භික්ඛුං විනයධරානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙස්සාමීති ඉමමත්ථං පස්සමානො සත්ථා ථෙරස්ස අරඤ්ඤවාසං නානුජානීති. දසමං උත්තානත්ථමෙවාති.

උපාලිවග්ගො පඤ්චමො.

දුතියපණ්ණාසකං නිට්ඨිතං.

3. තතියපණ්ණාසකං

(11) 1. සමණසඤ්ඤාවග්ගො

1. සමණසඤ්ඤාසුත්තවණ්ණනා

101. තතියස්ස පඨමෙ **සමණසඤ්ඤාති** සමණානං උප්පජ්ජනකසඤ්ඤා. **සන්තතකාරීති** නිරන්තරකාරී. **අබ්‍යාපජ්ඣොති** නිද්දුක්ඛො. **ඉදමත්ථංතිස්ස හොතීති** ඉදමත්ථං ඉමෙ පච්චයාති එවමස්ස ජීවිතපරික්ඛාරෙසු හොති, පච්චවෙක්ඛිතපරිභොගං පරිභුඤ්ජතීති අත්ථො. දුතියං උත්තානත්ථමෙව.

3. මිච්ඡත්තසුත්තවණ්ණනා

103. තතියෙ **විරාධනා හොතීති** සග්ගතො මග්ගතො ච විරජ්ඣනං හොති. **නො ආරාධනාති** න සම්පාදනා න පරිපූරකාරිතා හොති. **පහොතීති** පවත්තති.

4-5. බීජසුත්තාදිවණ්ණනා

104-105. චතුත්ථෙ **යථාදිට්ඨි සමත්තං සමාදින්නන්ති** දිට්ඨානුරූපෙන පරිපුණ්ණං සමාදින්නං සකලං ගහිතං. **චෙතනාති** තීසු ද්වාරෙසු නිබ්බත්තිතචෙතනාව ගහිතා. **පත්ථනාති** ''එවරූපො සියා''න්ති එවං පත්ථනා. **පණිධීති** ''දෙවො වා භවිස්සාමි දෙවඤ්ඤතරො වා''ති චිත්තට්ඨපනා. **සඞ්ඛාරාති** සම්පයුත්තකසඞ්ඛාරා. පඤ්චමෙ පුරෙචාරිකට්ඨෙන **පුබ්බඞ්ගමා. අන්වදෙවාති** තං අනුබන්ධමානමෙව.

6. නිජ්ජරසුත්තවණ්ණනා

106. ඡට්ඨෙ **නිජ්ජරවත්ථූනීති** නිජ්ජරකාරණානි. **මිච්ඡාදිට්ඨි නිජ්ජිණ්ණා හොතීති** අයං හෙට්ඨා විපස්සනායපි නිජ්ජිණ්ණා එව පහීනා. කස්මා පුන ගහිතාති? අසමුච්ඡින්නත්තා. විපස්සනාය හි කිඤ්චාපි නිජ්ජිණ්ණා, න පන සමුච්ඡින්නා. මග්ගො පන උප්පජ්ජිත්වා තං සමුච්ඡින්දති, න පුන වුට්ඨාතුං දෙති. තස්මා පුන ගහිතා. එවං සබ්බපදෙසු යොජෙතබ්බො. එත්ථ ච සම්මාවිමුත්තිපච්චයා චතුසට්ඨි ධම්මා භාවනාපාරිපූරිං ගච්ඡන්ති. කතමෙ චතුසට්ඨි? සොතාපත්තිමග්ගක්ඛණෙ අධිමොක්ඛට්ඨෙන සද්ධින්ද්‍රියං පරිපූරති, පග්ගහට්ඨෙන වීරියින්ද්‍රියං, උපට්ඨානට්ඨෙන සතින්ද්‍රියං, අවික්ඛෙපට්ඨෙන සමාධින්ද්‍රියං, දස්සනට්ඨෙන පඤ්ඤින්ද්‍රියං පරිපූරෙති, විජානනට්ඨෙන මනින්ද්‍රියං, අභිනන්දනට්ඨෙන සොමනස්සින්ද්‍රියං, පවත්තසන්තතිආධිපතෙය්‍යට්ඨෙන ජීවිතින්ද්‍රියං පරිපූරති…පෙ…. අරහත්තඵලක්ඛණෙ අධිමොක්ඛට්ඨෙන සද්ධින්ද්‍රියං…පෙ…. පවත්තසන්තතිආධිපතෙය්‍යට්ඨෙන ජීවිතින්ද්‍රියං පරිපූරතීති එවං චතූසු ච මග්ගෙසු චතූසු ච ඵලෙසු අට්ඨට්ඨ හුත්වා චතුසට්ඨි ධම්මා පාරිපූරිං ගච්ඡන්ති.

7. ධොවනාසුත්තවණ්ණනා

107. සත්තමෙ **ධොවනන්ති** අට්ඨිධොවනං. තස්මිඤ්හි ජනපදෙ මනුස්සා ඤාතකෙ මතෙ න ඣාපෙන්ති, ආවාටං පන ඛණිත්වා භූමියං නිදහන්ති. අථ නෙසං පූතිභූතානං අට්ඨීනි නීහරිත්වා ධොවිත්වා පටිපාටියා උස්සාපෙත්වා ගන්ධමාලෙහි පූජෙත්වා ඨපෙන්ති. නක්ඛත්තෙ පත්තෙ තානි අට්ඨීනි ගහෙත්වා රොදන්ති පරිදෙවන්ති, තතො නක්ඛත්තං කීළන්ති.

8-10. තිකිච්ඡකසුත්තාදිවණ්ණනා

108-110. අට්ඨමෙ **විරෙචනන්ති** දොසනීහරණභෙසජ්ජං. **විරිත්තා හොතීති** නීහටා හොති පනුදිතා. නවමෙ **වමනන්ති** වමනකරණභෙසජ්ජං. දසමෙ **නිද්ධමනීයාති** නිද්ධමිතබ්බා. **නිද්ධන්තාති** නිද්ධමිතා.

11. පඨමඅසෙඛසුත්තවණ්ණනා

111. එකාදසමෙ අඞ්ගපරිපූරණත්ථං සම්මාදිට්ඨියෙව **සම්මාඤාණන්ති** වුත්තා. එවමෙතෙ සබ්බෙපි අරහත්තඵලධම්මා අසෙඛා, අසෙඛස්ස පවත්තත්තා පච්චවෙක්ඛණඤාණම්පි අසෙඛන්ති වුත්තං.

12. දුතියඅසෙඛසුත්තවණ්ණනා

112. ද්වාදසමෙ **අසෙඛියාති** අසෙඛායෙව, අසෙඛසන්තකා වා. ඉමිනා සුත්තෙන ඛීණාසවොව කථිතොති.

සමණසඤ්ඤාවග්ගො පඨමො.

(12) 2. පච්චොරොහණිවග්ගො

1-2. අධම්මසුත්තද්වයවණ්ණනා

113-114. දුතියස්ස පඨමෙ පාටියෙක්කං පුච්ඡා ච විස්සජ්ජනා ච කතා. දුතියෙ එකතොව.

3. තතියඅධම්මසුත්තවණ්ණනා

115. තතියෙ **උද්දෙසං උද්දිසිත්වා**ති මාතිකං නික්ඛිපිත්වා. **සත්ථු චෙව සංවණ්ණිතො**ති පඤ්චසු ඨානෙසු එතදග්ගෙ ඨපෙන්තෙන සත්ථාරා සංවණ්ණිතො. **සම්භාවිතො**ති ගුණසම්භාවනාය සම්භාවිතො. **පහොතී**ති සක්කොති. **අතිසිත්වා**ති අතික්කමිත්වා. **ජානං ජානාතී**ති ජානිතබ්බකං ජානාති. **පස්සං පස්සතී**ති පස්සිතබ්බකං පස්සති. **චක්ඛුභූතො**ති චක්ඛු විය භූතො ජාතො නිබ්බත්තො. **ඤාණභූතො**ති ඤාණසභාවො. **ධම්මභූතො**ති ධම්මසභාවො. **බ්‍රහ්මභූතො**ති සෙට්ඨසභාවො. **වත්තා**ති වත්තුං සමත්ථො. **පවත්තා**ති පවත්තෙතුං සමත්ථො. **අත්ථස්ස නින්නෙතා**ති අත්ථං නීහරිත්වා දස්සෙතා. **යථා නො භගවා**ති යථා අම්හාකං භගවා බ්‍යාකරෙය්‍ය.

4. අජිතසුත්තවණ්ණනා

116. චතුත්ථෙ **අජිතො**ති එවංනාමකො. **චිත්තට්ඨානසතානී**ති චිත්තුප්පාදසතානි. **යෙහී**ති යෙහි චිත්තට්ඨානසතෙහි අනුයුඤ්ජියමානා. **උපාරද්ධාව ජානන්ති උපාරද්ධස්මා**ති විරද්ධා නිග්ගහිතා එවං ජානන්ති ''විරද්ධා මයං, නිග්ගහිතා මයං, ආරොපිතො නො දොසො''ති. **පණ්ඩිතවත්ථූනී**ති පණ්ඩිතභාවත්ථාය කාරණානි.

5-6. සඞ්ගාරවසුත්තාදිවණ්ණනා

117-118. පඤ්චමෙ **ඔරිමං තීරන්ති** ලොකියං ඔරිමතීරං. **පාරිමං තීරන්ති** ලොකුත්තරං පාරිමතීරං. **පාරගාමිනො**ති නිබ්බානගාමිනො. **තීරමෙවානුධාවතී**ති සක්කායදිට්ඨිතීරංයෙව අනුධාවති. **ධම්මෙ ධම්මානුවත්තිනො**ති සම්මා අක්ඛාතෙ නවවිධෙ ලොකුත්තරධම්මෙ අනුධම්මවත්තිනො, තස්ස ධම්මස්සානුච්ඡවිකාය සහසීලාය පුබ්බභාගපටිපත්තියා පවත්තමානා. **මච්චුධෙය්‍යං සුදුත්තරන්ති** මච්චුනො ඨානභූතං තෙභූමකවට්ටං සුදුත්තරං තරිත්වා. **පාරමෙස්සන්තී**ති නිබ්බානං පාපුණිස්සන්ති.

ඔකා අනොකමාගම්මාති වට්ටතො විවට්ටං ආගම්ම. **විවෙකෙ යත්ථ දූරමන්ති** යස්මිං කායචිත්තඋපධිවිවෙකෙ දූරභිරමං, තත්‍රාභිරතිමිච්ඡෙය්‍ය. **හිත්වා කාමෙ**ති දුවිධෙපි කාමෙ පහාය. **අකිඤ්චනො**ති නිප්පලිබොධො. **ආදානපටිනිස්සග්ගෙ**ති ගහණපටිනිස්සග්ගසඞ්ඛාතෙ නිබ්බානෙ. **අනුපාදාය යෙ රතා**ති චතූහි උපාදානෙහි කිඤ්චිපි අනුපාදියිත්වා යෙ අභිරතා. **පරිනිබ්බුතා**ති තෙ අපච්චයපරිනිබ්බානෙන පරිනිබ්බුතා නාමාති වෙදිතබ්බා. ඡට්ඨං භික්ඛූනං දෙසිතං.

7-8. පච්චොරොහණිසුත්තද්වයවණ්ණනා

119-120. සත්තමෙ **පච්චොරොහණී**ති පාපස්ස පච්චොරොහණං. **පත්ථරිත්වා**ති සන්ථරිත්වා. **අන්තරා ච වෙලං අන්තරා ච අගාරාගාරන්ති** වාලිකාරාසිස්ස ච අග්ගිඅගාරස්ස ච අන්තරෙ. අට්ඨමං භික්ඛුසඞ්ඝස්ස දෙසිතං. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

පච්චොරොහණිවග්ගො දුතියො.

(13) 3. පරිසුද්ධවග්ගවණ්ණනා

123. තතියස්ස පඨමෙ **පරිසුද්ධාති** නිම්මලා. **පරියොදාතාති** පභස්සරා. දුතියාදීනි උත්තානත්ථානෙවාති.

පරිසුද්ධවග්ගො තතියො.

(14) 4. සාධුවග්ගවණ්ණනා

134. චතුත්ථස්ස පඨමෙ **සාධුන්ති** භද්දකං සිලිට්ඨකං. දුතියාදීනි උත්තානත්ථානෙවාති. අරියමග්ගවග්ගො උත්තානත්ථොයෙවාති.

සාධුවග්ගො චතුත්ථො.

තතියපණ්ණාසකං නිට්ඨිතං.

4. චතුත්ථපණ්ණාසකං

155. චතුත්ථස්ස පඨමාදීනි උත්තානත්ථානෙවාති.

8. කම්මනිදානසුත්තවණ්ණනා

174. අට්ඨමෙ **ලොභහෙතුකම්පීති** පාණාතිපාතස්ස ලොභො උපනිස්සයකොටියා හෙතු හොති දොසමොහසම්පයුත්තොපි. ඉමිනා උපායෙන සබ්බත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො.

9. පරික්කමනසුත්තවණ්ණනා

175. නවමෙ **පරික්කමනං හොතීති** පරිවජ්ජනං හොති.

10. චුන්දසුත්තවණ්ණනා

176. දසමෙ **කම්මාරපුත්තස්සාති** සුවණ්ණකාරපුත්තස්ස. **කස්ස නො ත්වන්ති** කස්ස නු ත්වං. **පච්ඡාභූමකාති** පච්ඡාභූමිවාසිකා. **කමණ්ඩලුකාති** කමණ්ඩලුධාරිනො. **සෙවාලමාලිකාති** සෙවාලමාලා විය ධාරෙන්ති. සෙවාලපටනිවාසිතාතිපි වුත්තමෙව. **උදකොරොහකාති** සායතතියකං උදකොරොහනානුයොගමනුයුත්තා. **ආමසෙය්‍යාසීති** හත්ථෙන පරිමජ්ජෙය්‍යාසි.

11. ජාණුස්සොණිසුත්තවණ්ණනා

177. එකාදසමෙ **උපකප්පතූති** පාපුණාතු. **ඨානෙති** ඔකාසෙ. **නො අට්ඨානෙති** නො අනොකාසෙ. **නෙරයිකානං ආහාරො** නාම තත්ථ නිබ්බත්තනකම්මමෙව. තෙනෙව හි තෙ තත්ථ යාපෙන්ති. **තිරච්ඡානයොනිකානං** පන තිණපණ්ණාදිවසෙන ආහාරො වෙදිතබ්බො. **මනුස්සානං** ඔදනකුම්මාසාදිවසෙන , **දෙවානං** සුධාභොජනාදිවසෙන, **පෙත්තිවෙසයිකානං** ඛෙළසිඞ්ඝාණිකාදිවසෙන. **යං වා පනස්ස ඉතො අනුප්පවෙච්ඡන්තීති** යං තස්ස මිත්තාදයො ඉතො දදන්තා අනුපවෙසෙන්ති. පෙත්තිවෙසයිකා එව හි පරදත්තූපජීවිනො හොන්ති, න අඤ්ඤෙසං පරෙහි දින්නං උපකප්පති. **දායකොපි අනිප්ඵලොති** යං සන්ධාය තං දානං දින්නං, තස්ස උපකප්පතු වා මා වා, දායකෙන පන න සක්කා නිප්ඵලෙන භවිතුං, දායකො තස්ස දානස්ස විපාකං ලභතියෙව.

අට්ඨානෙපි භවං ගොතමො පරිකප්පං වදතීති අනොකාසෙ උප්පන්නෙපි තස්මිං ඤාතකෙ භවං ගොතමො දානස්ස ඵලං පරිකප්පෙතියෙව පඤ්ඤාපෙතියෙවාති පුච්ඡති. බ්‍රාහ්මණස්ස හි ‘‘එවං දින්නස්ස දානස්ස ඵලං දායකො න ලභතී’’ති ලද්ධි. අථස්ස භගවා පඤ්හං පටිජානිත්වා ‘‘දායකො නාම යත්ථ කත්ථචි පුඤ්ඤඵලූපජීවිට්ඨානෙ නිබ්බත්තො දානස්ස ඵලං ලභතියෙවා’’ති දස්සෙතුං **ඉධ බ්‍රාහ්මණාති**ආදිමාහ. **සො තත්ථ ලාභී හොතීති** සො තත්ථ හත්ථියොනියං නිබ්බත්තොපි මඞ්ගලහත්ථිට්ඨානං පත්වා ලාභී හොති. අස්සාදීසුපි එසෙව නයො. සාධුවග්ගො උත්තානත්ථොයෙවාති.

ජාණුස්සොණිවග්ගො දුතියො.

චතුත්ථපණ්ණාසකං නිට්ඨිතං.

(21) 1. කරජකායවග්ගො

211. පඤ්චමස්ස පඨමාදීනි උත්තානත්ථානෙව.

6. සංසප්පනීයසුත්තවණ්ණනා

216. ඡට්ඨෙ **සංසප්පනීයපරියායං වො, භික්ඛවෙ, ධම්මපරියායන්**ති සංසප්පනස්ස කාරණං දෙසනාසඞ්ඛාතං ධම්මදෙසනං. **සංසප්පතී**ති තං කම්මං කරොන්තො ආසප්පති පරිසප්පති විප්ඵන්දති. **ජිම්හා ගතී**ති තෙන කම්මෙන යං ගතිං ගමිස්සති, සා ජිම්හා හොති. **ජිම්හුපපත්තී**ති තස්ස යං ගතිං උපපජ්ජිස්සති, සාපි ජිම්හාව හොති. **සංසප්පජාතිකා**ති සංසප්පනසභාවා. **භූතා භූතස්ස උපපත්ති හොතී**ති භූතස්මා සභාවතො විජ්ජමානකම්මා සත්තස්ස නිබ්බත්ති හොති. **ඵස්සා ඵුසන්තී**ති විපාකඵස්සා ඵුසන්ති.

7-8. සඤ්චෙතනිකසුත්තද්වයවණ්ණනා

217-218. සත්තමෙ **සඤ්චෙතනිකානන්**ති චෙතෙත්වා පකප්පෙත්වා කතානං. **උපචිතානන්**ති චිතානං වඩ්ඪිතානං. **අප්පටිසංවෙදිත්වා**ති තෙසං කම්මානං විපාකං අවෙදියිත්වා. **බ්‍යන්තීභාවන්**ති විගතන්තභාවං තෙසං කම්මානං පරිච්ඡෙදපරිවටුමතාකරණං. **තඤ්ච ඛො දිට්ඨෙව ධම්මෙ**ති තඤ්ච ඛො විපාකං දිට්ඨධම්මවෙදනීයං දිට්ඨෙව ධම්මෙ. **උපපජ්ජන්**ති උපපජ්ජවෙදනීයං අනන්තරෙ අත්තභාවෙ. **අපරෙ වා පරියායෙ**ති අපරපරියායවෙදනීයං පන සංසාරප්පවත්තෙ සති සහස්සිමෙපි අත්තභාවෙති. ඉමිනා ඉදං දස්සෙති ''සංසාරප්පවත්තෙ පටිලද්ධවිපාකාරහකම්මෙ න විජ්ජති සො ජගතිප්පදෙසො, යත්ථ ඨිතො මුච්චෙය්‍ය පාපකම්මා''ති. **තිවිධා**ති තිප්පකාරා. **කායකම්මන්තසන්දොසබ්‍යාපත්තී**ති කායකම්මන්තසඞ්ඛාතා විපත්ති. ඉමිනා නයෙන සබ්බපදානි වෙදිතබ්බානි. අට්ඨමෙ **අපණ්ණකො මණී**ති සමන්තතො චතුරස්සො පාසකො.

9. කරජකායසුත්තවණ්ණනා

219. නවමෙ **දුක්ඛස්සා**ති විපාකදුක්ඛස්ස, වට්ටදුක්ඛස්සෙව වා. ඉමස්මිං සුත්තෙ මණිඔපම්මං නත්ථි. **එවං විගතාභිජ්ඣො**ති **එව**න්ති නිපාතමත්තං. යථා වා මෙත්තං භාවෙන්තා විගතාභිජ්ඣා භවන්ති, එවං විගතාභිජ්ඣො. එවමස්ස විගතාභිජ්ඣතාදීහි නීවරණවික්ඛම්භනං දස්සෙත්වා ඉදානි අකුසලනිස්සරණානි කථෙන්තො **මෙත්තාසහගතෙනා**තිආදිමාහ. **අප්පමාණන්**ති අප්පමාණසත්තාරම්මණතාය චිණ්ණවසිතාය වා අප්පමාණං. **පමාණකතං කම්මං** නාම කාමාවචරකම්මං. **න තං තත්‍රාවතිට්ඨතී**ති තං මහොඝො පරිත්තං උදකං විය අත්තනො ඔකාසං ගහෙත්වා ඨාතුං න සක්කොති, අථ ඛො නං ඔඝෙ පරිත්තං උදකං විය ඉදමෙව අප්පමාණං කම්මං අජ්ඣොත්ථරිත්වා අත්තනො විපාකං නිබ්බත්තෙති. **දහරතග්ගෙ**ති දහරකාලතො පට්ඨාය.

නායං කායො ආදායගමනියොති ඉමං කායං ගහෙත්වා පරලොකං ගන්තුං නාම න සක්කාති අත්ථො . **චිත්තන්තරො**ති චිත්තකාරණො, අථ වා චිත්තෙනෙව අන්තරිකො. එකස්සෙව හි චුතිචිත්තස්ස අනන්තරා දුතියෙ පටිසන්ධිචිත්තෙ දෙවො නාම හොති, නෙරයිකො නාම හොති, තිරච්ඡානගතො නාම හොති. පුරිමනයෙපි චිත්තෙන කාරණභූතෙන දෙවො නෙරයිකො වා හොතීති අත්ථො. **සබ්බං තං ඉධ වෙදනීයන්**ති දිට්ඨධම්මවෙදනීයකොට්ඨාසවසෙනෙතං වුත්තං. **න තං අනුගං භවිස්සතී**ති මෙත්තාය උපපජ්ජවෙදනීයභාවස්ස උපච්ඡින්නත්තා උපපජ්ජවෙදනීයවසෙන න අනුගතං භවිස්සති. ඉදං සොතාපන්නසකදාගාමිඅරියපුග්ගලානං පච්චවෙක්ඛණං වෙදිතබ්බං. **අනාගාමිතායා**ති ඣානානාගාමිතාය. **ඉධපඤ්ඤස්සා**ති ඉමස්මිං සාසනෙ පඤ්ඤා ඉධපඤ්ඤා නාම, සාසනචරිතාය අරියපඤ්ඤාය ඨිතස්ස අරියසාවකස්සාති අත්ථො. **උත්තරිවිමුත්තින්**ති අරහත්තං. දසමං උත්තානත්ථමෙවාති.

කරජකායවග්ගො පඨමො.

(22) 2. සාමඤ්ඤවග්ගවණ්ණනා

221. දුතියස්ස පඨමං ආදිං කත්වා සබ්බා පෙය්‍යාලතන්ති උත්තානත්ථායෙවාති.

මනොරථපූරණියා අඞ්ගුත්තරනිකාය-අට්ඨකථාය

දසකනිපාතස්ස සංවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස

අඞ්ගුත්තරනිකායෙ

එකාදසකනිපාත-අට්ඨකථා

1. නිස්සයවග්ගො

1-6. කිමත්ථියසුත්තාදිවණ්ණනා

1-6. එකාදසකනිපාතස්ස පඨමාදීනි හෙට්ඨා වුත්තනයානෙව. කෙවලඤ්චෙත්ථ ආදිතො පඤ්චසු නිබ්බිදාවිරාගං ද්විධා භින්දිත්වා එකාදසඞ්ගානි කතානි. ඡට්ඨෙ සික්ඛාපච්චක්ඛානං අධිකං.

7-8. පඨමසඤ්ඤාසුත්තාදිවණ්ණනා

7-8. සත්තමෙ **අත්ථෙන අත්ථො**ති අත්ථෙන සද්ධිමත්ථො. **බ්‍යඤ්ජනෙන බ්‍යඤ්ජන**න්ති බ්‍යඤ්ජනෙන සද්ධිං බ්‍යඤ්ජනං. **සංසන්දිස්සතී**ති සම්පවත්තිස්සති. **සමෙස්සතී**ති සමානං භවිස්සති. **න විග්ගය්හිස්සතී**ති න විරජ්ඣිස්සති. **අග්ගපදස්මි**න්ති නිබ්බානෙ. අට්ඨමෙ පච්චවෙක්ඛණා කථිතා.

9. සද්ධසුත්තවණ්ණනා

9. නවමෙ **දොණියා බද්ධො**ති යවසස්සදොණියා සමීපෙ බද්ධො. **අන්තරං කරිත්වා**ති අබ්භන්තරෙ කත්වා. **ඣායතී**ති චින්තෙති. **පජ්ඣායතී**ති ඉතො චිතො ච නානප්පකාරකං ඣායති. **නිජ්ඣායතී**ති නිරන්තරවසෙන නිබද්ධං ඣායති. **පථවිම්පි නිස්සාය ඣායතී**ති සමාපත්තියං සනිකන්තිකවසෙනෙතං වුත්තං. සමාපත්තියඤ්හි සනිකන්තිකත්තා එස ඛළුඞ්කො නාම කතො. ආපාදීසුපි එසෙව නයො.

කථඤ්ච සද්ධ ආජානීයඣායිතං හොතීති කථං කාරණාකාරණං ජානන්තස්ස සින්ධවස්ස ඣායිතං හොති. **යථා ඉණ**න්තිආදීසු ඉණසදිසං බන්ධනසදිසං ධනජානිසදිසං කලිසඞ්ඛාතමහාපරාධසදිසඤ්ච කත්වා අත්තනො අභිමුඛස්ස පතොදස්ස අජ්ඣොහරණසඞ්ඛාතං පතනං විපස්සතීති අත්ථො. **නෙව පථවිං නිස්සාය ඣායතී**ති සමාපත්තිසුඛනිකන්තියා අභාවෙන පථවිආරම්මණාය චතුක්කපඤ්චකජ්ඣානසඤ්ඤාය න ඣායති, නියන්තියා අභාවෙනෙව සො ආජානීයො නාම හොතීති. **ඣායති ච පනා**ති නිබ්බානාරම්මණාය ඵලසමාපත්තියා ඣායති. **පථවියං පථවිසඤ්ඤා විභූතා හොතී**ති පථවාරම්මණෙ උප්පන්නා චතුක්කපඤ්චකජ්ඣානසඤ්ඤා විභූතා පාකටා හොති. ‘‘විභූතා, භන්තෙ, රූපසඤ්ඤා අවිභූතා අට්ඨිකසඤ්ඤා’’ති ඉමස්මිඤ්හි සුත්තෙ සමතික්කමස්ස අත්ථිතාය විභූතතා වුත්තා, ඉධ පන විපස්සනාවසෙන අනිච්චදුක්ඛානත්තතො දිට්ඨත්තා විභූතා නාම ජාතා. **ආපොසඤ්ඤා**දීසුපි එසෙව නයො. එවමෙත්ථ හෙට්ඨා විය සමාපත්තිවසෙන සමතික්කමං අවත්වා විපස්සනාචාරවසෙන සමතික්කමො වුත්තො. **එවං ඣායී**ති එවං විපස්සනාපටිපාටියා ආගන්ත්වා උප්පාදිතාය ඵලසමාපත්තියා ඣායන්තො.

10. මොරනිවාපසුත්තවණ්ණනා

10. දසමෙ **අච්චන්තනිට්ඨො**ති අන්තං අතීතත්තා අච්චන්තසඞ්ඛාතං අවිනාසධම්මං නිබ්බානං නිට්ඨා අස්සාති අච්චන්තනිට්ඨො. ඉමිනා නයෙන සෙසපදානි වෙදිතබ්බානි. **ජනෙතස්මි**න්ති ජනිතස්මිං , පජායාති අත්ථො. **යෙ ගොත්තපටිසාරිනො**ති යෙ ජනා තස්මිං ගොත්තෙ පටිසරන්ති ‘‘අහං ගොතමො, අහං කස්සපො’’ති, තෙසු ලොකෙ ගොත්තපටිසාරීසු ඛත්තියො සෙට්ඨො. **අනුමතා මයා**ති මම සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණෙන සද්ධිං සංසන්දෙත්වා දෙසිතා මයා අනුඤ්ඤාතා. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

නිස්සයවග්ගො පඨමො.

2. අනුස්සතිවග්ගො

1-2. මහානාමසුත්තද්වයවණ්ණනා

11-12. දුතියස්ස පඨමෙ **නානාවිහාරෙහි විහරතන්ති** ගිහීනං නිබද්ධො එකො විහාරො නාම නත්ථි, තස්මා අම්හාකං අනිබද්ධවිහාරෙන විහරන්තානං කෙන විහාරෙන කතරෙන නිබද්ධවිහාරෙන විහාතබ්බන්ති පුච්ඡති. **ආරාධකොති** සම්පාදකො පරිපූරකො. **ධම්මසොතසමාපන්නො බුද්ධානුස්සතිං භාවෙතීති** ධම්මසොතසමාපන්නො හුත්වා බුද්ධානුස්සතිං භාවෙති. දුතියෙ **ගිලානා වුට්ඨිතොති** ගිලානො හුත්වා වුට්ඨිතො.

3. නන්දියසුත්තවණ්ණනා

13. තතියෙ **කල්‍යාණමිත්තෙති** සුමිත්තෙ. එවමෙත්ථ කල්‍යාණමිත්තවසෙන සඞ්ඝානුස්සති කථිතා. **කබළීකාරාහාරභක්ඛානන්ති** කාමාවචරදෙවානං. **අසමයවිමුත්තොති** අසමයවිමුත්තියා විමුත්තො ඛීණාසවො.

4. සුභූතිසුත්තවණ්ණනා

14. චතුත්ථෙ **කො නාමායං සුභූති භික්ඛූති** ජානන්තොපි සත්ථා කථාසමුට්ඨාපනත්ථං පුච්ඡති. **සුදත්තස්ස උපාසකස්ස පුත්තොති** අනාථපිණ්ඩිකං සන්ධායාහ. අනාථපිණ්ඩිකස්ස හි පුත්තො අත්තනො චූළපිතු සන්තිකෙ පබ්බජිතො, අථ නං සුභූතිත්ථෙරො ආදාය සත්ථු සන්තිකං අගමාසි. **සද්ධාපදානෙසූති** සද්ධානං පුග්ගලානං අපදානෙසු ලක්ඛණෙසු.

5. මෙත්තසුත්තවණ්ණනා

15. පඤ්චමෙ **සුඛං සුපතීති** යථා සෙසජනා සම්පරිවත්තමානා කාකච්ඡමානා දුක්ඛං සුපන්ති, එවං අසුපිත්වා සුඛං සුපති. නිද්දං ඔක්කමන්තොපි සමාපත්තිං සමාපන්නො විය හොති. **සුඛං පටිබුජ්ඣතීති** යථා අඤ්ඤෙ නිත්ථුනන්තා විජම්භමානා සම්පරිවත්තන්තා දුක්ඛං පටිබුජ්ඣන්ති, එවං අප්පටිබුජ්ඣිත්වා විකසමානං විය පදුමං සුඛං නිබ්බිකාරො පටිබුජ්ඣති. **න පාපකං සුපිනං පස්සතීති** සුපිනං පස්සන්තොපි භද්දකමෙව සුපිනං පස්සති, චෙතියං වන්දන්තො විය පූජං කරොන්තො විය ච ධම්මං සුණන්තො විය ච හොති. යථා පනඤ්ඤෙ අත්තානං චොරෙහි සම්පරිවාරිතං විය වාළෙහි උපද්දුතං විය පපාතෙ පතන්තං විය ච පස්සන්ති, න එවං පාපකං සුපිනං පස්සති.

මනුස්සානං පියො හොතීති උරෙ ආමුක්කමුත්තාහාරො විය සීසෙ පිළන්ධිතමාලා විය ච මනුස්සානං පියො හොති මනාපො. **අමනුස්සානං පියො හොතීති** යථෙව මනුස්සානං, අමනුස්සානම්පි පියො හොති විසාඛත්ථෙරො විය. වත්ථු විසුද්ධිමග්ගෙ (විසුද්ධි. 1.258) මෙත්තාකම්මට්ඨානනිද්දෙසෙ විත්ථාරිතමෙව. **දෙවතා රක්ඛන්තීති** පුත්තමිව මාතාපිතරො දෙවතා රක්ඛන්ති. **නාස්ස අග්ගි වා විසං වා සත්ථං වා කමතීති** මෙත්තාවිහාරිස්ස කායෙ උත්තරාය උපාසිකාය විය අග්ගි වා, සංයුත්තභාණකචූළසීවත්ථෙරස්සෙව විසං වා, සංකිච්චසාමණෙරස්සෙව සත්ථං වා න කමති නප්පවිසති, නාස්ස කායං විකොපෙතීති වුත්තං හොති. ධෙනුවත්ථුම්පි චෙත්ථ කථයන්ති. එකා කිර ධෙනු වච්ඡකස්ස ඛීරධාරං මුඤ්චමානා අට්ඨාසි. එකො ලුද්දකො ‘‘තං විජ්ඣිස්සාමී’’ති හත්ථෙන සම්පරිවත්තෙත්වා දීඝදණ්ඩං සත්තිං මුඤ්චි. සා තස්සා සරීරං ආහච්ච තාලපණ්ණං විය වට්ටමානා ගතා , නෙව උපචාරබලෙන න අප්පනාබලෙන, කෙවලං වච්ඡකෙ බලවහිතචිත්තතාය. එවං මහානුභාවා මෙත්තා.

තුවටං චිත්තං සමාධියතීති මෙත්තාවිහාරිනො ඛිප්පමෙව චිත්තං සමාධියති, නත්ථි තස්ස දන්ධායිතත්තං. **මුඛවණ්ණො විප්පසීදතීති** බන්ධනා පවුත්තතාලපක්කං විය චස්ස විප්පසන්නවණ්ණං මුඛං හොති. **අසම්මූළ්හො කාලං කරොතීති** මෙත්තාවිහාරිනො සම්මොහමරණං නාම නත්ථි, අසම්මූළ්හො පන නිද්දං ඔක්කමන්තො විය කාලං කරොති. **උත්තරි අප්පටිවිජ්ඣන්තොති** මෙත්තාසමාපත්තිතො උත්තරි අරහත්තං අධිගන්තුං අසක්කොන්තො ඉතො චවිත්වා සුත්තප්පබුද්ධො විය බ්‍රහ්මලොකං උපපජ්ජතීති.

6. අට්ඨකනාගරසුත්තවණ්ණනා

16. ඡට්ඨෙ **දසමොති** ජාතිගොත්තවසෙන චෙව සාරපත්තකුලගණනාය ච දසමෙ ඨානෙ ගණීයති, තෙනස්ස දසමොත්වෙව නාමං ජාතං. **අට්ඨකනාගරොති** අට්ඨකනගරවාසී. **කුක්කුටාරාමෙති** කුක්කුටසෙට්ඨිනා කාරිතෙ ආරාමෙ.

තෙන භගවතා…පෙ…. සම්මදක්ඛාතොති එත්ථ අයං සඞ්ඛෙපත්ථො – යො සො භගවා සමතිංස පාරමියො පූරෙත්වා සබ්බකිලෙසෙ භඤ්ජිත්වා අනුත්තරං සම්මාසම්බොධිං අභිසම්බුද්ධො, තෙන භගවතා තෙසං තෙසං සත්තානං ආසයානුසයං ජානතා, හත්ථතලෙ ඨපිතං ආමලකං විය සබ්බඤෙය්‍යධම්මෙ පස්සතා, අපිච පුබ්බෙනිවාසාදීහි

ජානතා, දිබ්බෙන චක්ඛුනා පස්සතා, තීහි වා විජ්ජාහි ඡහි වා පන අභිඤ්ඤාහි ජානතා, සබ්බත්ථ අප්පටිහතෙන සමන්තචක්ඛුනා පස්සතා, සබ්බධම්මජානනසමත්ථාය පඤ්ඤාය ජානතා, සබ්බසත්තානං චක්ඛුවිසයාතීතානි තිරොකුට්ටාදිගතානි වාපි රූපානි අතිවිසුද්ධෙන මංසචක්ඛුනා වා පස්සතා, අත්තහිතසාධිකාය සමාධිපදට්ඨානාය පටිවෙධපඤ්ඤාය ජානතා, පරහිතසාධිකාය කරුණාපදට්ඨානාය දෙසනාපඤ්ඤාය පස්සතා, අන්තරායිකධම්මෙ වා ජානතා, නිය්‍යානිකධම්මෙ පස්සතා, අරීනං හතත්තා අරහතා, සම්මා සාමං සබ්බධම්මානං බුද්ධත්තා සම්මාසම්බුද්ධෙනාති එවං චතුවෙසාරජ්ජවසෙන චතූහි කාරණෙහි ථොමිතෙන අත්ථි නු ඛො එකො ධම්මො අක්ඛාතොති.

අභිසඞ්ඛතන්ති කතං උප්පාදිතං. **අභිසඤ්චෙතයිත**න්ති චෙතයිතං කප්පයිතං. **සො තත්ථ ඨිතොති** සො තස්මිං සමථවිපස්සනාධම්මෙ ඨිතො. **ධම්මරාගෙන ධම්මනන්දියා**ති පදද්වයෙනපි සමථවිපස්සනාසු ඡන්දරාගො වුත්තො. සමථවිපස්සනාසු හි සබ්බෙන සබ්බං ඡන්දරාගං පරියාදියිතුං සක්කොන්තො අරහා හොති, අසක්කොන්තො අනාගාමී හොති. සො සමථවිපස්සනාසු ඡන්දරාගස්ස අප්පහීනත්තා චතුත්ථජ්ඣානචෙතනාය සුද්ධාවාසෙ නිබ්බත්තති. අයං ආචරියානං සමානත්ථකථා.

විතණ්ඩවාදී පනාහ – ‘‘තෙනෙව ධම්මරාගෙනාති වචනතො අකුසලෙන සුද්ධාවාසෙ නිබ්බත්තතී’’ති. සො ‘‘සුත්තං ආහරාහී’’ති වත්තබ්බො. අද්ධා අඤ්ඤං අපස්සන්තො ඉදමෙව ආහරිස්සති. තතො වත්තබ්බො ‘‘කිම්පනිදං සුත්තං නීතත්ථං, උදාහු නෙය්‍යත්ථ’’න්ති. අද්ධා ‘‘නීතත්ථ’’න්ති වක්ඛති. තතො වත්තබ්බො – එවං සන්තෙ අනාගාමිඵලත්ථිකෙන සමථවිපස්සනාසු ඡන්දරාගො කත්තබ්බො භවිස්සති, ඡන්දරාගෙ උප්පාදිතෙ අනාගාමිඵලං පටිලද්ධං භවිස්සති, මා ‘‘සුත්තං මෙ ලද්ධ’’න්ති යං වා තං වා දීපෙහි. පඤ්හං කථෙන්තෙන හි ආචරියස්ස සන්තිකෙ උග්ගහෙත්වා අත්ථරසං පටිවිජ්ඣිත්වා කථෙතුං වට්ටති. අකුසලෙන හි සග්ගෙ, කුසලෙන ච අපායෙ පටිසන්ධි නාම නත්ථි. වුත්තඤ්චෙතං භගවතා –

> ‘‘න, භික්ඛවෙ, ලොභජෙන කම්මෙන, දොසජෙන කම්මෙන, මොහජෙන කම්මෙන දෙවා පඤ්ඤායන්ති, මනුස්සා පඤ්ඤායන්ති, යා වා පනඤ්ඤාපි කාචි සුගතියො. අථ ඛො, භික්ඛවෙ, ලොභජෙන කම්මෙන, දොසජෙන කම්මෙන, මොහජෙන කම්මෙන නිරයො පඤ්ඤායති, තිරච්ඡානයොනි පඤ්ඤායති, පෙත්තිවිසයො පඤ්ඤායති, යා වා පනඤ්ඤාපි කාචි දුග්ගතියො’’ති (අ. නි. 6.39) –

එවං සඤ්ඤාපෙතබ්බො. සචෙ සඤ්ජානාති, සඤ්ජානාතු. නො චෙ සඤ්ජානාති, ‘‘ගච්ඡ පාතොව විහාරං පවිසිත්වා යාගුං පිවා’’ති උය්‍යොජෙතබ්බො.

අයං ඛො, ගහපති, එකධම්මො අක්ඛාතොති එකං ධම්මං පුච්ඡිතෙන ‘‘අයම්පි එකධම්මො අක්ඛාතො, අයම්පි එකධම්මො අක්ඛාතො’’ති එවං පුච්ඡාවසෙන කථිතත්තා එකාදසපි ධම්මා එකධම්මො නාම කතො. අමතුප්පත්තිඅත්ථෙන වා සබ්බෙපි එකධම්මොති වත්තුං වට්ටති.

නිධිමුඛං ගවෙසන්තොති නිධිං පරියෙසන්තො. **සකිදෙවාති** එකප්පයොගෙනෙව. කථං පන එකප්පයොගෙනෙව එකාදසන්නං නිධීනං අධිගමො හොතීති? ඉධෙකච්චො අරඤ්ඤෙ ජීවිතවුත්තිං ගවෙසමානො චරති. තමෙනං අඤ්ඤතරො අත්ථචරකො දිස්වා ‘‘කිං, භො, චරසී’’ති පුච්ඡති. සො ‘‘ජීවිතවුත්තිං පරියෙසාමී’’ති ආහ. ඉතරො ‘‘තෙන හි සම්ම ආගච්ඡ, එතං පාසාණං පවට්ටෙහී’’ති ආහ. සො තං පවට්ටෙත්වා උපරූපරිට්ඨිතා වා කුච්ඡියා කුච්ඡිං ආහච්ච ඨිතා වා එකාදස කුම්භියො පස්සති. එවං එකප්පයොගෙන එකාදසන්නං අධිගමො හොති.

ආචරියධනං පරියෙසිස්සන්තීති අඤ්ඤතිත්ථියා හි යස්ස සන්තිකෙ සිප්පං උග්ගණ්හන්ති, තස්ස සිප්පුග්ගහණතො පුරෙ වා පච්ඡා වා අන්තරන්තරා වා ගෙහතො නීහරිත්වා ධනං දෙන්ති. යෙසං ගෙහෙ නත්ථි, තෙ ඤාතිසභාගතො පරියෙසන්ති. යෙසං තම්පි නත්ථි, තෙ සභාගතො පරියෙසන්ති. තථා අලභමානා භික්ඛම්පි චරිත්වා දෙන්තියෙව. තං සන්ධායෙතං වුත්තං.

කිං පනාහන්ති බාහිරකා තාව අනිය්‍යානිකෙපි සාසනෙ සිප්පමත්තදායකස්ස ධනං පරියෙසන්ති, අහං පන එවංවිධෙ නිය්‍යානිකසාසනෙ එකාදසවිධං අමතුප්පත්තිපටිපදං දෙසෙන්තස්ස ආචරියස්ස පූජං කිං න කරිස්සාමි, කරිස්සාමියෙවාති වදති. **පච්චෙකං දුස්සයුගෙන අච්ඡාදෙසීති** එකමෙකස්ස භික්ඛුනො එකෙකං දුස්සයුගං අදාසීති අත්ථො. සමුදාචාරවචනං පනෙත්ථ එවරූපං හොති, තස්මා අච්ඡාදෙසීති වුත්තං. **පඤ්චසතං විහාරන්ති** පඤ්චසතග්ඝනිකං පණ්ණසාලං කාරෙසීති අත්ථො.

7. ගොපාලසුත්තවණ්ණනා

17. සත්තමෙ තිස්සො කථා එකනාළිකා චතුරස්සා නිසින්නවත්තිකාති. තත්ථ පාළිං වත්වා එකෙකස්ස පදස්ස අත්ථකථනං **එකනාළිකා** නාම . අපණ්ඩිතගොපාලකං දස්සෙත්වා, අපණ්ඩිතභික්ඛුං දස්සෙත්වා, පණ්ඩිතගොපාලකං දස්සෙත්වා, පණ්ඩිතභික්ඛුං දස්සෙත්වාති චතුක්කං බන්ධිත්වා කථනං **චතුරස්සා** නාම. අපණ්ඩිතගොපාලකං දස්සෙත්වා පරියොසානගමනං, අපණ්ඩිතභික්ඛුං දස්සෙත්වා පරියොසානගමනං, පණ්ඩිතගොපාලකං දස්සෙත්වා

පරියොසානගමනං, පණ්ඩිතභික්ඛුං දස්සෙත්වා පරියොසානගමනන්ති අයං **නිසින්නවත්තිකා** නාම. අයං ඉධ සබ්බාචරියානං ආචිණ්ණා.

එකාදසහි , භික්ඛවෙ, අඞ්ගෙහීති එකාදසහි අගුණකොට්ඨාසෙහි. **ගොගණන්ති** ගොමණ්ඩලං. **පරිහරිතුන්ති** පරිග්ගහෙත්වා විචරිතුං. **ඵාතිං කාතුන්ති** වඩ්ඪිං ආපාදෙතුං. **ඉධාති** ඉමස්මිං ලොකෙ. **න රූපඤ්ඤූ හොතීති** ගණනතො වා වණ්ණතො වා රූපං න ජානාති. ගණනතො න ජානාති නාම අත්තනො ගුන්නං සතං වා සහස්සං වාති සඞ්ඛ්‍යාං න ජානාති, සො ගාවීසු හටාසු වා පලාතාසු වා ගොගණං ගණෙත්වා ‘‘අජ්ජ එත්තකා න දිස්සන්තී’’ති ද්වෙ තීණි ගාමන්තරානි වා අටවිං වා විචරන්තො න පරියෙසති. අඤ්ඤෙසං ගාවීසු අත්තනො ගොගණං පවිට්ඨාසුපි ගොගණං ගණෙත්වා ‘‘ඉමා එත්තිකා ගාවො න අම්හාක’’න්ති යට්ඨියා පොථෙත්වා න නීහරති. තස්ස නට්ඨා ගාවියො නට්ඨාව හොන්ති. පරගාවියො ගහෙත්වා චරති. ගොසාමිකා දිස්වා ‘‘අයං එත්තකං කාලං අම්හාකං ධෙනු දුහී’’ති තජ්ජෙත්වා අත්තනො ගාවියො ගහෙත්වා ගච්ඡන්ති. තස්ස ගොගණොපි පරිහායති, පඤ්චගොරසපරිභොගතොපි පරිබාහිරො හොති. වණ්ණතො න ජානාති නාම ‘‘එත්තිකා ගාවී සෙතා, එත්තිකා රත්තා, එත්තිකා කාළා, එත්තිකා ඔදාතා, එත්තිකා කබරා, එත්තිකා නීලා’’ති න ජානාති. සො ගාවීසු හටාසු වා පලාතාසු වා…පෙ…. පඤ්චගොරසපරිභොගතොපි පරිබාහිරො හොති.

න ලක්ඛණකුසලොති ගාවීනං සරීරෙ කතං ධනුසත්තිසූලාදිභෙදං ලක්ඛණං න ජානාති. සො ගාවීසු හටාසු වා පලාතාසු වා ‘‘අජ්ජ අසුකලක්ඛණා අසුකලක්ඛණා ච ගාවො න දිස්සන්තී’’ති…පෙ…. පඤ්චගොරසපරිභොගතොපි පරිබාහිරො හොති.

න ආසාටිකං හාරෙතාති ගුන්නං ඛාණුකණ්ටකාදීහි පහටට්ඨානෙසු වණො හොති. තත්ථ නීලමක්ඛිකා අණ්ඩකානි ඨපෙන්ති, තෙසං ආසාටිකාති නාමං. තානි දණ්ඩකෙන අපනෙත්වා භෙසජ්ජං දාතබ්බං හොති, බාලො ගොපාලකො තථා න කරොති. තෙන වුත්තං – ‘‘න ආසාටිකං හාරෙතා හොතී’’ති. තස්ස ගුන්නං වණා වඩ්ඪන්ති, ගම්භීරා හොන්ති, පාණකා කුච්ඡිං පවිසන්ති, ගාවො ගෙලඤ්ඤාභිභූතා නෙව යාවදත්ථං තිණං ඛාදිතුං න පානීයං පාතුං සක්කොන්ති. තත්ථ ගුන්නං ඛීරං ඡිජ්ජති, ගොණානං ජවො හායති, උභයෙසම්පි ජීවිතන්තරායො හොති. එවමස්ස ගොගණොපි පරිහායති…පෙ…. පඤ්චගොරසතොපි පරිබාහිරො හොති.

න වණං පටිච්ඡාදෙතා හොතීති ගුන්නං වුත්තනයෙනෙව සඤ්ජාතෙ වණෙ භෙසජ්ජං දත්වා වාකෙන වා චීරකෙන වා බන්ධිත්වා පටිච්ඡාදෙතබ්බො හොති. බාලගොපාලකො තං න කරොති. අථස්ස ගුන්නං වණෙහි යූසා පග්ඝරන්ති, තා අඤ්ඤමඤ්ඤං නිඝංසන්ති. තෙන අඤ්ඤෙසම්පි වණා ජායන්ති. එවං ගාවො ගෙලඤ්ඤාභිභූතා නෙව යාවදත්ථං තිණානි ඛාදිතුං…පෙ…. පරිබාහිරො හොති.

න ධූමං කත්තා හොතීති අන්තොවස්සෙ ඩංසමකසාදීනං උස්සන්නකාලෙ ගොගණෙ වජං පවිට්ඨෙ තත්ථ තත්ථ ධූමො කාතබ්බො හොති. අපණ්ඩිතගොපාලකො තං න කරොති, ගොගණො සබ්බරත්තිං ඩංසාදීහි උපද්දුතො නිද්දං අලභිත්වා පුනදිවසෙ අරඤ්ඤෙ තත්ථ තත්ථ රුක්ඛමූලාදීසු නිපජ්ජිත්වා නිද්දායති. නෙව යාවදත්ථං තිණානි ඛාදිතුං… පෙ…. පරිබාහිරො හොති.

න තිත්ථං ජානාතීති තිත්ථම්පි සමන්ති වා විසමන්ති වා සගාහන්ති වා නිග්ගාහන්ති වා න ජානාති. සො අතිත්ථෙන ගාවියො ඔතාරෙති. තාසං විසමතිත්ථෙ පාසාණාදීනි අක්කමන්තීනං පාදා භිජ්ජන්ති. සගාහං ගම්භීරං තිත්ථං ඔතිණ්ණෙ කුම්භීලාදයො ගාවො ගණ්හන්ති, ‘‘අජ්ජ එත්තිකා ගාවො නට්ඨා, අජ්ජ එත්තිකා’’ති වත්තබ්බතං ආපජ්ජන්ති. එවමස්ස ගො ගණොපි පරිහායති…පෙ…. පඤ්චගොරසතොපි පරිබාහිරො හොති.

න පීතං ජානාතීති පීතම්පි අපීතම්පි න ජානාති. ගොපාලකෙන හි ‘‘ඉමාය ගාවියා පීතං, ඉමාය න පීතං, ඉමාය පානීයතිත්ථෙ ඔකාසො ලද්ධො, ඉමාය න ලද්ධො’’ති එවං පීතාපීතං ජානිතබ්බං හොති. අයං පන දිවසභාගෙ අරඤ්ඤෙ ගොගණං රක්ඛිත්වා ‘‘පානීයං පායෙස්සාමී’’ති නදිං වා තළාකං වා ඔගාහෙත්වා ගච්ඡති. තත්ථ මහාඋසභා ච අනුසභා ච බලවගාවියො ච දුබ්බලානි චෙව මහල්ලකානි ච ගොරූපානි සිඞ්ගෙහි වා ඵාසුකාහි වා පහරිත්වා අත්තනො ඔකාසං කත්වා ඌරුප්පමාණං උදකං පවිසිත්වා යථාකාමං පිවන්ති. අවසෙසා ඔකාසං අලභමානා තීරෙ ඨත්වා කලලමිස්සකං උදකං පිවන්ති වා අපීතා එව වා හොන්ති. අථ සො ගොපාලකො පිට්ඨියං පහරිත්වා පුන අරඤ්ඤං පවෙසෙති. තත්ථ අපීතා ගාවියො පිපාසාය සුස්සමානා යාවදත්ථං තිණානි ඛාදිතුං න සක්කොන්ති. තත්ථ ගුන්නං ඛීරං ඡිජ්ජති. ගොණානං ජවො හායති…පෙ…. පරිබාහිරො හොති.

න වීථිං ජානාතීති ‘‘අයං මග්ගො සමො ඛෙමො, අයං විසමො සාසඞ්කො සප්පටිභයො’’ති න ජානාති. සො සමං ඛෙමං මග්ගං වජ්ජෙත්වා ගොගණං ඉතරමග්ගං පටිපාදෙති. තත්ථ ගාවො සීහබ්‍යග්ඝාදීනං ගන්ධෙන චොරපරිස්සයෙන ච අභිභූතා භන්තමිගසප්පටිභාගා ගීවං උක්ඛිපිත්වා තිට්ඨන්ති , නෙව යාවදත්ථං තිණානි ඛාදන්ති, න පානීයං පිවන්ති. තත්ථ ගුන්නං ඛීරං ඡිජ්ජති…පෙ…. පරිබාහිරො හොති.

න ගොචරකුසලො හොතීති ගොපාලකෙන හි ගොචරකුසලෙන භවිතබ්බං, පඤ්චාහිකවාරො වා සත්තාහිකවාරො වා ජානිතබ්බො. එකදිසාය ගොගණං චාරෙත්වා පුනදිවසෙ තත්ථ න චාරෙතබ්බො. මහතා හි ගොගණෙන

විඤ්ඤාණට්ඨානං හෙරිතලං විය සුද්ධං හොති නිත්තිණං, උදකම්පි ආලුලීයති. තස්මා පඤ්චමෙ වා සත්තමෙ වා දිවසෙ පුන තත්ථ වාරෙතුං වට්ටති. එත්තකෙන හි තිණම්පි පටිවිරුහති, උදකම්පි පසීදති, අයං පන ඉමං පඤ්චාහිකවාරං වා සත්තාහිකවාරං වා න ජානාති, දිවසෙ දිවසෙ රක්ඛිතට්ඨානෙයෙව රක්ඛති. අථස්ස ගොගණො හරිතතිණං න ලභති, සුක්ඛතිණං ඛාදන්තො කලලමිස්සකං උදකං පිවති. තත්ථ ගුන්නං ඛීරං ඡිජ්ජති…පෙ…. පරිබාහිරො හොති.

අනවසෙසදොහී ච හොතීති පණ්ඩිතගොපාලකෙන හි යාව වච්ඡකස්ස මංසලොහිතං සණ්ඨාති, තාව එකං ද්වෙ ථනෙ ඨපෙත්වා සාවසෙසදොහිනා භවිතබ්බං. අයං වච්ඡකස්ස කිඤ්චි අනවසෙසෙත්වා දුහති. ඛීරපකො වච්ඡො ඛීරපිපාසාය සුස්සති, සණ්ඨාතුං අසක්කොන්තො කම්පමානො මාතු පුරතො පතිත්වා කාලං කරොන්ති. මාතා පුත්තකං දිස්වා, ''මය්හං පුත්තකො අත්තනො මාතුඛීරං පාතුං න ලභතී''ති පුත්තසොකෙන නෙව යාවදත්ථං තිණානි ඛාදිතුං න පානීයං පාතුං සක්කොති, ථනෙසු ඛීරං ඡිජ්ජති. එවමස්ස ගොගණොපි පරිහායති…පෙ…. පඤ්චගොරසතොපි පරිබාහිරො හොති.

ගුන්නං පිතිට්ඨානං කරොන්තීති **ගොපිතරො.** ගාවො පරිණායන්ති යථාරුචිං ගහෙත්වා ගච්ඡන්තීති **ගොපරිණායකා. තෙ න අතිරෙකපූජායාති** පණ්ඩිතො හි ගොපාලකො එවරූපෙ උසභෙ අතිරෙකපූජාය පූජෙති, පණීතං ගොභත්තං දෙති, ගන්ධපඤ්චඞ්ගුලිකෙහි මණ්ඩෙති, මාලං පිළන්ධෙති, සිඞ්ගෙසු සුවණ්ණරජතකොසකෙ ච ධාරෙති, රත්තිං දීපං ජාලෙත්වා චෙලවිතානස්ස හෙට්ඨා සයාපෙති. අයං පන තතො එකසක්කාරම්පි න කරොති. උසභා අතිරෙකපූජං අලභමානා ගොගණං න රක්ඛන්ති, පරිස්සයං න වාරෙන්ති. එවමස්ස ගොගණොපි පරිහායති…පෙ…. පඤ්චගොරසතොපි පරිබාහිරො හොති.

ඉධාති ඉමස්මිං සාසනෙ. **න රූපඤ්ඤූ හොතීති** ''චත්තාරි මහාභූතානි චතුන්නඤ්ච මහාභූතානං උපාදායරූප''න්ති එවං වුත්තං රූපං ද්වීහාකාරෙහි න ජානාති ගණනතො වා සමුට්ඨානතො වා. **ගණනතො න ජානාති** නාම – ''චක්ඛායතනං සොතායතනං ඝානායතනං ජිව්හාකායරූපසද්දගන්ධරසඵොට්ඨබ්බායතනං, ඉත්ථින්ද්‍රියං පුරිසින්ද්‍රියං ජීවිතින්ද්‍රියං කායවිඤ්ඤත්ති වචීවිඤ්ඤත්ති ආකාසධාතු ආපොධාතු රූපස්ස ලහුතා, මුදුතා, කම්මඤ්ඤතා, උපචයො, සන්තති, ජරතා, රූපස්ස අනිච්චතා, කබළීකාරො ආහාරො''ති (ධ. ස. 657-665) එවං පාළියා ආගතා පඤ්චවීසති රූපකොට්ඨාසාති න ජානාති. සෙය්‍යථාපි සො ගොපාලකො ගණනතො ගුන්නං රූපං න ජානාති, තථූපමො අයං භික්ඛු. සො ගණනතො රූපං අජානන්තො රූපං පරිග්ගහෙත්වා අරූපං වවත්ථපෙත්වා රූපාරූපං පරිග්ගහෙත්වා පච්චයං සල්ලක්ඛෙත්වා ලක්ඛණං ආරොපෙත්වා කම්මට්ඨානං මත්ථකං පාපෙතුං න සක්කොති. සො යථා තස්ස ගොපාලකස්ස ගොගණො න වඩ්ඪති, එවං ඉමස්මිං සාසනෙ සීලසමාධිවිපස්සනාමග්ගඵලනිබ්බානෙහි න වඩ්ඪති. යථා ච සො ගොපාලකො පඤ්චහි ගොරසෙහි පරිබාහිරො හොති , එවමෙවායං අසෙඛෙන සීලක්ඛන්ධෙන අසෙඛෙන සමාධිපඤ්ඤාවිමුත්ති විමුත්තිඤාණදස්සනක්ඛන්ධෙනාති පඤ්චහි ධම්මක්ඛන්ධෙහි පරිබාහිරො හොති.

සමුට්ඨානතො න ජානාති නාම – ''එත්තකං රූපං එකසමුට්ඨානං, එත්තකං ද්විසමුට්ඨානං, එත්තකං තිසමුට්ඨානං, එත්තකං චතුසමුට්ඨානං, එත්තකං නකුතොචි සමුට්ඨාතී''ති න ජානාති. සෙය්‍යථාපි සො ගොපාලකො වණ්ණතො ගුන්නං රූපං න ජානාති, තථූපමො අයං භික්ඛු. සො සමුට්ඨානතො රූපං අජානන්තො රූපං පරිග්ගහෙත්වා…පෙ…. පරිබාහිරො හොති.

න ලක්ඛණකුසලො හොතීති ''කම්මලක්ඛණො බාලො, කම්මලක්ඛණො පණ්ඩිතො''ති එවං වුත්තං කුසලාකුසලකම්මං පණ්ඩිතබාලලක්ඛණන්ති න ජානාති. සො එවං අජානන්තො බාලෙ වජ්ජෙත්වා පණ්ඩිතෙ න සෙවති. බාලෙ වජ්ජෙත්වා පණ්ඩිතෙ අසෙවන්තො කප්පියාකප්පියං කුසලාකුසලං සාවජ්ජානවජ්ජං ගරුකලහුකං සතෙකිච්ඡාතෙකිච්ඡං කාරණාකාරණං න ජානාති. තං අජානන්තො කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා වඩ්ඪෙතුං න සක්කොති. සො යථා තස්ස ගොපාලකස්ස ගොගණො න වඩ්ඪති, එවං ඉමස්මිං සාසනෙ යථාවුත්තෙහි සීලාදීහි න වඩ්ඪති. සො ගොපාලකො විය ච පඤ්චහි ගොරසෙහි, පඤ්චහි ධම්මක්ඛන්ධෙහි පරිබාහිරො හොති.

න ආසාටිකං හාරෙතා හොතීති ''උප්පන්නං කාමවිතක්ක''න්ති එවං වුත්තෙ කාමවිතක්කාදයො න විනොදෙති. සො ඉමං අකුසලවිතක්කං ආසාටිකං අහාරෙත්වා විතක්කවසිකො හුත්වා විචරන්තො කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා වඩ්ඪෙතුං න සක්කොති. සො යථා තස්ස ගොපාලකස්ස…පෙ…. පරිබාහිරො හොති.

න වණං පටිච්ඡාදෙතා හොතීති ''චක්ඛුනා රූපං දිස්වා නිමිත්තග්ගාහී හොතී''තිආදිනා නයෙන සබ්බාරම්මණෙසු නිමිත්තං ගණ්හන්තො යථා සො ගොපාලකො වණං න පටිච්ඡාදෙති, එවං සංවරං න සම්පාදෙති. සො විවටද්වාරො විචරන්තො කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා වඩ්ඪෙතුං න සක්කොති…පෙ…. පරිබාහිරො හොති.

න ධූමං කත්තා හොතීති සො ගොපාලකො ධූමං විය ධම්මදෙසනාධූමං න කරොති, ධම්මකථං වා සරභඤ්ඤං වා උපනිසින්නකකථං වා අනුමොදනං වා න කරොති, තතො නං මනුස්සා ''බහුස්සුතො ගුණවා''ති න ජානන්ති. තෙ ගුණාගුණං අජානන්තො චතූහි පච්චයෙහි සඞ්ගහං න කරොන්ති. සො පච්චයෙහි කිලමමානො බුද්ධවචනං සජ්ඣායං කාතුං වත්තපටිවත්තං පූරෙතුං කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා වඩ්ඪෙතුං න සක්කොති…පෙ…. පරිබාහිරො හොති.

න තිත්ථං ජානාතීති තිත්ථභූතෙ බහුස්සුතභික්ඛූ න උපසඞ්කමති. අනුපසඞ්කමන්තො ‘‘ඉදං, භන්තෙ, බ්‍යඤ්ජනං කථං රොපෙතබ්බං? ඉමස්ස භාසිතස්ස කො අත්ථො? ඉමස්මිං ඨානෙ පාළි කිං වදති? ඉමස්මිං ඨානෙ අත්ථො කිං දීපෙතී’’ති එවං න පරිපුච්ඡති න පරිපඤ්හති, න ජානාපෙතීති අත්ථො. තස්ස තෙ එවං අපරිපුච්ඡිතා අවිවටඤ්චෙව න විවරන්ති, භාජෙත්වා න දස්සෙන්ති, අනුත්තානීකතඤ්ච න උත්තානිං කරොන්ති, අපාකටං න පාකටං කරොන්ති. **අනෙකවිහිතෙසු ච කඞ්ඛාඨානියෙසු ධම්මෙසූති** අනෙකවිධාසු කඞ්ඛාසු එකකඞ්ඛම්පි න පටිවිනොදෙන්ති. කඞ්ඛායෙව හි කඞ්ඛාඨානියා ධම්මා නාම. තත්ථ එකං කඞ්ඛම්පි න නීහරන්තීති අත්ථො. සො එවං බහුස්සුතතිත්ථං අනුපසඞ්කමිත්වා සකඞ්ඛො කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා වඩ්ඪෙතුං න සක්කොති. යථා වා සො ගොපාලකො තිත්ථං න ජානාති, එවං අයම්පි භික්ඛු ධම්මතිත්ථං න ජානාති. අජානන්තො අවිසයෙ පඤ්හං පුච්ඡති, ආභිධම්මිකං උපසඞ්කමිත්වා කප්පියාකප්පියං පුච්ඡති, විනයධරං උපසඞ්කමිත්වා රූපාරූපපරිච්ඡෙදං පුච්ඡති. තෙ අවිසයෙ පුට්ඨා කථෙතුං න සක්කොන්ති. සො අත්තනා සකඞ්ඛො කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා වඩ්ඪෙතුං න සක්කොති…පෙ…. පරිබාහිරො හොති.

න පීතං ජානාතීති යථා සො ගොපාලකො පීතාපීතං න ජානාති, එවං ධම්මූපසඤ්හිතං පාමොජ්ජං න ජානාති න ලභති. සවනමයං පුඤ්ඤකිරියවත්ථුං නිස්සාය ආනිසංසං න වින්දති, ධම්මස්සවනග්ගං ගන්ත්වා සක්කච්චං න සුණාති, නිසින්නො නිද්දායති, කථං කථෙති, අඤ්ඤවිහිතකො හොති. සො සක්කච්චං ධම්මං අස්සුණන්තො කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා වඩ්ඪෙතුං න සක්කොති…පෙ…. පරිබාහිරො හොති.

න වීථිං ජානාතීති සො ගොපාලකො මග්ගාමග්ගං විය ‘‘අයං ලොකියො, අයං ලොකුත්තරො’’ති අරියං අට්ඨඞ්ගිකං මග්ගං යථාභූතං නප්පජානාති. අජානන්තො ලොකියමග්ගෙ අභිනිවිසිත්වා ලොකුත්තරං නිබ්බත්තෙතුං න සක්කොති…පෙ…. පරිබාහිරො හොති.

න ගොචරකුසලො හොතීති සො ගොපාලකො පඤ්චාහිකසත්තාහිකවාරෙ විය චත්තාරො සතිපට්ඨානෙ ‘‘ඉමෙ ලොකියා, ඉමෙ ලොකුත්තරා’’ති යථාභූතං නප්පජානාති. අජානන්තො සුඛුමට්ඨානෙසු අත්තනො ඤාණං චරාපෙත්වා ලොකියසතිපට්ඨානෙ අභිනිවිසිත්වා ලොකුත්තරං නිබ්බත්තෙතුං න සක්කොති…පෙ…. පරිබාහිරො හොති.

අනවසෙසදොහී හොතීති පටිග්ගහණෙ මත්තං අජානන්තො අනවසෙසං දුහති. නිද්දෙසවාරෙ පනස්ස **අභිහට්ඨුං පවාරෙන්තීති** අභිහරිත්වා පවාරෙන්ති. එත්ථ ද්වෙ අභිහාරා වාචාභිහාරො ච, පච්චයාභිහාරො ච. **වාචාභිහාරො** නාම මනුස්සා භික්ඛුස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා ‘‘වදෙය්‍යාථ, භන්තෙ, යෙනත්ථො’’ති පවාරෙන්ති. **පච්චයාභිහාරො** නාම වත්ථාදීනි වා සප්පිනවනීතඵාණිතාදීනි වා ගහෙත්වා භික්ඛුස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා ‘‘ගණ්හථ, භන්තෙ, යාවතකෙන අත්ථො’’ති වදන්ති. **තත්‍ර භික්ඛු මත්තං න ජානාතීති** භික්ඛු තෙසු පච්චයෙසු පමාණං න ජානාති. ‘‘දායකස්ස වසො වෙදිතබ්බො, දෙය්‍යධම්මස්ස වසො වෙදිතබ්බො, අත්තනො ථාමො වෙදිතබ්බො’’ති ඉමිනා නයෙන පමාණයුත්තකං අග්ගහෙත්වා යං ආහරන්ති, තං සබ්බං ගණ්හාතීති අත්ථො. මනුස්සා විප්පටිසාරිනො න පුන අභිහරිත්වා පවාරෙන්ති. සො පච්චයෙහි කිලමන්තො කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා වඩ්ඪෙතුං න සක්කොති…පෙ…. පරිබාහිරො හොති.

තෙ න අතිරෙකපූජාය පූජෙතා හොතීති සො ගොපාලකො මහාඋසභෙ විය ථෙරෙ භික්ඛූ ඉමාය ආවි චෙව රහො ච මෙත්තාකායකම්මාදිකාය අතිරෙකපූජාය න පූජෙති. තතො ථෙරා ‘‘ඉමෙ අම්හෙසු ගරුචිත්තීකාරං න කරොන්තී’’ති නවකෙ භික්ඛූ ද්වීහි සඞ්ගහෙහි න සඞ්ගණ්හන්ති, නෙව ධම්මසඞ්ගහෙන සඞ්ගණ්හන්ති, න ආමිසසඞ්ගහෙන, චීවරෙන වා පත්තෙන වා පත්තපරියාපන්නෙන වා වසනට්ඨානෙන වා කිලමන්තෙපි නප්පටිජග්ගන්ති, පාළිං වා අට්ඨකථං වා ධම්මකථාබන්ධං වා ගුළ්හගන්ථං වා න සික්ඛාපෙන්ති. නවකා ථෙරානං සන්තිකා සබ්බසො ඉමෙ ද්වෙ සඞ්ගහෙ අලභමානා ඉමස්මිං සාසනෙ පතිට්ඨාතුං න සක්කොන්ති. යථා තස්ස ගොපාලකස්ස ගොගණො න වඩ්ඪති, එවං සීලාදීහි න වඩ්ඪන්ති. යථා ච සො ගොපාලකො පඤ්චහි ගොරසෙහි, එවං පඤ්චහි ධම්මක්ඛන්ධෙහි පරිබාහිරා හොන්ති. සුක්කපක්ඛො කණ්හපක්ඛෙ වුත්තවිපල්ලාසවසෙන යොජෙත්වා වෙදිතබ්බො.

අනුස්සතිවග්ගො දුතියො.

මනොරථපූරණියා අඞ්ගුත්තරනිකාය-අට්ඨකථාය

එකාදසකනිපාතස්ස සංවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිගමනකථා

එත්තාවතා ච –

ආයාචිතො සුමතිනා ථෙරෙන **භදන්තජොතිපාලෙන**;
කඤ්චිපුරාදීසු මයා පුබ්බෙ සද්ධිං වසන්තෙන.

වරතම්බපණ්ණිදීපෙ මහාවිහාරම්හි වසනකාලෙපි;
පාකං ගතෙ විය දුමෙ වලඤ්ජමානම්හි සද්ධම්මෙ.

පාරං පිටකත්තයසාගරස්ස ගන්ත්වා ඨිතෙන සුමතිනා;
පරිසුද්ධාජීවෙනාභියාචිතො ජීවකෙනාපි.

ධම්මකථාය නිපුණපරමනිකායස්සට්ඨකථං ආරද්ධො;
යමහං චිරකාලට්ඨිතිමිච්ඡන්තො සාසනවරස්ස.

සා හි මහාඅට්ඨකථාය සාරමාදාය නිට්ඨිතා එසා;
චතුනවුතිපරිමාණාය පාළියා භාණවාරෙහි.

සබ්බාගමසංවණ්ණනමනොරථො පූරිතො ච මෙ යස්මා;
එතාය **මනොරථපූරණී**ති නාමං තතො අස්සා.

එකූනසට්ඨිමත්තො විසුද්ධිමග්ගොපි භාණවාරෙහි;
අත්ථප්පකාසනත්ථාය ආගමානං කතො යස්මා.

තස්මා තෙන සහායං ගාථාගණනානයෙන අට්ඨකථා;
තීහාධිකදියඩ්ඪසතං විඤ්ඤෙය්‍යා භාණවාරානං.

තීහාධිකදියඩ්ඪසතප්පමාණමිති භාණවාරතො එසා;
සමයං පකාසයන්තී මහාවිහාරාධිවාසීනං.

මූලට්ඨකථාසාරං ආදාය මයා ඉමං කරොන්තෙන;
යං පුඤ්ඤමුපචිතං තෙන හොතු ලොකො සදා සුඛිතොති.

පරමවිසුද්ධසද්ධාබුද්ධිවීරියප්පටිමණ්ඩිතෙන සීලාචාරජ්ජවමද්දවාදිගුණසමුදයසමුදිතෙන සකසමයසමයන්තරගහනජ්ඣොගාහනසමත්ථෙන පඤ්ඤාවෙයත්තියසමන්නාගතෙන තිපිටකපරියත්තිප්පභෙදෙ සාට්ඨකථෙ සත්ථු සාසනෙ අප්පටිහතඤාණප්පභාවෙන මහාවෙය්‍යාකරණෙන කරණසම්පත්තිජනිතසුඛවිනිග්ගතමධුරොදාරවචනලාවණ්ණයුත්තෙන යුත්තමුත්තවාදිනා වාදීවරෙන මහාකවිනා පභින්නපටිසම්භිදාපරිවාරෙ ඡළභිඤ්ඤාදිප්පභෙදගුණප්පටිමණ්ඩිතෙ උත්තරිමනුස්සධම්මෙ සුප්පතිට්ඨිතබුද්ධීනං ථෙරානං ථෙරවංසප්පදීපානං මහාවිහාරවාසීනං වංසාලඞ්කාරභූතෙන සුවිපුලවිසුද්ධබුද්ධිනා **බුද්ධඝොසො**ති ගරූහි ගහිතනාමධෙය්‍යෙන ථෙරෙන කතා අයං **මනොරථපූරණී** නාම අඞ්ගුත්තරනිකායට්ඨකථා –

තාව තිට්ඨතු ලොකස්මිං, ලොකනිත්ථරණෙසිනං;
දස්සෙන්තී කුලපුත්තානං, නයං චිත්තවිසුද්ධියා.

යාව බුද්ධොති නාමම්පි, සුද්ධචිත්තස්ස තාදිනො;
ලොකම්හි ලොකජෙට්ඨස්ස, පවත්තති මහෙසිනොති.

මනොරථපූරණී නාම

අඞ්ගුත්තරනිකාය-අට්ඨකථා සබ්බාකාරෙන නිට්ඨිතා.